

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ У БЕОГРАДУ

Ива С. Тошић

**УСКЛАЂЕНОСТ И КОНТРОЛА
УСКЛАЂЕНОСТИ ПОСЛОВАЊА У
АКЦИОНАРСКИМ ДРУШТВИМА ЗА
ОСИГУРАЊЕ У СРПСКОМ ПРАВУ И ПО
КОНЦЕПТУ СОЛВЕНТНОСТ II**

докторска дисертација

Београд, 2022.

UNIVERZITET U BEOGRADU
PRAVNI FAKULTET U BEOGRADU

Iva S. Tošić

**USKLAĐENOST I KONTROLA
USKLAĐENOSTI POSLOVANJA U
AKCIONARSKIM DRUŠTVIMA ZA
OSIGURANJE U SRPSKOM PRAVU I PO
KONCEPTU SOLVENTNOST II**

doktorska disertacija

Beograd, 2022.

UNIVERSITY OF BELGRADE

FACULTY OF LAW

Iva S. Tošić

**COMPLIANCE AND ITS SUPERVISION IN
JOINT-STOCK INSURANCE COMPANIES IN
SERBIAN LAW AND SOLVENCY II
DIRECTIVE**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2022.

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ И ЧЛАНОВИМА КОМИСИЈЕ

	Титула	Име и презиме	Звање	Назив институције
Ментор	Доктор правних наука	Наташа Петровић Томић	Редовни професор	Универзитет у Београду, Правни факултет
Члан комисије	Доктор правних наука	Мирко Васиљевић	Професор емеритус	Универзитет у Београду
Члан комисије	Доктор правних наука	Владимир Чоловић	Научни саветник	Институт за упоредно право у Београду
Члан комисије	Доктор правних наука	Јелена Лепетић	Ванредни професор	Универзитет у Београду, Правни факултет

Датум одбране _____

Усклађеност и контрола усклађености пословања у акционарским друштвима за осигурање у српском праву и по концепту Солвентност II

Сажетак

Предмет истраживања је функција усклађености пословања као новоустановљена функција система управљања осигуравајућих друштава и надзор над радом ових друштава. Функција праћења усклађености у основи представља материјализацију једног од основних начела пословања - начела законитости пословања. Директивом Солвентност II ова функција добија формални статус унутар осигуравајућег друштва, као једна од четири кључне функције система управљања. Рад приказује како функционише, каква је правна природа ове функције, утврђује обавезе и одговорност њених носилаца. Други део рада односи се на надзор над радом осигуравајућих друштава установљен новим режимом надзора, као и анализу регулаторног оквира Републике Србије са препорукама за његово унапређење.

Ауторка се није задржала искључиво на дескрипцији. Рад указује на мањкавости домаћег правног система у вези са функцијом усклађености пословања и надзором над радом осигуравајућих друштава и нуди решења како да се постојеће мане превазиђу. Осим критике, изношени су и афирмативни коментари које прати научно објашњење. Поред позитивноправног и упоредноравног метода, коришћени су и егзегетички, историјскоправни, мултидисциплинарни, функционални, дијалектички и логички метод.

Прикупљена грађа и подаци омогућили су ауторки да, применом научних метода, дође до нових сазнања о функцији усклађености пословања и надзору над радом осигуравајућих друштава. Због нових сазнања до којих је ауторка дошла, законодавац се може ослонити на ову дисертацију приликом тражења правичнијих, целисходнијих решења и приликом имплементације одредаба Директиве Солвентност II у законодавство Републике Србије.

Поред увода и закључка, рад се састоји од општег и посебног дела, који су подељени на четрнаест глава, пет у општем и девет у посебном делу. Као правно релевантна грађа у раду су коришћени позитивноправни прописи у домаћем праву, праву Европске уније, као и водећим правним системима. Уз анализу правних прописа, разматрана је и судска пракса. Такође, у раду је посебно наглашен значај правне теорије. У том циљу су у раду анализирани радови бројних домаћих и страних аутора, чији су ставови и мишљења наведени у неколико стотина референци. У основи дисертације налази се неколико хипотеза: 1) да је начело законитости пословања режим који је одавно познат у правној пракси, док је одредбама Директиве Солвентност II само конкретизован и посебно усмерен на осигуравајућа друштва због њиховог значаја у финансијском сектору; 2) да издвајање функције праћења усклађености, извршено последњим изменама Директиве Солвентност II, из функције унутрашње контроле у посебну функцију указује на повећан значај који се даје овој функцији 3) да је у складу са концептом Солвентност II неопходно да у сваком осигуравајућем друштву постоји лице које обавља функцију усклађености (*compliance officer*), чиме та функција стиче формалан статус унутар друштва; 4) да је за успешно остваривање функције праћења усклађености неопходна сарадња лица одговорног за њено спровођење и правног одељења осигуравајућег друштва; 5) да је надзор над радом друштава за осигурање усмерен примарно на заштиту корисника услуга осигурања и од кључног је значаја за успостављање адекватног система корпоративног управљања у осигуравајућим друштвима; 6) предлаже се формирање посебног тела за надзор осигурања уместо досадашњег режима у којем је ту функцију вршила Народна банка Србије, као и евентуално доношење посебног закона који би регулисао надзор осигурања у осигуравајућим друштвима. Применом наведених метода, а на основу представљене грађе, све хипотезе су

потврђене. Сходно томе, ауторка даје предлоге за измену позитивног права у Републици Србији у циљу елиминисања уочених нормативних недостатака.

Кључне речи: осигурање, корпоративно управљање, осигуравајућа друштва, усклађеност пословања, надзор, кључна функција, систем управљања, управа, одговорност, правна природа, осигурање од одговорности, потрошач услуга осигурања.

Научна област: Право

Ужа научна област: Пословно право

Compliance and its Supervision in Joint-Stock Insurance Companies in Serbian Law and Solvency II Directive

Summary

The subject of the research is compliance function as a newly established function of the governance system in insurance companies, as well as the insurance supervision. The compliance function basically represents the materialization of one of the basic principles of business - the principle of business legality. In Solvency II Directive, this function gets a formal status within the insurance company, as one of the four key functions of the system of governance. The paper analyzes this function, its legal nature, and determines the duties and responsibilities of this function. The second part of the paper refers to the insurance supervision established by the new supervision regime, as well as the analysis of the regulatory framework of the Republic of Serbia with recommendations for its improvement.

The author has not stopped only at the description. The paper analyzes the shortcomings of the Serbian legal system regarding to compliance function and insurance companies supervision and offers solutions to overcome the existing shortcomings. Except critic, affirmative comments have been expressed, followed by a scientific explanation. Apart from the positive-legal and comparative methods, exegetical, historical legal, multidisciplinary, functional, dialectical and logical methods were also used.

The author has exercised scientific methods on collected materials and data, and achieved new knowledge about compliance function and insurance companies supervision. Due to the new knowledge, the legislature may rely on this dissertation during seeking for more righteous and more feasible legal solution connected to compliance function and insurance supervision and when implementing the provisions of the Solvency II Directive into the legislation of the Republic of Serbia.

The dissertation consists of Introduction, Conclusion, General and Special Part divided into fourteen chapters, five in the general and nine in the special part. Positive legal regulations in both domestic and in the leading legal systems, as well as the EU law have been used as legally relevant materials. Apart from the analysis of legal regulations, judicial practice was also considered. Due to the subject-matter and the title of dissertation, special attention has been dedicated to legal science. In that respect, the works and papers of numerous authors, both domestic and foreign, whose opinions and standpoints are mentioned in considerable numbers of references, are analyzed herein. Dissertation is based upon several hypotheses: 1) principle of business legality has long tradition, while the provisions of the Solvency II Directive make it more concrete and specifically aimed at insurance companies due to their importance in the financial sector; 2) separation of the compliance function, carried out by the latest amendments to the Solvency II Directive, from the function of internal control indicates the increased importance given to this function 3) it is necessary to engage compliance officer in every insurance company, which gives this function a formal status within the company; 4) for the successful implementation of the compliance function, the cooperation between compliance officer and the legal department is necessary; 5) insurance companies supervision is aimed primarily at the protection of insurance consumers and has key importance for the establishment of an adequate corporate governance system; 6) it is recommended to engage a special body for insurance companies supervision instead of the current regime in which the National Bank of Serbia performs this function, as well as the eventual adoption of a special Act that would regulate insurance companies supervision. Consequently, the author makes suggestions for changing the positive law in the Republic of Serbia in order to eliminate the observed normative deficiencies.

Keywords: insurance, corporate governance, insurance companies, compliance function, supervision, key function, governance system, management, liability, legal nature, liability insurance, consumer of insurance services.

Scientific field: Law

Scientific subfield: Business law

САДРЖАЈ

УВОД.....	1
I ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА	1
II ОСНОВНЕ ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА	4
III ОПРАВДАНОСТ ТЕМЕ И ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА	6
IV МЕТОДЕ КОЈЕ ЋЕ СЕ У ИСТРАЖИВАЊУ ПРИМЕНИТИ И КРАТАК ОПИС СТРУКТУРА РАДА.....	7
V РЕЗУЛТАТИ ДО КОЈИХ СЕ ДОШЛО У РАДУ	11
ОПШТА РАЗМАТРАЊА	13
ГЛАВА 1	13
НОВИ РЕЖИМ КОРПОРАТИВНОГ УПРАВЉАЊА У ПРИВРЕДНИМ ДРУШТВИМА	13
1. Појам и значај корпоративног управљања привредним друштвима.....	13
1.1. Дефинисање корпоративног управљања.....	14
1.2. Значај корпоративног управљања.....	14
2. Велики корпоративни скандали који су утицали на измене режима корпоративног управљања у привредним друштвима.....	16
3. Измене режима корпоративног управљања у привредним друштвима.....	18
3.1. Фактори који су утицали на измене режима корпоративног управљања.....	18
3.2. Регулаторни одговор на нове околности	19
3.3. Закон о привредним друштвима и Кодекс корпоративног управљања Републике Србије	22
ГЛАВА 2	23
ЗАОКРЕТ У КОРПОРАТИВНОМ УПРАВЉАЊУ У ФИНАНСИЈСКОМ СЕКТОРУ И ФАКТОРИ КОЈИ СУ ИЗАЗВАЛИ ТЕ ПРОМЕНЕ.....	23
1. Особености финансијског сектора и посебни ризици у овом сектору.....	23
1.1. Особености финансијског сектора.....	23
1.2. Појам и врсте ризика у финансијском сектору	24
1.2.1. Тржишни и девизни ризик	24
1.2.2. Оперативни ризик	24
1.2.3. Ризик ликвидности.....	25
1.2.4. Ризик усклађености.....	25
2. Утицај кризе финансијског тржишта на корпоративно управљање у финансијском сектору	26

2.1. Водећи корпоративни скандали.....	26
2.2. „Измуђени“ регулаторни одговори на кризу финансијског тржишта.....	27
ГЛАВА 3	29
СОЛВЕНТНОСТ II	29
1. Три генерације Директива.....	29
2. Солвентност I.....	30
3. Солвентност II.....	31
3.1. Новине и циљеви новог режима	33
3.2. Три стуба Директиве Солвентност II	35
3.2.1. Први стуб Директиве Солвентност II	36
3.2.2. Други стуб Директиве Солвентност II.....	36
3.2.3. Трећи Стуб Директиве Солвентност II	39
ГЛАВА 4.....	40
КОРПОРАТИВНО УПРАВЉАЊЕ У ОСИГУРАВАЈУЋИМ ДРУШТВИМА У СРБИЈИ.....	40
1. Стање сектора осигурања у Србији.....	40
2. Режим корпоративног управљања у осигуравајућим друштвима у Србији.....	41
2.1. Закон о осигурању из 2014. године	42
2.2. Закон о привредним друштвима као <i>lex generalis</i> за корпоративно управљање у осигуравајућим друштвима	43
3. Утицај доношења Директиве Солвентност II на сектор осигурања у Србији.....	46
3.1. Степен усклађености са одредбама Директиве	46
3.2. Три фазе у имплементацији одредаба Директиве	48
3.2.1. Прва фаза- анализа усклађености.....	48
3.2.2. Друга фаза – процена ефеката	48
3.2.3. Трећа фаза – усклађивање регулаторног оквира.....	48
ПОСЕБНИ ДЕО.....	50
ГЛАВА 1	50
ФУНКЦИЈА ПРАЋЕЊА УСКЛАЂЕНОСТИ У ТРАДИЦИОНАЛНОМ ЗНАЧЕЊУ- НАЧЕЛО ЗАКОНИТОСТИ ПОСЛОВАЊА	50
1. Уопштено о законитости пословања.....	50
2. Начело законитости пословања као израз пословне етике привредног друштва.....	51
3. Посебан значај законитости пословања у финансијском сектору.....	53
4. Законитост пословања по Закону о осигурању.....	54
ГЛАВА 2	56

ФУНКЦИЈА ПРАЋЕЊА УСКЛАЂЕНОСТИ УРЕЂЕНА ДИРЕКТИВОМ СОЛВЕНТНОСТ II	56
1. Појам функције праћења усклађености (compliance) у режиму надзора осигурања.....	56
1.1. Кључне функције предвиђене режимом Солвентност II.....	57
1.1.1. Терминолошке дилеме (носиоци кључних функција и остала лица запослена у оквиру кључних функција)	59
1.1.2. Организација кључних функција.....	59
1.1.3. Четири кључне функције одређене режимом Солвентност II.....	60
1.1.3.1. Функција управљања ризицима	60
1.1.3.2. Функција праћења усклађености.....	61
1.1.3.3. Интерна ревизија	61
1.1.3.4. Актуарска функција.....	62
1.1.4. Искуство и пословни углед	63
1.1.5. „Три (четири) линије одбране“	65
1.1.5.1. Прва линија одбране.....	66
1.1.5.2. Друга линија одбране	67
1.1.5.3. Трећа линија одбране	68
1.1.5.4. Четврта линија одбране.....	68
1.2. Дефинисање функције праћења усклађености	69
2. Функција праћења усклађености као самостална функција система управљања.....	70
2.1. Организација.....	71
2.2. Основна обележја	73
2.2.1. Однос са функцијом управљања ризицима	73
2.2.2. Однос са функцијом унутрашње ревизије.....	74
2.2.3. Положај запослених унутар функције усклађености пословања	75
2.3. Разлози издвајања и задаци	75
2.3.1. Општи правни надзор	76
2.3.2. Саветовање управног и надзорног одбора, праћење ризика промена у правном окружењу и ризика неусклађености	77
3. Однос функције праћења усклађености у традиционалном значењу и режиму Солвентност II.....	79
ГЛАВА 3	80
ПРАВНА ПРИРОДА И ЗНАЧАЈ ФУНКЦИЈЕ ПРАЋЕЊА УСКЛАЂЕНОСТИ (COMPLIANCE).....	80
1. Функција праћења усклађености као део режима надзора осигурања.....	80

2. Функција праћења усклађености као једна од кључних функција предвиђених режимом Солвентност II	81
3. О правној природи функције праћења усклађености.....	81
3.1. Функција праћења усклађености као материјализација начела законитости пословања.....	81
3.2. Став Комитета европских надзорних органа о правној природи функције праћења усклађености.....	82
3.3. Независност функције праћења усклађености и одређење њене правне природе.....	82
4. Значај функције праћења усклађености.....	83
5. Однос функције праћења усклађености са правним одељењем осигуравајућег друштва....	85
5.1. Разграничење надлежности правног одељења и функције усклађености пословања	86
5.2. Однос правног одељења и функције праћења усклађености из угла њихових карактеристика	87
5.2.1. Право на информисање носиоца или члана функције усклађености пословања	87
5.2.2. Захтеви у погледу искуства и пословног угледа.....	88
5.2.3. Захтеви у погледу функционалне одвојености	88
5.2.4. Захтеви у погледу принципа независности	89
5.2.5. Захтеви у погледу принципа пропорционалности.....	89
6. Закључно о правној природи функције праћења усклађености.....	91
ГЛАВА 4	94
ОДГОВОРНОСТ У СЛУЧАЈУ НЕСПРОВОЂЕЊА УСКЛАЂЕНОСТИ ПОСЛОВАЊА И ОСИГУРАЊЕ ОД ОДГОВОРНОСТИ.....	94
1. Обавезе лица задуженог за усклађеност пословања (compliance officer).....	95
1.1. Обезбеђивање поступања запослених у складу са регулаторним оквиром.....	95
1.2. Одржавање програма усклађености пословања	95
1.3. Ревизија интерних политика компаније.....	96
1.4. Остале обавезе	96
2. Одговорност лица задуженог за усклађеност пословања у случају непоштовања обавеза...96	
2.1. Проблем прешироко постављене одговорности	97
2.2. Раздвајање одговорности лица задуженог за усклађеност пословања од одговорности носилаца осталих функција у друштву	98
2.3. Дужности према компанији и одговорност лица задуженог за усклађеност пословања.....	98
3. Ослобођење од одговорности.....	100
3.1. Режији ослобођења од одговорности.....	100

3.2. Посебно о осигурању од одговорности лица задуженог за усклађеност пословања.....	101
4. Одговорност управе друштва за незаконито пословање.....	102
4.1. Дужности чланова управе	102
4.2. Одговорност и осигурање од одговорности чланова управе	103
ГЛАВА 5	107
ФУНКЦИЈА ПРАЋЕЊА УСКЛАЂЕНОСТИ У СРПСКОМ ПРАВУ ОСИГУРАЊА	107
1. Регулисање функције праћења усклађености у Закону о осигурању као <i>lex specialis</i> за осигуравајућа друштва и другим секторским прописима	108
1.1. Организација.....	111
1.2. Искуство и пословни углед	111
1.3. Задаци функције праћења усклађености у српском праву осигурања	112
1.4. Правна природа функције праћења усклађености у српском праву осигурања и однос са правним одељењем осигуравајућег друштва	113
1.5. Одговорност.....	113
1.5.1. Одговорност лица задуженог за усклађеност пословања	113
1.5.2. Одговорност управе друштва	114
1.5.2.1. Посебне дужности чланова управе	115
1.5.2.2. Спречавање незаконитих радњи	116
1.5.2.3. Осигурање од одговорности	117
2. Растући значај функције праћења усклађености за унапређење корпоративног управљања осигуравајућих друштава у Србији	118
3. Степен усклађености са одредбама Директиве Солвентност II.....	118
ГЛАВА 6	121
НАДЗОР КАО ЕЛЕМЕНТ КОРПОРАТИВНОГ УПРАВЉАЊА У ПРИВРЕДНИМ ДРУШТВИМА	121
1. Развој института.....	123
2. Унутрашњи надзор.....	125
2.1. Појам унутрашњег надзора и Директива Солвентност II	125
2.2. Систем интерне контроле	126
2.3. Врсте и циљеви интерне контроле.....	127
2.4. Закључно о унутрашњем надзору осигуравајућег друштва.....	128
3. Спољни надзор.....	129
ГЛАВА 7	131
НАДЗОР НАД ОСИГУРАВАЈУЋИМ ДРУШТВИМА	131
1. Посебни ризици у осигуравајућим друштвима.....	131

1.1.	Врсте ризика у осигуравајућим друштвима	131
1.2.	Врсте ризика у складу са одредбама Директиве Солвентност II.....	132
1.2.1.	Ризик осигурања.....	132
1.2.2.	Тржишни, оперативни и репутациони ризик	132
1.2.3.	Кредитни ризик	133
2.	Механизми превазилажења ризика.....	133
3.	Врсте надзора у осигуравајућим друштвима.....	134
4..	“Нови” систем надзора-Директива Солвентност II.....	135
4.1.	Циљеви новог система надзора.....	135
4.2.	Овлашћења и услови неопходни ради остварења циљева надзорног органа.....	136
4.3.	Надзор носилаца и чланова кључних функција	137
4.4.	Хармонизација надзора у праву осигурања	138
4.4.1.	Четири нивоа поступака за хармонизацију прописа о надзору.....	138
4.4.2.	Врсте хармонизације права	139
4.4.3.	Хармонизација успостављена Директивом Солвентност II.....	140
4.5.	Анализа пословног модела- нови правац у надзору осигурања	142
4.6.	Поступак надзорног прегледа	143
4.6.1.	Компоненте поступка надзорног прегледа.....	144
4.6.2.	ЕИОРА смернице за поступак надзорног прегледа	146
4.7.	Надзорно извештавање	146
4.8.	Европска Агенција за надзор осигурања и пензијских фондова	148
4.8.1.	Циљеви деловања ЕИОРА-а.....	149
4.8.2.	Задаци и овлашћења ЕИОРА-е.....	150
4.8.3.	Структура ЕИОРА-е.....	150
ГЛАВА 8	152
НАДЗОР НАД ОСИГУРАВАЈУЋИМ ДРУШТВИМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ.....		152
1.	ЗО из 2004. године.....	152
2.	ЗО из 2014. године.....	155
3.	Народна банка Србије као надзорни орган у осигуравајућим друштвима.....	155
3.1.	Предмет и поступак контроле	156
3.2.	Овлашћења НБС и садржина и врста мера	158
3.3.	Закључно о надзору који врши НБС	159
4.	Начини надзора у односу на врсту осигурања-специфичност осигурања аутоодговорности	163

5. Предлози за унапређење система надзора у осигуравајућим друштвима у Републици Србији.....	166
ГЛАВА 9	168
ЗНАЧАЈ НАДЗОРА ЗА ЗАШТИТУ КОРИСНИКА УСЛУГА ОСИГУРАЊА (ПОТРОШАЧА)	168
1. Корисници услуга осигурања као слабија уговорна страна.....	168
1.1. Разлози за неопходну заштиту корисника услуга осигурања	168
1.1.1. Уговорна неравнотежа.....	169
1.1.2. Економски слабија страна и нетранспарентност општих и посебних услова.....	170
1.1.3. Специфичност и сложеност уговора о осигурању.....	170
1.2. Услови за примену норми заштитног карактера	171
1.3. Ризик од прекомерне заштите	171
2. Заштита потрошача осигурања као један од циљева новог режима надзора.....	172
2.1. Обавеза информисања уговарача осигурања.....	173
2.2. Заштита потрошача услуга осигурања у Републици Србији	174
3. Критички осврт.....	176
ЗАКЉУЧАК.....	179
СПИСАК ЛИТЕРАТУРЕ	183
Литература на страним језицима	183
Литература на српском језику и језицима држава бивше Југославије	193
СПИСАК КОРИШЋЕНИХ ИЗВОРА.....	203
Закони и подзаконски акти.....	203
Домаћи	203
Страни.....	204
ЕУ	204
Документи издати у Србији	206
Документи издати у иностранству	207
Судска пракса	209
Интернет извори.....	210
БИОГРАФИЈА.....	211

УВОД

I ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА

Недавни талас корпоративних скандала у Сједињеним Америчким Државама (*Enron, Worldcom* итд.) и Европи (*Parmalat, Ahold* итд.) довео је до тога да се много пажње посвети питању корпоративног управљања компанијом. Корпоративно управљање представља скуп механизма који се успостављају ради надгледања начина на који се управља компанијом и који омогућују адекватну заштиту интереса акционара, али и осталих интереса. Финансијска криза отворила је питање значаја управљања за добро функционисање компаније, па самим тим и осигуравајућих друштава, као и финансијског сектора у целини. Узимајући у обзир последице које на финансијски сектор може имати пропаст једног осигуравајућег друштва, постаје јасно колики је значај адекватног корпоративног управљања друштвом.

У сфери осигурања, највећи корпоративни скандал био је повезан са компанијом *AIG (American International Group)*. Ова компанија основана је 1919. године и била је једна од водећих осигуравајућих групација у свету. Упркос поседовању имовине укупне вредности преко милијарду долара и годишњих прихода мерених у стотинама милијарди долара, ова компанија је услед кризе на тржишту хипотекарних кредита запала у кризу. Наиме, она је 2008. године због неадекватно успостављеног система корпоративног управљања изазвала колапс у целом финансијском сектору. За мање од седам месеци, ова осигуравајућа компанија је била на ивици банкрота који је спречила Влада САД.

Иако је финансијска криза у мањој мери погодила сектор осигурања од банкарског ипак је значајно допринела откривању простора за побољшање у управљању ризицима и надзору у осигуравајућим компанијама. Из тих разлога је потребно механизме корпоративног управљања пажљиво размотрити и узети у обзир приликом дизајнирања прописа о осигурању јер у великој мери могу утицати на пословање осигуравајућих друштава. У осигуравајућим друштвима, поред интереса акционара и других интереса који се унутар компаније преплићу (интерес запослених, поверилаца, управе, самог друштва итд.), мора се водити рачуна и о интересима корисника услуга, који представљају посебну групу стејкхолдера у осигурању.

На нивоу Европске уније, препознат је овај проблем услед ког је донета Директива Солвентност II, управо са циљем да се адекватним управљањем и надзором над радом осигуравајућих друштава спрече изазови и проблеми са којима се она могу сусрести. Наиме, како је први режим солвентности постављен још 1970-их година и од тада се није фундаментално мењао, постала је неопходна шира реформа. У циљу побољшања квалитета заштите осигураника одредбе првих директива су биле предмет бројних анализа, што је резултирао њиховим изменама и допунама и 2002. године усвајањем Директива у оквиру пројекта Солвентност I који је ступио на снагу 2004. године. Овај режим је увео ограничене реформе, задржавајући одређене слабости претходног режима (недовољна осетљивост на ризике, рестрикције на правилно функционисање јединственог тржишта, недостатак интернационалних и међусекторских конвергенција итд.). Имајући у виду да питање солвентности осигуравајућих компанија у ЕУ прати стална хармонизација и усклађивање прописа, ради стварања законског окружења које ће бити погодније за целокупно тржиште осигурања, а Солвентност I је показала велике недостатке, приступило се дефинисању одредаба пројекта Солвентност II. Директива Солвентност II за основни циљ има адекватно управљање ризиком, и спровођење како интерног, тако и

екстерног надзора над радом осигуравајућих друштава ради спречавања њихове потенцијалне инсолвентности, а све пре свега у циљу заштите корисника услуга осигурања. Солвентност II предвиђа обавезу успостављања кључних функција у друштву које обухватају управљање ризицима, систем интерних контрола, усклађеност пословања, интерну ревизију и актуарску функцију.

Посебан фокус дисертације биће на функцији усклађености пословања или како је то уобичајен назив у правној литератури *compliance* функцији која је одредбама Директиве првобитно одређена као интегрални део система интерне контроле, док је Делегираном Уредбом Европске Комисије 2015/35 о допуни Директиве Солвентност II одређена као самостална функција. Такође, пажња ће бити посвећена и надзору над спровођењем ове функције и уопште радом осигуравајућих друштава који предвиђа нова Директива Европске уније, а све то примарно у циљу заштите корисника услуга осигурања.

Као што је поменуто, Директива Солвентност II захтева од друштава за осигурање успостављање функције управљања ризиком и успостављање система интерних контрола, из које се као посебна функција издвојила функција праћења усклађености. Улога надзорног органа је да омогући адекватан приступ корпоративном управљању и управљању ризицима у друштвима за осигурање.

„*If you think compliance is expensive, try not compliance*“, чувена је изјава која приказује значај усклађености пословања привредног друштва уопште, али такође усклађеност пословања од стране и унутар осигуравајућих друштава.

Као опште правило, могло би се рећи да функција усклађености пословања треба да успостави интерне политике које ће обезбедити поштовање закона и прописа, задржавајући одређени фокус на транспарентности и коректности понашања према корисницима услуга осигурања (узимајући у обзир величину и особине компаније). Последњих година улога функције праћења усклађености у осигуравајућим друштвима се убрзано преобликовала, без обзира на чињеницу да се она тек од скоро примењује у индустрији осигурања. Усклађеност пословања добија улогу проактивног средства надзора чији је циљ да спречи, локализује и минимализује деловање супротно правним нормама и спречи ризик од губитка репутације. Из тих разлога је неопходно да се континуирано прати низ закона, прописа, регулаторних захтева и унутрашњих политика.

Будући да усклађеност пословања циља на пословање у складу са законом, то доприноси пословном менаџменту који је вредносно оријентисан. Поступање у складу са законом не штити само запослене, такво деловање штити и чува углед привредног друштва на тржишту. Ворен Бафет (Warren Buffet) у једној изјави каже: „Потребно је више од 20 година да стекнете углед, али само 5 минута да бисте га упропастили.“ Из тих разлога циљ је успостављање културе усклађености пословања која је сједињена са могућностима и резултатима осигуравајућег друштва и која ће омогућити очување стеченог угледа.

Функција праћења усклађености се до сада углавном везивала за банке те из тих разлога њено регулисање управо у овом сектору треба да буде полазна основа која ће се уз адекватно усклађивање неопходно због природе осигуравајућих друштава пренети на раван осигуравајућих друштава. У домаћем праву постоји велики број радова који се бави овом функцијом у банкарском сектору, али мали број оних који се њом баве у осигуравајућим друштвима. Такође, узимајући у обзир да се усклађивање са Директивом Солвентност II у нашем праву тек планира кроз фазну имплементацију њених одредаба коју предвиђа Народна банка Србије, то детаљну обраду овог питања чини изузетно значајном. За разлику од домаћег права, у иностраној литератури ова тема је препозната као

изузетно значајна, што се огледа и у великом броју монографских радова и зборника који ће бити од великог значаја за израду дисертације и представљати добру полазну основу за сагледавање проблема у овој области.

Директива Солвентност II полази од такозване структуре „три стуба“. Први стуб се заснива на квантитативним захтевима, други на квалитативним захтевима, а трећи на обелодањивању информација (извештавању). Главни фокус дисертације биће на другом стубу Директиве који прописује приступ надзора заснован на ризику. Чланови 27–39 одређују општа начела и главна правила новог режима надзора. Они идентификују заштиту осигураника и корисника као примарни циљ надзора, истовремено наглашавајући важност подстицања финансијске стабилности као секундарног циља. Да не би превише оптеретила мала и средња предузећа за осигурање и реосигурање, Солвентност II уводи перспективни и на ризику засновани систем надзора и принцип пропорционалности за разлику од дотадашњег приступа „једне величине која одговара свима“ (*one size fits all*).

Надзор обухвата континуирану проверу правилног обављања послова и усклађеност друштава за осигурање и реосигурање са надзорним одредбама. Надзор у осигурању обављају надзорна тела у циљу контроле пословања осигуравајућих друштава, ради заштите уговорача и корисника осигурања. Неспорно је да ће корисници услуга имати више поверења у осигуравајућа друштва у којима постоји адекватан систем надзора и контроле солвентности и рада. Из тих разлога државе чланице треба да омогуће да надзорна тела имају одговарајућу стручност, способност и овлашћења да тај циљ остваре. Да би се осигурала делотворност надзора, активности надзорних тела морају бити сразмерне природи, опсегу и сложености ризика присутних у пословању друштва за осигурање тј. реосигурање. Најважнија процедура предвиђена Директивом је „Поступак надзорног прегледа“ (*supervisory review process*) дефинисан чланом 36 Директиве, којем ће се посветити посебна пажња у оквиру дисертације. То је укупни преглед који спроводи надзорни орган да би утврдио усклађеност пословања друштва са законима, прописима и административним одредбама. У погледу регулисања овог питања донете су и Смернице од стране Европске Агенције за надзор осигурања и пензијских фондова (ЕИОРА).

Можемо приметити да је у Србији специфична ситуација, јер није уобичајено да надзор осигурања у једној земљи врши централна банка. С обзиром на значај који надзор има, а и имајући у виду да се од надзорног органа очекује стручност, компетентност и способност да оствари циљеве директиве, најадекватније решење је формирање посебног тела који ће вршити надзор над радом осигуравајућих друштава, давати и одузимати дозволе за рад, а самим тим спроводити и заштиту корисника осигурања, али и осигуравача, тј. једном речју проверавати усклађеност рада осигуравајућих и реосигуравајућих друштава са правилима Директиве. Из наведених разлога, предмет докторске дисертације је и анализа упоредноправних решења у погледу регулисања овог питања, јер би и у Србији најприкладније било да се надзор изузме из овлашћења Народне банке, преузме „тренд“ великог броја земаља у Европи и формира посебно тело чија ће искључива надлежност бити контрола тржишта осигурања и рада осигуравајућих друштава. Ово ће поготово бити значајно у процесу приступања Србије ЕУ, када ће морати да изврши у потпуности имплементацију правила Директиве.

Као што се из свега наведеног види предмет дисертације је детаљна обрада функције праћења усклађености у осигуравајућим друштвима и надзор над адекватним спровођењем ове функције, узимајући у обзир специфичну природу ових друштава и чињеницу да као део финансијског сектора једне земље имају значај за његово успешно функционисање, а самим тим и функционисање економије једне земље у целини. Имајући у виду да се у Србији планира фазна имплементација Директиве, посебна пажња ће се посветити анализи домаћег законодавства како би се пронашли начини за што потпунију

и адекватнију имплементацију наведених правила Директиве, а са освртом на упоредноправна решења, која могу послужити као узор приликом регулисања ових питања у домаћем законодавству.

Циљ докторске дисертације је да се изврши свеобухватна и детаљна анализа с обзиром на то да у домаћој правној теорији не постоји ниједно дело монографског карактера наведене садржине које је на детаљан и свеобухватан начин анализирано ова питања од изузетног значаја за враћање пољуљаног поверења у осигуравајућа друштва, а самим тим и за адекватну заштиту корисника услуга осигурања (потрошача). Затим, извршиће се критичка анализа домаћег законодавства, уз одређене предлоге за унапређење регулисања ових питања и лакшу имплементацију правила Директиве Солвентност II.

II ОСНОВНЕ ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА

Дисертација ће се базирати на неколико хипотеза које су међусобно повезане и чине једну целину.

- 1. Начело законитости пословања је режим који је одавно познат у правној пракси, а Директивом Солвентност II је само конкретизован и посебно усмерен на осигуравајућа друштва због њиховог значаја у финансијском сектору.**

Велики број корпоративних скандала и велика економска криза указали су на значај адекватно постављеног система корпоративног управљања компанијом. Као једна од функција за остварење тог циља јавља се функција праћења усклађености. Наиме, јасно је да се овде не ради о некој новој функцији с обзиром на то да је одавно позната обавеза пословања привредног друштва у складу са законом (начело законитости пословања). Ова начело било је предвиђено и одредбама претходног Закона о осигурању Републике Србије, значи и пре имплементације Директиве Солвентност II. Одредбама Директиве Солвентност II ова функција је само посебно наглашена како би се указало на њен изузетан значај поготово у осигуравајућим друштвима, која представљају посебно значајан део финансијског сектора и где би у случају неадекватног корпоративног управљања могло доћи до колапса целог финансијског сектора, а самим тим и урушавања економије једне земље у целини.

- 2. Издвајање функције праћења усклађености, извршено последњим изменама Директиве Солвентност II, из функције унутрашње контроле у посебну функцију указује на повећан значај који се даје овој функцији.**

У ранијој верзији Директиве Солвентност II функција праћења усклађености је била предвиђена као интегрални део система унутрашње контроле. Међутим, Делегираном уредбом комисије (ЕУ) 2015/35 су извршене одређене модификације у садржини Директиве, те је функција праћења усклађености регулисана посебним чланом ове Уредбе и у потпуности издвојена из унутрашње контроле. Оваква регулаторна интервенција несумњиво указује на значај који се у законодавству ЕУ придаје овој функцији и чиме се прави јасно разликовање између унутрашње контроле са једне стране и функција праћења усклађености у смислу обезбеђивања да пословање осигуравајућег друштва буде у складу са општим регулаторним оквиром и интерним актима са друге стране.

- 3. У складу са концептом Солвентност II, потребно је да у сваком осигуравајућем**

друштву постоји лице задужено за усклађеност пословања са законом (compliance officer), чиме та функција стиче формалан статус унутар организације.

У контексту значаја функције праћења усклађености, унутар осигуравајућег друштва потребно је размотрити могућност именовања одговорне особе која ће бити носилац функције праћења усклађености (*compliance officer*). Он би требало да обавештава управу друштва о променама у правном окружењу и потенцијалним претњама или мањкавостима у систему праћења усклађености које би се могле негативно одразити на пословање друштва. Након именовања неопходно је да предложи мере како би се на најефикаснији начин (из)вршила функција усклађености пословања. Приликом уређења његове надлежности и критеријума за његов одабир, потребно је бити посебно пажљив и учити на претходним искуствима и грешкама које су довеле до великих корпоративних скандала, те их поставити тако да обезбеђују његову независност (концепт *fit and proper*). Лице задужено за усклађеност пословања не би смело бити лице које може доћи у сукоб интереса између своје дужности која се односи на усклађеност у односу на све своје друге дужности.

4. За успешно остваривање функције праћења усклађености, неопходна је сарадња лица одговорног за њено спровођење и правног одељења осигуравајућег друштва.

Иако је Директива Солвентност II у потпуности занемарила правно одељење осигуравајућег друштва, и поред разлика које постоје између функције праћења усклађености и обавеза правног одељења у осигуравајућем друштву, потребна је њихова сарадња будући да су обе задужене за поштовање принципа законитости и усклађивање са правним захтевима који се постављају пред осигуравајућа друштва. Наиме, неспорно је да су обавезе правног одељења осигуравајућег друштва знатно шире (састављање уговора, заступање, кадровски послови итд.). Међутим, успешност пословања друштва у складу са принципом законитости пословања у великој мери ће зависити од међусобне сарадње правног одељења и лица задуженог за усклађености пословања, као и спремности да једни друге упозоравају на пропусте и недостатке и на тај начин омогуће што боље остваривање ове функције.

5. Надзор над радом друштава за осигурање усмерен је примарно на заштиту корисника услуга осигурања, и од кључног је значаја за успостављање адекватног система корпоративног управљања у осигуравајућим друштвима.

Надзор обухвата континуирану проверу правилног обављања послова и усклађеност пословања друштава за осигурање и реосигурање са релевантним регулаторним оквиром. Услед великих корпоративних скандала у финансијском сектору, као и економске кризе која је након тога уследила, поверење корисника у рад осигуравајућих друштава је било нарушено. Искуство је показало да су до тада успостављени системи корпоративног управљања заказали. Имајући то у виду, данас лоше корпоративно управљање надзорни органи виде као главни знак могуће пропасти осигуравајућег друштва. Из тих разлога, ефикасно корпоративно управљање код надзорног органа ствара веће поверење у рад и процену управе осигуравача, његовог менаџмента и носилаца контролних функција. Као крајњи резултат побољшава се способност надзорног органа да ефикасно надгледа осигуравача и штити интересе осигураника. Да би се постигло повећање ефикасности и адекватна процена корпоративног управљања надзорни орган мора имати увид у пословање осигуравајућег друштва.

6. Имајући у виду значај надзора над радом осигуравајућих друштава за његово адекватно пословање, предлаже се формирање посебног тела за надзор

осигурања уместо досадашњег режима у којем је ту функцију вршила Народна банка Србије, као и евентуално доношење посебног закона који би регулисао надзор осигурања у осигуравајућим друштвима.

Проучавајући упоредноправна искуства, можемо приметити да је у сфери надзора над радом осигуравајућих друштава у Србији специфична ситуација, јер није уобичајено да надзор осигурања у једној земљи врши централна банка. Узимајући у обзир значај који надзор има, а и имајући у виду да се од надзорног органа очекује стручност, компетентност и способност да оствари циљеве Директиве, као и да је потребно да надзорни орган своје познавање прописа допуни практичним познавањем деловања финансијског тржишта и тржишта осигурања, најадекватније је формирање посебног органа који ће вршити надзор над радом осигуравајућих друштава, давати и одузимати дозволе за рад, а самим тим вршити и заштиту корисника осигурања, али и осигуравача, тј. једном речју проверавати усклађеност рада осигуравајућих и реосигуравајућих друштава са правилима Директиве. У Србији би најприкладније било да се надзор изузме из овлашћења Народне банке и да се формира посебно тело чија ће искључива надлежност бити контрола тржишта осигурања и рада осигуравајућих друштава. Ово ће поготово бити значајно приликом приступања Србије ЕУ, када ће морати да изврши у потпуности имплементацију правила Директиве Солвентност II.

Имајући у виду напред речено о значају који надзор над радом осигуравајућег друштва има, а у светлу потребе да се домаће законодавство у процесу европских интеграција усклади са одредбама Директиве Солвентност II, могло би се размислити о доношењу посебног закона који би се бавио само овим питањем. Као узор могао би послужити немачки Закон о надзору над осигуравајућим друштвима (*Versicherungsaufsichtsgesetz*).

III ОПРАВДАНOST ТЕМЕ И ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

Научна оправданост предложене теме огледа се у чињеници да у правној литератури још увек нема довољно радова који су посвећени овој теми. Основно научно оправдање састоји се у потреби да се на један целовит и систематичан начин прикаже значај функције праћења усклађености и надзора над радом осигуравајућих друштава, да се установи на ком је степену развој осигурања Републике Србије, као и да се укаже на потенцијалне даље правце развоја и дефинисања овог питања. Са становишта наше правне доктрине, научно оправдање огледа се у томе што не постоји монографија која детаљније обрађује наведено питање.

Наиме, постоји велики број радова који се односе на регулисање овог питања у банкарском сектору, међутим мали број који се бави тим питањем у осигуравајућим друштвима, а с обзиром на то да растући значај ове функције до које је дошло доношењем Директиве Солвентност II, а затим и Делегиране Уредбе Европске комисије 35/2015 о изменама Директиве којом се функција праћења усклађености одређује као самостална функција система управљања, постојање једне детаљне анализе овог питања се чини неопходним. С обзиром на велику сличност између законских прописа Републике Србије и Републике Хрватске, од велике помоћи може бити и литература на хрватском језику, као и анализа хрватског права, а посебно имајући у виду да је Република Хрватска већ чланица ЕУ. Посебном значају теме доприноси и чињеница да се имплементација одредаба Директиве Солвентност II у домаћем законодавству узима као један од индикатора успешности процеса европских интеграција на терену Поглавља 9 –

Финансијске услуге, што Европска Комисија цени у оквиру својих редовних годишњих извештаја. Имајући у виду да је НБС предвидела фазну имплементацију ових одредаба, једна анализа овог типа могла би додатно да допринесе квалитету имплементираних одредаба у домаће законодавство. Дакле, научна оправданост предложеног рада се налази и у анализи могућих решења која је потребно уградити у домаће право ради хармонизације домаћег права са правом Европске уније. Даље, узимајући у обзир тренутну затвореност домаћег тржишта према страним тржиштима потребно је ускладити прилике на домаћем тржишту са тенденцијама развоја у савременим правима. На тај начин би се побољшао положај друштава за осигурање и развој конкуренције на домаћем тржишту, а затим и подизање конкурентских способности ових друштава за укључивање на европско тржиште. Коначно, оправданост предложене теме докторске дисертације налази се и у њеној несумњивој актуелности.

Практична оправданост рада огледа се у непосредном и посредном доприносу који би он могао да има за сектор осигурања. Непосредни допринос би подразумевао предлагање модалитета успостављања праћења усклађености и надзора над друштвима за осигурање. Посредни допринос огледа се у чињеници да би се успостављањем адекватног оквира за заштиту солвентности друштава за осигурање допринело и заштити потрошача услуга осигурања. Наиме, неспорно је да је један од циљева доношења Директиве Солвентност II заштита корисника услуга осигурања и враћање поверења у финансијски сектор након велике економске кризе. Уколико би се повећало поверење грађана у друштва за осигурање то би допринело већем улагању у овај сектор привреде, а што би имало двоструки значај. Прво, тиме се омогућује повећана акумулација средстава у друштвима за осигурање, која ће даље улагати као институционални инвеститори и тиме допринети расту економије. Друго, повећаће се свест грађана о потреби самосталног обезбеђивања економске и социјалне сигурности за ризике чије остваривање држава не може адекватно да санира.

Друштвена оправданост огледа се у потреби да се пружи, пре свега теоријски, а у нешто ужем и практични допринос разумевању овог питања. Самим тим, на тај начин могу се створити бољи услови за даљи развој културе осигурања у Републици Србији.

IV МЕТОДЕ КОЈЕ ЋЕ СЕ У ИСТРАЖИВАЊУ ПРИМЕНИТИ И КРАТАК ОПИС СТРУКТУРА РАДА

Приликом израде дисертације кандидаткиња је користила више метода истраживања:

Позитивноправни метод

Примена позитивноправног метода подразумева пре свега анализу постојећих решења у Закону о облигационим односима, Закону о осигурању, Закону о привредним друштвима и других прописа од значаја за ово питање. Такође, од посебног значаја биће анализа одредаба Директиве Солвентност II, као и свих Директива које су јој претходиле, али и Делегиране Уредбе комисије (ЕУ) 2015/35 којом су извршене последње измене одредаба Директиве. Имајући у виду да се у домаћем праву планира фазна имплементација одредаба Директиве Солвентност II извршиће се анализа свих аката које је за те потребе донела Народна банка Србије али и годишњих извештаја које у том циљу доноси Европска комисија са посебним освртом на Поглавље 9.

Упоредноправни метод

Коришћење упоредноправног метода се не може заобићи како би се приказала и анализирана решења у страним законодавствима и пре свега у праву Европске уније, с обзиром на обавезу усклађивања права Србије са правом Европске уније, коју је наша држава преузела Споразумом о стабилизацији и придруживању из 2008. године. Такође, како је као један од циљева рада одређење и давање предлога за уређење одређених питања у домаћем праву, као и имплементацију Директиве Солвентност II, у раду ће бити анализирана одређена решења које домаће право не познаје. Стога ће упоредноправни метод имати велики значај у истраживању како би се сагледале савремене тенденције у упоредном праву, посебно у законодавствима које у свом правном систему имају детаљно уређена питања проблематична за домаће законодавство.

Егзегетички метод

Егзегетички приступ карактерише готово сваку прву фазу у припреми научног рада из области правне науке и своди се на тумачење различитих правних текстова. Приликом представљања научне и друштвене оправданости обраде теме наведено је да ће се анализирати бројна домаћа и страна литература, а све са циљем утврђивања постојећих теоријских схватања, што треба да представља основу за даља истраживања и упоређивања са савременим тенденцијама у развоју права осигурања.

Историјскоправни метод

Проучавање историјских решења и искустава ће допринети спознавању историјских прилика и разлога који су претходили доношењу Директиве Солвентност II. Проучавање историјских решења и искустава ће допринети разумевању данашњег режима надзора друштава за осигурање. Анализа раније важећих решења и њихово поређење са садашњим решењима могу дати одговор на питање којим путем ће се функција праћења усклађености и надзора над радом друштава за осигурање даље развијати као правни институти.

Мултидисциплинарни метод

Усклађеност пословања и надзор друштава за осигурање није само правни феномен. Овај правни институт има своју економску основу, стога ће од помоћи током истраживања бити и економска анализа права. Коришћењем сазнања економске науке и емпиријских истраживања у овој области, допринеће се и бољем разумевању економског аспекта овог питања.

Функционални метод

У истраживању ће бити примењен и функционални метод како би се утврдило коју функцију треба да има успостављање праћења усклађености и надзора над спровођењем наведене функције. Такође у делу у коме домаће или упоредно право није дало конкретне одговоре на неко питање везано за функцију праћења усклађености и режим надзора у осигуравајућим друштвима такав одговор ће бити дат у складу са функцијом коју то питање треба да оствари.

Дијалектички метод

Дијалектички метод, као начин истраживања и објашњења појава у вези са другим појавама и њиховој условљености и повезаности, потребно је користити ради откривања

иманентних супротности и противречности тих појава и стварање нових квалитета ради постизања усклађености мисаоне и искуствене стварности.

Логички методи

Логичке методе ће се користити ради провере тачности постављених хипотеза - за потребе оправдавања хипотезе или доказивања да хипотеза није основана, индуктивне методе ради проналажења општих карактеристика проучаваних института, а дедуктивне методе ради примене општих правила закона о осигурању. Путем аналогije ће изучавати решења из других правних система, раније важећих решења и позитивног права.

Докторска дисертација се састоји из општег и посебног дела, поред уводних и закључних разматрања.

У уводном делу рада су представљени предмет и циљ докторске дисертације. Потом су истакнуте основне хипотезе од којих се полази у истраживању и методе које се примењују приликом анализе проблема који спадају у одређени предмет дисертације. На крају уводног дела је укратко изложена систематика даљег излагања.

Општи део подељен је на четири главе.

У првој глави под називом „Нови режим корпоративног управљања у привредним друштвима“ разрадиће се промене у корпоративном управљању привредним друштвима до којих је дошло услед великих корпоративних скандала који су се догодили у Сједињеним Америчким Државама и Европи. У првом делу ће бити речи о појму и значају које корпоративно управљање има за успешно функционисање привредних друштава, и у основним цртама ће се разрадити унутрашње и спољно корпоративно управљање компанијом. У другом делу обрадиће се највећи корпоративни скандал који су довели до промена у режиму корпоративног управљања, док ће у трећем делу бити речи о факторима који су довели до промена режима корпоративног управљања, регулаторном одговору на новонастало стање, али и анализи одредаба српског Закона о привредним друштвима и Кодекса корпоративног управљања.

Друга глава општег дела бави се променама корпоративног управљања у финансијском сектору. Наиме, неспорно је да постоје посебне особености финансијског сектора, као и посебни ризици са којима се ова друштва сусрећу, што ће бити обрађено у прва два дела ова главе. У трећем делу обрадиће се питање утицаја финансијске кризе на промене корпоративног управљања у финансијском сектору, уз анализу највећих корпоративних скандала, пре свега пропасти *AIG*, једне од водећих осигуравајућих кућа на свету, али и регулаторни одговор на кризу финансијског тржишта.

Трећа глава под називом “Солвентност II” пре свега тежи да покаже како је дошло до доношења нове директиве у овој области, тј које су то све Директиве које су јој претходиле, и који су били недостаци тих режима који су условили доношење Директиве Солвентност II. Затим ће се у кратким цртама обрадити нова решења и циљеви новог режима, као и три стуба Директиве Солвентност II, са најдетаљнијом анализом другог стуба, с обзиром да се тема докторске дисертације односи на питања регулисана управо овим стубом.

Четврта и последња глава општег дела обрадиће питање корпоративног управљања у осигуравајућим друштвима у Србији. Први део бавиће се стањем сектора осигурања у Србији, док ће у другом бити речи о секторским прописима који регулишу ово питање уз поређење Закона о осигурању из 2004. године, са новим законом из 2014. године. У трећем делу обрадиће се одредбе Закона о привредним друштвима узимајући у обзир да

се он примењује као *lex generalis* за питања која нису регулисана одредбама Закона о осигурању. На крају, четврти део ове главе бавиће се утицајем који доношење Директиве Солвентност II има на сектор осигурања у Републици Србији.

Посебни део ће бити подељен на девет глава.

У првој глави обрадиће се питање *compliance* функције у традиционалном значењу тј начело законитости пословања. Пре свега ће бити речи о овом начелу као изразу пословно етике привредног друштва, затим његовом регулисању одредбама Закона о привредним друштвима, који се примењује и као *lex generalis* на осигуравајућа друштва, док ће у трећем делу бити речи о значају законитости пословања у финансијском сектору.

Друга глава обрадиће питање функције праћења усклађености у режиму успостављеном Директивом Солвентност II. Најпре ће бити речи о кључним функцијама које су као такве одређене Директивом, као и дефинисању саме функције праћења усклађености. У другом делу под називом „Функција праћења усклађености као самостална функција система управљања“ обрадиће се организација, основна обележја, разлози издвајања ове функције из система интерне контроле, као и њени задаци.

Трећа глава посебног дела обрадиће питање правне природе и значаја функције праћења усклађености. У овом делу дисертације циљ је да се дође до коначног одређења њене правне природе. Такође, у овом делу обрадиће се питање значаја ове функције, али и њеног односа са правним одељењем осигуравајућег друштва. Наиме, иако Директива ово питање занемарује, оно је од изузетног значаја с обзиром да су оба задужена за поштовање принципа законитости и усклађивање са правним захтевима који се постављају пред осигуравајућа друштва, иако су обавезе правног одељења знатно шире.

Четврта глава под називом „Одговорност у случају непоштовања функције усклађености пословања и осигурање од одговорности“ бави се пре свега обавезама лица задуженог за усклађеност пословања. Затим ће се обрадити питање његове одговорности у случају непоштовања тих обавеза, али и режиме ослобођења од одговорности, уз посебан осврт на осигурање од одговорности али значај који та врста осигурања може имати за корпоративно управљање осигуравајућим друштвом.

Пета глава посебног дела бави се функцијом праћења усклађености у српском праву осигурања. Пре свега ће бити речи о регулисању ове функције, затим о значају који има за унапређење корпоративног управљања осигуравајућих друштава у Србији. У трећем делу ове главе обрадиће се ниво усклађености тренутних одредаба са режимом Солвентност II уз предлоге за унапређење али и олакшање имплементације одредаба Директиве. Овом главом завршава се анализа функције праћења усклађености. Циљ је унапређење осигуравајућег сектора у Републици Србији и припреме за његов улазак на европско тржиште са осигуравајућим друштвима у којима постоји добра организација и систем корпоративног управљања и који уживају поверење корисника услуга осигурања.

Шеста глава носи назив „Надзор као елемент корпоративног управљања у привредним друштвима“. Идеја је да се у овој глави да уводно разматрање надзора над радом привредних друштава, пре свега развој овог института, а затим да се у основним тезама обради питање како унутрашњег тако и спољног надзора.

Глава седам бави се питањем надзора над радом осигуравајућих друштава. Прво је потребно обрадити посебне ризике који постоје у овим друштвима, као и механизме за превазилажење тих ризика. Након тога биће речи о „новом“ режиму надзора који је успостављен доношењем Директиве Солвентност II. У оквиру овог дела обрадиће се хармонизација надзора у праву осигурања са посебним акцентом на поступак надзорног

прегледа као најзначајнији поступак предвиђен Директивом уз осврт на Смернице за поступак надзорног прегледа које је донела ЕИОРА. У оквиру овог дела обрадиће се и надзорно извештавање које је предвиђено Директивом.

У оквиру осме главе истраживање ће се фокусирати на надзор над радом осигуравајућих друштава у законодавству Републике Србије уз утврђивање усклађености са одредбама Директиве, а пажња ће се посветити и фазној имплементацији предвиђеној од стране НБС. Такође један део ове главе односиће се на надзорни орган тј Народну банку Србије, али и предлоге за унапређење надзора над радом осигуравајућих друштава у Републици Србији.

На крају, у деветој глави ће се обрадити питање значаја надзора за заштиту корисника услуга осигурања, тј. потрошача. Наиме, пре свега је значајно објаснити зашто се корисник услуга осигурања сматра слабијом уговорном страном, а затим је потребно утврдити значај који надзор има за заштиту интереса корисника, а узимајући у обзир да је то и један од главних циљева Директиве.

На самом крају дисертације наћи ће се закључци до којих се дошло у току истраживања са посебним освртом на постављене хипотезе.

V РЕЗУЛТАТИ ДО КОЈИХ СЕ ДОШЛО У РАДУ

Анализа је показала да је у осигуравајућим друштвима у Србији потребно унапредити систем корпоративног управљања како би дошло до усклађивања са одредбама Директиве Солвентност II. Најпре је потребно функцију праћења усклађености одредити као независну, кључну функцију система управљања и издвојити је од система интерне контроле. Ова функција представља материјализацију општепознатог начела законитости пословања.

Питање правне природе ове функције изазива огромне недоумице, али чини се да она неодољиво подсећа на институт независних директора, који исто као и функција усклађеност пословања корене вуче из англосаксонског права. Од изузетног значаја је било одредити обавезе ове функције на јасан начин, како би се могла на адекватан начин разграничити одговорност ових лица од одговорности управе друштва. Из тих разлога у оквиру дисертације анализирани су обавезе које би ова функција требало да има и утврђена је одговорност ових лица. Та одговорност је субјективне природе и за ослобођење од одговорности потребно је да се утврди да је лице поступало са дужном пажњом (пажња доброг стручњака), верујући да делује у најбољем интересу друштва. Дошли смо до закључка, да иако Закон о привредним друштвима не одређује ова лица као „лица са посебним дужностима према друштву“, треба искористити могућност дату законом да то буде учињено у статуту или оснивачком акту. Поред наведеног залажемо се за увођење осигурања од одговорности, као механизма заштите лица задуженог за усклађеност пословања.

Када је у питању надзор над радом осигуравајућих друштава, утврдили смо да српско законодавство прати европске трендове у погледу основног циља надзора, а који се односи на заштиту потрошача услуга осигурања. Поред наведеног утврђено је да би било целисходно применити комбинацију интегралног и институционалног модела надзора осигурања, што значи да надзор над радом осигуравајућих друштава не би више био у надлежности Народне банке Србије, већ посебне Агенције. Наиме, комбинацијом

ова два модела омогућило би се очување финансијског сектора на тај начин што би надзор над радом сваког дела финансијског сектора вршило посебно тело које би чинили стручњаци из те области, а поред тога би постојало јединствено тело које би вршило надзор над радом ових посебних тела и омогућавало комуникацију и сарадњу између њих.

Поред наведеног имајући у виду значај осигуравајућих друштава као финансијског сектора, по угледу на неке европске земље (нпр. Немачку) у Републици Србији би требало размишљати о доношењу посебног закона који би регулисао питање надзора над радом ових друштава.

Имајући у виду наведено у раду су анализирани најпре одредбе Директиве Солвентност II, а затим и одредбе српског закона о осигурању уз предлоге за лакшу имплементацију одредаба Директиве и унапређење корпоративног управљања у осигуравајућим друштвима у Србији.

ОПШТА РАЗМАТРАЊА

ГЛАВА 1

НОВИ РЕЖИМ КОРПОРАТИВНОГ УПРАВЉАЊА У ПРИВРЕДНИМ ДРУШТВИМА

Услед великих корпоративних скандала који су нарушили поверење у рад привредних друштава, јавила се потреба за имплементацијом значајних промена у режиме корпоративног управљања. Велики број аутора бавио се питањем корпоративног управљања и разлозима који су допринели потреби да се успостави нови режим у овој области. Поред тога, последње две деценије карактерише рад различитих ауторитета (Светска трговинска организација, Светска банка, *OECD* и различите државне агенције) на формалном уобличавању законских и институционалних механизма који би за последицу имали заштиту интереса акционара, снижавање агенцијских трошкова и успостављање адекватног система корпоративног управљања компанијом. Један од најважнијих аката поменутих ауторитета су, свакако, *OECD* Принципи корпоративног управљања,¹ објављени 2004. године, чије су последње измене извршене 2015. године.²

Корпоративно управљање је дизајнирано да подстакне инвестиционо окружење и обезбеди стабилан финансијски положај држава на тржишту капитала кроз повећање поузданости, транспарентности и одговорности на нивоу компанија. Оно утврђује однос између различитих лица унутар компаније (укључујући управљачки део компаније, акционаре и друга лица) и саме компаније. Након бројних корпоративних скандала и преварних активности у финансијском извештавању, корпоративно управљање постало је међународни тренд за многе студије и стекло је све већу пажњу у финансијској и рачуноводственој литератури ради побољшања транспарентности.³ Оквир корпоративног управљања треба да обезбеди благовремено и тачно обелодањивање свих материјалних питања везаних за компанију, укључујући финансијску ситуацију, учинак, власништво и управљање.⁴

1. Појам и значај корпоративног управљања привредним друштвима

Добро организован корпоративни сектор је од виталног значаја за економски развој, друштвену и политичку кохезију и приступ међународном капиталу. Адекватно управљање и регулаторна реформа могу пружити значајне финансијске предности док служе тржишту и ширем друштвеном интересу путем враћања поверења.⁵ Недавни талас корпоративних скандала у Сједињеним Америчким Државама (*Enron*, *Worldcom* итд.) и Европи (*Parmalat*, *Ahold* итд.) довео је до тога да се много пажње посвети питању корпоративног управљања компанијом. Ови скандали у великој мери су утицали на поверење јавности у рачуноводство и ревизију, али и остале кључне функције.⁶

¹ За више в: Н. Петровић Томић, "Пословна етика и *OECD* принципи корпоративног управљања - нека општа разматрања", *Право и привреда*, 5-8/2008, 381-398.

² С. Ђорђевић, "Значај и улога механизма корпоративног управљања у подизању нивоа ефикасности менаџмента", *Школа бизниса*, 1/2012, 54.

³ А. Almagtome et al., "Corporate Governance Quality, Stakeholders' Pressure, and Sustainable Development: An Integrated Approach", *International Journal of Mathematical, Engineering and Management Sciences*, 2020, 1079.

⁴ J.J. du Plessis et al., *German Corporate Governance in International and European Context*, Springer, 2012, 537.

⁵ J. O'Brien, "Governing the Corporation: Regulation and Corporate Governance in an Age of Scandal and Global Markets", *Governing the Corporation- Regulation and Corporate Governance in an Age of Scandal and Global Markets*, Wiley, 2005, 1.

⁶ D. M. Walker, "Restoring Trust After Recent Accountability Failures", *Governing the Corporation- Regulation and Corporate Governance in an Age of Scandal and Global Markets*, Wiley, 2005, 21.

1.1. Дефинисање корпоративног управљања

Корпоративно управљање представља скуп механизма који се успостављају ради надгледања начина на који се управља компанијом и који омогућају адекватну заштиту интереса акционара, али и осталих интереса.⁷ Идеје о корпоративном управљању датирају још из 1930-их година, а покушаји његовог дефинисања били су многобројни.⁸ Без обзира на многобројност дефиниција већина од њих има неке заједничке елементе:

1. Корпоративно управљање је систем односа дефинисан структурама и процесима - структуре и процеси који дефинишу ове односе обично се фокусирају на различите механизме за успостављање ефикасног управљања и извештавања.

2. Ови односи могу да обухвате стране с различитим и понекад супротним интересима - Између главних органа друштва, тј. скупштине, акционара, директора (извршних и неизвршних) и чланова надзорног одбора могу постојати супротстављени интереси. Различити интереси у највећем броју случајева постоје између власника и руководиоца и често се називају “принципал-агент” проблемом. Конфликти могу да постоје и унутар сваког органа управљања.

3. Све стране учествују у контроли и вођењу друштва.

4. Све ово се чини с циљем да се кроз правилно распоређивање права и одговорности обезбеди дугорочно одржавање и повећање вредности акционарских улога.

Као најједноставнију дефиницију корпоративног управљања можемо навести да оно представља управљачки систем акционарског друштва корпоративног типа у коме су главни актери власници и менаџери компаније, који имају различите управљачке позиције и интересе. Корпоративно управљање треба да осигура ефикасно функционисање компаније и перманентно дугорочно увећавање богатства акционара, али и да допринесе благостању осталих учесника привредног живота.⁹

1.2. Значај корпоративног управљања

Оквир корпоративног управљања се заснива на изградњи поверења у компаније и само тржиште, повећањем транспарентности и осигуравањем правичности и одговорности компанија према акционарима и другим актерима.¹⁰ Корпоративно управљање није циљ само по себи. Поверење и сигурност које настоји да промовише од пресудног је значаја за привлачење инвестиција, подршку корпоративном развоју и подстицање дугорочног економског раста, док неуспех у корпоративном управљању може имати снажне последице на глобална финансијска тржишта и може угрозити финансијску стабилност.¹¹ Законодавни и

⁷ За више в: М. Васиљевић, *Корпоративно управљање- изабране теме*, Београд, 2013, 145-146.

⁸ Према Принципима корпоративног управљања ОЕЦД оно обухвата скуп односа између управе компаније, њеног управног одбора, њених акционара и других заинтересованих лица. Међународна финансијска корпорација га дефинише као „Структуру и процесе за вођење и контролу привредних друштава“. Извештај за високу групу експерата ЕУ из 2002. године га дефинише као систем који има своје основе делом у компанијском праву (које је усвојено у односима различити субјекту у компанији), а делом у ширем законском оквиру и пракси пословања компанија у различитој земљи.

⁹ В. Кнежевић, Д. Ивковић, „Корпоративно управљање и конкурентност Србије у контексту приближавања Европској унији“, *Мегатренд ревија*, 3/2016, 290.

¹⁰ За више в: М. Васиљевић, “Корпоративно управљање - од проблема до решења”, *Право и привреда*, 5-8/2008, 3-32, М. Васиљевић, “Corporate governance акционарског друштва - модели и трендови у упоредном праву и пракси.” *Право и привреда*, 9-12/2003, 3-22., М. Васиљевић, “Корпоративно управљање и агенцијски проблеми”, *Анали Правног факултета у Београду*, 1/2009, 5-24, М. Васиљевић, “Корпоративно управљање и агенцијски проблеми - II део”, *Анали Правног факултета у Београду*, 2/2009а, 5-28.

¹¹ А. А. Schaub “European Responses to Corporate Governance Challenges”, *Governing the corporation- Regulation and Corporate Governance in an Age of Scandal and Global Markets*, 2005,63-64.

регулаторни елементи оквира корпоративног управљања могу бити допуњени елементима меког права заснованим на "примени или објасни" правилима како би се омогућила флексибилност и изражавање специфичности сваке појединачне компаније.¹² Један од главних узрока неадекватног функционисања компанија, па и осигуравајућих друштава, представља управо проблем неадекватног корпоративног управљања. Корпоративно управљање у осигуравајућим друштвима може бити унутрашње и спољно.¹³ Најистакнутији интерни механизам корпоративног управљања је управни одбор. Поред тога као значајни механизми јављају се запослени и спољна ревизија.¹⁴ Када је реч о унутрашњем корпоративном управљању циљ је да се направи „ефикасан, лојалан и компетентан“ одбор, па се из тих разлога јавља дилема да ли предност дати монистичком или дуалистичком систему управљања.¹⁵ Узимајући у обзир да оба система имају своје предности и мане, најповољнијим решењем се чини могућност избора једног или другог модела од саме компаније, као што је то учињено у Француској.¹⁶

За успешно корпоративно управљање врло је значајно раздвојити функције управљања и извештавања, посебно функцију председника управног одбора и генералног директора, одредити величину управног одбора, мандат и дужности чланова. Услед великих корпоративних скандала и краха троугла спољни ревизори - управа компаније - акционари, било је неопходно успоставити нови институт који би решио први агенцијски проблем. Као регулаторни одговор јавља се институт неизвршних (независних) директора.¹⁷

Управни одбор представља власнике компаније и одговоран је за обезбеђивање ефикасног управљања компанијом. Стога је управни одбор одговоран за усвајање контролних механизма како би се осигурало да су понашање и поступци менаџмента у складу са интересима власника.¹⁸ Данас се практично сматра да накнаде члановима управе више нису проблем корпоративног управљања већ решење тог проблема, јер уместо да се елиминише интерес менаџера, идеја је да се он учини легитимним и контролише поравнањем менаџерског интереса и интереса акционара.¹⁹ На крају неопходно је поменути да је управа друштва дужна да ради у најбољем интересу друштва (фидуцијарна дужност), који свакако представља синтезу свих других интереса (акционара, запослених, потрошача, државе).²⁰

Када је реч о акционарима, неопходно је да постоји обавеза контролног или значајног акционара да ради у интересу друштва, тј. да извршава своје послове савесно, са пажњом доброг привредника, у разумном уверењу да делује у најбољем интересу друштва.²¹ Поред

¹² „Примени или објасни“ правила су настала у Великој Британији у последњој деценији прошлог века. Ова правила су у наредне две деценије имплементирана у велики број кодекса у Европи. Данас се чак може рећи да су ова правила постала обележје европског приступа корпоративном управљању, које није заобишло ни земље у транзицији, као ни бројне државе ван Европе, посебно земље Комонвелта. Ова правила дају могућност друштву да их примени или не примени, у ком случају настаје обавеза информисања јавности о разлозима због којих је донета таква одлука. Цео систем се базира на квалитету извештавања за случај одступања, јер ако он не функционише, ни Кодекси корпоративног управљања не могу да остваре циљеве који су пред њих постављени., В. Радовић, „Развој културе одступања од „примени или објасни“ правила корпоративног управљања“, *Анали Правног факултета у Београду*, 2/2015, 23-25.

¹³ За више в: I. Filatotchev, C. Nakajima, „Internal and External Corporate Governance: An Interface Between an Organization and Its Environment“, *British Journal of Management*, 2010, 591-606.

¹⁴ G. Sánchez, I. Maria, E. García-Meca. "Do Talented Managers Invest More Efficiently? The Moderating Role of Corporate Governance Mechanisms." *Corporate Governance: An International Review*, 2018, 241.

¹⁵ М. Васиљевић, 2013, 33.

¹⁶ M. Cozian, A. Viandier, F. Deboissy, *Droit de Societies*, 2005, 611, наведено према: М. Васиљевић, 2013, 34.

¹⁷ М. Васиљевић, 2013, 41-43.

¹⁸ I. Filatotchev, C. Nakajima, 594.

¹⁹ М. Васиљевић, 2013, 56.

²⁰ D. K. Denis, J. J. McConnell, „International Corporate Governance“, *Purdue CIBER Working Papers*, Paper 17, 2002, 1-56, <http://docs.lib.purdue.edu/ciberwp/17>, 15.07.2021.

²¹ М. Васиљевић, 2013, 62.

тога у циљу избегавања другог агенцијског проблема, потребно је да се законом установе одређена права мањинских акционара, што је Закон о привредним друштвима Србије и учинио. Даље, нужно је унапредити активизам акционара, пре свега уласком професионалних инвеститора у скупштину акционара, обезбеђењем квалитетног судског система и управних механизма, добре праксе корпоративног управљања и културе стварања и примене права.²² Ради заштите интереса запослених потребно је подстицање акционарства запослених (бесплатне акције, акције из добити, акције са попустом, стицање сопствених акција итд.), омогућавање снажније интеграције у корпоративну структуру путем разних форми партиципације и саодлучивања, као и стварање синдиката запослених.

Спољна ревизија представља значајну форму контроле путем које се проверава истинитост финансијских извештаја које управни одбор подноси скупштини компаније. Међутим, треба имати у виду да су управо потврђени неистинити извештаји од стране спољних ревизора довели до великих корпоративних скандала који су потресли Америку и Европу. Потребно је да ревизор одржи потпуну независност од клијента чију ревизију финансијских извештаја врши. Када механизми унутрашње контроле не успеју у великој мери, односно када је јаз између стварне вредности компаније и њене потенцијалне вредности довољно велики, постоји подстицај за друге стране да траже контролу над компанијом.²³

У условима глобализације тржишта, интернационализације пословања и развоја информационе технологије, питање транспарентности финансијских извештаја постаје све актуелније, посебно након финансијских скандала који су управо проузроковани неистинитим извештавањем.²⁴ Објава прописаних података од стране јавног (отвореног) друштва, као метод спољне контроле дуго се сматрао једним од кључних механизма у компанијском праву. Финансијско извештавање представља веома важан извор информација о пословним трансакцијама, без којих је немогуће адекватно организовати и спроводити процес пословног одлучивања унутар самог привредног субјекта. У циљу доношење пословних одлука нужно је прибављање информација одговарајућег квалитета. Информације се појмовно могу дефинисати на различите начине, а са становишта процеса управљања, може се рећи да су то „обрађени подаци приказани у облику који је погодан за корисника и који има значајну вредност у текућим или будућим активностима и одлукама“.²⁵ Питање транспарентности финансијског извештавања је значајно за изградњу поверења корисника у финансијске извештаје. Са друге стране, транспарентно тржишно окружење, чини тржиште капитала ефикасним и позитивно утиче на привредни развој.²⁶ Поред користи за привредне субјекте, у националним и глобалним оквирима, транспарентност система финансијског извештавања убрзава финансијске и робне токове, смањује ризик од обимне регулативне, стимулише наплату пореза и дажбина, смањује судске трошкове, што привредни амбијент чини стабилним.²⁷

2. Велики корпоративни скандали који су утицали на измене режима корпоративног управљања у привредним друштвима

Велики корпоративни скандали генерално гледано нису имали исти начин настајања, али су довели до истих резултата, узимајући у обзир да су били осмишљени тако да служе

²² *Ibid.*, 64.

²³ D. K. Denis, J.J. McConnell, 2002, 4.

²⁴ L. Yuhao, „Case of the Scandal of Enron“, *International Journal of Business and Economics*, 2010, 37-42.

²⁵ G. V. Davis, M.H. Olskon, *Management Information System*, McGraw-Hill Book Company, New York, 1985, 200.

²⁶ За више в: М.Р. Madhani, „Role of Voluntary Disclosure and Transparency of Financial Reporting“, in: D. Alagiri, K. Mallela, *Corporate Financial Reporting - Changing Scenario*, ICFAI University Press, 2008, 75-81.

²⁷ Д. С. Ранђеловић, *Рачуноводствена регулатива као претпоставка квалитета финансијских извештаја*, докторска дисертација, Универзитет у Нишу, Економски факултет, 2018, 27.

онима који руководе компанијом била то управа или водећи акционар.²⁸ У дисертацији поменуће се кључни изазови неколико водећих корпоративних скандала како би се дала полазна основа проблема који су довели до измене режима корпоративног управљања. Знатан број корпоративних стечаја је настао услед „лажирања“ прихода, пропуста ревизора и неадекватног финансијског извештавања.²⁹

У свету се издвојило неколико корпоративних скандала који су убрзо постали светска тема. Заједничко за све ове крахове је што су компаније годинама обмањивале своје акционаре, инвеститоре и партнере скривајући истину о свом пословању, прикривале губитке путем лажних финансијских извештаја, као и вештачки стварале потраживања која су им омогућила приступ кредитима банака и средствима инвеститора.³⁰ Први и најпознатији међу њима био је крах америчке компаније *Enron*.³¹

За њим су следили крахови компанија *World Com*,³² *Parmalat*³³ и многи други. Ови корпоративни скандала у великој мери су утицали на губитак поверења у рад акционарских друштава, поготово од стране оних лица која су претрпела велике губитке као што су нпр.

²⁸ V. Bavoso, *Explaining Financial Scandals: Corporate Governance, Structured Finance and the Enlightened Sovereign Control Paradigm*, Cambridge Scholars Publishing, 2012, 167.

²⁹ Д. Бешлић, И. Бешлић, „Стечај привредног друштва као последица манипулативног финансијског извештавања“, *Школа бизниса*, 3-4/2013, 149.

³⁰ Занимљиво је да је ревизорска кућа *Artur Andersen* била ревизор у оба велика корпоративна скандала у САД.

³¹ Деведесетих година, када су америчке акције биле водеће у свету, компанија *Enron* је била на врхунцу развоја и препозната је као једна од најиновативнијих компанија. Цене акција ове компаније су непрестано расле до тренутка када је низ информација који се тичу финансијских превара и злоупотреба од стране управе довео до историјске пропасти и колапса седме највеће компаније у САД, коју су затим пратили и други корпоративни скандала. Такође, финансијске извештаје компаније *Enron* је годинама ревидирала у свету позната ревизорска кућа *Artur Andersen*. Постојао је сукоб интереса између две улоге *Artur Andersen*, као ревизора, али и као консултанга *Enron*-а. Ревизори из фирме *Artur Andersen* уништавали су документа о пословању *Enron*-а. Све то је резултирало стечајем (банкротством) ове компаније. Пре саопштења стечаја средином 2000. године цена обичне акције компаније је са 80\$ по акцији пала на 1\$ по акцији, акционари су изгубили скоро 11 милијарди долара, компанија је изненада изгубила 25 милијарди долара тржишне вредности, а стечајни трошкови су износили 17,3 милиона долара. За више видети: N. Stein “The World’s Most Admired Companies. How Do You Make the Most Admired List? Innovate, Innovate, Innovate!”, *Fortune Magazine*, 2000.; A.G. Moghadam, F. N. Zadeh, M. M. G. Fard, „Review of the Prediction Power of Altman and Ohlson Models in Predicting Bankruptcy of Listed Companies in Tehran Stock Exchange – Iran“, *International Conference on Intellectual Capital Management*, 2009, 1., наведено према Д. Бешлић, И. Бешлић, 155.

³² Компанија *World Com* основана је 1983. године као мала телефонска компанија, која је затим постала једна од водећих телекомуникационих компанија у свету. Током 1990-их компанија је само расла припајањем 60 компанија за комуникацију. На свом врхунцу 1999. године, запошљавала је око 80.000 људи, цена акција је вртоглаво расла. Међутим, само неколико година касније на светло дана изашла је превара која се одвијала на врху ове компаније, која је затим прогласила банкрот. На хиљаде запослених је остало без посла, а банкрот је проглашен највећим у дотадашњој корпоративној историји САД-а., За више видети: K. E. Zekany, „Behind Closed Doors at WorldCom 2001“, *Issue in accounting education*, 2004, 101-117.; J. G. Sidak, „The Failure of Good Intentions: The WorldCom Fraud and the Collapse of American Telecommunications After Deregulation“, *Yale Journal on Regulation*, 2003, 207-267.; B. Lyke et al., „WorldCom: The Accounting Scandal“, CRS Report for Congress, 2002, https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc812649/m2/1/high_res_d/RS21253_2002Aug29.pdf, 15.03.2020.; J. R. Kuhn, S. G. Sutton, „Learning from WorldCom: Implications for Fraud Detection through Continuous Assurance“, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 2006, 61-80.; L. Cernusca, „Ethics in accounting: The WorldCom Inc. Scandal“, *Lex et Scientia*, 2007, 239-249.

³³ Компанија *Parmalat* је банкротирала 2003. године, због потцењивања дугова и прецењивања прихода од продаје. Како би привукла инвеститоре, италијанска компанија *Parmalat* је осмислила широку шему за превару – сакривање дуга и сакривање лоше активе. Користила је ванбилансне (*offshore*) ентитете за смањење дуга и стварање лажних прихода. Поред наведеног, менаџмент компаније је извршио кривично дело путем сачињавања лажних финансијских извештаја кроз приказивање фиктивних (непостојећих) прихода путем дуплог фактурисања. Дуплим фактурисањем исте робе ланцима супермаркета, компанија је вештачки створила потраживања која су јој омогућила приступ банкарским позајмицама и средствима инвеститора. У септембру 2003. године превара је откривена. Такође, значајно је напоменути да је компанија мало пре пропасти тврдила да је у потпуности усклађена са кодексом корпоративног управљања Италије. За више видети: G. Ferrarini, P. Guidici, “Finanacial Scandals and the Role of Private Enforcement: The Parmalat Case”, *After Enron*, 2006, 159-213.

запослени.³⁴ Било је за очекивати да ће пропаст компаније *Enron* значајно утицати на промене у корпоративном управљању у Америци, међутим није се могло претпоставити колики ће тај утицај бити ван граница САД, пре свега на Европу.³⁵ Европска Унија као одговор на овај скандал истиче кључне елементе за унапређење корпоративног управљања који обухватају надзор рада управе, као и јачање функције надзорног одбора, истините финансијске извештаје, значај ревизије и увођење концепта независних директора.³⁶ Поред тога долази до јачања кључних функција у друштву.

3. Измене режима корпоративног управљања у привредним друштвима

Глобална економска криза крајем 2008. године може се у великој мери приписати слабостима и грешкама својственим преовлађујућој пракси корпоративног управљања у свету.³⁷ Ово звучи поражавајуће ако се зна да је претходни талас регулације дошао као одговор на финансијску кризу почетком 2000-их коју је изазвао крах великих корпорација као што су *Enron*, *Worldcom*, *Palmarat* и др.³⁸

Инвеститори последњих година много више пажње и поверења поклањају управо оним компанијама које су достигле завидан ниво у спровођењу принципа корпоративног управљања, нарочито у повећању нивоа транспарентности у финансијском извештавању и обелодањивању осталих битних информација о пословању.³⁹

3.1. Фактори који су утицали на измене режима корпоративног управљања

Велики корпоративни скандали узроковали су пропаст великог броја друштава и на тај начин су наштетили хиљадама акционара, запослених и других заинтересованих страна. Нарушено је поверење инвеститора, као и поверење у интегритет финансијског извештавања и ревизије и у рад осталих носиоца кључних функција у друштву. Регулаторни системи нису били спремни да открију и исправе озбиљне слабости које су довеле до ових проблема. На жалост, ови проблеми су били резултат значајних структуралних слабости у моделима корпоративног управљања у комбинацији са недостатком личне етике и интегритета.

Разлози који су довели до корпоративних скандала и пропуста у ревизији су:

- неефикасни системи управљања;
- неефикасна регулација и надзор над рачуноводственом професијом;
- неадекватни рачуноводствени и ревизорски стандарди;
- неадекватне доказне процедуре;

-финансијски менаџери који су заједно са својим правним и финансијским саветницима, радили на постизању одређених резултата извештавања, уместо да извештавају

³⁴ V. Bavoso, 169.

³⁵ Најпре утицао је на прихватање предлога који до тада нису имали довољну подршку, а затим и на већ постојеће предлоге., P. L. Davies, "Enron and Corporate Law Reform in the UK and the European Community.", *Corporate Governance in Context*, Oxford, 2006, 165.

³⁶ K. Eriksson, „Corporate Governance in the European Union Post-Enron“, *Bond Law Review*, 2003, 209.

³⁷ За више в: М. Перић, *Управљање променама у финансијама корпорације у функцији унапређења корпоративног управљања*, докторска дисертација, Универзитет Унион, Београдска Банкарска академија, Београд, 2018, 91.

³⁸ R. Bauer, N. Günster, R. Otten, „Empirical Evidence on Corporate Governance in Europe: The Effects on Stock Returns, Firm Value and Performance“, Limburg Institute of Financial Economics, 2003, 2, <http://www.fdewb.unimaas.nl/finance/workingpapers>, 15.03.2020.

³⁹ В. Вучковић, С. Вучковић, „Развој корпоративног управљања у транзиционим земљама Европе“, *Мегатренд ревија*, 2/2016, 39.

о чињеничном стању;

- непримерене и неразумне компензације за извршне раднике;
- конфузија око тога за кога су ревизори радили;
- услуге ревизора клијентима са смањеном независношћу;
- ревизори и финансијски професионалци који су обављали само минимум према постављеним захтевима и борили се против поштрених стандарда.⁴⁰

3.2. Регулаторни одговор на нове околности

Након једног од највећих корпоративног скандала и пропасти фирме *Enron corp* дошло је до великих промена у корпоративном управљању компанијама и доношења нових прописа. Само неколико месеци након скандала који је претрпела компанија *Enron* донет је нови пропис познат као *Sarbanes-Oxley Act*.⁴¹ Отклањање финансијских неправилности и утврђивање начина на који би компаније требале да врше своје контролне функције представљале су срж овог акта чији је главни циљ био да спречи нове неуспехе у корпоративном управљању наметањем чвршћих обавеза носиоцима кључних функција.

У основи овај Акт има пет главних подручја фокуса:

- успоставља Одбор за надзор рачуноводства јавних предузећа;
- поставља нове и ревидиране стандарде за независност ревизора;
- промовише ревидиране смернице корпоративног управљања које се односе пре свега на Комитет за ревизију, сукоб интереса менаџера и директора и објављивање финансијских извештаја;
- омогућује бројне студије и извештаје за процену различитих недоумица које се јављају у закону;
- изриче нове и јача постојеће кривичне казне за кршење закона.⁴²

Европу су такође потресли велики корпоративни скандали који су захтевали ревидирање и европских правила. Европска комисија (ЕК) заступа интересе ЕУ у целини. Она предлаже ново законодавство Европском парламенту и Савету ЕУ и омогућује да чланице правилно примењују законодавство Европске уније.⁴³ У области компанијског права и корпоративног управљања,⁴⁴ неки од најзначајнијих циљева ЕУ, укључују: пружање еквивалентне заштите акционарима и другим заинтересованим странама унутар компаније; омогућавање слободе оснивања за компаније широм ЕУ; неговање ефикасности и

⁴⁰ D. M. Walker, 2005, 21-22.

⁴¹ *Public Company Accounting Reform and Investor Protection Act 2002*.

⁴² L. S. Spedding, *Due Diligence Handbook: Corporate Governance, Risk Management and Business Planning*, Elsevier, 2009, 382-383.

⁴³ https://ec.europa.eu/info/about-european-commission/what-european-commission-does/law_en, 13.07.2021. године.

⁴⁴ За више о ревизији корпоративног управљања в: А. De Jong et al, "Royal Ahold: a failure of corporate governance and an accounting scandal", Erasmus University Rotterdam, 2005, доступно на: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=663504; М. Eling, S. D. Marek, "Corporate Governance and Risk Taking: Evidence from The U.K. and German Insurance Markets", *The Journal of Risk and Insurance*, 2013, 653-682; *Financial Reporting Function of Corporate Governance*, zbornik radova, Univerzitet Singidunum, 2014.; А. Melis, "Corporate Governance Failures: to What Extent is Parmalat a Particularly Italian Case?", *Corporate Governance Failures*, 2004, 1-29.; L. Van den Berghe, C. Louche, "The Link Between Corporate Governance and Corporate Social Responsibility in Insurance", *The Geneva Papers on Risk and Insurance- Issues and Practice*, 2005, 425-442; T.A. Lee, *Financial Reporting and Corporate Governance*, John Wiley & Sons, 2007.

конкурентности пословања; промовисање прекограничне сарадње међу компанијама у различитим државама чланицама и подстицање дискусије између држава чланица о модернизацији компанијских закона и корпоративног управљања.⁴⁵

Европска комисија је осмислила оквир за корпоративно управљање који се ослања на четири стуба:

- повећање транспарентности на тржишту капитала и хартија од вредности ЕУ;
- подстицање одговарајућег надзора над финансијским институцијама;
- развој добрих механизма унутрашње контроле, укључујући контролу стварних акционара;
- обезбеђивање ефикасне спољне контроле од стране ревизора.⁴⁶

Након кризе компаније су наишле на три главна изазова: прво, побољшање интегритета и одговорности чланова одбора и повећање права акционара, друго, враћање кредибилитета функцији ревизије; и, на крају, осигурати да финансијски извештаји приказују истинит и поуздан приказ пословања компанија.⁴⁷

Иако су се ЕУ и САД суочиле са идентичним кључним изазовима и деле сличне циљеве заштите корисника и враћања поверења на тржиштима капитала, разлике у култури и доношењу закона постоје. Приступ корпоративног управљања у ЕУ је приступ одоздо према горе, заснован на принципима, са принципом „примени или објасни“ као једним од главних.⁴⁸ С обзиром на културну разноликост и разноликост пословних традиција у ЕУ, приступ „*one size fits all*“ био би контрапродуктиван и учесници на тржишту би га снажно одбацили. Као што истиче Европска комисија, регулаторни приступ ЕУ се мора заснивати на чврстим принципима, али бити флексибилан у њиховој примени.⁴⁹

Принципи корпоративног управљања ЕУ су се пре свега налазили у “*Cadbury Report*”-у, као и у принципима корпоративног управљања донетим од стране организације за економску сарадњу и развој (*OECD*), познатији као *OECD* Принципи корпоративног управљања. Њима је унапређен програм корпоративног управљања и обезбеђене су посебне смернице за законске и регулаторне иницијативе како у земљама *OECD*-а тако и у земљама ван *OECD*-а. Један од раних пројеката *OECD*-а био је развијање низа принципа корпоративног управљања, који су завршени 1999. године под насловом *OECD* Принципи

⁴⁵ J. J. du Plessis et al., 2012, 519.

⁴⁶ A. A. Schaub, 2005, 65.

⁴⁷ *Ibid.*, 66.

⁴⁸ Иако је идеја настанка могућност друштва да прилагоде кодекс корпоративног управљања својим потребама у смислу да не морају испоштовати баш сваку норму уколико она није у њиховом најбољем интересу, ово решење се није показало баш увек као најбоље. Наиме, сва правила кодекса не морају бити и најбоља за конкретно друштво. Из тих разлога ни потпуна усклађеност с кодексом не мора да значи да је друштво прихватило за себе најбоља правила корпоративног управљања. Такође, изјава о целовитој примени кодекса може да указује и на то да друштво уопште ни не води рачуна о примени кодекса, већ да само једном реченицом жели да испоштује законску обавезу, очекујући да нико то неће накнадно проверавати. Пракса италијанског акционарског друштва *Parmalat* о коме је било речи то на најбољи начин илуструје, јер је ово друштво неколико месеци пре колапса дало изјаву о потпуној усклађености с италијанским кодексом, за коју се накнадно показало да је била нетачна. Према томе, најбољу поруку јавности би послало оно друштво које је након суштинског преиспитивања свих препорука одступило од оних које не одговарају његовим специфичностима, уз давање потпуног образложења које оправдава такву одлуку. Из тих разлога, идеја настанка овог правила, уколико би се на адекватан начин применило била би изузетно значајна за корпоративно управљање., В. Радовић, 2015, 39.

⁴⁹ A. A. Schaub, 2005, 75-76.

корпоративног управљања.⁵⁰ Они су пружали минималне захтеве и нису имали за циљ успостављање једног модела корпоративног управљања за све земље *OECD*-а, већ установљавање принципа који би се могли применити у свим земљама *OECD*-а и ван њих. Априла 2004. године 30 земаља *OECD*-а одобрило је *OECD*-ове принципе корпоративног управљања из 2004. године,⁵¹ који потврђују неколико принципа већ идентификованих и објашњених у Принципима из 1999. године, али садрже и нека унапређења у светлу корпоративних скандала с краја 1990-их и почетка 2000-их година. Глобална финансијска криза која је започела 2008. године појачала је потребу за сталним преиспитивањем и унапређењем.⁵² Почетком 2014. године *OECD* је најавио преглед Принципа корпоративног управљања, како би се осигурао „континуирани висок квалитет, релевантност и корисност узимајући у обзир недавни развој корпоративног сектора и тржишта капитала“.⁵³ Преглед је завршен 2015. године и резултирао је доношењем ажуриране верзија принципа, која се сада званично назива Г20 / *OECD* Принципи корпоративног управљања.

Принципи пружају основу за широк програм сарадње између земаља *OECD*-а и оних које су ван њега. Сврха Принципа је да помогну владама земаља у њиховим напорима да процене и побољшају правни, институционални и регулаторни оквир за корпоративно управљање у њиховим земљама, да обезбеде смернице и предлоге за берзе, инвеститоре, корпорације и друге учеснике у процесу развоја доброг корпоративног управљања.⁵⁴

Изменама *OECD* принципа из 2015. године одређен је оквир корпоративног управљања кроз неколико ставки. Најпре, он треба да промовише транспарентност тржишта и омогућава ефикасну алокација ресурса. Треба да се омогући одржавање владавине права и подржи ефикасан надзор.⁵⁵ Оквир корпоративног управљања треба да штити и олакшава остваривање права акционара и омогући једнак третман свих акционара, укључујући мањинске и стране акционаре. Сви акционари треба да имају прилику да добију ефикасно обештећење због кршења њихових права.⁵⁶ Надаље, треба да пружи добре подстицаје у читавом инвестиционом ланцу и омогућује да берза функционише на начин који доприноси добром корпоративном управљању.⁵⁷ Треба да обезбеди да се на време и тачно обелодањују сва материјална питања у вези са компанијом, укључујући финансијску ситуацију, учинак, власништво и управљање.⁵⁸ Оквир корпоративног управљања треба да осигура стратешке смернице компаније, ефикасно праћење управљања од стране одбора директора и одговорност одбора према компанији и акционарима.⁵⁹ Један од јединствених аспеката принципа Г20 / *OECD* је тај да послују преко граница и не преферирају било који одређени корпоративни закон, систем или структуру одбора - они се у правом смислу те речи фокусирају на „принципе корпоративног управљања“. Стога је од посебног значаја узети у обзир ове принципе и усвојити оне који су најприкладнији за одређену земљу. Такође ови принципи пружају неке од најубедљивијих аргумената зашто је важно добро корпоративно управљање и зашто се успостављањем доброг корпоративног управљања повећава вредност компаније. У њима се, кроз шест различитих поглавља, покушава формално уобличавање

⁵⁰ OECD Principles of Corporate Governance (1999).

⁵¹ OECD Principles of Corporate Governance (2004).

⁵² <https://www.oecd.org/daf/ca/corporategovernanceandthefinancialcrisis.htm>, 13.07.2021. године

⁵³ OECD, 2014 Review of the OECD Principles of Corporate Governance, <http://www.oecd.org/daf/ca/2014-review-oecd-corporate-governance-principles.htm>, 13.07.2021. године

⁵⁴ OECD Principles of Corporate Governance, 2004, 8.

⁵⁵ G20, OECD Principles of Corporate Governance, 2015, 13.

⁵⁶ *Ibid.*, 18.

⁵⁷ *Ibid.*, 29.

⁵⁸ *Ibid.*, 37.

⁵⁹ *Ibid.*, 45.

односа између најважнијих конституената корпоративног привредног друштва и приближавање њихових интереса.⁶⁰

3.3. Закон о привредним друштвима и Кодекс корпоративног управљања Републике Србије

Структура корпоративног управљања зависи од неколико фактора, међу којима су: правни и регулаторни оквир у коме су садржана основна права и дужности свих учесника укључених у процес корпоративног управљања, стварност корпоративне климе у тој земљи и оснивачки акт самог друштва.⁶¹ То недвосмислено указује на специфичности корпоративног управљања у свакој од земаља понаособ.⁶² У привредним токовима Републике Србије, услед макро промена дошло је до појаве и развоја нових финансијских инструмента, побољшана је методологија заштите од ризика и подстакнут је развој корпоративног управљања.⁶³

Закон о привредним друштвима Републике Србије представља основни регулаторни оквир који регулише компанијско право и корпоративно управљање и представља пример модерног закона. Основне одредбе овог закона се односе на оснивање привредног друштва, одговорност оснивача и других лица, седиште и пословно име, заступање и заступнике, лица која имају дужност према друштву, индивидуалну и деривативну тужбу. Поред тога уређује информисање, објављивање и застарелост и садржи одредбе које се односе на акције и друге хартије од вредности акционарског друштва.⁶⁴

Корпоративни оквир предвиђа надлежности унутар привредног субјекта за доношење различитих пословних одлука. Поред Закона о привредним друштвима, као супсидијерни регулаторни оквир у погледу компанијског права и корпоративног управљања у Републици Србији јавља се Кодекс корпоративног управљања.⁶⁵ Овај Кодекс Привредна комора Србије донела у циљу формирања добрих пословних обичаја и попуњавања правних празнина, а њиме су регулисана управљачка права акционара у друштву.⁶⁶

Главни циљ корпоративног управљања усмерен је на стварање правила којима се акционари штите од непоступања управе у њиховом интересу, те се новине у Кодексу по питању регулативе овог питања, усмерене ка промовисању модерних решења могу сматрати адекватним. Структура корпоративног управљања додељује позиције унутар компаније и надлежности за доношење различитих пословних одлука. Закон о привредним друштвима представља модеран закон, који у великој мери унапређује систем корпоративног управљања.

⁶⁰ Поглавља Принципа корпоративног управљања обухватају: (I) Обезбеђивање основе за ефикасан оквир корпоративног управљања; (II) Права акционара и кључне власничке функције; (III) Равноправан третман акционара; (IV) Улога конституената у корпоративном управљању; (V) Обелодањивање података и транспарентност и (VI) Одговорност одбора (борда).

⁶¹ За више о корпоративном управљању у Републици Србији в: Б. Беговић и др., *Унапређење корпоративног управљања у Србији*, Београд: Центар за либерално-демократске студије, 2003.

⁶² М. Чолак Михајлик, „Корпорационо управљање и модели корпорационог управљања“, *Банкарство*, Број 9/10, 2006, 32.

⁶³ М. Дукић Мијатовић, „Корпоративно управљање и компанијско право Републике Србије“, *Право-теорија и пракса*, 1-3/2011, 15-16.

⁶⁴ *Ibid.*, 16-18.

⁶⁵ М. Васиљевић, 2013, 172-173.

⁶⁶ Кодекси корпоративног управљања су у почетку представљали инструмент саморегулације и њихова примена била је препуштена вољи друштава. Међутим, током времена мењао се однос законодавца према њима, који је довео до тога да данас постоји обавеза примене од стране сваког јавног акционарског друштва, као и обавеза објављивања образложења за свако одступање од препорука садржаних у њему. О јачању обавезности примене Кодекса корпоративног управљања в: В. Радовић, „О приближавању Кодекса корпоративног управљања законској регулативи“, *Теме*, 3/2016, 1121-1137.

ГЛАВА 2

ЗАОКРЕТ У КОРПОРАТИВНОМ УПРАВЉАЊУ У ФИНАНСИЈСКОМ СЕКТОРУ И ФАКТОРИ КОЈИ СУ ИЗАЗВАЛИ ТЕ ПРОМЕНЕ

Компаније које послују у оквиру финансијског сектора сусрећу се са посебним ризицима услед чега су у овом сектору неопходна посебна (строжа) правила у циљу адекватног регулисања корпоративног управљања.⁶⁷ Корпоративни скандали нису заобишли ни овај сектор, а пропаст једног друштва у финансијском сектору носи далекосежне последице за цео тај сектор, а самим тим и економију једне земље у целини. Добро уређен финансијски систем, као и онај у коме постоји адекватан систем надзора је много отпорнији на кризу. Уместо тога, језгро финансијског система постало је кључни канал ширења и увећања губитка претрпљених на тржишту, услед чега је и дошло до кризе.⁶⁸ Из наведених разлога донети су нови прописи ради успостављања система корпоративног управљања који има потенцијал да идентификује проблематична подручја унутар компаније.⁶⁹

1. Особености финансијског сектора и посебни ризици у овом сектору

Финансијски сектор обухвата скуп институција и инструмената посредством којих се врши прикупљање, концентрација, трансфер и алокација финансијских ресурса.⁷⁰ Ове институције настоје да прикупљена средства увек буду усмерена ка тржишним субјектима који ће их рационално и ефикасно употребљавати у циљу сопственог раста и развоја.⁷¹

1.1. Особености финансијског сектора

Услуге које пружају друштва у оквиру финансијског сектора прилагођене су захтевима клијената и оријентисане ка њима. Финансијске институције добијају све кључне информације о клијентима, те након разматрања свих њихових потреба, одлучују о различитим елементима ових услуга у покушају да их прилагоде потребама корисника. Из тих разлога законска решења усмерена на осигуравајућа друштва су посебно окренута интересима клијената и њиховој заштити.

Неуспеси у корпоративном управљању финансијским институцијама допринели су настанку финансијске кризе.⁷² Најзначајнији предлози за унапређење корпоративног управљања укључују јасније раздвајање функције управљања и контроле, по могућству двостепени одбор, успостављање засебног одбора за ризик, формирање функције унутрашње контроле и праћења усклађености, квалификација и искуство чланова одбора и носилаца кључних функција, формирање независних директора.⁷³ Све компаније морају пословати у оквирима закона, па тако и финансијске институције. Међутим, финансијске институције се суочавају са додатком специфичних прописа и надзорних радњи. Свака одлука унутар компаније је под утицајем разних унутрашњих и спољних фактора и супротстављених интереса.⁷⁴

У савременим условима пословања финансијске институције се суочавају са мноштвом различитих врста ризика, који потичу из пословног окружења, закона и

⁶⁷ За више видети : K. J. Hopt, „Corporate Governance of Banks and Other Financial Institutions After the Financial Crisis“ *Journal of Corporate Law Studies*, 2013, 219-253.

⁶⁸ D. Duffie, „Prone to Fail: The Pre-Crisis Financial System“, *Journal of Economic Perspectives*, 2019, 81.

⁶⁹ H. Mehran, L. Mollineaux, „Corporate Governance of Financial Institutions“, Working Paper, 2012, 2.

⁷⁰ J. Душанић, *Пословно банкарство*, Српско Сарајево: Консеко институт, 2003, 15.

⁷¹ М. Хацић, *Банкарство*, Универзитет Сингидунум, Београд, 2009, 12.

⁷² D. H. Erkens, M. Hung, P. Matos, „Corporate Governance in the 2007–2008 Financial Crisis: Evidence From Financial Institutions Worldwide“, *Journal Of Corporate Finance*, 2012, 389-411.

⁷³ K. J. Hopt, „Better Governance of Financial Institutions“, ECGI Working Paper Series in Law, 2013a, 1.

⁷⁴ H. Mehran, L. Mollineaux, 2012, 11.

регулативе, оперативне ефикасности као и репутације саме институције.⁷⁵ Ови ризици се везују за све финансијске операције и суштински представљају ризик од финансијског губитка који може бити последица деловања различитих фактора.⁷⁶

1.2. Појам и врсте ризика у финансијском сектору

Финансијски ризик је могуће дефинисати као ризик који се односи на новчани губитак, односно могућности губитка на финансијским тржиштима.⁷⁷ Ризик у финансијском пословању се може класификовати на различите начине, имајући у виду мноштво фактора који утичу на његово испољавање. Односи се на неизвесност у погледу промене девизног курса, каматних стопа, промене цена робе и цене капитала, квалитета кредита, ликвидности, итд. Финансијски ризици нису увек независни једни од других и могу се поделити у различите категорије као што су тржишни ризици, кредитни ризици, ризици финансирања, ризик ликвидности и други. За финансијске ризике се такође може рећи да иако нису у језгру надлежности пословних субјеката ван финансијског сектора, такође имају изузетно велики утицај на њихово пословање и остваривање позитивног финансијског резултата.⁷⁸

Друштва у финансијском сектору се као што смо већ поменули сусрећу са великим бројем ризика, међутим за потребе дисертације анализираћемо ризике везане за сектор осигурања.

1.2.1. Тржишни и девизни ризик

Тржишни ризик настаје као резултат неповољних промена на тржишту, пре свега на тржишту осигурања и финансијском тржишту и представља финансијски ризик који настаје као последица могућих губитака услед промена тржишних цена, каматних стопа, промене цена хартија од вредности, промене цена роба итд.⁷⁹ Најлакше га је идентификовати и квантификовати од свих врста ризика јер се цена хартија од вредности бележи при свакој трансакцији.⁸⁰

Девизни ризик настаје у ситуацијама када финансијска институција има успостављене међународне пословне односе. Он представља могућности настанка негативних ефеката на финансијски резултат и капитал услед промене девизног курса.⁸¹ Осигуравач управља девизним ризиком ради ограничавања могућих губитака због промене курса страних валута и одржавања ризика на нивоу прихватљивом из угла резултата пословања, адекватности капитала и захтева за очување ликвидности.⁸²

1.2.2. Оперативни ризик

Оперативни ризик односи се на могућност настанка негативних ефеката на финансијски резултат и капитал финансијске институције који су последица пропуса

⁷⁵ Д. Стојановић, М. Крстић, Љ. Јанић Бадули, „Управљање ризиком и осигурање“, Висока пословна школа струковних студија, Лесковац 2016, 58.

⁷⁶ Д. Стојановић, „Анализа ефикасности информационих система у функцији процене ризика у финансијским институцијама“, докторска дисертација, Факултет за економију и инжењерски менаџмент у Новом Саду, 2017, 22.

⁷⁷ Л. Барјактаревих, *Управљање ризиком*, Универзитет Сингидунум, Београд, 2009, 4.

⁷⁸ Д. Стојановић, М. Крстић, Љ. Јанић Бадули, 2016, 58.

⁷⁹ М. Woods, К. Dowd, *Financial Risk Management for Management Accountants*, The Society of Management Accountants of Canada (CMA Canada), The American Institute of Certified Public Accountants, Inc. (AICPA), The Chartered Institute of Management Accountants (CIMA), 2008, 6.

⁸⁰ И. Шверко, „Ризична вриједност (*Value at risk*) као метода управљања ризицима у финансијским институцијама“, Економски преглед, 2002, 641.

⁸¹ Л. Барјактаревих, 2009, 18.

⁸² М. Сокић, „Унапређење система управљања ризицима у осигуравајућој компанији“, *Токови осигурања*, 4/2016, 55.

(ненамерних и намерних) у раду запослених, неодговарајућих интерних процедура и процеса, неадекватног управљања информационом и другим системима, као и услед непредвидивих екстерних догађаја. Оперативни ризик укључује и правни ризик.⁸³

Специфична природа оперативног ризика огледа се у хетерогености извора и појавних облика овог ризика, као и ниској учесталости трансформације потенцијалног оперативног ризика у стварне оперативне губитке. Таква природа условила је потребу за одговарајућим идентификовањем и оцењивањем ове врсте ризика од стране интерних и светских регулатора.⁸⁴ Уопштено, може се констатовати да оперативни ризик настаје као последица неисправног функционисања система.⁸⁵ Од финансијских компанија захтева се образовање организационог дела, који би се бавио само управљањем оперативним ризиком чији би главни задаци били идентификација и оцењивање оперативних ризика, обликовање базе података о губицима из оперативног ризика и редовно извештавање вишег менаџмента и управног одбора финансијске институције о профилу ризика.⁸⁶

1.2.3. Ризик ликвидности

Ризик ликвидности представља један од најзначајнијих ризика када је у питању нормално пословање финансијских институција и представља један од водећих ризика са којима се суочавају како финансијске институције, тако и привредни субјекти.⁸⁷ Ризик ликвидности у финансијским институцијама подразумева постојећи или будући ризик настанка негативних ефеката на њихов финансијски резултат и капитал.⁸⁸ Најчешће се испољава у ситуацијама када финансијска институција не располаже довољним средствима ликвидне активе којом би измирила своје обавезе. Ликвидност инвестиционог средства је у директној вези са степеном њене ризичности.⁸⁹ Такође је неопходно указати и на међузависност ризика ликвидности са другим финансијским ризицима, који представљају и главне изворе овог ризика, као што су кредитни ризик и тржишни ризици.

Ризик ликвидности је од великог значаја и у пословању осигуравајућих друштава с обзиром да се ради о најважнијем ризику који може утицати на њихову солвентност.⁹⁰ Директива Солвентност II дефинише овај ризик као ризик да друштво за осигурање односно друштво за реосигурање не буде у могућности да уновчи своја улагања и другу имовину како би подмирило своје финансијске обавезе о њиховом доспећу.⁹¹

1.2.4. Ризик усклађености

Ризик усклађености пословања друштава у финансијском сектору је могућност настанка негативних ефеката на финансијски резултат и капитал друштва услед пропуштања да се пословање усклади са законом и другим прописима и стандардима пословања, процедурама о спречавању прања новца и финансирања тероризма и другим процедурама,

⁸³ https://www.nbs.rs/internet/cirilica/55/55_6/index.html, 22.11.2020.

⁸⁴ А. Живковић, „Квалитет управљања оперативним ризицима у финансијским институцијама“, *Акционарство-часопис за менаџмент*, 1/2019, 6.

⁸⁵ А. Јовић, Ђ. Ђосић, „Управљање оперативним ризиком“, *Зборник радова факултета техничких наука*, Нови Сад, 2019, 1288.

⁸⁶ А. Живковић, 2019, 6.

⁸⁷ За више в: В. Матић, „Ризик ликвидности“, *Еколекс-Банкарство*, 5-6/2008, 76-77,

https://www.ubs-asb.com/Portals/0/Casopis/2008/5_6/B05-06-2008-Ekoleks.pdf, 20.05.2021.

⁸⁸ К. Christian, *Managing Liquidity Risk*, Credit Suisse, 28-31, наведено према: З. Цурић, „Управљање ризиком ликвидности банке“, сецијалистички рад, Мостар, 2017, фн 18.

⁸⁹ А. Тадић, „Ризик ликвидности“, *Одитор-часопис за менаџмент, финансије и право*, 1/2018, 142.

⁹⁰ А. Žigman, „Društva za osiguranje i rizik likvidnosti“, *Hrvatski časopis za osiguranje*, 3/2020, 54-55.

⁹¹ Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II), *Official Journal of the European Union*, 2009 (у даљем тексту Директива), рецитал 13, ст. 34.

као и с другим актима којима се уређује пословање финансијских институција, а посебно обухвата ризик од санкција регулаторног тела, ризик од финансијских губитака и репутациони ризик.⁹²

Управљање овим ризиком захтева обликовање посебног организационог дела, тј функције усклађености пословања чије су организација и надлежности одређене прописима и уведене у специфичну контролну праксу пословања банака, пре више од десет година.⁹³ Ова функција доношењем Директиве Солвентност II добија велики значај и у осигуравајућим друштвима, која се сад налазе пред изазовом имплементације ове функције у своје системе управе. Битно је напоменути да обавеза пословања у складу са законом и управљања ризиком усклађености не представља новину, али организовање функције праћења усклађености на овај начин као једну од кључних функција у осигуравајућем друштву представља изазов.

Поред ових финансијске институције се сусрећу и са другим врстама ризика као што су репутациони ризик, стратешки, ризик концентрације, ризици улагања.⁹⁴

2. Утицај кризе финансијског тржишта на корпоративно управљање у финансијском сектору

Криза финансијског тржишта је довела до практично изнуђеног регулаторног одговора који је за циљ имао успостављање правила која ће бити обавезујућа за што већи број држава и која ће омогућити враћање поверења корисника у функционисање финансијског сектора.⁹⁵ Финансијски сектор има несумњив утицај за сваку земљу и не изненађује што се у овом сектору предвиђају строжа правила у односу на општа правила утврђена за сва привредна друштва.

2.1. Водећи корпоративни скандали

Ни финансијски сектор криза није заобила, те ћемо се у дисертацији осврнути на водећи скандал који је потресао овај сектор - колапс највећег осигуравајућег друштва у САД-*American International Group (AIG)* и регулаторни одговор који је затим уследио. Ова компанија основана је 1919. године и била је једна од водећих осигуравајућих групација у свету. Упркос поседовању имовине укупне вредности преко милијарду долара и годишњих прихода мерених у стотинама милијарди долара, ова компанија је услед кризе на тржишту хипотекарних кредита запала у кризу. Наиме, она је 2008. године због неадекватно успостављеног система управљања изазвала колапс у целом финансијском сектору.⁹⁶

AIG је према величини остварених прихода у 2005. и 2006. години био на четвртом, а у 2007. години на петом месту на ранг листи осигуравајућих друштава у свету, уз то обављала је пословне активности у преко 130 земаља света. У том периоду су многе банке, узимајући у обзир то да су издавале велики број стамбених кредита, поред тога што су се задуживале код других банака, закључивале уговоре о осигурању тих кредита. Полисе осигурања су гарантовале да ће осигуравајуће компаније исплатити банци новац који купац дугује уколико сам не исплаћује рате. Под уобичајеним околностима, делује да би ова сигурносна мрежа могла добро да функционише. Међутим, ослањајући се на полисе осигурања, банке су почеле да нуде стамбене кредите чак и корисницима који не испуњавају

⁹² https://www.nbs.rs/internet/cirilica/55/55_6/index.html, 22.11.2020.

⁹³ В. Бисић, „Комплајанс, којим путем даље?“, *Банкарство*, 4/2018, 146.

⁹⁴ Више о врстама ризика: https://www.nbs.rs/internet/cirilica/55/55_6/index.html, 22.11.2020.; Д. Стојановић, М. Крстић, Љ. Јанић Бадули, 2016, 58-76, М. Woods, К. Dowd, 2008, 5-7.

⁹⁵ К. Ј. Норт, 2013, 219-253.

⁹⁶ Б. Маровић, В. Његомир, „Осигуравајућа друштва у улози институционалних инвеститора“, 26. *Сусрет осигураваача и реосигураваача Сарајево(COPC)*, 2015, 93-94.

предвиђене услове. Након што би они заказали са отплатом стамбених кредита, банке нису биле у могућности да врате позајмљени новац, а сектор осигурања није могао да приушти да плати све дугове које је обећао да ће покрити. *AIG* је 2008. године, када је дошло до краха ове сигурносне мреже и наступила криза на америчком хипотекарном тржишту, осигуравао заштиту против губитака на хипотекама и то кредитних пласмана *Lehman Brother* банке која је банкротирала. У случају *AIG-a*, Влада је одлучила да спасе компанију давајући јој огроман кредит,⁹⁷ док је у случају банке *Lehman Brother* одбила да понуди било какву финансијску помоћ, а компанија је на крају поднела захтев за стечај.⁹⁸

Основни проблеми *AIG-a* у условима остварења системског ризика били су узроковани нетрадиционалним пословима осигуравача док је компанија по основу послова осигурања стабилно пословала.⁹⁹ Неспорно је да је компанија *AIG* претрпела највећу кризу у сектору осигурања, док се по неким мишљењима сматра да сектор осигурања као целина није претрпео озбиљну и распрострањену банкарску кризу и да су главне тешкоће са којима се суочавају осигуравајућа друштва због не-осигуравајућих активности, названих квази-банкарске активности.¹⁰⁰

2.2. „Измуђени“ регулаторни одговори на кризу финансијског тржишта

Након наступања глобалне економске кризе и последица које је изазвала у финансијском сектору, у први план је стављен третман ризика на нови начин са нагласком на његовом адекватном мерењу како би се ризицима ефикасно управљало при евалуацији солвентности банака и осигуравајућих компанија. Посебна улогу добијају актуари за управљање ризицима у читавом финансијском сектору. Током последњих деценија све више добијају на значају регулаторни оквири пословања банака и осигуравајућих компанија који су засновани на ризицима, у форми концепта Базел II/III и Солвентност II.¹⁰¹ Општа правила у банкарском и осигуравајућем сектору треба да, у мери у којој је то потребно, буду компатибилна како би се успоставила доследна регулатива финансијског сектора, односно како би се створили једнаки услови за учеснике на финансијским тржиштима.¹⁰² У исто време када је за осигуравајуће компаније донета Директива Солвентност II у регулативи банака „Базел II“ је ревидирана доношењем новог оквира „Базел III“.¹⁰³ Због повезаности сектора на финансијском тржишту, битна је сарадња између њихових регулаторних органа, како би се смањила могућност сукоба оквира и у одређеној мери смањила могућност да ризик неадекватно прелази из једног сектора у други.¹⁰⁴

Регулација на финансијском тржишту је првенствено фокусирана на праћење и превенцију инсолвентности. У циљу остваривања отпорности осигуравајућих друштава на кризе било је потребно побољшати управљање у овим друштвима,¹⁰⁵ путем јачања оквира за управљање ризицима, прописивањем услова за искуство и пословни углед чланова управе и носиоца и чланова кључних функција, дефинисањем и разграничењем одговорности ових

⁹⁷ W. K. Sjostrom., „The AIG Bailout“, *Washington and Lee Law Review* 943, 2009, 944-945.

⁹⁸ M. A. Kenneth, D. A. Skeel Jr., „Bankruptcy or Bailouts?“, *The Journal of Corporation Law*, 2009, 470.

⁹⁹ Б. Маровић, В. Његомир, 2015, 93-94.

¹⁰⁰ O. Ricci, *Corporate Governance in European Insurance Industry*, Roma Tre Business and Finance Collection, 2014, 81.

¹⁰¹ За могуће нежељене последице ове регулације в: A. Al-Darwish et al., „Possible unintended consequences of Basel III and Solvency II“, *International Monetary Fund*, 2011.

¹⁰² За више в: N. Gatzert, H. Wesker, „A Comparative Assessment of Basel II/III and Solvency II“ *The Geneva Papers on Risk and Insurance-Issues and Practice*, 37.3/ 2012, 539-570.; O. Laforet, „Risk Measurement Applied to Basel III and Solvency II“, *Louvain School of Management*, 2017-2018.; M. Sarialtin, *Eine Analyse zu den Auswirkungen von Basel II und Solvency II: Der Shareholder-Value-Ansatz am Wendepunkt*, Springer-Verlag, 2015.

¹⁰³ N. Gatzert, H. Wesker, 2012, 539.

¹⁰⁴ Д. Вуковић, „Базел III- ненамераване последице“, *Банкарство*, 2/2012, 32.

¹⁰⁵ За више в: I. Zenke et al., *Corporate Governance- Riskmanagement, Organisation, Compliance fur Unternehmer*, De Gruyter, 2020.

лица, као и путем екстерног надзора над радом ових друштава. Директива Солвентност II представља највећу ЕУ регулативу у области осигурања у последњих тридесетак година. Разлике у захтевима законског управљања за осигураваче у поређењу са осталим компанијама су огромне. Најизраженији пример за то је регулаторни захтев за успостављањем четири кључне функције, тј. независна функција управљања ризицима, функција усклађености, актуарска функција и функција ревизије.

Као одговор на кризу, захтева се од осигуравача да чланови управе и носиоци кључних функција испуњавају услове у погледу искуства и пословног угледа. Криза је показала потребу да ова лица поседују довољно знања, стручности и компетентности посебно у сектору осигурања с обзиром на сложеност производа осигурања. Надаље је неопходно прописати одговорност чланова управе и носиоца кључних функција, као и разграничити њихову одговорност. Са аспекта теме дисертације најзначајније је разграничење одговорности чланова управе и лица задуженог за усклађеност пословања друштва.

Као један од основних циљева за сва друштва након кризе постављена је заштита корисника услуга осигурања, тако да су сви остали циљеви споредни и усмерени остварењу овог примарног циља. Такође, потребно је било детаљније регулисати надзор над радом осигуравајућих друштава од стране спољног супервизора. Поред тога, одредба о томе у којим случајевима и на који начин се може обављати издвајање релевантних функција не примењује се на исти начин на компаније из других сектора. И на крају, поступак сопствене процене ризика и солвентности (*Own Risk and Solvency Assessment-ORSA*) који осигуравајућа друштва (и банке) морају да примене немају еквивалент у другим секторима.¹⁰⁶

Намера Директиве Солвентност II је усвајање принципа утемељеног на економском ризику, који подстиче осигураваче да на адекватан начин мере ризике и њима управљају, па је из тог разлога главни циљ свих нових прописа одговарајућа заштита осигураника и корисника осигурања на финансијски стабилним тржиштима. Солвентност II је наставак регулације која је започела увођењем регулаторног оквира Базел II и Базел III, нових правила мерења капиталних захтева у банкарском сектору, а путем које се иста начела и организација уводе и у пословање друштва за осигурање и реосигурање.¹⁰⁷ Захтев који се поставља пред осигуравајућа друштва је одређивање и спровођење корпоративне културе осигуравача,¹⁰⁸ пословних циљева и стратегија за постизање тих циљева, у складу са дугорочним интересима и у циљу остварења одрживости тог друштва.¹⁰⁹

¹⁰⁶ J. Gal, „Corporate Governance of Insurers in Germany“, *German National Report*, 2020, 48.

¹⁰⁷ M. Jurilj, M. Stipić, Z. Ćesić, „Regulativa Solvency II kao preduvjet poslovanja osiguratelja u Europskoj uniji – primjer Republike Hrvatske“, *Mostariensia: časopis za humanističke znanosti*, 1/2015, 119.

¹⁰⁸ За више в: N. Boubakri, „Corporate Governance and Issues from the Insurance Industry“, *The Journal of Risk and Insurance*, 3/2011, 501-518.

¹⁰⁹ International Association of Insurance Supervisors, „Insurance Core Principles and Common Framework for the Supervision of Internationally Active Insurance Groups“, 2019, Principle 7.2., 54.

ГЛАВА 3

СОЛВЕНТНОСТ II

1. Три генерације Директива

Основни циљ законодавства ЕУ у области осигурања јесте да олакша развој јединственог тржишта у тој области, уз истовремено обезбеђивање одговарајућег нивоа заштите потрошача. Од средине 90-их година, тржишта финансијских услуга у ЕУ су прошле кроз значајне дерегулације. У области осигурања фундаменталне промене на тржишту су настале као резултат увођења Треће генерације Директива за осигурање на нивоу Европске Уније 1994. године. Пре ових Директива, европски послови осигурања су били регулисани великим бројем директива, а осигуравачи су били подвргнути значајним захтевима о уговорним карактеристикама што је довело до једнообразности у производима и ограничило конкурентност.

Са првом генерацијом директива осигурања отпочео је, седамдесетих година прошлог века, развој неопходног законодавног оквира, који је завршен тек почетком деведесетих година са трећом генерацијом Директива осигурања.

Директиве о осигурању прве генерације¹¹⁰ усвојене су 1970-их година и омогућиле су ограничену слободу оснивања у складу са такозваним „принципом контроле земље домаћина“. Овај принцип је европским осигуравачима омогућио обављање послова осигурања на територији друге државе чланице оснивањем седишта или филијале уз претходно одобрење надлежних органа државе чланице домаћина. Европским осигуравачима се у складу са дефиницијом коју користи Уговор о функционисању ЕУ сматрају „компаније или фирме основане у складу са законом државе чланице и које имају седиште, централну управу или главно место пословања унутар Заједнице“.¹¹¹ Пошто је добијање дозволе одобрано само под условом да осигуравачи других држава чланица испуњавају одређене услове, који су обично били строжи у односу на оне који се примењују на њихове локалне конкуренте, ова пракса је ускоро постала препрека, а не покретачка снага процеса интеграције тржишта.¹¹²

Директиве о осигурању друге генерације, уведене 1988. и 1990. године, направиле су корак даље у процесу либерализације.¹¹³ Оне уводе слободу пружања услуга, која је осигуравачима омогућила пружање њихових услуга у страним државама чланицама, а да заправо немају седиште у држави чланици домаћину. То је имплицирало да су осигуравачи били под надзором својих матичних земаља, док државе чланице домаћини нису имале контролу над њима. Додељивање свих надзорних овлашћења властима матичних земаља, међутим, изазвало је значајну забринутост међу државама чланицама у погледу нивоа

¹¹⁰ First Council Directive 73/239/EEC Of 24 July 1973 on the Coordination of Laws, Regulations and Administrative Provisions Relating to the Taking-up and Pursuit of the Business of Direct Insurance Other than Life Assurance; First Council Directive 79/267/EEC of 5 March 1979 on the Coordination of Laws, Regulations and Administrative Provisions Relating to the Taking up And Pursuit of the Business of Direct Life Assurance.

¹¹¹ Consolidated Version of the Treaty on the Functioning of the European Union (У Даљем Тексту: Уговор О Функционисању Европске Уније), *Official Journal of The European Union C 326/47 Od 26. 10. 2012*, Чл. 54.

¹¹² O. Johanna Erdélyi, *Twin Peaks for Europe: State-Of-the-Art Financial Supervisory Consolidation Rethinking the Group Support Regime Under Solvency II*, Springer, 2015, 11.

¹¹³ Second Council Directive 88/357/EEC of 22 June 1988 on the Coordination of Laws, Regulations and Administrative Provisions Relating to Direct Insurance Other Than Life Assurance and Laying Down Provisions to Facilitate the Effective Exercise of Freedom to Provide Services and Amending Directive 73/239/EEC; Council Directive 90/619/EEC of 8 November 1990 on the Coordination of Laws, Regulations and Administrative Provisions Relating to Direct Life Assurance, Laying Down Provisions to Facilitate the Effective Exercise of Freedom to Provide Services and Amending Directive 79/267/EEC.

заштите коју су добијали њихови потрошачи, због чега многе од њих настављају традицију надзора од стране земље домаћина у оним ситуацијама у којима су укључени потрошачи.¹¹⁴

Упркос неким преосталим недостацима, стварање основног правног оквира неопходног за функционисање јединственог европског тржишта услуга осигурања, довршено је Директивама о осигурању треће генерације деведесетих година.¹¹⁵ Директиве су биле засноване на принципу минималног усклађивања и узајамног признавања, као и дефинисању минималних стандарда. Увеле су три кључне иновације, јединствену европску лиценцу (познату и као европски пасош), принцип неограничене контроле матичне земље и укидање претходно практикованог система надзора осигурања у корист надзора солвентности.

Трећа генерација Директива није се директно бавила питањем солвентности, већ је препоручила да се правило о минимално захтеваном капиталу које је уведено 1970. године ревидира. Из поменутих разлога Европска Комисија је одлучила да регулатива солвентности у ЕУ треба да буде усаглашена и хармонизирана у два корака, под називом „Солвентност I“ и „Солвентност II“. Регуллатива „Солвентност I“ почела је да се примењују у државама чланицама 2004. године. Европска Комисија је иницирала доношење Директиве Солвентност II, са примарним циљем развоја и имплементације хармонизованих стандарда о капиталу базираном на ризику.¹¹⁶

2. Солвентност I

У циљу побољшања квалитета заштите осигураника и уважавања инфлаторних ефеката, одредбе првих Директива су биле предмет бројних анализа, што је резултирало њиховим изменама и допунама и 2002. године коначно усвајањем Директива у оквиру пројекта Солвентност I.¹¹⁷ Директива Солвентност I је увела очекиване али ипак ограничене реформе. Међутим, ипак је задржала одређене слабости претходног режима:

- Недовољна осетљивост на ризике- велики број кључних ризика као што су тржишни, кредитни и оперативни ризик, нису адекватно били обухваћени овом Директивом;¹¹⁸

- Рестрикције на правилно функционисање јединственог тржишта- оквир рада ЕУ уведен овим режимом поставља минималне стандарде који се могу заменити додатним правилима на националном нивоу, чиме се нарушава правилно функционисање јединственог тржишта у осигурању;

- Неоптимална правила за надзор група- приступ надзору група није у складу са правом структуром и организованошћу групе, јер се фокусира на правне ентитете. Организација група је постала све више централизована. Раскорак између начина управљања

¹¹⁴ O. Johanna Erdélyi, 2015, 11.

¹¹⁵ Council Directive 92/49/EEC of 18 June 1992 on the Coordination of Laws, Regulations and Administrative Provisions Relating to Direct Insurance Other Than Life Assurance and Amending Directives 73/239/EEC and 88/357/EEC (Third Non-Life Insurance Directive)

¹¹⁶ Намера је да се приступ менаџмента управљања ризицима друштва фокусира према стандардима капитала, што значи да ће обезбедити интегрисан оквир солвентности који покрива све релевантне категорије ризика и њихову међузависност. М. М. Илић, „Утицај примене Директиве Европске Уније „Солвентност II“ на сектор осигурања у Србији“, докторска дисертација, Универзитет у Нишу, Економски факултет, 2015, 25-26.

¹¹⁷ Режим уведен Директивом Солвентност I имао је за циљ да хармонизује правила о капиталу у различитим државама Европе у чему нажалост није успео јер се обраћао искључиво пасиви осигураваача, без адекватног обраћања активној страни биланса. Минимални захтевани капитал је базиран на једној страни биланса и није везан за стварни ризик, М. М. Илић, 2015, 34.

¹¹⁸ Овај режим није оријентисан ка будућности и садржи мало квалитативних захтева који се односе на управљање ризиком што изазива негативне подстицаје у домену управљања ризицима од стране осигураваача., М. Сокић, Д. Дрљача, З. Којчин, „Управљање ризицима у осигуравајућим компанијама и Солвентност II“, *Мегатренд ревија*, 1/2016, 325.

групом и надзора доводи до повећања трошкова за групе осигуравача, али и повећава опасност да неки кључни ризици широм групе буду занемарени;¹¹⁹

- Недостатак интернационалних и међусекторских конвергенција- Рад Међународне Асоцијације за Супервизију Осигурања¹²⁰ и Међународног Борда Рачуноводствених Стандарда¹²¹ на развоју нових стандарда солвентности и на процени техничких резерви напредује према приступу који се базира на економском ризику, што се радикално разликује од филозофије која се спроводила под претходним режимом. Мањак међународних и међусекторских конвергенција нарушава конкурентност ЕУ осигуравача и повећава могућност законске арбитраже.¹²²

Ови недостаци указују колико је било значајно донети нову Директиву и нови режим солвентности осигуравајућих друштава у ЕУ. Солвентност II унапређује конзистентност и ствара бољу корелацију захтеваног капитала са економским ризиком.¹²³ Имајући у виду да питање солвентности осигуравајућих компанија у ЕУ прати стална хармонизација и усклађивање прописа, ради стварања законског окружења које ће бити погодније за целокупно тржиште осигурања, а Солвентност I је показала велике недостатке, приступило се дефинисању одредаба пројекта Солвентност II.¹²⁴

3. Солвентност II

Директива Солвентност II представља до сада највеће измене прописа откад се спроводи правни поступак усклађивања законодавстава у подручју осигурања и реосигурања.¹²⁵ Већ у самом нацрту садржана су начела за нови, на ризику утемељени систем солвентности за друштва за осигурање и реосигурање, којим је потребно изменити постојеће захтеве из оквира Солвентност I.¹²⁶

Усвајање Директиве Солвентност II и примена ових одредаба европског права у националним надзорним системима држава чланица ЕУ представљају одлучан напредак ка потпуном успостављању унутрашњег тржишта осигурања Европске уније.¹²⁷ Деценије су прошле у интеграцији унутрашњег тржишта осигурања и ти напори су сада достигли врхунац, радикално мењајући режим надзора осигурања. Солвентност II је консолидовала и проширила раније постојеће Директиве ЕУ у области осигурања и јасније ускладила политику са циљем стварања регулаторног оквира за остваривање осигурања и реосигурања којим се постиже највећа могућа униформност у целој Европи.¹²⁸ Ова једнообразност ће се

¹¹⁹ За више в: М. М. Илић, 2015, 27-28.

¹²⁰ Eng. International Association of Insurance Supervisors

¹²¹ Eng. The International Accounting Standard Board

¹²² М. М. Илић, 2015, 28.

¹²³ *Ibid.*, 34.

¹²⁴ L. Jauković, V. Kaščeljan, „Nova regulativa solventnosti osiguravajućih kompanija u Eu- Projekat Solventnost II“, *Montenegrin Journal of Economics*, 2007, 79-80.

¹²⁵ За више в: I. Rokas, „Директива ЕУ 2009/138 о оснивању и вођењу послова осигурања и реосигурања – општи увод у правни оквир Солвентност II?“, *Европска ревија за право осигурања*, 1/2017, 60-71.

¹²⁶ М. Grgić, „Harmonizacija propisa iz područja osiguranja i reosiguranja putem pravnog okvira Solvency II“, *Zagrebačka pravna revija*, 2/2013, 161-162.

¹²⁷ За више в: F. Kuhnhausen., „Директива о солвентности II–status quo и кораци напред“, *Европска ревија за право осигурања*, 3/2016, 49-55.

¹²⁸ За више о Директиви в: D. Buckham, J. Wahl, S. Rose S., *Executive's Guide to Solvency II*, John Wiley & Sons, 2010.; M. Butt, „Insurance, Finance, Solvency II and Financial Market Interaction“, *The Geneva Papers on Risk and Insurance-Issues and Practice* 32.1, 2007, 42-45.; G. Castellani Et al., „An Investigation of Machine Learning Approaches in the Solvency II Valuation Framework“, *dostupno na SSRN 3303296*, 2018, 1-25.; CEIOS „Draft Proposal for Level 3 Guidance on the System of Governance“: M. G. Cruz, „The Solvency II Handbook: Developing Erm Frameworks in Insurance and Reinsurance Companies“, *Risk Books*, 2009.; J. Danielsson Et Al., „A Prudential Regulatory Issue at the Heart of Solvency II“, *Vox Policy Note*, 2011.; R. Doff, „A Critical Analysis of The Solvency II Proposals“, *The Geneva Papers on Risk and Insurance-Issues and Practice* 33.2, 2008, 193-206.; S. Dragos,

постићи уклањањем разлика међу надзорним системима држава чланица ЕУ. У постављању овог захтева, огледа се основни законодавни циљ Солвентности II за Европу.¹²⁹

Нови, правни и методолошки оквир за управљање ризицима Солвентност II је настао као резултат финансијске и економске кризе.¹³⁰ Солвентност II захтева од друштава за осигурање успостављање функције управљања ризиком и успостављање система интерних контрола, што посебно укључује организовање функције за контролу усклађености пословања.

Улога надзорног органа је да омогући адекватан приступ корпоративном управљању и управљању ризицима у друштвима за осигурање, док у ситуацијама екстремних изложености ризику има право да захтева повећање капитала. Директива обавезује осигураваче на интензивно управљање ризиком и усмерава друштво за осигурање ка концепту управљања заснованом на вредностима.¹³¹ Управљање оријентисано на вредности је концепт управљања са циљем дугорочног, трајног повећања вредности друштва за осигурање као целине.¹³² Пошто усклађеност пословања има за циљ деловање у складу са законом, она доприноси управљању оријентисаном на вредности пре свега из два разлога. Прво, усклађеност обезбеђује конкретан пословни модел компаније, укључујући доследну усклађеност са интерним правилима компаније. Друго, гарантује слободу предузетништва.¹³³

Узимајући у обзир значај осигурања за привредни развој једне земље, а у циљу заштите осигуравача од могућих, нежељених последица и спречавања урушавања поверења корисника, интервенција јавних власти, која се огледа у константном праћењу пословања је

“Regulatory Framework in the Insurance Industry-the Solvency II Project”, *International Journal Of Academic Research In Business And Social Sciences*, 2013, 236.; S. Dreksler et al., “Solvency II Technical Provisions for General Insurers: By The Institute and Faculty of Actuaries General Insurance Reserving Oversight Committee’s Working Party on Solvency II Technical Provisions”, *British Actuarial Journal*, 2015, 7-129.; D. Duverne, J. Le Douit, “IFRS Phase II and Solvency II: Key Issues, Current Debates” *The Geneva Papers on Risk and Insurance-Issues and Practice* 34.1, 2009, 47-55.; T. K. Eid, *Solvency II- The Political Process*, Ms Thesis, University of Oslo-Department of Political Science, 2014; M. Eling, H. Schmeiser, J. T. Schmit, “The Solvency II Process: Overview and Critical Analysis”, *Risk Management and Insurance Review*, 10.1, 2007, 69-85.; EU Parliament, *Review of the Solvency II Implementing Measures*; D. Hayes, “Utilizing Solvency II to Improve Insurer Solvency Regulation in The United States”, *J. Transnat’l L. & Pol’y* 21, 2011, 243-266; M. Heep-Altiner, M. Mullins, T. Rohlf, “Solvency II in the Insurance Industry” Springer International Publishing, 2018.; D. Höring, “Will Solvency II Market Risk Requirements Bite? The Impact of Solvency II on Insurers’ Asset Allocation” *The Geneva Papers on Risk and Insurance-Issues and Practice* 38.2, 2013, 250-273.; J. Huerta De Soto, “The Fatal Error of Solvency II”, *Economic Affairs* 29.2, 2009, 74-77.; J. Kočović, M. Koprivica, B. Paunović, “Initial Effects of Solvency II Implementation in The European Union”, *Ekonomika Preduzeća*, 7-8/2017, 436-452.; M. Kreutzer, J. Wagner, “New Solvency Regulation: What Ceos of Insurance Companies Think”, *The Geneva Papers on Risk and Insurance-Issues and Practice* 38.2, 2013, 213-249.; M. Lange, “Consolidation in Light of Solvency II-The Impact of Mergers and Acquisitions on Insurers’ Default Risk”, *dostupno na SSRN 3353730*, 2018, 1-55.; P. Liebwein, “Risk Models for Capital Adequacy: Applications in the Context Of Solvency II and Beyond”, *The Geneva Papers on Risk and Insurance-Issues and Practice* 31.3, 2006, 528-550.; L. Lin, “Scenario Generation with Stationary Block Bootstrap: an Application in the Solvency II Context”, *dostupno na SSRN 3397842*, 2019, 1-17.; F. Regele Et Al., “Infrastructure Investments- Regulatory Treatment And Optimal Capital Allocation Under Solvency II”, *Springer Gabler*, 2018.; S. Schuckmann, “The Impact of Solvency II on Insurance Market Competition-an Economic Assessment”, *Working Papers on Risk Management and Insurance No. 44*, University Od St. Gallen, 2007.; T. Steffen, “Solvency II and the Work of CEIOPS”, *The Geneva Papers on Risk and Insurance-Issues and Practice* 33.1, 2008, 60-65.; T. M. Vaughan, “The Implications of Solvency II for US Insurance Regulation”, *Networks Financial Institute Policy Brief*, 2009, 1-26.

¹²⁹ M. Dreher, *Treatises on Solvency II*, Springer Berlin Heidelberg, 2015, 4.

¹³⁰ За више в: Н. Пеер, “Замена парадигми у бурним временима (пројекат ЕУ Солвентност II)”, *Европска ревија за право осигурања*, 2/2010, 17-22.

¹³¹ За више о значају управљања ризиком в: Ј. Јузник Ротар, М. Козар, “Истраживање механизма за примену процеса управљања ризиком-општи приступ и практични пример”, *Менаџмент, часопис за теорију и праксу менаџмента*, 64/2012, 77-86.

¹³² Љ. Стојковић, „Правни аспекти управљања ризиком и систем интерних контрола као интегрални део корпоративног управљања у друштву за осигурање“, *Европска ревија за право осигурања*, 3/2013, 48.

¹³³ M. Dreher, 2015, 285.

неопходна. Како осигурање подразумева поверење од јавног интереса, конкуренција на тржишту захтева заштиту потрошача на вишем нивоу. Имајући у виду ограничену осетљивост на ризик овог приступа, посебно његовог недостатка да препозна све ризике активе, постало је јасно, још током развоја пројекта „Солвентности I”, да је свеобухватнији приступ неопходан.

3.1. Новине и циљеви новог режима

Измене регулаторног оквира имале су за циљ да се оствари боља повезаност структуре капитала и профила ризика осигуравајућег друштва, већи ниво флексибилности пословања осигуравача, као и већи степен конкурентности тржишта осигурања у земљама ЕУ. Идеја режима Солвентност II је да подстиче осигураваче да унапређују интерне системе управљања ризиком узимајући у обзир све ризике са којима се суочава осигуравајуће друштво на тржишту. Самим тим, прописани износ капитала рефлектује се као ризик осигурања. Циљ је да се формирањем ових граничних вредности и њиховом проценом за много краћи период, обезбеди већи степен заштите осигураника и других корисника осигурања од неочекиваних губитака.¹³⁴

Директива „Солвентност II“ треба истовремено да хармонизује европско тржиште и да омогући да тржиште функционише слободно. Ово последње подразумева заштиту разноликости и омогућавање малим компанијама да се развијају и пружају корисне, локализоване услуге. Да би се то остварило и како би се створио оквир који је једнообразан, а ипак омогућава мањим компанијама да напредују на европском тржишту осигурања, уведен је принцип пропорционалности.¹³⁵ Европска агенција за надзор осигурања и пензијских фондова је још 2005. године истакла значај пропорционалне регулације, која би омогућила малим и средњим осигуравачима поштовање истих принципа, али сразмерних њиховој величини и структури преузетих ризика. Због неупоредиво мањег обима преузетих ризика, а тако и капитала, не изненађује отпор мањих осигуравајућих друштава новој Директиви. Европско удружење осигуравача и реосигуравача (CEA), у свом извештају 2011. године, наводи да би строго спровођење нове Директиве, без неопходног прилагођавања захтева, могло имати несразмерно негативан утицај на мала и средња друштва.¹³⁶ Принцип пропорционалности захтева да све активности надзорних тела буду сразмерне природи, опсегу и сложености ризика присутних у пословању друштва за осигурање.¹³⁷ Она везује принцип сразмере за природу, обим и сложеност ризика карактеристичних за дато пословање, што је у складу са општим системом заснованим на ризику, где сама величина друштва није релевантан критеријум заснован на појединачном ризику. Стога је неопходно уважавање специфичних околности, у смислу карактеристичног профила ризика, сваког конкретног ентитета, понаособ, у вршењу надзора.¹³⁸ Принцип пропорционалности се примењује ради спречавања несразмерности у односу на природу, обим и сложеност послова друштва уз истовремено обавезну примену општих правила (квантитативних и квалитативних), без изузетка. Профил појединачних ризика треба да буде примарни водич приликом оцене потребе за применом принципа пропорционалности.¹³⁹ Улога принципа

¹³⁴ В. Чоловић, „Контрола ризика и осигурање“, *Годишак факултета правних наука*, Бања Лука, 2012, 133.

¹³⁵ „Ова Директива не би требала превише оптерећивати мала и средње велика друштва за осигурање. Један од начина за остваривање тог циља јесте правилна примена начела пропорционалности. То начело треба примењивати и на захтеве који су уведени за друштва за осигурање и друштва за реосигурање као и за извршавање надзорних овлашћења.“, Директива, рецитал 19.

¹³⁶ З. Ђурић, З. Јовановић, „Изазови у примени Директиве о Солвентности II у Србији“, *Европска ревија за право осигурања*, 4/2015, 12.

¹³⁷ CEIOPS; Advice to the European Commission on the Principle of Proportionality in the Solvency II Framework Directive Proposal, 2008.

¹³⁸ EIOPA, Guidelines on System of Governance, 2014.

¹³⁹ П. Марано, „Систем интерних контрола по режиму солвентност II: кратак преглед“, *Модерно право осигурања: текућа питања и трендови*, 2014, 12.

пропорционалности је обезбеђивање услова за уважавање свих специфичности сваког конкретног случаја. Начело пропорционалности треба подједнако примењивати и на захтеве који су постављени према друштвима за осигурање у креирању система управљања, исто као и за спровођење контроле од стране надзорних органа.¹⁴⁰

Приликом израде одредаба које се односе на систем управљања у оквиру Директиве Солвентност II као ослонац је служио Водич за корпоративно управљање у друштвима за осигурање објављен од стране *OECD*. Солвентност II уводи 4 кључне функције за систем управљања: функција управљања ризицима, функција праћења усклађености, функција унутрашње ревизије и актуарска функција. Изузетно је важно да се запослени према својим обавезама односе са дужном пажњом, тако да то постане део њихове пословне културе и понашања, од највишег руководства до непосредних извршилаца.¹⁴¹ Функција праћења усклађености одређена као једна од кључних функција, сврстана је у део интерне контроле.¹⁴² Међутим, Делегираном Уредбом Директиве, овој функцији је дат још већи значај на тај начин што је издвојена у посебан члан, чиме је одређена као самостална функција.

Основни циљ новог режима је да се ефикасним управљањем ризицима уз успостављање адекватног како интерног, тако и екстерног надзора над радом осигуравајућих друштава, спречи инсолвентност друштва. Главни разлог за усвајање Директиве Солвентност II је јачање јединственог тржишта осигурања и реосигурања преко хармонизованих законских правила ради боље заштите осигураника. Нови регулаторни режим ће дати снажан подстицај осигуравачима да, пре свега, искористе све расположиве технике ублажавања ризика, а затим и да иновирају властите моделе управљања ризиком, а све у циљу смањења потребног нивоа солвентног капитала.¹⁴³ Нови прописи треба да омогуће да убудуће осигуравајуће друштво има могућност да урачуна све релевантне факторе ризика, тј. имплементацију свеобухватног система управљања свим ризицима, а не само ризиком осигурања.¹⁴⁴ Нови режим захтева комплексније и обимније анализе, али и систематичнији приступ управљању ризиком, што ће вероватно повећати захтеве према актуарској и функцији управљања ризиком. Да би се одржала кредибилитет на тржишту, осигуравачи морају да омогуће компатибилност финансијских и регулаторних извештаја, а уколико нису, да пруже образложење за такво поступање.¹⁴⁵

Оригинални циљеви законског оквира Солвентност II тежили су да створе усклађено законодавство, које је засновано на ризику и обезбеђује висок ниво заштите осигураника, охрабрује добро управљање ризиком и подупире јаку и ефикасну делатност европског осигурања. Међутим, нека значајна питања морала су бити решена пре него што се почне са имплементацијом концепта Солвентност II. У супротном, могло би се догодити да делатност

¹⁴⁰ Више о принципу пропорционалности види: П. Марано, 2014, 9-19.

¹⁴¹ Љ. Стојковић, „Ризик неусклађености са регулативом у друштву за осигурање и улога надзора”, *Право осигурања, управа и транспарентност – основе правне сигурности XVI Саветовање*, Палић, 2015, 186 – 187.

¹⁴² „Друштва за осигурање и друштва за реосигурање имају успостављен делотворан систем унутрашње контроле. Тај систем укључује најмање управне и рачуноводствене поступке, оквир унутрашње контроле, примерене системе извештавања на свим нивоима друштва и функцију праћења усклађености. Функција праћења усклађености укључује саветовање управног или надзорног органа о усклађености са законима и другим прописима донесеним у складу с овом Директивом. Она укључује и процену могућег учинка било којих промена у правном окружењу на пословање предметног друштва те утврђивање и процену ризика усклађености.“, Директива, чл. 46.

¹⁴³ М. Сокић, „Унапређење система управљања ризицима у осигуравајућој компанији“, *Токови осигурања*, 4/2016, 54.

¹⁴⁴ S. Cerić, „Ulaganja društva za osiguranje u republici Hrvatskoj“, *Ekonomski fakultet Zagreb*, 2015, 19.

¹⁴⁵ М. М. Илић, 2015, 37-39.

осигурања претрпи штету, коју неће осетити само осигураници већ и шира економија.¹⁴⁶ Директива, пре свега, тежи да омогући осигурање адекватне заштите осигураника, тј. потрошача у свим државама чланицама ЕУ. Циљ је да се креирају правила којима се уноси равнотежа у однос професионалаца и потрошача, и да се омогући заштита лица која се називају нестручњацима приликом закључења уговора са професионалцима.¹⁴⁷ Такође, узима у обзир и новине у управљању ризицима, финансијском извештавању и корпоративном управљању у финансијским институцијама. Нагласак је на томе да ли управни и надзорни одбор контролишу ризике са којима се у пословању сусрећу.¹⁴⁸ Нови регулаторни оквир ЕУ указује на потребу дефинисања јасних одговорности, у смислу обавеза које обављају структурирани органи друштва. Поред наведеног он обухвата менаџмент ризика, ефикасан систем интерних контрола, транспарентан систем извештавања како интерног, тако и извештавање надзорног органа и адекватност капитала друштва.¹⁴⁹ Наведени циљеви делују на структуру успостављеног корпоративног управљања и организациону структуру друштва за осигурање.

Директива Солвентност II не представља само реформу једног прописа у вези са надзором над солвентношћу осигураваача, већ реформу свих прописа из подручја надзора осигурања, тј реосигурања. Састоји се од два дела: први је представљен кроз три стуба Директиве, а други представља обједињену верзију свих досадашњих Директива из подручја осигурања и реосигурања, тј. сабирање постојећих правних прописа у јединствени правни акт.¹⁵⁰ Солвентност II циља на заједничко тржиште, тј. дозвола за рад у једној држави чланица допушта друштву обављање делатности у свим другим земљама чланицама. Такође, током имплементације нових правила треба да важе иста права заштите осигураника. За оба захтева је потребно да прописи о надзору буду усаглашени широм Европе.¹⁵¹ Солвентност II у сржи личи на Директиву Базел III, релевантну за банкарски сектор. Међутим, као главни циљ надзора одређена је заштита осигураника што представља значајну разлику у односу на надзор у банкарском сектору.¹⁵²

3.2. Три стуба Директиве Солвентност II

Пројекат Солвентност II полази од тзв. структуре три стуба, по угледу на Директиву Базел III из банкарског сектора.¹⁵³ Европска агенција за надзор осигурања и пензијских фондова (EIOPA) дефинише три стуба као начин груписања захтева Солвентности II, док овај концепт није описан у Директиви. Циљ овакве структуре је да промовише адекватност капитала, да се обезбеди већа транспарентност у процесу доношења одлука и појача контрола надзора, а све то у циљу доброг управљања ризицима и заштите власника полиса.

Кључни елементи Директиве Солвентност II су садржани у другом и трећем стубу Директиве, који се заснивају на целовитом систему препознавања и управљања свим ризицима, квалитетном односу са надзорним телом и већом транспарентношћу пословања. „Други и трећи стуб значајни су делови Директиве Солвентност II и претпостављају процес

¹⁴⁶ А. Момчиловић, „Друштва за осигурање на финансијском тржишту“, Универзитет Сингидунум, Београд 2014, 106.

¹⁴⁷ Н. Петровић Томић, *Заштита потрошача услуга осигурања*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2015, 48.

¹⁴⁸ Д. Јурић, „Состав управљања у друштвима за осигурање према Закону о осигурању из 2015. године у Републици Хрватској“, *Европска ревија за право осигурања*, 2/2015, 53.

¹⁴⁹ Љ. Стојковић, 2013, 48.

¹⁵⁰ М. Grgić, 2013, 168-169.

¹⁵¹ W. Rohrbach, „Солвентност II- последице по осигуравааче и кориснике услуга осигурања“, *Ревиија за право осигурања*, 4/2007, 9.

¹⁵² *Ibid.*, 10.

¹⁵³ О. Khomenko, „Директива о Солвентности II и њен утицај на ликвидацију портфеља неживотног осигурања“, *Европска ревија за право осигурања*, 2/2016, 39.

супервизије, развијање интерних контрола и процеса управљања ризицима у другом стубу, те тржишну дисциплину и транспарентност пословања у трећем стубу.¹⁵⁴

3.2.1. Први стуб Директиве Солвентност II

Први стуб се заснива на вредновању и капиталним захтевима који су утемељени на ризику.¹⁵⁵ У оквиру њега се дефинише износ средстава који осигуравајуће друштво мора да обезбеди да би било солвентно, то је тзв. квантитавни захтев.¹⁵⁶ Њиме се првенствено врши процена имовине и обавеза и утврђују правила која се односе на вредновање техничких резерви- пословни капитал не би смео ни да се потцени, а ни прецени.¹⁵⁷ Затим се утврђују минимални захтевани капитал, захтевани капитал солвентности и у домену правила инвестирања осигуравајућих компанија уводи се метод пруденционе регулације, чиме се укидају сва дотадашња квантитативна ограничења инвестиција. Применом метода актуарске математике, осигуравајућим друштвима се намећу нови квантитативни захтеви у погледу обезбеђења минималног износа капитала. Такође, уводи се нови начин рачунања техничких резерви, којим се имовина и обавезе вреднују моделом реалне процене – такозване „најбоље процене“.

3.2.2. Други стуб Директиве Солвентност II

Узимајући у обзир тему дисертације, фокус анализе је на другом стубу Директиве. Он се базира на квалитативним захтевима, који се односе на унапређен систем управљања. Нов концепт управљања се састоји у успостављању система управљања заснованог на ризицима који треба схватити као интегрални део корпоративног управљања друштва за осигурање. Основни аргумент за овакво схватање може се црпети из посебних дужности и одговорности органа друштва за осигурање у вези са управљањем ризицима.¹⁵⁸ Дефинисани захтеви обезбедиће принципе како за поступак интерне контроле која је основни механизам управљања ризиком за друштва за осигурање, тако и за поступак екстерне контроле од стране надзорног и регулаторног тела.¹⁵⁹ Основни циљ је надзор над пословањем осигуравача, како би се идентификовале компаније које су у већој мери изложене ризику.¹⁶⁰ Имајући у виду раст комплексности послова осигурања и техника управљања ризицима у будућности, намеће се потреба за афирмисањем процеса надзора осигурања, који захтева високо квалификовани кадар за квалитетно обављање предметних активности. Указујући на чињеницу да ефикасно управљање и контрола осигуравача могу допринети смањењу њихове изложености оперативном ризику, Солвентност II, такође, потенцира улогу и одговорност коју имају чланови управе осигуравајућих друштава. Други стуб допуњава први и пре свега уређује контролу. Велики значај дат је поступку надзорног прегледа (*Supervisory review process-SRP*) који утврђује да супервизор мора проценити и евалуирати стратегије осигуравача, процесе и процедуре извештавања, укључујући систем управљања на редовној основи. Супервизор може, у одређеним околностима, поставити додатне захтеве за капиталом.

Управљачки захтеви се односе на осигуравачеву одговорност да:

¹⁵⁴ S. Cerić, 2015, 20.

¹⁵⁵ Љ. Стојковић, “Правни аспекти контроле и управљања ризицима у акционарском друштву за осигурање”, докторска дисертација, Универзитет у Београду-правни факултет, 2016, 138.

¹⁵⁶ L. Jauković, V. Kaščeljan, 2007, 80.

¹⁵⁷ K. Von Huele, „Solventnost II bi mogao da postane svetski model“, *Revija za pravo osiguranja*, 2/2011, 67.

¹⁵⁸ Љ. Стојковић, 2016, 25.

¹⁵⁹ *Ibid.*, 138.

¹⁶⁰ М. Сокић, Д. Дрљача, З. Којчин, 2016, 316.

1. Државе чланице треба да захтевају од свих осигураваача и реосигураваача да уведу ефективан систем управљања који ће обезбедити разумно и обазриво вођење пословања.¹⁶¹ Овај систем мора да обухвата транспарентну организациону структуру са јасном алокацијом и одговарајућом сегрегацијом одговорности и ефективним системом у циљу преношења информација. Систем управљања мора бити предмет редовне интерне ревизије и мора бити у складу са природом, обимом и комплексношћу послова осигураваача или реосигураваача. Послови друштва морају обухватати писану политику пословања која је у складу са системом управљања ризиком, интерном контролом, интерном ревизијом и издвајањем функција. Неопходно је да надзорни орган има одговарајућа средства, методе и моћ за верификацију система управљања осигураваачевог и реосигураваачевог пословања и за евалуацију оних ризика који могу утицати на њихову финансијску позицију.¹⁶²

2. Буде вођен од стране лица са адекватним професионалним квалификацијама, знањем и искуством, са добром репутацијом и интегритетом.¹⁶³ Из тих разлога осигураваач мора да обезбеди да лица која ефективно воде пословање у сваком тренутку испуњавају одређене захтеве:

- да њихове професионалне квалификације, знање и искуство обезбеде разумно управљање;

- да имају добру репутацију и интегритет.

Осигураваач има обавезу да обавести надзорни орган о свакој промени лица која ефективно води пословање, и да достави све информације које су потребне за процену да ли је ново овлашћено лице одговарајуће за тај посао. Поред тога, потребно је да обавести орган надзора уколико је лице која ефективно води пословање замењено јер више не испуњава предвиђене услове.¹⁶⁴

3. Одржава ефикасан систем управљања ризиком.¹⁶⁵ Осигураваач и реосигураваач треба да поставе ефективан систем управљања ризиком који обухвата стратегије, процесе и процедуре извештавања потребне за идентификацију, мерење, надгледање, управљање и извештавање, на континуираној основи ризика ком су или могу бити изложени, на појединачном и агрегатном нивоу. Циљ је да друштво врши сопствену процену ризика и солвентности и на адекватан начин управља њима.¹⁶⁶

4. Спроводи сопствену процену ризика и солвентности (*Own Risk and Solvency Assessment-ORSA*) – састављена је од процедура и процеса утврђених од стране осигураваача за идентификацију, процену, управљање и извештавање о ризику са којим се може суочити, како би се утврдила потребна средства за обезбеђење свеукупне солвентности компаније. Властита процена ризика и солвентности је саставни део пословне стратегије и континуирано се узима у обзир приликом доношења стратешких одлука друштва. Друштва за осигурање и реосигурање обављају процену ризика и солвентности редовно и без одлагања након сваке битније промене у њиховом профилу ризичности. Такође, о резултатима сваке промене обавештавају надзорна тела, у склопу информација које им се достављају.¹⁶⁷

¹⁶¹ Директива, чл. 41.

¹⁶² *Ibidem*.

¹⁶³ *Fit and Proper*.

¹⁶⁴ Директива, чл. 42.

¹⁶⁵ *Ibid.*, чл. 44.

¹⁶⁶ *Ibid.*, чл. 44.

¹⁶⁷ *Ibid.*, чл. 45.

5. Има постављен ефективни систем интерне контроле, актуарску функцију, унутрашњу ревизију и аутсорсинг.¹⁶⁸

Интерна контрола

Овај систем треба најмање да обухвати административне и рачуноводствене процедуре, оквир рада интерне контроле, одговарајуће ангажмане на свим нивоима пословања и функцију усклађености пословања.¹⁶⁹ Треба напоменути да су задаци функције усклађености доста широко постављени. Из тих разлога она ће служити као функција саветовања (према административним, управним и надзорним телима у вези са усклађеношћу са захтевима Солвентности II), упозоравајућа функција (у вези са могућим утицајима било каквих промена у правном окружењу) и функција управљања ризиком (посебно у вези са ризиком усклађености).¹⁷⁰ На тај начин је функција усклађености пословања постала знатно важнија за управљање компанијом и њен корпоративни успех.¹⁷¹

Саветовање треба да укључује припрему правила, укључујући обуку особља у складу са законским захтевима. Укратко, функција праћења усклађености се пре свега бави праћењем и контролом усклађености као и применом закона и прописа, са посебном пажњом посвећеном управљању оперативним ризицима. Она укључује и процену могућег утицаја било којих промена у правном окружењу на пословање предметног друштва, као и утврђивање и процену ризика усклађености. Ова функција није иста као традиционална функција правног одељења, која тежи концентрацији на оперативне задатке, уместо да пружа савете или има одговорности за превенцију и контролу. Поред предвиђених правила везаних за пословни углед и искуство функцију праћења усклађености би требало да обављају лица са правним искуством.¹⁷²

Интерна ревизија

Осигуравачи и реосигуравачи треба да обезбеде ефикасну функцију интерне ревизије која обухвата вредновање примерености и ефикасности система интерне контроле и других елемената система управљања. Унутрашња ревизија треба да буде објективна и независна.¹⁷³ Уколико осигуравачи имају добро организован систем интерне контроле и ревизије, посао надзорних органа се тиме знатно олашава.¹⁷⁴

Актуарска функција

Осигуравачи и реосигуравачи имају обавезу да обезбеде ефективну актуарску функцију која ће бити спроведена од стране лица која поседују знање из актуарске и финансијске математике ради процене природе, нивоа и комплексности ризика који погађају пословање компаније и лица способних да демонстрира своје релевантно искуство у односу на професионалне и друге стандарде.¹⁷⁵

Аутсорсинг

¹⁶⁸ *Ibid.*, чл. 46-49.

¹⁶⁹ *Ibid.*, чл. 46.

¹⁷⁰ *Ibid.*, чл. 46, став 2.

¹⁷¹ J. Gal, D. Sehrbrock, „Taking Stock of the Solvency II Reform Project: Towards a New European Insurance Supervisory Framework“, *European Public Law*, 2013, 309.

¹⁷² L. Moorman, „Key Functions in the System of Governance, Responsibilities, Interfaces and Outsourcing Under Solvency II“, *Minich RE*, 2013, доступно на: <https://docplayer.net/20055088-Key-functions-in-the-system-of-governance-responsibilities-interfaces-and-outsourcing-under-solvency-ii.html>, 15.03.2021. 3-4.

¹⁷³ Директива, чл. 47.

¹⁷⁴ *Ibidem*.

¹⁷⁵ Директива, чл. 48.

Аутсорсинг или издвајање¹⁷⁶ критичних или значајних функција или активности не треба извршити на начин који води следећем:¹⁷⁷

материјално смањивање квалитета система управљања поменутих активности;

- прекомерном повећању оперативног ризика;

- погоршању способности супервизора да надгледа усаглашеност пословања са њиховим обавезама;

- поткопавањем континуираног и задовољавајућег пружања услуга власницима полиса.¹⁷⁸

3.2.3. Трећи Стуб Директиве Солвентност II

Трећи стуб пројекта Солвентност II је осмишљен са намером да путем обелодањивања информација пружи осигураницима, инвеститорима и другим заинтересованим субјектима поуздану и потпуну слику ризика којима је компанија изложена. Успостављање минимума стандарда извештавања је у функцији промоције тржишне дисциплине и транспарентности, као и рационалнијег одлучивања тренутних и потенцијалних осигураника. Информације предвиђене у оквиру режима Солвентност II успешно пружају бољи увид у погледу адекватности капитала осигуравајућих друштва, које се може посматрати као показатељ ризика неизвршења обавеза и такође као смерница о способности друштва да исплати дивиденде.¹⁷⁹

Овим стубом је предвиђено увођење нових рачуноводствених стандарда заснованих на тзв. фер вредности, подржаних тржишно оријентисаним проценама капитала, ради утврђивања солвентности осигуравача и побољшавања заштите како осигураника тако и акционара.¹⁸⁰ Трећи стуб уређује, пре свега, подношење извештаја. Он има кључну улогу у режиму Солвентност II обезбеђујући већу транспарентност пословања осигуравача како за орган надзора, тако и за јавност. Извештаји које компанија под Директивом Солвентност II мора да припреми се значајно разликују од претходног режима, како у условима, тако и у учесталости извештавања. Извештаји се у земљама чланицама ЕУ тренутно и по саставу, и по фреквентности захтеваних информација знатно разликују, а циљ Директиве је да уведе стандардизоване захтеве за извештавањем за све осигураваче који послују у Европи. Иако уводи униформне захтеве за све државе чланице, услед разлика у националним прописима осигуравачи у неким земљама ће морати да изврше веће промене од других.¹⁸¹ Осигуравач мора подносити извештаје надзорним органима годишње и квартално.¹⁸²

¹⁷⁶ За више в: М. Lange, “Третман издвајања (oustourcing-a) у праву надзора према немачком Закону о надзору осигурања и Директиви о Солвентности II”, *Европска ревија за право осигурања*, 1/2014, 49-57.

¹⁷⁷ Директива, чл. 49.

¹⁷⁸ М. М. Илић, 2015, 90.

¹⁷⁹ S. Mukhtarov et al., „The Information Content of the Solvency II Ratio Relative to Earnings“, *Journal of Risk and Insurance*, 2021, 2.

¹⁸⁰ М. Сокић, Д. Дрљача, З. Којчин, 2016, 317.

¹⁸¹ Извештаји које осигуравачи подnose супервизору су:

1) Извештај о солвентности и финансијским условима – CFCR (A Solvency and Financial Condition)- ово је документ доступан јавности и издаје се једном годишње, 14 до 20 недеља након финансијске године. Ово је јавни извештај. Он мора садржати детаљне информације о осигуравачу, укључујући опис пословања, резултате, управљање, категорије ризика и управљање капиталом.

2) Редовни извештај надзора– RSR (Regulatory Supervisory Report) – садржи све информације неопходне за супервизију. Потпун извештај се мора подносити најмање на сваке 3 године, а материјал се ажурира годишње. Ово је приватни извештај.

¹⁸² Извештаји из Стуба 3 покривају све делове биланса, укључујући инвестиционе и техничке одредбе, ванбилансне ставке као што су гаранције и уговорене обавезе и стање солвентности. Што се тиче извештаја о

ГЛАВА 4

КОРПОРАТИВНО УПРАВЉАЊЕ У ОСИГУРАВАЈУЋИМ ДРУШТВИМА У СРБИЈИ

Иако је финансијска криза у мањој мери погодила сектор осигурања од банкарског, ипак је значајно допринела откривању простора за побољшање у управљању ризицима и надзору у осигуравајућим компанијама. Из тих разлога је потребно механизме корпоративног управљања пажљиво размотрити и узети у обзир приликом дизајнирања прописа о осигурању с обзиром на то да у великој мери могу утицати на пословање осигуравајућих друштва.¹⁸³ На нивоу Европске Уније, препознат је овај проблем. Из тих разлога нови регулаторни оквир претендује да адекватним управљањем и надзором над радом осигуравајућих друштава предупреди изазове и проблеме са којима се ова друштва могу сусрести и на тај начин спречи њихову потенцијалну инсолвентност.¹⁸⁴ Примена концепта Солвентност II је поред значаја за земље чланице ЕУ, показала велики значај и за земље нечланице. Земље које нису чланице ЕУ очекује изазов успостављања система који би омогућио примену наведених правила. То изискује издвајање великог износа капитала, који би се уложио у опрему, квалитет података и сталну анализу података због индивидуализације ризика. Осигуравајућа друштва треба да буду упозната са ризицима који прете њиховим финансијама и морају да прилагоде своју инвестициону политику. Она ће морати да улажу у мање ризичне и дугорочне инвестиције, за шта је потребно дугорочно развијање финансијског тржишта. У земљама региона, тј. бивше Југославије не постоје привредни субјекти и осигуравајућа друштва са великим капиталом и прометом, присутна су мала осигуравајућа друштва, посматрано са аспекта права земаља ЕУ. Како би се смањила опасност од ризика, тј. како би се лакше покрио ризик доћи ће до њиховог удруживања. И сам пројекат Солвентност II ће имати утицаја на тржиште у наведеним земљама. Велики значај имају и државни надзорни органи. Надзор се односи на квалитативну контролу структуре и успешности пословања, за шта није довољно познавање законских аката, већ и практично познавање деловања тржишта.¹⁸⁵

1. Стање сектора осигурања у Србији

Све што се догодило у Србији током деведесетих година оставило је дубоког трага на тржиште осигурања, које је још увек недовољно развијено. Имајући у виду све израженију улогу и значај осигуравајућих друштава у развијеним тржишним привредама, али и у привредама у транзицији, како са аспекта покрића ризика тако и са аспекта позиције осигуравајућих друштава на финансијском тржишту, неопходан је развој тржишта осигурања.¹⁸⁶ Примена захтева Директиве Солвентност II у Србији је планирана након уласка у Европску унију.

Укључивање Републике Србије у европске регулаторне токове намеће захтев за постепеном, али веома комплексном хармонизацијом, која ће имати утицај на цео економски амбијент. Економска криза која је захватила цео свет, свакако се одразила и на сектор

инвестиционим активностима, осигуравачи су у обавези да припреме квантитативне извештаје као део SFCR, RSR и ORSA (Own Risk and Solvency Assessment)

¹⁸³ За више в: Р. Зеленика, "Корпоративни имиџ-основни чимбеник опстанка и развитака осигуравајућег друштва на глобалноме тржишту" *Економски преглед*, 7-8/2005, 501- 522.

¹⁸⁴ И. Тошић, „Одређени аспекти корпоративног управљања у осигуравајућим друштвима“, *Право и привреда*, 7-9/2019, 587.

¹⁸⁵ В. Чоловић, „Утицај примене пројекта Солвентност II на осигуравајућа друштва у Србији“, *Хармонизација законодавства Републике Србије са правом Европске уније (II)*, Београд: Институт за међународну политику и привреду, 2012а, 368-369.

¹⁸⁶ С. Остојић, „Неопходност реструктурирања осигуравајућих друштава у Србији“, *Привредна изградња*, 1-2/2004, 86-87.

осигурања.¹⁸⁷ Тржиште је сачувало финансијску стабилност, али је и осветлило проблеме који су већ неко време присутни у овој делатности. Усвајањем и применом Закона о осигурању из 2004. године и успостављањем надзора Народне банке Србије над делатношћу осигурања, остварена су бројна побољшања у оквиру ове привредне делатности. Међутим, поједине одредбе самог Закона, као и непостојање регулативе у неким сегментима, свакако нису афирмативно утицале на осигурање у периоду економске кризе.¹⁸⁸ Закон о осигурању из 2004. године примењиван је десет година, што је допринело откривању његових недостатака и резултирало Нацртом новог Закона о осигурању 2012. године. Међутим, услед бројних примедби, тај закон је коригован и нови закон је Народна скупштина Републике Србије усвојила 2014. године. Све наведене измене приближиле су регулативу у Републици Србији пословној пракси ЕУ. Међутим, остаје отворено питање како ће на домаћа осигуравајућа друштва утицати примена захтева новог регулаторног оквира.¹⁸⁹ Ипак, упитно је колико су нека решења новог закона унапређена, поготово ако се има у виду задржавање дискреционих овлашћења органа надзора, у вези са питањем одузимања дозволе за рад друштву за осигурање. Колико су у Републици Србији субјекти и органи надзора спремни и оспособљени за имплементацију нових принципа, показатељ пословна пракса у наредним годинама.¹⁹⁰

2. Режим корпоративног управљања у осигуравајућим друштвима у Србији

Закон о привредним друштвима (ЗОПД) је општи закон који уређује корпоративно управљање у свим привредним друштвима у Републици Србији, осим уколико посебним законом није регулисано другачије. Из тих разлога он представља *lex generalis* и за осигуравајућа друштва, тј. на сва она питања која нису регулисана одредбама Закона о осигурању сходно се примењују одредбе Закона о привредним друштвима. До доношења Закона о осигурању из 2004. године, корпоративно управљање у Србији није било на задовољавајућем нивоу. О томе говори пре свега чињеница да је постављањем Народне банке Србије (НБС) као новог органа надзора над радом осигуравајућих друштава у току 2004. године одузета дозвола за рад и покренут поступак ликвидације над осам осигуравајућих друштава, док су три осигуравајућа друштва добровољно одлучила да обуставе своје пословање.¹⁹¹ Током 2005. године без дозволе за рад остало је још седам осигуравајућих друштава.¹⁹² Узимајући у обзир разлоге за одузимање дозвола за рад које је НБС навела, може се закључити да је у највећем броју ових друштава постојало концентрисано акционарство, са израженим злоупотребима права од стране акционара на штету имовине друштва за осигурање.¹⁹³ Такође, може се закључити да управа није на адекватан начин обављала своју улогу, а то нису чинили ни независни ревизори, као део спољне контроле.¹⁹⁴ Међутим, Закон о осигурању из 2004. године, иако је донео нека нова решења ипак је показао многе слабости, те је након десетогодишње примене замењен новим, у циљу унапређења правила корпоративног управљања и усклађивања са европским тенденцијама.

Нова регулаторна решења Републике Србије која су уведена Законом о осигурању из 2014. године иду у добром правцу и налазе се на сигурном путу за успостављање прудентне

¹⁸⁷ За више о изазовима финансијског сектора у Србији в: А. Anufijev et al., “Финансијски изазови у сектору осигурања у Србији”, *Економика*, 2/2010, 66-80.

¹⁸⁸ Б. Маровић, М. Лемић Самарцић, „Осигурање као детерминанта одрживог развоја Србије“, *Економика предузећа*, 1-2/2011, 70.

¹⁸⁹ З. Ђурић, З. Јовановић, 2015, 13.

¹⁹⁰ Љ. Стојковић, 2016, 132.

¹⁹¹ <http://www.nbs.rs/internet/latinica/scripts/showContent.html?id=178&konverzija=yes>, 30.03.2019.

¹⁹² <http://www.nbs.rs/internet/latinica/scripts/showContent.html?id=13&konverzija=>, 30.03.2019.

¹⁹³ И. Тошић, 2019, 598.

¹⁹⁴ Љ. Стојковић, 2016, 36.

управе, чиме се стварају претходни услови и веће шансе за успешно функционисање и развој ових привредних друштава. Од посебног значаја су нови регулаторни захтеви управљања који се заснивају на ризику. Управо промене које управљање ризицима стављају у први план, условљавају и више стандарде у структури органа друштва.¹⁹⁵ Успостављене новог правног оквира тј. нових правила управљања и надзора осигурања заснованог на интегрисаном приступу управљања ризиком, воде еволутивном развоју института корпоративног управљања.¹⁹⁶

2.1. Закон о осигурању из 2014. године

У српском праву Законом о осигурању (ЗО) из 2014. године предвиђено је да су органи акционарског друштва за осигурање:

- скупштина;
- надзорни одбор;
- извршни одбор.

Из оваквог решења закона произлази да је прихваћен дводомни систем управљања, без права на избор, у складу са одредбама ЗОПД који даје могућност избора између једнодомног и дводомног система. У условима недовољног степена правне сигурности и још увек недовољно развијене конкурентности, дводомни модел корпоративног управљања, као прихватљив за различите носиоце интереса, је од значаја за успешно очување финансијске стабилности, као и заштиту корисника услуга осигурања.¹⁹⁷ За питање корпоративног управљања од посебног значаја је постојање надзорног одбора, у коме једну трећину чланова чине лица независна од друштва (независни чланови). На тај начин се још једним механизмом јача институт корпоративног управљања.¹⁹⁸ И овде постоји поштравање услова у односу на ЗОПД који предвиђа најмање једног независног директора.¹⁹⁹ Такође, поред осталих овлашћења предвиђена је одговорност надзорног одбора за успостављање система управљања ризицима и надзор над тим системом, као и дужност да обезбеди да извршни одбор идентификује ризике којима је друштво изложено и њихову контролу врши у складу са одобреним стратегијама и процедурама.²⁰⁰

Управу акционарског друштва за осигурање чини надзорни одбор и извршни одбор. Чланови управе су дужни да предузимају мере ради спречавања незаконитих или непримерених радњи и утицаја,²⁰¹ који су штетни или нису у најбољем интересу акционарског друштва за осигурање и његових акционара, а које врше лица која су блиско повезана с тим друштвом – ради заштите корисника услуге осигурања.²⁰² О значају избора чланова управе говори чињеница да сагласност на избор даје НБС у оним случајевима кад лице испуњава услове који су таксативно предвиђени законом. Приликом подношења захтева за издавање дозволе за рад потребно је поднети податке о предложеним члановима управе са доказима да та лица поседују добру пословну репутацију и одговарајуће стручне квалификације, знање и искуство, као и доказе о испуњености осталих услова предвиђених

¹⁹⁵ Љ. Стојковић, „Нови надзорни оквир корпоративног управљања у делатности осигурања према праву Републике Србије“, *Ревизија за право осигурања*, 1/2017, 12.

¹⁹⁶ *Ibid.*, 13.

¹⁹⁷ Љ. Стојковић, 2017, 9.

¹⁹⁸ И. Тошић, 2019, 598.

¹⁹⁹ Закон о привредним друштвима (у даљем тексту ЗОПД), *Службени гласник РС*, бр. 36/2011, 99/2011, 83/2014 - др. Закон, 5/2015, 44/2018, 95/2018 и 91/2019, чл. 392, ст. 1.

²⁰⁰ Закон о осигурању (у даљем тексту ЗО), *Службени гласник Републике Србије*, бр. 139/14, чл. 55, ст. 2.

²⁰¹ За више в: М. Васиљевић, Н. Петровић Томић, „Одговорност управе акционарског друштва за осигурање за спречавање незаконитог пословања“, *Право и привреда*, 1/2020, 7-39.

²⁰² ЗО, чл. 59.

законом.²⁰³ У ту сврху донета је и Одлука НБС о спровођењу одредаба Закона о осигурању које се односе на издавање дозволе за обављање послова осигурања / реосигурања и појединих сагласности НБС. Ова одлука садржи посебан одељак посвећен ближим условима за давање претходне сагласности НБС за обављање функције члана управе.²⁰⁴ Прописивање услова на овај начин омогућава да се обезбеде гаранције да предложени кандидати поседују све потребне квалитете како би одговорно и стручно извршавали своје дужности у овом специфичном сектору привреде.²⁰⁵

У складу са одредбама Директиве Солвентност II законом је предвиђена обавеза друштва за осигурање да обезбеди постојање и функционисање ефикасног система управљања, који укључује управљање ризиком, систем интерних контрола, интерну ревизију и актуарство.²⁰⁶ Из Директиве преузето је и начело пропорционалности на основу ког систем управљања треба да буде пропорционалан природи, опсегу и сложености послова који се обављају у друштву, као и величини и организационој структури друштва, обиму активности и врстама осигурања које друштво обавља.²⁰⁷ Начело пропорционалности за циљ има да заштити мања друштва или она која се баве само специфичним врстама осигурања омогућујући да се на њих не примењују наведена правила, што ће бити од великог значаја на тржишту осигурања Републике Србије. Такође, као орган надзора још Законом о осигурању из 2004. године одређена је НБС.²⁰⁸ Још један начин унапређења система корпоративног управљања је давање могућности НБС да захтева да се одређена питања уврсте у дневни ред седнице скупштине друштва, као и могућност да њен представник присуствује седницама скупштине и да се том приликом обраћа акционарима.²⁰⁹ Њен представник може присуствовати и седници надзорног одбора и обраћати се његовим члановима.²¹⁰ Из свега наведеног може се закључити да је Закон о осигурању из 2014. године у великој мери унапредио систем корпоративног управљања у осигуравајућим друштвима, уз имплементацију одредаба права ЕУ.²¹¹

2.2. Закон о привредним друштвима као *lex generalis* за корпоративно управљање у осигуравајућим друштвима

Осигуравајућа друштва су у обавези да у оним питањима која нису регулисана Законом о осигурању у потпуности своје пословање ускладе са одредбама Закона о привредним друштвима. За разумевање значаја ЗОПД у области осигурања неопходно је анализирати однос овог закона и ЗО као секторског прописа, а пре свега у питањима повезаним са темом дисертације. Одредбе овог закона узимамо у обзир, јер се, као што смо рекли у својству *lex generalis* прописа примењују на сва привредна друштва. Ипак, разлике између ова два статусна прописа почињу већ на нивоу услова које треба да испуне кандидати за чланове органа друштва, затим се настављају у погледу делокруга надлежности органа у систему дводомне управе, као и у погледу одговорности чланова управе. ЗО одређује само нека питања одговорности чланова управе акционарског друштва за осигурање, што значи да су релевантне и одредбе ЗОПД о одговорности директора.

²⁰³ ЗО, чл. 42.; о условима за обављање функције члана управе видети у чл. 62.

²⁰⁴ Одлука о спровођењу одредаба Закона о осигурању које се односе на издавање дозволе за обављање послова осигурања/реосигурања и појединих сагласности Народне банке Србије, *Службени гласник РС*, бр. 55/2015, /исправка 69/2015/, 36/2017 и 29/2018

²⁰⁵ Н. Петровић Томић, „О одговорности директора акционарског друштва за осигурање - неке специфичности секторског приступа“, *Право и привреда*, 7-9/2017, 382.

²⁰⁶ ЗО, чл. 147.

²⁰⁷ Одлука о систему управљања у друштву за осигурање/реосигурање, *Службени гласник РС* 51/2015 и 29/2018, тач. 4.

²⁰⁸ И. Тошић, 2019, 599.

²⁰⁹ ЗО, чл. 53, ст. 2 и ст. 3.

²¹⁰ ЗО, чл. 56, ст. 2.

²¹¹ И. Тошић, 2019, 600.

У погледу услова које треба да испуне кандидати за чланове органа друштва, за разлику од ЗО који предвиђа детаљне услове, ЗОПД садржи програмску одредбу која предвиђа да за директора може бити изабрано свако пословно способно лице, као и да се Статутом могу одредити и други услови које одређено лице мора да испуни да би било директор. Самим тим, писци овог закона нису имали намеру да детаљније пропишу критеријуме на основу којих се процењује да ли једно лице испуњава услове да буде изабрано за директора. Фокус ЗОПД је на ограничењима за избор,²¹² док ЗО предвиђа детаљније услове за избор чланова управе.

ЗО прописује структуру органа акционарског друштва за осигурање и њихову надлежност, уз истовремену супсидијерну примену општег статусног прописа за привредна друштва. Након набрајања органа акционарског друштва за осигурање (скупштина, надзорни и извршни одбор) ЗО изричито каже да се на питања која се односе на органе примењују одредбе закона којим се уређују привредна друштва, осим ако поједина питања нису другачије уређена овим законом.²¹³

Што се тиче одговорности директора, ЗОПД је посебним чланом, који носи наслов одговорност директора и који садржи неколико новина у односу на претходно важећи пропис, уредио ово значајно питање правног оквира корпоративног управљања. Уведена је општа одредба о одговорности за проузроковану штету према привредном друштву.²¹⁴ Осим што одређују границе одговорности директора у нашем праву, овакво дефинисање одговорности директора чини регулаторну основу за прибављање осигурања од одговорности директора у српском праву.²¹⁵

ЗОПД уводи претпоставку одговорности директора.²¹⁶ То недвосмислено произлази не само из члана 415,²¹⁷ већ и из члана који регулише одговорност за кршење дужности пажње. Према ЗОПД, лица која имају посебне дужности према друштву дужна су да у том својству извршавају своје послове савесно, са пажњом доброг привредника, и у разумном уверењу да делују у најбољем интересу друштва.²¹⁸ Директори који пруже доказ да су поступали у складу са овим чланом нису одговорни за штету која из таквог поступања настане за друштво.²¹⁹ Уместо претпоставке савесности директора компанија, нови српски

²¹² Тако, лице не може бити директор у следећим случајевима: 1) када је једно лице директор или члан надзорног одбора у више од пет друштава; 2) када је осуђено за кривично дело против привреде, током периода од пет година рачунајући од дана правноснажности пресуде, с тим да се у тај период не урачунава време проведено на издржавању казне затвора и 3) коме је изречена мера безбедности забране обављања делатности која представља претежну делатност друштва, за време док траје та забрана, ЗОПД, чл. 382, ст. 3.

²¹³ За више в: Н. Петровић Томић, 2017, 383-387.

²¹⁴ Директор одговара друштву за штету коју му проузрокује кршењем одредаба *овог закона*, статута и одлука скупштине. У ЗОПД се изричито помиње одговорност чланова одбора, тј. да ако штета за друштво настане као последица одлуке одбора директора, за штету одговарају и сви директори који су за ту одлуку гласали. У том случају, сматра се да је за ту одлуку гласао и директор који је био уздржан од гласања у погледу постојања одговорности за штету. Ако директор није био присутан на седници одбора директора на којој је одлука донета, нити је за њу гласао на други начин, сматра се да је гласао за ту одлуку у погледу постојања одговорности за штету ако се тој одлуци није писаним путем успротивио у року од осам дана по сазнању за њено доношење. Захтев друштва за накнаду штете у складу са овим чланом застарева у року од три године рачунајући од дана наступања штете. Друштво се не може одрећи захтева за накнаду штете, осим у складу са одлуком скупштине која се доноси трочетвртинском већином гласова присутних акционара, али се та одлука не може донети ако јој се успротиве акционари који поседују или представљају најмање 10% основног капитала друштва, ЗОПД, чл. 415.

²¹⁵ Н. Петровић Томић, 2017, 389.

²¹⁶ За више о одговорности директора в: Н. Петровић Томић, „Одговорност директора за штету по Закону о привредним друштвима“, *Право и привреда*, 4-6/2017а, 130-148

²¹⁷ „Директор одговара друштву за штету коју му проузрокује кршењем одредаба овог закона, статута или одлуке скупштине“, ЗОПД, чл. 415, ст. 1.

²¹⁸ ЗОПД, чл. 63, ст. 1.

²¹⁹ ЗОПД, чл. 63, ст. 5.

компанијски прописи уводе претпоставку одговорности и негирају погодности правила пословне процене. У том смислу се може рећи да наше позитивно право вапи за осигурањем од одговорности директора.²²⁰ ЗО наводи да су за штету која настане као последица пропуштања обавеза прописаних законом, чланови управе одговорни акционарском друштву за осигурање.²²¹ Из језичког тумачења ове одредбе произлази да се одговорност чланова управе акционарског друштва за осигурање цени не само на основу *lex specialis* закона, већ и на основу ЗОПД. Одговорност за имплементацију законодавног оквира осигурања је на члановима управе по Директиви Солвентност II.

Како на основу одредаба ЗО извршни директори доносе одлуке по модалитету заједничког одлучивања, њихова одговорност је колективна. Одговорност извршних директора у сектору осигурања је строже уређена, уз евидентно мање могућности ослобођена од одговорности. Такав режим одговорности је за очекивати у овом делу финансијског сектора. Како су у ЗО прописани строги критеријуми које треба да испуне кандидати за чланове управе, а које контролише надзорно тело, логично је да се њихова одговорност цени према строжим стандардима од одговорностима у осталим деловима привреде.²²² На овај начин је дошло до приближавања одредаба ЗО одредбама које предвиђа Директива.

Када је у питању законитост пословања, иако ЗОПД не наводи експлицитно начело законитости пословања као једно од кључних начела пословања, та обавезе произлази пре свега из одредбе која предвиђа као једну од обавеза надзорног одбора вршење надзора над законитошћу пословања привредних друштава.²²³ Поред тога предвиђа да директор одговара друштву за штету коју му проузрокује кршењем одредаба тог закона, статута или одлуке скупштине.²²⁴ Међутим, треба имати у виду да ЗО из 2014. године предвиђа законитост пословања као једно од 3 основна начела пословања осигуравајућих друштава. О значају овог начела говори и чињеница да ЗОПД предвиђа могућност престанка друштва по одлуци суда у случају да директори, односно чланови надзорног одбора ако је управљање друштвом дводомно, делују противзаконито, непоштено или преварно, а противно интересима акционара који подносе тужбу.²²⁵

У случају ликвидације друштва ликвидациони управник је одговоран за законитост пословања друштва.²²⁶ Имајући у виду поменуте одредбе ЗОПД јасно је да је законитост пословања једна од кључних обавеза и начела пословања привредних субјеката. Са једне стране она представља израз пословне етике друштва, а са друге императивну норму коју је друштво у обавези да поштује јер у супротном може доћи до престанка друштва. Кодекс пословне етике такође одређује начело законитости пословања као једно од кључних начела пословања. Ово ни не чуди, с обзиром да не би било могуће замислити пословање неког друштва супротно одредбама важећих правних прописа. Надаље, потребно је утврдити да ли би било адекватно предвидети обавезу свих привредних друштава да установе функцију праћења усклађеност узимајући у обзир да корпоративни скандали нису потресли само финансијски сектор, иако у том сектору могу имати највеће последице. Стога без обзира на специфичност финансијског сектора и огромне последице које пропаст једног друштва у овом сектору може имати, те последице нису занемарљиве ни када су у питању остали сектори пословања. Узимајући у обзир наведено требало би размислити о материјализацији и конкретизацији начела законитости пословања у свим привредним друштвима у виду

²²⁰ Н. Петровић Томић, 2017, 391.

²²¹ ЗО, чл. 65, ст. 4.

²²² Н. Петровић Томић, 2017, 398-399.

²²³ Надзорни одбор:.....

5) врши надзор над законитошћу пословања друштва;....., ЗОПД, чл. 232.

²²⁴ ЗОПД, чл. 415, ст. 1.

²²⁵ *Ibid.*, чл. 469.

²²⁶ *Ibid.*, чл. 532.

функције праћења усклађености. Друштвима се може омогућити организовање ове функције заједно са неком другом или у оквиру већ постојеће функције у друштву, како не би дошло до његовог преоптерећења.

3. Утицај доношења Директиве Солвентност II на сектор осигурања у Србији

Утицај доношења Директиве Солвентност II био је велики како за државе чланице, тако и за државе које нису чланице ЕУ, као што је Србија. Осигуравајућа друштва у Србији до сада нису била у обавези да примењују неки службени оквир управљања ризицима. Међутим, Солвентност II предвиђа коришћење разрађеног оквира управљања ризицима на нивоу целе организације. Ово ће довести до потпуне промене у процесима, људима, знању и информационој структури осигуравајућих друштава како би се остварила правилна организација, методе вредновања и поступци извештавања. За несметано вредновање средстава и обавеза, израчунавање капитала и на крају успостављање оквира за управљање ризицима потребно је детаљно анализирати и унапредити структуру података, складишта података и доступне информационе системе и технологију. То може представљати знатан притисак на финансијске планове, али ће омогућити стварање услова за добијање поузданих и тачних информација, које су неопходне за правилно одлучивање.

3.1. Степен усклађености са одредбама Директиве

Надзор осигуравајућих друштава у Србији спроводи НБС. Спроводи је праћењем квалитета управљања ризицима којима је изложено друштво за осигурање у свом пословању. Улога НБС у надзору осигуравајућих друштава ће се знатно променити, њена контрола ће постати квалитативна контрола структуре и успешности пословања осигуравајућег друштва. Утицај Солвентности II на производе осигурања ће допринети ограничењу појединих покрића, скупљој премији појединих производа, преношењу ризика на осигураника, одбијању покрића за поједине ризике, што ће довести до још веће индивидуализације ризика.²²⁷

Законом о осигурању и подзаконским актима уређено је оснивање друштва за осигурање/реосигурање и почетак обављања делатности, тј. издавање дозволе за обављање послова у складу са захтевима Солвентности II. Прописани су услови за обављање делатности осигурања који, између осталог, укључују захтеве у погледу подобности за стицање квалификованог учешћа у друштву, за обављање функције члана управе друштава и за успостављање ефикасног система управљања. Утврђена су правила за вредновање имовине и обавеза друштва, пре свега техничких резерви за покриће свих обавеза из уговора о осигурању и адекватности капитала. Предвиђена је либерализација сектора осигурања путем слободе оснивања огранака и слободе пружања услуга осигурања од дана приступања Републике Србије Европској Унији. Имплементирани су захтеви Солвентности II у погледу обавезе друштава да, пре закључења уговора о осигурању и за време његовог важења, адекватно информишу уговорача осигурања уз прописивање минималног садржаја таквог обавештења. Први пут је предвиђена и могућност вршења надзора групе друштава. Реорганизација и ликвидација друштава су у значајној мери уређене у складу са правилима која се примењују и у Европској унији (Закон о стечају и ликвидацији банака и друштава за осигурање који је Народна скупштина Републике Србије усвојила 3. фебруара 2015. године).

Одлуком о систему управљања у друштву за осигурање/реосигурање први пут су у Републици Србији утврђени квалитативни захтеви Солвентности II који обухватају кључне функције (управљање ризицима, систем интерних контрола, актуарска функција и интерна ревизија), *ORSA*-у (друштва су први пут извршила сопствену процену ризика и солвентности

²²⁷ И. Тошић, „Утицај Директиве Солвентност II на сектор осигурања у Европи“, *Годишњак факултета правних наука*, Бања Лука, 2017, 309.

у 2015. години) и поверавање послова трећим лицима. Одлуком о садржини мишљења овлашћеног актуара утврђена је обавеза давања мишљења о техничким резервама, премији и реосигурању према захтевима Солвентности II у погледу садржаја мишљења актуарске функције. Одлуком о условима и начину вршења надзора над пословањем друштва за осигурање/реосигурање и других субјеката надзора у делатности осигурања утврђени су захтеви у погледу успостављања надзора заснованог на процени ризика у складу са Смерницама *EIOPA-e* о процесу надзора.

Одлуком о спровођењу одредаба Закона о осигурању које се односе на издавање дозволе за обављање послова осигурања/реосигурања и појединих сагласности Народне банке Србије детаљно су регулисани захтеви у погледу подобности лица која управљају/надзиру друштва, за стицање квалификованог учешћа у друштву, у складу са Солвентношћу II и Смерницама *EIOPA-e*, при чему су захтеви у погледу подобности за актуарску функцију усклађени са критеријумима Солвентности II, кроз Одлуку о стицању звања и усавршавању овлашћеног актуара. Поједини елементи квантитативних захтева првог стуба Солвентности II, као што су квалитет података, сегментација, поређење са искуством и адекватност техничких резерви, прописани су Одлуком о техничким резервама.²²⁸

Кад је у питању организација осигуравајућих друштава са аспекта савладавања ризика на подручју Србије, она ће бити мало другачија у односу на ЕУ. Наиме, организациона структура ће се допунити са јединицама које су потребне за савладавање ризика. Ту се мисли на одборе за савладавање ризика. Затим, већ постојеће организационе јединице, у оквиру осигуравајућег друштва, добиће нове активности, које ће се састојати у руковођењу, организовању оперативних јединица, као и у надзору. На крају, неке од данашњих организационих јединица у друштву ће се спојити. Ту мислимо, пре свега, на актуаре и финансијски сектор у друштву. У ствари, најлогичније да се почетак активности везане за савладавање ризика постави у ове организационе јединице. Веома је битна и промена код оних који одлучују у осигуравајућим друштвима. Ту мислимо на промене код самих лица која чине управу друштва. Одлуке ће се, увек, усвајати с обзиром на то какав је ризик за остваривање захтеваних пословних резултата прихватљив за осигуравајуће друштво.²²⁹

Да би осигуравајућа друштва почела са применом Солвентности II, првенствено морају дефинисати програм и едуковати целокупну организацију. Свако осигуравајуће друштво треба да састави службени план примене Директиве који је формулисан кроз пројектни план и који утврђује који су ресурси и активности потребни за његово спровођење, као и средства која ће се за ту сврху издвојити. Такође, кључна је и едукација свих сектора организације који ће учествовати у њеној примени, као и успостављање оквира за управљање ризицима.

До сада је остварено значајно приближавање сектора осигурања у Републици Србији сектору осигурања у Европској унији, што се посебно огледа у правилима којима се уређује обављање делатности осигурања, уласку на домаће тржиште и пословању зависних друштава лица из Европске уније, трансферу специфичних знања из матичних компанија, развоју нових производа осигурања у Републици Србији, континуираном развоју животних осигурања, као и унапређењу нивоа заштите корисника услуга осигурања. Даље приближавање сектора осигурања Републике Србије нивоу развоја овог сектора у Европској унији зависиће од опште економске ситуације и даљег унапређивања регулаторног оквира и праксе осигурања у Републици Србији.²³⁰

²²⁸ Народна банка Србије, Стратегија за имплементацију Солвентности II у Србији, мај. 2021. Године, 6-7.

²²⁹ За више видети: В. Чоловић, 2012а, 357-372.

²³⁰ Народна банка Србије, Стратегија за имплементацију Солвентности II у Србији, мај. 2021. Године, 5.

3.2. Три фазе у имплементацији одредаба Директиве

Имплементација одредаба Директиве Солвентност II је планирана у 3 фазе, прва фаза обухвата анализу усклађености, у оквиру друге фазе извршиће се процена ефеката и на крају у оквиру треће фазе усклађивање регулаторног оквира.

3.2.1. Прва фаза- анализа усклађености

У оквиру прве фазе извршена је анализа усклађености регулативе којом се уређује делатност осигурања у Републици Србији и Солвентности II. Ова фаза спроведена је током 2017. године и у оквиру ње извршена је анализа примене члана 4. Солвентности II на сектор осигурања у Републици Србији, којим се прецизира искључење примене ове Директиве на најмања друштва. Спроведена је и анализа спремности и капацитета друштава за имплементацију нових регулаторних захтева у складу са Солвентношћу II. На основу резултата наведене анализе идентификовани су домаћи прописи које је потребно изменити/допунити, односно нови прописи које је потребно донети како би се постигла њихова пуна усклађеност са Директивом Солвентност II.²³¹

3.2.2. Друга фаза – процена ефеката

Друга фаза, чија је реализација почела 2018. године, обухвата процену ефеката имплементације Директиве Солвентност II на сектор осигурања у Републици Србији, која се преваходно врши спровођењем квантитативних студија утицаја захтева првог стуба Солвентности II на адекватност капитала и техничке резерве друштава, као и сектора осигурања у целини. Квантитативним студијама утицаја могу се тестирати ефекти пуне или делимичне примене захтева Солвентности II како би се оценио ниво спремности и капацитета друштава за њихову примену, због чега се очекује њихово континуирано спровођење до пуне примене захтева Солвентности II, а све ради развоја и дугорочног очувања финансијске стабилности сектора осигурања у Републици Србији.²³²

3.2.3. Трећа фаза – усклађивање регулаторног оквира

Трећа фаза спроводиће се у складу с резултатима детаљне анализе усклађености и спроведених квантитативних студија утицаја, док ће временски оквир за њено спровођење бити усклађен с током процеса и преговора о приступању Републике Србије Европској унији. Ова фаза ће обухватити прилагођавање регулаторног оквира кроз Закон о осигурању, којим ће се пренети оквир Солвентност II у Републику Србији у делу који се односи на обављање послова осигурања и реосигурања и надзор друштава за осигурање/реосигурање и групе друштава за осигурање/реосигурање. Поред тога, планирана је израда и нацрта (измена и допуна) Закона о стечају и ликвидацији банака и друштава за осигурање, којим ће се транспоновати оквир 9 Солвентности II у делу који се односи на реорганизацију и ликвидацију/стечај друштава за осигурање/реосигурање у Републици Србији. Крајњи резултат ове фазе биће нацрти и предлози прописа којима ће се обезбедити пуно усклађивање са захтевима Солвентности II, а у складу с роковима и на начин утврђен Националним програмом за усвајање правних тековина Европске уније.²³³

Ефективан режим солвентности који се заснива на изложености ризицима у складу је с развојем у другим деловима финансијског сектора, нарочито банкарском. С тим у вези, ради даљег унапређења регулативе пруденцијалног надзора, у предстојећем периоду планира се даље усклађивање с Директивом Солвентност II, која ће променити начин квантификације нивоа ризика којима је друштво за осигурање изложено у свом пословању, а самим тим и

²³¹ *Ibid.*, 8.

²³² *Ibidem.*

²³³ *Ibid.*, 8-9.

начин управљања овим ризицима. Завршетком прве фазе стратешки опредељених активности на примени Солвентности II, спровођењем активности у оквиру друге фазе, као и преласком на усклађивање регулаторног оквира, најкасније до приступања Републике Србије Европској унији, као треће фазе, унапредиће се способност сектора осигурања да одговори на изазове у будућности, а с циљем обезбеђења дугорочне стабилности сектора осигурања и заштите корисника услуга осигурања.²³⁴

²³⁴ Народна банка Србије, Сектор осигурања у Републици Србији – извештај за друго тромесечје 2021. године, 15.

ПОСЕБНИ ДЕО

ГЛАВА 1

ФУНКЦИЈА ПРАЋЕЊА УСКЛАЂЕНОСТИ У ТРАДИЦИОНАЛНОМ ЗНАЧЕЊУ- НАЧЕЛО ЗАКОНИТОСТИ ПОСЛОВАЊА

Поштовање правила или норми представља основу људског друштва и незаобилазно је у функционисању било које заједнице, па тако и свих привредних друштава. Начело законитости пословања обавезује друштво да поступа у складу са законима, подзаконским актима, интерним актима друштва,²³⁵ док га функција праћења усклађености обавезује да успостави функцију (лице/а) која ће пратити све промене правних прописа, предложити мере за усклађивање са тим прописима, али и утврђивати да ли је пословање друштва и његових запослених усклађено са одредбама закона, подзаконских аката и интерних аката.²³⁶ Из наведеног се може закључити да захтев за усклађеношћу пословања произлази из примене начела законитости.

Начело законитости пословања је одавно познато у правној литератури, тако да се може рећи да увођење функције праћења усклађености не представља новину у правној теорији, али може представљати у пракси с обзиром да друштва поред тога што имају обавезу усклађивања пословања са законским нормама, постају обавезна да формирају и нову функцију као једну од кључних у друштву. Самим тим може се рећи да функција праћења усклађености у том смислу представља *материјализацију начела законитости пословања* у једној од кључних функција друштва.

1. Уопштено о законитости пословања

Законитост пословања представља једно од најзначајнијих начела пословања привредних друштва и израз пословне етике друштва. Пословање у складу са законом је постало много више од принципа пословања или само аспекта усклађености са националним законима, оно представља и део режима међународног права. За сваку пословну активност, поштовање правила није само питање придржавања локалних закона, већ и неопходност да се следе и међународни принципи.²³⁷

У свим привредним друштвима одбор директора мора пословати у складу са законом, с обзиром да је у обавези да у вођењу и организовању пословања поштује све законске прописе.²³⁸ Међутим, ова дужност не обухвата искључиво усклађеност са законом од стране самог управног одбора. Дужност законитости пословања укључује и организациону дужност управљања компанијом у складу са законским одредбама, статутом и интерним актима у свим представништвима компанија, на свим нивоима и у оквиру свих одељења. Из поменутих разлога обавеза поштовања начела законитости од стране одбора директора често се сматра као дужност надзора законитости пословања, на који начин она постаје неизоставни део управљачког задатка управног одбора. Начин остваривања ове обавезе подлеже дискреционом праву управног одбора, те се неопходни задаци праћења

²³⁵ За више в: М. Васиљевић, “Корпоративно управљање - од проблема до решења”, *Право и привреда*, 5-8/2008, 3-32; М. Васиљевић, “*Corporate governance* акционарског друштва - модели и трендови у упоредном праву и пракси.” *Право и привреда*, 9-12/2003, 3-22; М. Васиљевић, Н. Петровић Томић, 2020, 7-39; Н. Петровић Томић, „Начело законитости пословања у сектору осигурања- тезисе о одговорности чланова управе друштва за осигурање у светлу *compliance* функције“, *Усклађивање пословног права Србије са правом ЕУ*, 2021, 202.

²³⁶ За више в: Р. Benedek, “Compliance Management—a New Response to Legal and Business Challenges”, *Acta Polytechnica Hungarica*, 9(3), 2012, 135-148

²³⁷ Т. L. Banks, „Compliance- the New International Law“, *Compliance Elliance Journal*, 2015, 22.

²³⁸ J. J. Du Plessis et al., 2012, 363.

усклађености могу делегирати на помоћне нивое,²³⁹ или формирати посебну функцију.²⁴⁰ Из начела пословања у складу са законом је „произашла“ функција усклађености пословања као посебна функција са идејом ангажовања лица (или више њих) која ће бити специјализована искључиво за остваривање принципа законитости. Што је друштво веће, остваривање његових пословних циљева у већој мери може наштетити широј околини, па је и потреба за образовањем ове функције већа. Једна од главних недоумица приликом организовања ове функције јесте да ли треба да буде у потпуности самостална или је могуће образовати је у оквиру неке друге функције у друштву, као што је на пример правно одељење. Неспорно је да мора бити независна од оперативног дела компаније, с обзиром да би у супротном дошло до сукоба интереса.²⁴¹ Такође врло значајно питање јесте информисаност лица која врше ову функцију. Наиме, како би били у могућности да функцију усклађености пословања обављају адекватно, неопходно је да су у могућности да приступе свим информацијама неопходним за остваривање постављених обавеза и циљева.²⁴²

2. Начело законитости пословања као израз пословне етике привредног друштва

Савремено пословање је под снажним утицајем глобалних економских, еколошких и друштвених изазова. Из тих разлога многа привредна друштва постају свесна да опстанак на тржишту зависи од пословања у складу са етичким принципима и уверењима. Она која су на време схватила да су профитабилност и етичност конзистентни појмови, показују боље резултате пословања од оних којима су интереси компаније изнад колективних и законских интереса.²⁴³ Пословна етика је суштински битна за дугорочни успех пословне активности, како на макроекономском нивоу (неморално понашање може довести до поремећаја на тржишту и до неадекватне расподеле ресурса), тако и на микроекономском нивоу (на овом нивоу често је повезана са поверењем у добављаче, клијенте, запослене и заједницу), где свака организација има одређене одговорности, како у друштвеној, тако и у економској сфери.²⁴⁴ Применом етичких принципа у пословању обезбеђује се нека врста заштите не само власника капитала већ и осталих заинтересованих актера на тржишту.²⁴⁵ Управљање етиком у друштву подразумева идентификовање вредности којима ће се усмеравати понашање запослених, као и објављивање политика и процедура којима би се обезбедило жељено понашање. У пословном окружењу, етика је кључни фактор у доношењу одговорних одлука.²⁴⁶ О значају етичког пословања говори се и у Основним принципима осигурања које

²³⁹ Од великог значаја је питање да ли управа има овлашћење да одлучи да не спроводи функцију усклађености. Ако је то случај, тада управа задржава пуни примат над усклађеношћу, а функција усклађености се може посматрати као једноставно делегирање овлашћења одбора. Али ако одбори морају да успоставе функцију усклађености, онда развој усклађености у ствари замењује нека овлашћења управе. Такав је случај до сада био у банкама, а доношењем Директиве Солвентност II то постаје случај и код осигуравајућих друштава. У таквим индустријама, управа у ствари не може да одлучује да ли ће успоставити функцију усклађености пословања, па се из тих разлога мора видети да је управа уступила одређени степен овлашћења над управљањем усклађеношћу пословања унутар друштва овој функцији. За више видети: S. J. Griffit, "Corporate Governance in an Era of Compliance", *William and Mary Law Review*, Volume 57, 2015-2016, 2107-2110.

²⁴⁰ J. J. Du Plessis et al., 2012, 363.

²⁴¹ Чини се да ово произлази и из одредаба Директиве, у Рециталу 35 прави се разлика између лица која успешно управљају друштвом и оних који имају друге кључне функције, што ствара утисак да је и законодавац имао намеру да раздвоји кључне функције од оперативног дела друштва. Више о овоме: N. Abriani, A. Catania, „Corporate Governance and the So-Called ‘Four-Eyes Principle‘“, *The Governance of Insurance Undertakings*, 2022, 10-11.

²⁴² J. Du Plessis et al., 2012, 371-372.

²⁴³ Н. Димитријевић, *Пословна етика, друштвена одговорност и конкурентска предност предузећа*, докторска дисертација, Алфа БК Универзитет – Београд-Факултет за финансије, банкарство и ревизију, Београд 2016, 18.

²⁴⁴ Д. Цвијановић и др., *Пословна етика и комуницирање*, Институт за економику пољопривреде, Београд 2012, 11.

²⁴⁵ Н. Димитријевић, 2016, 18.

²⁴⁶ D. Seidman, "Ethical Leadership: An Operating Manual", *Business Week*, 2010,

<https://www.bloomberg.com/news/articles/2010-12-17/ethical-leadership-an-operating-manual>, 24.11.2020.

је донело Међународно удружење надзорних органа осигурања.²⁴⁷ Они су битни за регулисање делатности осигурања, под условом да су их квалификоване институције усвојиле и ако су у складу са међународном етичком природом.²⁴⁸

Кодекс пословне етике утврђује принципе и правила пословне етике и понашање у пословном окружењу привредних субјекта, чланова привредних комора, запослених, чланова органа и лица ангажованих по уговорном основу у привредном субјекту.²⁴⁹ Етичко понашање компаније данас представља кључ успеха и опстанка, омогућава јој да одржи односе са својим партнерима и обезбеди успешно пословање дужи низ година. Такође, понашање запослених утиче на репутацију компаније, а самим тим и на њихов пословни успех. Стога је потребно да се едукацијом и разним програмима усавршавања континуирано ради на понашању запослених. Етичко понашање свих запослених у друштву је неопходно како би компанија могла дугорочно да одржи репутацију и пословни углед. Управо пословање у складу са законом и поштовање како екстерних тако и интерних правила у пословању друштва од стране свих запослених омогућава етичко пословање друштва. Етичко понашање у пословним активностима заснива се на поштовању закона, других прописа, уговора између привредних субјеката и обичаја. Према одредбама Кодекса пословне етике Републике Србије пословање привредног субјекта у Републици Србији мора бити усклађено са важећим законима и прописима, а поред тога привредни субјект је дужан да поштује домицилне законе, правила и обичаје на свим територијама на којима послује. На тај начин се друштво обавезује да поред тога што поштује законе земље у којој је основано и вероватно обавља највећи део своје делатности, поштује и законе који се примењују у свакој земљи где има партнере или обавља и најмањи део делатности. Узимајући у обзир значај тржишта осигурања, било би неопходно усвајање Кодекса пословне етике осигурања и реосигурања, чиме би се недвосмислено показала намера да се пословна етика имплементира у пословање осигураваача, а надзорном органу би се олакшала надзорна функција у погледу овог дела регулаторног оквира осигурања.²⁵⁰

У најширем смислу начело законитости је захтев да правни акти и све радње правних субјеката буду усклађени са законом. Оно је у средишту различитих схватања начела „владавине права“ широм света. У основи постоје две темељне концепције: енглеска идеја *rule of law*, односно америчка идеја *government under law*, с једне стране, те континенталноевропска, заправо немачка идеја *Rechtstaat*, односно француска идеја *état du droit*, с друге стране. Појам „законитости“ не значи само захтев да правни акти и радње правних субјеката буду у складу са законом, већ тај појам укључује и захтев да и сами закони буду усклађени с актом који је по правној снази изнад њих, дакле са Уставом.²⁵¹

Кодекс пословне етике прописује низ начела²⁵² а начело законитости пословања се нашло међу њима, одмах иза начела личне одговорности, узимајући у обзир да се оно сматра једним од најбитнијих начела корпоративног управљања. Већ смо имали прилику да видимо да незаконито пословање не погађа само конкретну компанију, већ и њене партнере, запослене, клијенте, а може довести и до краха целог једног сектора. На тај начин

²⁴⁷ International association of Insurance supervisors, „Insurance Core Principles and Common Framework for the Supervision of Internationally Active Insurance Groups“, 2019.

²⁴⁸ За више в: П. Марано, „Нова надзорна парадигма: култура ношења ризика и етички кодекс“, *Зборник радова Право осигурања, управа и транспарентност-основе правне сигурности*, Палић 2015, 171-176.

²⁴⁹ Кодекс пословне етике Привредне коморе Србије, *Службени гласник РС*, бр. 1/2006, чл. 1.

²⁵⁰ Н. Петровић Томић, 2021, 105.

²⁵¹ Ж. Харашкић, „Законитост као правно начело и правни аргумент“, *Зборник радова Правног факултета у Сплиту*, 3/2010, 745.

²⁵² Начело личне одговорности, начело законитости пословања, начело савесности и поштења, забрана злоупотребе права, поштовање пословних партнера, вођење преговора, састављање уговорних одредаба, забрана закључивања фиктивних и симулованих уговора, дужност испуњења обавеза, извршавање обавеза и остваривање права и мирно решавање спорова.

усклађеност са законским нормама и интерним правилима самог привредног друштва сврстава то друштво у доброг пословног партнера, акционарима и клијентима улива поверење и сигурност, а ефикасност усклађености зависи од етичког понашања, управљања и поштовања закона.²⁵³

3. Посебан значај законитости пословања у финансијском сектору

Иако је начело законитости пословања један од фундаменталних принципа пословања сваког привредног друштва, у финансијском сектору оно има посебну улогу. Већ смо утврдили да закони који регулишу финансијске услуге најчешће садрже строжа правила од оних предвиђених статусним законима управо због специфичности овог сектора. Поред тога, интензиван режим регулације поставља низ изазова за финансијске институције, за које је поштовање закона и препорука органа надзора предуслов за успешно пословање.²⁵⁴

Начело законитости пословања подразумева стварање културе поштовања позитивно правних прописа у раду, али и примену екстерних и интерних аката самог осигуравајућег друштва, поштовање добрих пословних обичаја и начела пословања који заједно чине правила која се морају следити и представља императивну обавезу и одговорност Управе друштва за осигурање.²⁵⁵ Чланови управе су кључни и примарни чиниоци пројектовања и имплементације овог принципа чије је улога да код директора нижег нивоа и свих запослених промовишу строгу обавезу поштовања прописа, као саставни део пословања и сваког процеса пословних активности. Управо доследна примена наведеног принципа обезбеђује дугорочно интегритет друштва и његових органа у вршењу својих функција и штити друштво и чланове управе од губитка дозволе за рад, као и финансијских губитака, услед повреде прописа. Чини се да и казне регулаторног тела могу бити у функцији одвраћања јер иако казна представља претњу, може се јавити и као мотиватор за подстицање проактивног деловања.²⁵⁶ Начело законитости у сектору осигурања подразумева не само усклађивање пословања са законима, већ и обавезу да општи и појединачни акти свих субјеката који послују на тржишту осигурања буду усклађени са законом и правним актима више правне снаге.²⁵⁷

Управо имајући у виду специфичност финансијског сектора значај ове функције је препознат на нивоу Европске уније, па је функција праћења усклађености Директивом Солвентност II одређена као једна од кључних функција, сврставајући је у део интерне контроле. Међутим, Делегираном Уредбом Директиве, дат јој је још већи значај на тај начин што је издвојена у потпуно самосталну функцију. Функција усклађености пословања ојачава систем за управљање друштвом, али и његов корпоративни успех.²⁵⁸ По угледу на одредбе Директиве и Уредбе, све земље су у секторске прописе у осигурању унеле одредбу о функцији праћења усклађености, па тако и српски Закон о осигурању. У осигуравајућим друштвима и целом финансијском сектору значај ове функције ће бити изузетан, али ће бити потребно време да се одреде правила и начини поступања лица задуженог за усклађеност пословања (*compliance officer*) узимајући у обзир да образовање ове функције до сада у осигуравајућим друштвима није било обавезујуће. Међутим, како ова функција није новина за банкарски сектор, осигуравајућа друштва ће моћи да ову функцију имплементирају по

²⁵³ S. Y. DeGroot, "What Makes an Effective Compliance Officer?", *Journal of Health Care Compliance*, 2005, 55–56.

²⁵⁴ T. Braun, "Compliance in Financial Institutions: Tasks, Functions and Structure", *Compliance Norms in Financial Institutions*, 2019, 55.

²⁵⁵ За више в: В. Серјевић, "Контрола законитости пословања привредног друштва и лична одговорност директора (управе) друштва", *Право и привреда*, бр. 4-6/2010, 171-189

²⁵⁶ Љ. Стојковић, „О неким питањима одговорности за незаконитост пословања у друштву за осигурање“, *Право и пракса осигурања- текућа питања и будући изазови*, Удружење за право осигурања Србије, Удружење осигуравача Србије, Палић, 2019, 31.

²⁵⁷ М. Васиљевић, Н. Петровић Томић, 2020, 14.

²⁵⁸ J. Gal, D. Sehrbrock, 309.

угледу на тај сектор, уз прилагођавање специфичностима сектора осигурања.

4. Законитост пословања по Закону о осигурању

„Друштво за осигурање, друштво за реосигурање, друштво за посредовање у осигурању, друштво за заступање у осигурању и заступник у осигурању дужни су да своју делатност обављају у складу са законом, општим актима, актима пословне политике, правилима струке осигурања и актуарске струке, добрим пословним обичајима и пословном етиком.“ Такође ова друштва су у обавези да послују у складу с начелом опрезног и савесног поступања.²⁵⁹

Из ЗО произлази да законитост пословања није ограничена само на *hard law*, већ и на *soft law*, што се може посматрати као манифестација ширег начела савесности и поштења.²⁶⁰ На овај начин ЗО утврђује начела пословања у којима су наведени руководећи принципи пословања за осигуравајућа друштва. Ови принципи обликују пословно поступање субјеката који делатност обављају на тржишту осигурања, и то на тај начин што они са једне стране представљају генералне стандарде којих сва осигуравајућа друштва треба да се придржавају, а са друге стране поред директне примене, принципи пословања имају и интерпретативну улогу.²⁶¹

Из наведеног видимо да је Законом о осигурању предвиђена обавеза усклађивања са свим прописима који чине регулаторни оквир делатности осигурања. Специфичност осигуравајућих друштава јесте обавеза усклађивања са правилима актуарске струке, што је законом посебно наглашено иако правила струке, неспорно обухватају правила актуарске струке. Такође, као посебно начело се може издвојити обавеза пословања у складу са добрим пословним обичајима²⁶² и пословном етиком.²⁶³ Под добром пословним обичајима подразумева се понашање у складу са етичким принципима, добрим пословним обичајима, поштењем, без обмане и преваре, односно савесно и правично поступање.²⁶⁴ Када су у питању осигуравајућа друштва, није необично да имају и сопствене кодексе етичког понашања који промовишу стандарде пословања. И Кодекс корпоративног управљања такође превиђа обавезу етичког понашања друштва.

Поред законитости пословања, Закон о осигурању у истом члану превиђа и начело опрезног и савесног поступања, које је уско повезано са начелом законитости. Ово начело представља заправо прилагођавање начела савесности и поштења природи осигуравајућих друштава.²⁶⁵ И сам Кодекс пословне етике предвиђа начело савесности и поштења као једно

²⁵⁹ ЗО, чл. 19.

²⁶⁰ Н. Петровић Томић, 2021, 103.

²⁶¹ М. Васиљевић, Н. Петровић Томић, 2020, 14.

²⁶² Пословни обичаји су правна правила која имају свој основ примене у увођењу оних који их примењују да су целисходна. То су схватања већег или мањег круга лица, учесника у привредном промету о томе како би се требало понашати при извршењу правних послова.

²⁶³ Пословна етика је управо примена основних начела етике на пословно понашање. Од свих привредних друштава, а посебно оних у финансијском сектору се очекује да покажу висок ниво етичких перформанси и друштвене одговорности. Прихватање етичког понашања предуслов је и заштите компанија од злоупотреба неетичких расположених радника или неетички усмерене конкуренције. Пословна етика представља скуп вредности, као што су поштење, правичност, отвореност у пословању. Етичко понашање представља основ поверења које је неопходно за дугорочни успех компаније, због чега и поштовање принципа етичког пословног понашања треба да се спроводи без икакве резерве.

²⁶⁴ Љ. Стојковић, 2016, 185.

²⁶⁵ „У заснивању облигационих односа и остваривању права и обавеза из тих односа стране су дужне да се придржавају начела савесности и поштења.“, Закон о облигационим односима (у дањем тексту ЗОО), *Службени Лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, *Сл. лист СРЈ*, бр. 31/93 и *Сл. лист СЦГ*, бр. 1/2003 - *уставна повеља*, чл. 12.

од начела која представљају израз пословне етике друштва.²⁶⁶ Такође, у складу са Одлуком о систему управљања у друштву за осигурање/реосигурање надзорни одбор друштва одговоран је за успостављање ефикасног система управљања којим се обезбеђује управљање пословима друштва у складу с начелом опрезног и савесног поступања, као и за надзор над тим системом, који нарочито обухвата праћење и процену његове адекватности, као и унапређење тог система.²⁶⁷ Може се рећи да су ова три начела пословања осигуравајућих друштава уско повезана и међусобно зависна и представљају руководеће принципе тј. основна и најопштија правила која морају поштовати сва осигуравајућа друштва која послују на тржишту осигурања у Републици Србији. Наиме, ова правила имају императивни карактер, дакле друштво нема право избора да ли ће их применити или не.

Чланови управе осигуравајућих друштава су дужни да предузимају мере ради спречавања незаконитих или непримерених радњи и утицаја који су штетни или нису у најбољем интересу акционарског друштва за осигурање и његових акционара а које врше лица која су блиско повезана с тим друштвом - ради заштите корисника услуга осигурања.²⁶⁸ Надзор над законитошћу пословања у осигуравајућим друштвима врши Народна банка Србије.²⁶⁹ Као део интерне контроле јавља се контрола усклађености пословања која укључује обавештавање управе о пословању друштва у складу с прописима, као и процену могућег утицаја промене прописа на пословање друштва и идентификацију и процену ризика усклађености пословања.²⁷⁰ У случају да НБС у поступку надзора утврди незаконитост у раду друштва може предузети низ мера, а као крајњу и одузимање дозволе за рад друштву чиме се указује на значај начела законитости пословања. НБС је донела Одлуку о условима и начину вршења надзора над пословањем друштва за осигурање/реосигурање и других субјеката надзора у делатности осигурања у оквиру које дефинише незаконитости и неправилности у раду осигуравајућих друштава.

Као што се из наведеног види, док Закон о привредним друштвима не наводи изричито начело законитости пословања²⁷¹, Закон о осигурању то чини, али и предвиђа обавезу контроле усклађености пословања и на тај начин прати европске стандарде прописане Директивом Солвентност II. Успостављање функције контроле законитости пословања представља неопходну претпоставку за остваривање минимума захтева за управљање ризиком неусклађености и обезбеђивање законитости пословања у овим друштвима. Узимајући у обзир да осигуравајућа друштва представљају део финансијског сектора овакво решење законодавца се чини у потпуности оправданим и чини корак ка унапређењу тржишта осигурања у Републици Србији. Можемо рећи да је у овом делу Закон о осигурању изузетно модеран закон који прати европске трендове.

²⁶⁶ Кодекс пословне етике, чл. 11.

²⁶⁷ Одлука о систему управљања у друштву за осигурање/реосигурање, тач. 4.

²⁶⁸ ЗО, чл. 59.

²⁶⁹ *Ibid.*, чл.13, ст. 2.

²⁷⁰ *Ibid.*, чл. 151, ст. 3.

²⁷¹ Иако ово начело произлази из низа његових одредаба и неспорно је да представља обавезу за свако друштво које послује на тржишту Републике Србије, а предвиђа га и Кодекс пословне етике као једно од најзначајних начела пословања одмах из начела личне одговорности, Закон о привредним друштвима не прописује изричито начело законитости пословања.

ГЛАВА 2

ФУНКЦИЈА ПРАЋЕЊА УСКЛАЂЕНОСТИ УРЕЂЕНА ДИРЕКТИВОМ СОЛВЕНТНОСТ II

Систем управљања законитошћу пословања подразумева инструменте и механизме који установљавају принципе о понашању осигуравајућег друштва и спроводе их у стратешком и оперативном пословању. Овај систем обухвата понашање чланова органа, руководства и запослених у складу са правом и прописима и представља важан елемент ефикасности контроле уопште. Општи циљ јесте препознати ризик и њиме управљати, уз истовремено утврђивање и надгледање свих постојећих ризика.²⁷²

Директива Солвентност II у рециталу 33 дефинише кључне функције: „Функције укључене у систем управљања сматрају се кључним функцијама те су стога уједно важне и критичне функције“,²⁷³ док је даље у члану 13 одредила да систем управљања укључује функцију управљања ризицима, функцију праћења усклађености, функцију унутрашње ревизије и актуарску функцију. Појам „кључна функција“ генерално има позитивну конотацију и сугерише на одговорност и значај који нека функција носи.

Да би се разумео појам функције праћења усклађености,²⁷⁴ неопходно је најпре утврдити које се функције у друштву сматрају кључним и особине на основу којих се оне квалификују као кључне. Даље, треба фокус ставити на функцију праћења усклађености која је првобитно била одређена као саставни део интерне контроле док Делегираном Уредбом Директиве није издвојена у посебан члан, чиме се указује значај ове функције за адекватно пословање осигуравајућег друштва.²⁷⁵ Затим је потребно одредити њену организацију, основна обележја, задатке, али и разлоге због којих је дошло до издвајања ове функције од интерне контроле. На крају потребно је утврдити однос функције праћења усклађености и начела законитости пословања.

1. Појам функције праћења усклађености (compliance) у режиму надзора осигурања

Функција праћења усклађености се у осигуравајућим друштвима последњих година убрзано развија.²⁷⁶ Усклађеност пословања под модерном перспективом улоге проактивног средства контроле чији је циљ спречавање и минимизирање ризика због непоштовања прописа, као и ризика од губитка репутације, у обавези је да континуирано надгледа бројне законе, прописе, регулаторне захтеве и унутрашње политике.²⁷⁷ Функција праћења усклађености је регулисана чланом 46 Директиве, као део унутрашње контроле. Иако Директива у члану 13 одређује функцију праћења усклађености, као једну од четири кључне

²⁷² KPMG, *Compliance – Management – Systeme*, 2011, Wien: KPMG Austria, наведено према: P. Hauser, „Растући значај функције законитости пословања на примеру аустријске економије осигурања“, *Европска ревија за право осигурања*, 2/2014, 12.

²⁷³ Директива, рецитал 33.

²⁷⁴ За више о овој функцији генерално в: G. P. Miller, „The Compliance Function: an Overview“, *NYU Law and Economics Research Paper*, 2014, 14-36.; A. Mahmoud Hany Aly, „A Compliance Management Framework for Business Process Models“, докторска дисертација, 2010.

²⁷⁵ У једној студији из октобра 2013. године „ефикасан однос са енормно повећаним захтевима у погледу функције контроле законитости пословања“, означен је као „значајан фактор успеха за одрживо вођење компаније“. Да би се савладао овај задатак потребно је активно управљање захтевима у погледу функције контроле законитости пословања, а многе компаније су већ протеклих година донеле правилнике о интерним и екстерним смерницама, J. Busch, B. Redlein, „Compliance-Kompass“, *Wien: PWC Österreich*, 2013, 5.

²⁷⁶ О овој функцији в: P. Amato, „Compliance in Insurance Sector“, *International In-house Counsel Journal*, 2011, 1-12.

²⁷⁷ „Compliance Excellence in the Insurance Industry“, Accenture, 3

https://www.accenture.com/t00010101t000000_w_/it-it/_acnmedia/pdf-43/accenture-compliance-excellence-insurance-industry.pdf, 20.10.2020.

функције система управљања, њено издвајање из унутрашње контроле, додатно ојачава њен положај и значај у осигуравајућем друштву. Ова функција треба да посматра и оцењује могуће промене правног окружења друштва за осигурање и последице које оне имају на његове активности. Надаље, треба да идентификује и оцени „ризике законитости пословања”, под којима се подразумевају опасности које настају услед непридржавања правних прописа.²⁷⁸

Добро корпоративно управљање подразумева и настојање да пословање компаније буде потпуно у складу са законским прописима и да се у складу са њима понашају њени органи и сви запослени.²⁷⁹ Мисија функције праћења усклађености (*compliance* функције) је да обезбеди транспарентност и промовише *compliance* културу, као свеобухватни део корпоративне културе. Из тих разлога одговор на нове околности није пуко процедурално техничко прилагођавање већ рад на развијању свести о одговорности, како би се допринело очувању и развоју добре пословне репутације друштва и обезбедило стабилно пословање. Функција праћења усклађености претпоставља спремност свих нивоа друштва за осигурање на усаглашавање са законским прописима и не треба да се ограничава само на носиоце ове функције.²⁸⁰ Показало се да свест и култура запослених када је у питању усклађеност пословања није на задовољавајућем нивоу. Из тих разлога напредна инострана пракса регулаторима налаже да све више обављају супервизију путем процене (*judgement-based*²⁸¹), испитујући исправност појединих облика понашања, иако су правно дозвољена.²⁸²

Обавезе функције праћења усклађености уопштено посматрано обухватају неколико улога и одговорности:

1. Саветодавна - даје савете управи о усклађености са законима, правилима и стандардима, укључујући информисање о развоју у области усклађености.
2. Давање смерница и образовање - помаже у образовању управе по питању усклађености и даје одговоре на сва питања запослених из њеног делокруга. Поред тога успоставља писане смернице за одговарајућу примену усклађености са законима, правилима и стандардима кроз политике и процедуре и друге документе као што су приручници за усклађивање и интерни кодекси понашања .
3. Контрола и извештавање - функција усклађености надгледа усклађеност пословања и потребно је да о резултатима извештава управу најмање једном годишње.

1.1. Кључне функције предвиђене режимом Солвентност II

Као што је већ поменуто, Директива Солвентност II одређује четири функције као

²⁷⁸ P. Hauser, 2014, 8.

²⁷⁹ За више в: Y. Olalere, “Corporate Governance: The Role of Management and Other Stakeholders in Good Governance”, *Journal of Insurance and Financial Management*, 2021, 1-7.

²⁸⁰ P. Hauser, 2014, 7.

²⁸¹ На овај начин надзор би ишао даље од чисте усклађености са законским прописима, овај вид надзора значи контролу постављајући нормативно питање да ли је предузимање неке радње права одлука без обзира што је правно дозвољена. Овај начин надзора тежи томе да промени пословање друштва од тога „да ли можемо нешто да урадимо (да ли је то правно дозвољено)“ до „да ли треба то да урадимо“. Ово ће имати значајне промене и за функцију усклађености пословања, али имајући у виду да је ова функција ипак релативно нова у пословању осигуравајућих друштва поготово у Европи, чини се да ће ипак бити дуг пут до успостављања оваквог система надзора., за више в : Deloitte, *The changing role of Compliance*, 3-4, <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Financial-Services/gx-financial-changing-role-compliance.pdf>, 22.02.2021.; J. Gray, P. Christian Metzger, “Defining and Delivering Judgement-Based Supervision: The Interface With the Legal System.” *Journal of Banking Regulation*, 2013, 228-240; R. M. Lastra, „Defining Forward Looking, Judgement-Based Supervision.” *Journal of Banking Regulation*, 2013, 221-227.

²⁸² М. Тањевић, „Комплајнс функција-статус и перспектива“, *Банкарство*, 1/2018, 124.

кључне, функција управљања ризицима²⁸³, функција праћења усклађености, функција унутрашње ревизије и актуарска функција.²⁸⁴ Функције укључене у систем управљања сматрају се кључним функцијама.²⁸⁵ Наведене функције имају заштитну улогу у привредном друштву. Наиме, кључне функције означавају четири врсте интерног надзора којим се контролише правилност пословања друштва. Друштво треба да обезбеди адекватну расподелу задужења у погледу доношења пословних одлука и контроле тих одлука.²⁸⁶ Овим се уводи *check and balance* принцип по коме се прави разлика између органа који доносе одлуке и органа који у каснијем периоду проверавају исправност, односно целисходност донетих одлука.²⁸⁷ Осим што надзиру правилност пословања, кључне функције означавају три нивоа одбране којим се осигуравајуће друштво штити од опасности које га могу угрозити.

Дилему изазива питање да ли Директива прихвата отворен или затворен концепт појма кључне функције, односно да ли постоји могућност да се још нека функција на основу својих карактеристика квалификује као кључна, иако као таква није дефинисана одредбама Директиве. Ипак, читајући преводе Директиве на различитим језицима чини се да она ограничава кључне функције на четири функције управљања, те ништа не упућује на то да је могуће проширити појам кључних функција. Из тих разлога може се рећи да су кључне функције исцрпно дефинисане Директивом Солвентност II.

Надаље, избор терминологије у систему правила која се налазе у Директиви Солвентности II с понекад различитом употребом израза у самој Директиви и њеним верзијама на различитим језицима ипак јасно показује да се мора претпоставити једнообразност концепта кључне функције. Израз „кључна функција” је дакле идентичан у значењу са другим терминима који га замењују у Директиви Солвентности II као што су „кључни задатак“ или нпр. на немачком *Fundamentalfunktion*.²⁸⁸

Анализом одредаба Директиве везаних за носиоце кључних функција закључујемо да то могу бити само физичка, не и правна лица или друге групе лица. Ово се најпре сугерише терминима који се користе у вези са лицима која обављају активности у оквиру кључне функције. Међутим, закључак је изведен још директније из уједначавања са одредбом која наводи „лица која успешно управљају друштвом и имају друге кључне функције морају испуњавати услове у погледу искуства и пословног угледа“,²⁸⁹ као и правилима која регулишу квалификације за носиоце кључних функција, који сасвим очигледно претпостављају физичка лица као лица на која се ова правила односе.

Функција према одредбама Директиве представља унутрашњу способност обављања практичних задатака, те она не значи нужно одређено лице или одељење.²⁹⁰ Друштво има слободу да одлучује о својој структури, функције могу бити централизоване или децентрализоване, самосталне или интегрисане. Рецитал 32 конкретно помиње могућност концентрације неколико функција у једном лицу или једном одељењу, што значи да у складу с природом, опсегом и сложенешћу пословања може именовати једно лице за обављање више кључних функција, водећи рачуна да то не доведе до сукоба интереса. Најбитније је да

²⁸³ За више в: М. Сокић, Д. Дрљача, З. Којчин 2016, 305-331.

²⁸⁴ „Систем управљања укључује функцију управљања ризицима, функцију праћења усклађености, функцију унутрашње ревизије и актуарску функцију“, Директива, рецитал 30.

²⁸⁵ *Ibid.*, рецитал 33.

²⁸⁶ OECD, Guidelines on Insurer Governance, 2017, 52.

²⁸⁷ *Ibid.*, 61.

²⁸⁸ У буквалном преводу би значило „основна функција”, међутим једнообразност концепта кључна функција је свакако несумњив.

²⁸⁹ *Fit and proper*.

²⁹⁰ Директива, рецитал 29.

носиоци функција своје обавезе испуњавају објективно, поштено и независно.²⁹¹ Будући да све четири функције имају обавезу да директно извештавају Управу, требало би да постоји редовна размена информација између њих како би се осигурала „доследна комуникација“, иако могу постојати разлике у мишљењима. Да би систем управљања био адекватан и ефикасан, кључне функције би требало блиско да сарађују.²⁹²

Успостављање четири кључне функције Директивом Солвентност II не би требало сматрати само регулаторним захтевом, већ и начином оптимизације сопственог система управљања компаније путем ког се остварује позитиван ефекат на процесе и доношење одлука. За осигуравајућа друштва ће бити посебан изазов да обезбеде ефикасну комуникацију између четири кључне функције, успостављајући јасну поделу одговорности.²⁹³

1.1.1. Терминолошке дилеме (носиоци кључних функција и остала лица запослена у оквиру кључних функција)

Детаљна анализа одредаба упућује на закључак да се у Директиви прави разлика између носилаца кључних функција и других лица која обављају ове функције. Чини се да се одредбе Директиве односе пре свега на носиоце. Наравно, од величине друштва зависи и да ли ће постојати само једно лице које ће истовремено бити и носилац кључне функције или ће бити више лица која обављају неку од ових функција од којих се једно или више њих издваја као носилац. На поменути терминолошку дилему наилазимо на више места у оквиру Директиве.

Најпре, у рециталу 34 се наводи да сва лица која обављају кључне функције морају имати пословни углед и искуство, али да се обавеза извештавања односи само на носиоце.²⁹⁴ Даље у члану 42, став 1 наводи се „... имају друге кључне функције...“, из ког разлога делује као да се наведене одредбе односе искључиво на носиоце кључних функција, тј. као да постоје „два нивоа“ захтева који се односе на искуство и пословни углед.²⁹⁵ Неспорно је да се од свих лица која су запослена на кључним функцијама у осигуравајућем друштву захтева пословни углед и искуство, али чини се да су ти услови строже постављени за носиоце који су практично изједначени са лицима која управљају друштвом (управни одбор).

Стога, може се закључити да ће уколико постоји више лица у организационој структури функције праћења усклађености, један, који испуњава ригорознија правила постављена Директивом, бити носилац функције и имаће обавезу извештавања надзорних органа, док ће остала лица радити под његовим надзором.

1.1.2. Организација кључних функција

Кључне функције по питању организације могу бити централизоване или децентрализоване. У случају централизоване организације, оне су организоване у оквиру једног одељења и потребно је утврдити ко се сматра носиоцем функције. Нису сви чланови који преузимају задатке кључних функција носиоци тих функција у правном смислу. Наиме, директор одсека, као и заменик директора су лица која се без дилеме сматрају носиоцима

²⁹¹ L. Moorman, 2013, 1.

²⁹² *Ibid.*, 6.

²⁹³ *Ibid.*, 8.

²⁹⁴ „Сва лица која обављају кључне функције морају имати пословни углед и искуство. Међутим, захтеви у вези извештавања надзорних тела се односе само на носиоце кључних функција“, Директива, Рецитал 34.

²⁹⁵ „Друштва за осигурање и друштва за реосигурање обезбеђују да сва лица која успешно управљају друштвом или имају друге кључне функције у сваком тренутку испуњавају следеће захтеве:

(а) њихове стручне квалификације, знање и искуство примерени су да омогуће управљање пажњом добром стручњака (искуство); и

(б) имају добар углед и интегритет (пословни углед).“, Директива, чл. 42, ст. 1.

кључних функција у осигуравајућем друштву.²⁹⁶ Уколико се ради о великом осигуравајућем друштву са више организационих нивоа и подела одговорности унутар једне кључне функције, мора се узети у обзир могућност да неки запослени могу бити носиоци функција на основу описа њиховог посла и ауторитета за одлучивање. Ово питање одређује се самопроценом осигуравајућег друштва, која је и сама подложна надзорном прегледу.

У случају децентрализоване организације кључних функција, оне се налазе свака у посебном одсеку. И у овом случају се као носиоци кључних функција неизоставно могу јављати директори и заменици директора. Када је реч о лицима која су „подређена“ директору они се сусрећу са различитим правним захтевима за носиоце кључних функција, који су и овде базирани на околностима везанима за конкретно осигуравајуће друштво. Децентрализована организација ће свакако водити већој групи лица у оквиру једне кључне функције него што је то случај са централизованом организацијом.²⁹⁷ Међутим, узимајући у обзир то да термин „кључна функција“ говори о значају које вршење ових функција носи са собом, чини се да децентрализована организација омогућава темељније обављање ових функција уз константну и добро организовану комуникацију између различитих одсека међусобно.

1.1.3. Четири кључне функције одређене режимом Солвентност II

Успостављање четири кључне функције путем Директиве Солвентност II ојачаће структуру „три линије одбране“. Функције управљања ризиком, актуарска функције и функција праћења усклађености чине другу линију, редовно надгледајући и управљајући свим ризицима. Као трећа линија одбране, интерна ревизија редовно преиспитује читав систем управљања и све друге активности у компанији.

1.1.3.1. Функција управљања ризицима

Друштва за осигурање и друштва за реосигурање образују функцију управљања ризицима која је структурирана на начин који олакшава спровођење система управљања ризицима. Функција управљања ризицима одговорна је за стварање тачних смерница за развој стратегија и процеса за идентификовање, мерење, праћење, управљање и извештавање о ризицима у компанији.²⁹⁸ Такође је одговорна за израчунавање захтева за капиталом солвентности, утврђивање и управљање профилем ризика, одговарајуће разматрање интеракција између различитих категорија ризика и идентификовање и систематска интеграција нових ризика. Систем управљања ризицима мора бити ефикасан, добро интегрисан у организациону структуру и поступке одлучивања друштва за осигурање и на примерен начин узимати у обзир лица које ефикасно управљају друштвом или имају друге кључне функције.²⁹⁹

Поред координације свеобухватних активности управљања ризиком, функција управљања ризиком треба да идентификује потенцијалне ризике и да управи друштва препоручи одговарајуће противмере. Такође има одговорност и за извештавање: релевантни ризици морају бити представљени квалитативно и квантитативно, интерно и екстерно, а сви значајни ризици класификовани и приказани путем података о изложености. Функција управљања ризиком утврђује одговорност за стратегију ризика и одређивање расподеле ризика и припрема документацију потребну управи како би јој омогућила да донесе потребне одлуке. Поред поменутих *fit and proper* захтева, функцију управљања ризиком морају

²⁹⁶ Заменик директора мора испуњавати све услове предвиђене за директора одсека, па из тих разлога се његова способност да буде носилац неке од кључних функција у друштву не доводи у питање.

²⁹⁷ М. Dreher, 2015, 242.

²⁹⁸ Директива, чл. 44, ст. 1, тач. 1.

²⁹⁹ *Ibid.*, чл. 44, ст. 1, тач. 2.

обављати лица са професионалним научним и математичким искуством и одговарајућим квалификацијама.³⁰⁰

1.1.3.2. Функција праћења усклађености

Члан 46 Директиве предвиђа обавезу успостављања функције праћења усклађености у оквиру система интерне контроле. Функција праћења усклађености укључује саветовање управе и надзорног органа о усклађености са законима и другим прописима донетим у складу са Директивом.³⁰¹ Саветовање треба да укључује припрему правила, укључујући обуку особља у складу са законским захтевима. Укратко, функција праћења усклађености се пре свега бави праћењем и контролом усклађености као и применом закона и прописа, са посебном пажњом посвећеном управљању оперативним ризицима. Она укључује и процену могућег утицаја било којих промена у правном окружењу на пословање предметног друштва, као и утврђивање и процену ризика усклађености.

Функција праћења усклађености има следећа три основна подручја одговорности:

- Контрола ризика
- Рано упозорење
- Пружање савета управи

Одговорна је за контролу ризика, тј. идентификацију, процену, праћење и извештавање о ризицима усклађености. „Ризик усклађености“ дефинише се као ризик од настанка законских санкција, значајних финансијских губитака или оштећења угледа који произлазе из непоштовања закона од стране компаније. Свако кршење закона у друштву мора се испратити од стране лица запослених на овој функцији, о чему је затим потребно обавестити управу, а у одређеним околностима и спољна тела као што је орган финансијског надзора. Да би била у могућности да испуни своју обавезу раног упозоравања на проблеме, функција праћења усклађености мора размотрити могуће будуће промене у правном окружењу и њихов потенцијални ефекат на пословање друштва. То такође укључује и „план усклађености“ који је потребно да израде лица запослена у оквиру ове функције, а који треба да садржи промене за следећу финансијску годину.

1.1.3.3. Интерна ревизија

Функција интерне ревизије укључује процену адекватности и ефикасност система интерне контроле и других елемената система управљања. Сви налази и препоруке интерне ревизије морају бити пријављени управном или надзорном телу које ће одредити мере које треба предузети у односу на сваки налаз.³⁰² За разлику од осталих кључних функција, унутрашња ревизија је функција којој није дозвољено да предузима било оперативне задатке, било задатке других кључних функција. Независност интерне ревизије мора бити загарантована, узимајући у обзир то да она представља трећу линију одбране у осигуравајућем друштву.³⁰³

У принципу, све активности компаније подлежу интерној ревизији. У оквиру Солвентности II, нагласак је на ревизији рада, ефикасности и прикладности система управљања, с тим што је систем интерне контроле као његов саставни део изричито поменут. Функција интерне ревизије мора вршити ревизију и саопштавати своје налазе на потпуно

³⁰⁰ L. Moogman, 2013, 2-3.

³⁰¹ Директива, чл. 46.

³⁰² *Ibid.*, чл. 47.

³⁰³ *Ibid.*, рецитал 32.

објективан начин и не сме бити подложна никаквим упутствима и утицајима било ког другог одељења или функције. Основна улога и циљ интерне ревизије која се успоставља у друштвима за осигурање је да унапреди пословање и дода вредност друштву, као и да му помогне у реализацији постављених циљева и да на основу објективног прегледа доказа пружи разумно уверење пре свега управи друштва, а шире и другим заинтересованим странама о адекватности, ефикасности и ефективности система интерних контрола, управљања ризицима и корпоративног управљања.³⁰⁴

Унутрашња ревизија треба да припреми “план ревизије” на основу сопствене процене ризика целокупног система управљања и да обезбеди да се врши ревизија свих значајних активности у одговарајућим интервалима. Она може затражити од других јединица да доставе извештаје или мишљења о унутрашњим контролама које треба извршити. За стварно и адекватно извршење ревизије постоји искључива одговорност саме функције, која мора деловати на сопствену иницијативу и не сме бити подложна спољном утицају. Дозвољено је да саветује друге јединице о контроли коју треба извршити под условом да давање таквих савета не угрожава њену независност.³⁰⁵ Да би се избегао сукоб интереса, препоручује да се особље унутар функције ротира у одговарајућим интервалима. „Ревизорски извештај“, који је потребно да израђује најмање једном годишње, треба да садржи информације о постигнутим циљевима интерне ревизије и степену испуњености плана ревизије. Будући да је одговорна за надзор целокупног система управљања, а самим тим и осталих кључних функција, тешко је дати јасну дефиницију *fit and proper* захтева. Препоручљиво је укључити широк спектар вештина и искустава, где је то могуће чак преношењем одређених активности или коришћењем стручњака из или ван компаније ако потребно знање није доступно у оквиру функције интерне ревизије, мада је, наравно, неопходно осигурати објективност ако се користе запослени из других одсека унутар компаније.³⁰⁶

1.1.3.4. Актуарска функција

Члан 48 Директиве Солвентност II захтева од компанија да успоставе „ефикасну актуарску функцију“. Ова функција има широк спектар одговорности, које се могу поделити на три основна подручја:

- Координација и праћење процене техничких резерви, укључујући методологију и процену доступности и квалитета података

- Извештавање

- Подршка функцији управљања ризицима

Актуарска функција није одговорна за израчунавање техничких резерви, већ за координацију процеса израчунавања и процену метода, алата и података који се користе за израчунавање. Један од главних задатака је координација и праћење примерености методологија и модела који се користе за израчунавање техничких резерви. Због врсте задатака које извршава, неопходно је да актуарска функција пружи значајну подршку функцији управљања ризицима пружањем актуарске експертизе, а нарочито у израчунавању и моделирању преузетих ризика и да допринесе актуарској методологији у израчунавању капитала (сопствених средстава) и захтева за ризичним капиталом. Задатак актуара је да изврше пројекцију будућих догађаја на основу анализе података из прошлости, развој модела и процена постојећих ризика.³⁰⁷ Актуари помажу друштву за осигурање при израчунавању

³⁰⁴ Ј. Шупут, В. Јањић, „Функција интерне ревизије и усклађености пословања у друштвима за осигурање/реосигурање“, *Накнада штете и осигурање- савремени изазови*, Београд, 2016, 415.

³⁰⁵ ЕИОРА, *Guidelines on Corporate Governance*, 2014, Guideline 42.

³⁰⁶ L. Moorman, 2013, 4.

³⁰⁷ Д. Јурић, 2015, 59.

премија осигурања, одређивању резерви осигурања, развоју осигуравајућих производа, као и управљању имовином и обавезама и другим пословима значајним за рад друштва. На првом месту њихов рад је неопходан за егзистенцију друштва.³⁰⁸

У области извештавања, неопходно је да редовно комуницира са управом и саветује друге јединице о техничким резервама. Она мора да поднесе годишњи извештај управи који у основи покрива резултате поменутих активности. Могуће слабости и недостаци у свим областима рада актуарске функције такође се морају обрадити са препорукама за њихово исправљање. Недостаци често могу настати услед недостатка стручности или специјалистичког знања у одређеној области.³⁰⁹

Узимајући у обзир одговорности актуарске функције, јасно је да, поред задовољавања захтева *fit and proper*, запослени у оквиру ове функције у осигуравајућим друштвима морају да имају актуарско и математичко знање које је сразмерно природи, опсегу и сложености ризика присутних у пословању друштва за осигурање.³¹⁰ Нова функција мора да предузме више задатака од функције актуара која тренутно постоји у компанијама, тако да ће бити потребна одређена обука и припрема ових лица за ефикасно вршење функције. Друштва морају осигурати да актуарска функција може да извршава своје задатке објективно, прикладно и независно.

1.1.4. Искуство и пословни углед

Директива Солвентност II предвиђа да сва лица која обављају кључне функције морају испуњавати услове у погледу пословног угледа и искуства.³¹¹ Даље се наводи да осигуравајућа друштва треба да обезбеде да сва лица која успешно управљају друштвом или имају друге кључне функције у сваком тренутку испуњавају следеће захтеве:

- њихове стручне квалификације, знање и искуство примерени су да омогуће управљање пажњом добром стручњака (искуство);
- имају добар углед и интегритет (пословни углед).³¹²

Дакле, лице је *fit i proper* уколико испуњава две групе услова. Први се могу назвати објективним и они се тичу стручних квалификација и одређеног искуства, док се другима може дати епитет субјективних и они се односе на пословно поштење и интегритет.³¹³

Из наведеног се види да постоји терминолошка разлика у одредбама Директиве, с обзиром да се у рециталу наводи да је пословни углед и искуство неопходан за лица која обављају кључне функције, упућујући на тај начин и на носиоце кључних функција али и на остала лица запослена у оквиру кључне функције. Међутим даље у члану 42, став 1 наводи се „... имају друге кључне функције...“, из ког разлога поједини аутори заузимају став да се овде ради искључиво о носиоцима кључних функција³¹⁴ (примера ради носилац функције усклађености пословања). Од свих лица која су запослена на кључним функцијама у осигуравајућем друштву захтева се пословни углед и искуство.³¹⁵ На овај начин Директива предвиђа генерално правило које се односи на сва лица која обављају кључне функције у осигуравајућем друштву, а затим посебна „строжа“ правила за лица која су постављена као

³⁰⁸ В. Чоловић, *Осигуравајућа друштва*, Београд, 2010, 133.

³⁰⁹ L. Moogman, 2013, 6.

³¹⁰ Директива, чл. 48.

³¹¹ *Fit and proper*, Директива, рецитал 34.

³¹² *Ibid.*, чл. 42.

³¹³ З. Томић, Н. П. Томић, „О лицензирању кандидата за чланове органа друштава осигурања* – Осврт на одлуке Уставног суда Србије“, *Право и привреда*, 4-6/2011, 101.

³¹⁴ M. Dreher, 2015, 245.

³¹⁵ За више в: M. Andenas et al, *Solvency II: A dynamic Challenge for Insurance Market*, Mulino 2017, 117-118.

носиоци кључних функција у друштву. У складу са наведеним и принципом пропорционалности неопходно је да интерним процедурама друштва детаљно буду дефинисани захтеви у погледу искуства и пословног угледа за лица која обављају неку од кључних функција у друштву као генерална правила, а затим и посебна строжа правила за носиоце кључних функција.

Процена „стручности” обухвата процену стручних и формалних квалификација, знања и одговарајућег искуства унутар сектора осигурања, других финансијских сектора или других друштава и узима у обзир предметне задатке додељене том лицу и, по потреби, осигуравајуће, финансијске, рачуноводствене, актуарске и управљачке вештине. Потребно је да се обезбеди да лица која обављају кључне функције „имају искуство“ и узети у обзир дужности које су додељене појединим лицима ради обезбеђења одговарајуће разноликости квалификација, знања и одговарајућег искуства како би се друштвом управљало и над њиме обављао надзор на професионалан начин.³¹⁶

Ради процене угледа лица која успешно управљају друштвом или имају друге кључне функције потребно је испитати њихово понашање у прошлости како би се могло утврдити могу ли успешно извршавати своје дужности у складу с важећим правилима, прописима и смерницама. На овај начин може се остварити увид у интегритет поменутих лица, док те информације најчешће обухватају информације које се добијају из казних или финансијских евиденција.³¹⁷ Процена пословног угледа обухвата процену искренности и поштења, као и финансијске стабилности лица на основу доказа повезаних с њиховим карактером, личним понашањем и пословним понашањем, укључујући сваки казнен, финансијски и надзорни аспект релевантан за потребе процене.³¹⁸ Приликом процене пословног угледа, треба узети у обзир да се наступање застарелости за релевантни казнен или било који други прекршај темељи на националном праву.³¹⁹

Став о неопходности поменутих услова може се бранити и позивом на институт осигурања од одговорности. Компаније које планирају да носиоце кључних функција заштите од ризика одговорности куповином посебне врсте осигурања морају предузети први корак, који чини адекватно спроведена селекција. Адекватном селекцијом кадрова чини се први корак у правцу управљања ризиком, на који се надовезује осигурање од одговорности.³²⁰

Осигуравајућа друштва су у обавези да обавесте надзорни орган о свим променама лица која обављају кључне функције, као и о томе да су та лица замењена из разлога што више не испуњавају услове везане за искуство и пословни углед, заједно са свим информацијама које су потребне за процену пословног угледа и искуства нових лица именованих за управљање друштвом. Ово упућује на чињеницу да лица која обављају кључне функције у друштву, морају све време испуњавати услове везане за пословни углед и искуство, а не искључиво у тренутку избора на ту функцију. У случају да више не испуњавају услове биће уклоњени са те функције.

³¹⁶ ЕИОРА, Guidelines on Corporate Governance, Guideline 11.

³¹⁷ Commission Delegated Regulation (EU) 2015/35 of 10 October 2014 Supplementing Directive 2009/138/EC Of the European Parliament and of the Council on the Taking-Up and Pursuit of the Business of Insurance and Reinsurance (Solvency II), *Official Journal of the European Union*, (у даљем тексту: Делегирана Уредба), рецитал 100.

³¹⁸ Делегирана Уредба, чл. 273.

³¹⁹ ЕИОРА, Guidelines on Corporate Governance, Guideline 12.

³²⁰ З. Томић, Н. П. Томић, 2011, 106.

Неопходно је да друштво успостави политику која се односи на захтеве везане за пословни углед и искуство, а која укључује најмање:³²¹

- опис процедуре за утврђивање позиција које захтевају извештавање и процедура за обавештавање надзорног тела;

- опис процедуре процене пословног угледа и искуства особа које стварно управљају друштвом или имају друге кључне функције, како у поступку разматрања прикладности за одређену позицију тако и на континуираној основи;

- опис ситуација које изискују да се изврши поновна процена захтева везаних за пословни углед и искуство;

- опис процедуре процене вештина, знања, стручности и личног интегритета другог важног особља које није подложно захтевима који се односе на имаоце кључних функција предвиђених Директивом Солвентност II према интерним стандардима, како у поступку разматрања прикладности за одређени положај тако и на континуираној основи.³²²

Претходно смо утврдили да се посебне одредбе у погледу искуства предвиђају за лица која обављају актуарску функцију. Такође, с обзиром да Директива омогућава „издвајање“ функција, друштво треба да примени процедуре везане за пословни углед и искуство при процени лица која је запослио пружатељ услуге или потпружатељ услуге како би обављала кључну функцију која се издваја. У складу са тим потребно је унутар самог друштва именовати лице са свеукупном одговорношћу за издвојену кључну функцију, а које мора поседовати пословни углед и искуство, али и додатно знање и искуство везано за наведену издвојену кључну функцију како би било у могућности да проверава спровођење и резултате пружаоца услуге.³²³ ЕИОРА описује захтеве у погледу искуства и пословног угледа као *камен темељац прудентног надзора у данашњем свету*.³²⁴

1.1.5. „Три (четири) линије одбране“³²⁵

Осим што надзиру правилност пословања, кључне функције означавају три нивоа одбране којим се осигуравајуће друштво штити од опасности које га могу угрозити. Први ниво одбране представља идентификацију, анализу, процену и управљање ризицима на дневној бази, други ниво одбране сачињен је од функција које врше надзор ризика, а трећи ниво је интерна ревизија.³²⁶ Наиме, модел “три линије одбране” разликује три групе (или линије) укључене у ефективно управљање ризиком:

1. “Власнике ризика” који оперативно спроводе управљање ризиком;
2. Функције које врше надзор ризика;
3. Функције које обезбеђују независно уверавање.
- 4.* Екстерна ревизија и надзор

³²¹ За више в: C.F. Bergstrom, M. Strand, *Legal Accountability in EU Markets for Financial Institutions- the Dual Role of Investment Firms*, Oxford 2021, 205-226.

³²² ЕИОРА, Guidelines on Corporate Governance, Guideline 13.

³²³ ЕИОРА, Guidelines on Corporate Governance, Guideline 14.

³²⁴ ЕИОРА, Results of the Peer Review on Property of Administrative, Management or Supervisory Body Members and Qualifying Shareholders, 2018.

³²⁵ Иако је дуго важио став да у друштву постоје три линије одбране, у последње време се јављају ставови и о четвртој линији одбране.

³²⁶ В. Лековић, „Систем управљања у друштву за осигурање према Директиви Солвентност II“, *Страни правни живот*, 1/2018, 141-142.

На овај начин се креира нов поглед на пословање, који омогућава континуирану успешну иницијативу за управљање ризиком, а може се прилагодити свакој компанији, без обзира на њену величину и сложеност пословања. Увођењем модела „три линије одбране“ питања ризика и контроле се могу учинити јаснијим и захваљујући томе помоћи побољшању ефективности система управљања ризиком чак и у компанијама где оквир за управљање ризиком није формално успостављен.³²⁷

Модел се састоји од додељивања задатака везаних за обезбеђивање усклађености пословања финансијских институција појединачним ентитетима, дефинисаним као линије одбране од ризика неусклађености. Нови феномен у оквиру модела „три линије одбране“ је наметање обавеза како би се осигурало да финансијска институција послује у складу са нормама усклађености пословања у свим организационим јединицама те финансијске институције. Ово се састоји од креирања, у оквиру финансијских институција, правила за наметање обавеза усклађености свакој организационој јединици паралелно са њеним редовним активностима.³²⁸

Међутим, модел три линије одбране могао би се показати неприкладним приликом усклађивања са оперативним посебностима друштава које произлазе не само из природе самог пословања али и из специфичног институционалног оквира банака и осигуравајућих друштава (регулација и надзор). Тај оквир има за циљ заштиту различитих стејкхолдера унутар ових друштава против одређених ризика својствених таквим ентитетима, укључујући и рањивост на системски колапс. Задаци додељени свакој од ових линија одбране дефинисани су интерним процедурама које доносе финансијске институције.³²⁹

Током протекле деценије прописи из ове области постају све детаљнији, и тежи се да функције друштва буду распоређене у оквиру такозваних „линија одбране“.³³⁰ Органи финансијског надзора паралелно су све више позвани да се баве свим аспектима организације и имплементације стратегија у погледу обезбеђивања исправности рада финансијских институција кад год је интегритет тржишта био у ризику.³³¹

1.1.5.1. Прва линија одбране

Као прва линија одбране, оперативно руководство је „власник“ ризика и директно управља њиме. Такође, оперативно руководство је одговорно за предузимање корективних мера за отклањање недостатака у функционисању процеса и контрола.³³² Оно одговара за успостављање ефикасног система интерних контрола, али и за функционисање успостављених процедура за контролу ризика на дневној основи.³³³ Има задатак да идентификује, процени, управља и ублажи ризик, развијајући и примењујући интерне политике и процедуре, обезбеђујући конзистентност активности из своје надлежности са постављеним задацима и циљевима. Са друге стране, средњи ниво руководства осмишља и уводи детаљне процедуре за контролу и надзор над поступцима које извршавају запослени. Овај модел полази од тога да оперативно руководство представља прву линију одбране јер је свакодневно укључено у процесе рада а и упознато са током рада и могућим слабостима

³²⁷ Н. Симеуновић, Г. Кнежевић, „Интерна контрола као мјера превенције превара у финансијском извештавању“, *Ризици у савременим условима пословања*, *Finiz* 2016, 44-45.

³²⁸ Т. Braun, 2019, 115.

³²⁹ *Ibidem*, 116.

³³⁰ Т.С. Baxter, W.B. Chai, „Enterprise Risk Management: Where is Legal and Compliance?“, *Banking Law Journal*, 2016, 5.

³³¹ I. Arndorfer, A. Minto, „The “Four Lines of Defence Model” for Financial Institutions“, *Occasional Paper No 11*, Financial Stability Institute, 2015, 8,

<https://www.bis.org/fsi/fsipapers11.pdf>, 20.03.2021.

³³² Н. Симеуновић, Г. Кнежевић, 2016, 45.

³³³ Становиште института интерних ревизора, 4. <https://uirs.rs/standardi-i-smernice/stanovista/stanovista-ia/>.

контроле. Стога је очекивано да раније открије евентуалне слабости.³³⁴

Логично је да оперативно руководство представља прву линију одбране будући да су контроле осмишљене и примењене кроз системе и процесе за које је оно надлежно и одговорно.³³⁵ Из тог разлога, адекватне контроле се успостављају са циљем да надгледају усклађеност и обезбеде увид у слабости дефинисаних контрола, неприхватљивост процеса и настанак неочекиваних догађаја.³³⁶

1.1.5.2. Друга линија одбране

Када системи контроле наведени у првој линији одбране постану неефикасни друга линија одбране добија на важности. У оквиру друге линија одбране успостављају се различите функције за управљање ризиком као и функција за усклађеност пословања, а све у циљу надгледања функционисања контрола које припадају првој линији одбране.³³⁷ Специфичне функције ће се разликовати у зависности од специфичности самих компанија и делатности којом се баве.³³⁸ Међутим, типичне функције “друге линије одбране” најчешће укључују:

- функцију управљања ризиком која олакшава и надзире имплементацију и ефективност праксе управљања ризиком коју спроводи оперативно руководство и која помаже “власницима” ризика да дефинишу циљану изложеност и да на адекватан начин обезбеђују информације о ризику различитим нивоима и инстанцама у компанији;

- функцију усклађености пословања која врши надзор над специфичним ризицима неусклађености са законом и позитивним прописима. Функција усклађености која подноси извештај директно вишем руководству, или органу управе како је то предвиђено у неким делатностима.

- функцију за надзор финансијских ризика и питања финансијског извештавања.

Ове функције се успостављају како би се обезбедила сигурност да је прва линија одбране адекватно осмишљена, имплементирана и да функционише на очекивани начин. Свака од ових функција има одређени степен независности у односу на прву линију одбране, али су по својој природи функције која припадају руководству, па самим тим свака од напред наведених функција има прилику да директно утиче на развој система интерних контрола и управљања ризиком. Стога је друга линија одбране у функцији остваривања виталних циљева компаније, иако управи не обезбеђује потпуно независну оцену управљања ризиком и система интерних контрола.

Током последњих двадесет година друга линија одбране значајно се развила у компанијама које послују на финансијском тржишту, а пре свега функција усклађености пословања се експоненцијално развила.³³⁹ Као одговор на строже регулаторне захтеве уколико не постоји темељна организација и координација одговорности, друштва која послују на финансијском тржишту могу показати значајне недостатке у контроли који могу довести у питање њихову финансијску стабилност. Друга линија одбране мора бити у потпуности независна од прве линије одбране и свакодневно или бар периодично спроводити

³³⁴ I. Arndorfer, A. Minto, 2015, 5.

³³⁵ Становиште института интерних ревизора, 4.

³³⁶ Н. Симеуновић, Г. Кнежевић, 2016, 45.

³³⁷ I. Arndorfer, A. Minto, 2015, 6.

³³⁸ Н. Симеуновић, Г. Кнежевић, 2016, 45.

³³⁹ E. Soltés, “The Professionalization of Compliance”, *The Cambridge Handbook of Compliance*, 2021, 35., J. A. Fanto “The Professionalization of Compliance: its Progress, Impediments and Outcomes”, *Brooklyn Law School Legal Studies*, 2021, <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3678677>.

контролу која се заснива на јасним критеријумима за процену ризика.³⁴⁰

1.1.5.3. Трећа линија одбране

Трећу линију одбране, која представља следећи ниво контроле спроводи функција интерне ревизије. Да би функција била ефикасна, мора испуњавати услове независности и објективности.³⁴¹ Интерна ревизија има важну улогу у организацији, тачније у обезбеђивању информација заинтересованим стејкхолдерима. Она ту улогу испуњава спровођењем ревизије активности, пословних процеса, организационих делова или укупног пословања друштва и извештава о резултатима спроведене ревизије. Уз то, периодично извештава и о укупним резултатима свог рада.³⁴² Интерна ревизија обезбеђује управи и вишем руководству значајне ставове засноване управо на високом нивоу независности и објективности које ова функција има у организацији. Овај високи степен независности није могуће остварити у функцијама друге линије одбране. Интерна ревизија обезбеђује сигурност у ефективност процеса управљања, управљања ризиком и интерних контрола, укључујући и начин на који прва и друга линија одбране остварују циљеве управљања ризиком и функционисања интерних контрола.³⁴³

Контрола коју врши трећа линија одбране заснива се на ефикасној методологији процене ризика. У пракси, функција ревизије мора најмање једном годишње спроводити процену ризика и идентификовати пословне јединице које показују висок ниво ризика. Самим тим, трећа линија одбране може само да обезбеди периодичну процену ризика, а не детаљно и стално праћење које је типично за прву линију одбране.³⁴⁴

Успостављање организационе јединице за интерну ревизију састављене од професионалаца у овој области, представља захтев добре праксе корпоративног управљања. Интерна ревизија заузима значајно место у моделу корпоративног управљања, издвајајући се као самостална, специјализована организациона јединица која има надзорну и саветодавну улогу. На тај начин она заиста постаје активност независног и објективног уверавања.³⁴⁵ То није важно питање само за велика и средње велика друштва, већ треба да буде подједнако важно питање за мања друштва, будући да и она послују у сложенем окружењу, додуше кроз мање формалну организациону структуру која такође мора да обезбеди ефективност процеса корпоративног управљања и управљања ризиком.³⁴⁶

1.1.5.4. Четврта линија одбране

Узимајући у обзир да се систем „три линије одбране“ није показао адекватним кад су у питању финансијске институције, све више се јављају ставови да због специфичности њихове природе у финансијским институцијама постоји модел са четири линије одбране. Тај недостатак модела три линије одбране решава се додељивањем специфичне улоге спољним странама (наиме, спољним ревизорима и надзорним органима), пре свега у вези са системом интерне контроле, а узимајући у обзир да, иако се налазе ван самог друштва, они представљају витални елемент система управљања.

³⁴⁰ I. Arndorfer, A. Minto, 2015, 6.

³⁴¹ *Ibid.*, 7.

³⁴² Д. Кулина, „Модел извјештавања и комуникације у интерној ревизији- модерни приступ“, *Financing*, 2012, 13.

³⁴³ Становиште института интерних ревизора, 6.

³⁴⁴ I. Arndorfer, A. Minto, 2015, 7.

³⁴⁵ С. В. Видаковићет et al., „Допринос интерне ревизије у решавању проблема ризика измирења краткорочних обавеза“, *Пословна економија*, 1/2014, 25.

³⁴⁶ Становиште института интерних ревизора, 6.

Прелазак на четврту линију одбране омогућио би ближу интеракција између интерних ревизора, екстерних ревизора и надзорног органа. Вршење ревизије од стране друштва за ревизију представља посебан и обавезан облик екстерног надзора друштва за осигурање. Обавезе друштва за ревизију обухватају давање мишљења о томе да ли су финансијски извештаји друштва за осигурање састављени у складу с прописима и да ли истинито и објективно приказују финансијско стање друштва, резултате његовог пословања и новчане токове за ту пословну годину.

Да би се осигурала независност спољних ревизора, неопходно је да буде испуњено неколико услова. Комисија за ревизију као део управе друштва треба да утврди и предложи одговарајуће кандидате који би могли да делују као спољни ревизори и да одобри њихово именовање. Обавезно ограничавање мандата и ротација се сада обично намећу спољним ревизорима како би се избегло да постепено губе своју објективност и независност јер постају преуско повезани са друштвом после неког времена. Штавише, одређене јурисдикције увеле су ограничење на износ неревизијских услуга које пружа ревизор како би спречио да спољни ревизори буду укључени у ревизију сопственог рада. Финансијске институције могу даље побољшати ревизорску независност јавним откривањем ангажовања спољних ревизора за неревизијске услуге и забрањујући ревизорима учешће у ревидираној организацији.³⁴⁷ Већ смо били сведоци ситуације у којој је екстерни надзор од стране спољног ревизора заказао, услед чега је управо и дошло до потребе унапређења система надзора.

1.2. Дефинисање функције праћења усклађености

„*If you think compliance is expensive, try not compliance*“ чувена је изјава која говори у прилог чињеници да је усклађеност пословања неопходност сваког привредног друштва, па тако и осигуравајућег друштва. Пословање у складу са законом не штити само запослене од одговорности, већ штити компанију од губитка репутације.³⁴⁸ Као што *Warren Buffet* у познатој изјави каже: „Потребно је више од 20 година да стекнете репутацију, а мање од 5 минута да је изгубите“. Најпре је на најразвијенијим тржиштима модерне привреде уочено да се пословање друштва не може искључиво базирати на бескрупулозном стицању профита, већ се мора спроводити на умерен и одржив начин који се базира на фер односима између учесника и међусобном поверењу. Увиђа се да поштовање етичких принципа може бити једина основа за раст, иако се различите форме неадекватног пословања могу спроводити у правним оквирима, на штету друштва и испод радара регулатора.³⁴⁹ Управо се у томе огледа значај функције праћења усклађености која има за циљ да очува углед који је компанија годинама градила, да га одржи и унапреди.³⁵⁰

Ризик усклађености дефинише се као ризик од настанка законских или регулаторних санкција, значајног финансијског губитка или оштећења репутације услед непоштовања закона од стране компаније. Свако кршење закона у компанији функција праћења усклађености пословања мора истражити и испратити уз обавештење управе, а у одређеним околностима и спољних тела као што је орган финансијског надзора. Да би била у могућности да испуни своју обавезу раног упозоравања на проблеме, функција праћења усклађености мора размотрити могуће будуће промене у правном окружењу и њихов потенцијални ефекат на компанију. То такође укључује и „план усклађености“ који је неопходно да изради, поменут у Смерници 41 оквирне Директиве, а који треба да анализира ризик усклађености и могуће законске промене за следећу финансијску годину.

³⁴⁷ I. Arndorfer, A. Minto, 2015, 13.

³⁴⁸ M. Dreher, 2015, 285.

³⁴⁹ M. Тањевић, 2018, 120.

³⁵⁰ За више в: G. Presti, “What We Talk About When We Talk About Compliance”, *Corporate Compliance on a Global Scale*, 2022, 25-43.

У најширем смислу функција праћења усклађености се дефинише као праћење усклађености пословања компаније са важећим правним прописима. Међутим треба имати у виду да су овлашћења која има лице задужено за усклађеност пословања свеобухватнија од пуке контроле пословања у складу са законом, па самим тим и дефинисање ове функције мора бити прецизније. Стога, да би се у потпуности разумела и дефинисала ова функција потребно је навести све обавезе лица тј. одељења који врши ову функцију.

Одељење за усклађеност пословања обично има пет одговорности - идентификацију, превенцију, надзор и откривање, решавање и саветовање.³⁵¹ Одељење за усклађеност пословања најпре идентификује ризике са којима се осигуравајуће друштво суочава и саветује га како да их избегне. Затим имплементира контролу над друштвом ради заштите од тих ризика. Након тога прати и извештава о томе колика је ефикасност контроле у управљању изложеношћу ризику од стране друштва. Одељење такође решава проблеме усклађености пословања и саветује друштво о правилима и контролама. Важно је нагласити да саветодавна улога функције праћења усклађености не искључује спровођење контролних активности. Напротив, саветодавна улога се намеће као компас пословних активности и треба да омогући правилно и доследно тумачење усвојених стандарда. Од ове функције се очекује да управо путем саветовања (укључујући смернице, упутства, одговоре на појединачне захтеве, учешће у увођењу нових пословних активности, *ad hoc* процене ризика, редовно присуство у одборима и радним телима) активно саучествује и допринесе остварењу стратешких пословних циљева.³⁵² Лица одговорна за праћење усклађености пословања дужна су да сарађују са управом и запосленима како би препознали регулаторни ризик. Њихов циљ је да осигурају да компанија има интерне контроле које адекватно мере ризике са којима се суочава и управљају њима.

Из свега наведеног следи да функција праћења усклађености не може бити дефинисана искључиво као контрола усклађености пословања друштва са законима, већ је потребно обухватити све одговорности ове функције.

Функција праћења усклађености представља једну од кључних функција система управљања која врши контролу пословања друштва у складу са законом и то тако што најпре идентификује ризике којима је друштво изложено уз саветовање како да их превазиђе, успоставља контролу ради превенције од тих ризика, врши надзор и извештава о томе колика је ефикасност контроле у управљању изложеношћу ризику од стране друштва, решава проблеме усклађености пословања, саветује друштво о правилима и контролама, прати промене правних прописа и надгледа усклађивање са тим прописима.

2. Функција праћења усклађености као самостална функција система управљања

Друштва за осигурање образују кључне функције и повезане линије извештавања у организациону структуру са циљем да се осигура да је свака функција слободна од утицаја који могу наштетити њеној способности да извршава своје обавезе на објективан, праведан и независан начин. Свака функција делује под крајњом одговорношћу управног и надзорног одбора и подноси му извештаје, а по потреби, остварује сарадњу са другим функцијама при обављању њихових улога. Поред наведеног, лица која обављају неку од кључних функција су у обавези да без одлагања извештавају управни или надзорни одбор о било ком већем проблему у њиховом подручју одговорности.³⁵³

Функција праћења усклађености друштва за осигурање на основу Делегиране уредбе успоставља политику праћења усклађености и план праћења усклађености. Политика

³⁵¹ К. Kanzenbach, *The Model of Corporate Compliance Officer*, Peter Lang, Berlin 2020, 302.

³⁵² М. Тањевић, 2018, 124.

³⁵³ Делегирана Уредба, чл. 268.

праћења усклађености одређује обавезе, одговорности, способности и извештавања функције праћења усклађености. План праћења усклађености утврђује планиране мере функције праћења усклађености којима се узимају у обзир сва релевантна подручја мера друштава за осигурање и њихова изложеност ризику усклађености. Планови праћења усклађености се састоје од скупа радњи, иницијатива и интерних процеса које се спроводе у циљу промоције, надзора и контроле усклађености са законима и политикама, као и како би се омогућило откривање и исправљање неправилности и незаконитих радњи. План праћења усклађености помаже у суочавању са сталним променама у пословном окружењу и омогућава превазилажење препрека које отежавају постизање пословних циљева.³⁵⁴ Обавезе функције праћења усклађености укључују процену адекватности мера које је друштво за осигурање или друштво за реосигурање донело како би спречило неусклађеност.³⁵⁵ Данас функција праћења усклађености није искључиво организациона јединица унутар друштва или специфична нормативно заснована активност. Она представља сложену концепцију која укључује широк опсег унутрашњих и спољашњих активности чији је циљ спречавање кршења, злоупотреба, превара и проневера. Ове активности се односе на све нивое осигуравајућег друштава чиме функција усклађености пословања добија стратешки значај на пољу управљања ризиком са којим се сусрећу осигуравајућа друштва.³⁵⁶

Од изузетне је важности да се унутар друштва утврде и донесу писане смернице о начину спровођења праћења усклађености са законима, прописима и стандардима уз помоћ политика и процедура и осталих релевантних докумената, као што су разни приручници о праћењу усклађености, интерни кодекси понашања и остале практичне смернице. Управа друштва је надлежна за доношење различитих врста писаних смерница и упутстава у погледу понашања, које би требале бити доступне свим запосленима. У оквиру њих је потребно утврдити систем вредности друштва који се заснива на законитом пословању и уверење о праведном тржишном такмичењу и избегавању сукоба интереса.³⁵⁷

2.1. Организација

Пре доношења Директиве у којој су садржана начела за нови, на ризику утемељен правни оквир, управа се сматрала главним органом који је био дужан да осигура пословање друштва у складу са законима и осталим правним прописима. На тај начин управа је представљала својеврсни „контролни центар“ у друштву. Као што је већ речено начело законитости пословања је представљало једно од најбитнијих начела и пре развоја идеје о кључним функцијама. У погледу одговорности за успостављање и функционирање одељења за праћење усклађености, ту нема ништа спорно у погледу одговорности - она је, увек на управи јер је основна обавеза управе да води послове друштва. Ту одговорност управа не може делегирати, али може основати посебан сектор/одељење које би било задужено за праћење усклађености.³⁵⁸

Функција је административна способност обављања одређених задатака управљања. Утврђивање поједине функције не спречава друштво да слободно одлучује о начину на који ће организовати ту функцију у пракси осим ако је друкчије одређено одредбама Директиве. То не би требало да друштво доведе до неоправдано оптерећујућих захтева јер је потребно узети у обзир природу, опсег и сложеност послова друштва.³⁵⁹ У малим и мање сложеним

³⁵⁴ E. E. Mariscotti, *Corporate Risk and Leadership-What Every Executive Should Know About Risks, Ethics, Compliance, and Human Resources*, Routledge Taylor & Francis Group, 2020, 523.

³⁵⁵ Делегирана Уредба, чл. 270.

³⁵⁶ N. Valkanov, E. Stavrov, „Preventing Bank Frauds by Ensuring Effective Compliance Function“, *Cuadernos de Sofia*, 1/2019.

³⁵⁷ M. Grgić, „Zahtjevi europskog zakonodavca glede uspostave ključnih funkcija u sektoru osiguranja s posebnim osvrtom na funkciju praćenja usklađenosti“, *Zagrebačka pravna revija*, 1/2014, 46.

³⁵⁸ Mladenka Grgić, 1/2014, 39.

³⁵⁹ Директива, рецитал 31.

друштвима могуће је чак и да једна особа или организациона јединица обавља више од једне функције, уз изузетак функције интерне ревизије.³⁶⁰ Без одговарајуће организационе структуре на нивоу друштва у целини, функција усклађености пословања неће моћи да изврши своје оперативне задатке.³⁶¹

Када је реч о организацији функције праћења усклађености, изузев опште норме која предвиђа постојање организационог дела, тј. обавезу организовања ове функције у Директиви нема даљих смерница у вези са величином, бројношћу и начином организовања ове функције. Кроз сарадњу функције праћења усклађености са другим функцијама потребно је израдити правни профил друштва, односно организационе структуре, у којима ће бити садржане меродавне одредбе специфичне за свако осигуравајуће друштво. Наиме, сарадња у оквиру успостављеног пословног односа између функције праћења усклађености пословања и запослених у другим организационим јединицама су кључне за идентификовање и управљање ризиком усклађености у раној фази. Обично знање о могућим неправилностима које се манифестују у непоштовању усклађености пословања се прво појављују у оквиру других организационих делова друштва, ван функције усклађености пословања.³⁶²

Ограничење пуне независности функције усклађености пословања произлази из чињенице да њене активности подлежу процени интерне ревизије у финансијским институцијама. Процену вероватноће настанка ризика неусклађености, укључујући посебно ризик од кршења интерних норми треба укључити у методологију коју користи интерна ревизија приликом процене преосталих ризика повезаних са пословањем финансијске институције. Стога би програм ревизије који постоји у финансијској институцији требало да укључује испитивање адекватности предузетих мера, ефикасности извршених контрола и, посебно, примену корективних мера у случајевима кршења утврђених норми у оквиру функције усклађености пословања финансијске институције.³⁶³

Понекад је организациона структура ове функције тако постављена да је лице задужено за усклађеност пословања једини члан ове функције. У том случају, међутим, у другим одељењима углавном постоје „сарадници за усклађеност пословања“ који, поред својих „основних“ послова, помажу у обављању ове функције. У већим компанијама, функција праћења усклађености пословања може бројати и велики број запослених. У оваквим компанијама где су одељења за усклађеност пословања бројна, запослени су најчешће организовани у засебне тзв. „тимове подршке“, чији је задатак да се баве одређеним областима (као што је нпр. поштовање законских норми, финансијска контрола, управљање ризиком итд.) Унутар организационе структуре где су одељења за усклађеност пословања бројна потребно је именовати одговорно лице као носиоца функције праћења усклађености.³⁶⁴ То лице треба редовно да обавештава управу друштва о променама у

³⁶⁰ *Ibid.*, рецитал 32.

³⁶¹ Burkle, *Compliance in Versicherungs-unternehmen*, Beck, 2020, 85.

³⁶² T. Braun, 2019, 151-152.

³⁶³ Такав програм треба да укључује испитивање контролних механизма које функција за усклађеност примењује као одговарајуће нивоу ризика процењеног у финансијској институцији.

³⁶⁴ *Chief Compliance Officer (CCO)- Носилац функције за усклађеност пословања* је један од најважнијих чланова тима, првенствено је одговоран за надгледање усклађености пословања у оквиру осигуравајућег друштва и остваривање усклађености са законима, регулаторним захтевима, политикама и процедурама. Као главни за усклађеност пословања, одговоран је за успостављање стандарда и спровођење поступака како би се осигурало да програми усклађености пословања у друштву буду ефикасни и да постоји делотворност у идентификовању, спречавању, откривању и исправљању неусклађености са важећим законима и прописима. Он мора да пружи разумно уверење управи да постоје ефикасне и делотворне политике и поступци, које добро разумеју и поштују сви запослени као и да компанија поштује све регулаторне захтеве. Свака компанија треба да има лице одговорно за питања усклађености пословања које треба да преузме одговорност за усклађеност пословања, укључујући свакодневне операције и програм усклађености. Да би испунио своје дужности, носилац функције за усклађеност пословања треба да добије одговарајуће ресурсе, одговарајућа овлашћења и директан приступ одбору директора или ревизорском одбору, а интерну ревизију треба да користи за процену ризика

правном окружењу и потенцијалним претњама или мањкавостима у систему праћења усклађености које би се могле негативно одразити на пословање друштва. Након именована носиоца ове кључне функције, то лице има примарни задатак да предлаже и одговарајуће мере како би се на најефикаснији начин испунила обавеза функције праћења усклађености.³⁶⁵ Такође, у таквим случајевима неопходно је да формиран тимови уско сарађују са руководиоцем како би могли да врши своје одговорности ефикасно.³⁶⁶

Број запослених у оквиру ове функције великим делом зависи од величине компаније и додељених функција. Стога пракса познаје различите формате овог организационог дела и поделе послова унутар њега. Ови очекивани организациони варијетети не намећу дилеме у вези са извештавањем и именовањем руководиоца, колико замагљују појмовну разлику између организационог аспекта и саме функције.³⁶⁷ У складу са наведеним није дефинисано да ли је довољно да у осигуравајућем друштву постоји једно лице које ће обављати ову функцију или је неопходно постојање целог одељења. Наиме, осигуравајућа друштва приликом организовања ове функције треба да воде рачуна о величини друштва и о специфичности сопствених пословних активности.³⁶⁸

2.2. Основна обележја

Регулатива у области функције праћења усклађености као што смо утврдили нуди релативну слободу компанијама у погледу структурирања функције праћења усклађености („принцип пропорционалности“). Једном када изврши процену ризика, ова функција предузима мере које се примењују на откривена подручја ризика и надгледа свеукупне индикаторе ризика како би одбору директора пружила укупан преглед.

Узимајући у обзир да функција праћења усклађености по својој природи најпре има улогу превенције у организационој структури друштва, ова функција има обавезу и одговорност да предлаже мере за успостављање усклађености пословања не само у оним ситуацијама када је ризик неусклађености већ наступио (*ex post*), већ и када је неопходно адекватним поступањем и одлукама унутар самог друштва, друштво припремити за промене које настају у оквиру законодавног оквира као и када је потребно разјаснити утицај измењеног правног оквира на обављање делатности друштва у свим његовим сегментима (*ex ante*).³⁶⁹ Она се фокусира на спречавање административних казни и избегавање потенцијалних губитака имовине али и репутације који настају као резултат кршења закона или унутрашњих прописа. Поред тога, треба да се усредсреди на транспарентност, исправност понашања према купцима, пружање уговорних информација, извршење уговора и заштиту клијената, као и на проактивну обуку запослених о питањима усклађености.³⁷⁰

2.2.1. Однос са функцијом управљања ризицима

Разграничење функције праћења усклађености и функције управљања ризицима је

усклађености и ефикасности система усклађености пословања. Неопходно је да има директне обавезе извештавања према управи и одбору директора или ревизорском одбору. Најмање једном годишње мора да подноси извештаје одбору директора или одбору за ревизију у вези са применом и ефикасношћу интерних питања везаних за усклађеност пословања. Као најбоља пракса, предложено је да треба да буде одговоран за редовно надгледање и извештавање о заштитама за усклађеност друштва и то путем *ad hoc* извештаја о одређеним питањима као што је непрописно понашање и да на тј начин обавештава управни одбор и више руководство о питањима усклађености., Fabian Hertel, „Effective Internal Control and Corporate Compliance” , *A Law and Economics Impact Analysis of the Mysteries of a German Aktiengesellschaft Listed on the NYSE*, 2018, 250.

³⁶⁵ М. Grgić, 2014, 42.

³⁶⁶ Т. Braun, 2019, 153.

³⁶⁷ М. Тањевић, 2018, 124.

³⁶⁸ Burkle, 2020, 62.

³⁶⁹ Љ. Стојковић, 2016, 199.

³⁷⁰ Compliance Excellence in the Insurance Industry, 7.

могуће једино дефинисањем функције управљања ризицима. Управљање ризицима може се описати као руковођење свим ризицима који могу настати у друштву из процеса управљања и осталих оперативних процеса. Супротно томе, функција праћења усклађености приказује се као специјални облик процеса управљања ризицима па се може, на неки начин, сматрати његовом специјализацијом. Ово може упућивати на погрешан закључак да је функција праћења усклађености део система управљања ризицима. Функција праћења усклађености пословања је у тесној вези и истовремено допуњује кроз своје активности функцију управљања ризицима. Будући да је управљање ризиком неусклађености пословања један од ризика, који обухвата и прожима се са више појединачних ризика, ове две функције редовно сарађују и међусобно су повезане.³⁷¹

2.2.2. Однос са функцијом унутрашње ревизије

Сличности такође постоје у односу између функције праћења усклађености и унутрашње ревизије. Обе функције имају одговорност за процену ризика и извештавање и играју кључну улогу у праћењу интерних процеса, контрола, анализи ризика и политика компаније. Основа улоге интерне ревизије је одговорност за ревизију и праћење. Међутим, разлике су евидентне у активностима које се спроводе у оквиру тих функција. Примера ради, функција праћења усклађености спроводи активности текућег пословања, док функција унутрашње ревизије није зависна од текућег пословања јер се спроводи након што је оно већ спроведено. „Функција унутрашње ревизије укључује вредновање примерености и успешности система унутрашње контроле и других елемената система управљања.“³⁷² Осим тога, унутрашња ревизија делује у оквиру својих надлежности у друштву, док функција праћења усклађености мора испитивати правни оквир којем друштво подлеже без обзира да ли је реч о унутрашњој или спољној регулативи. На основу своје компетенције унутрашња ревизија може, за потребе функције праћења усклађености, израдити и одређене ивештаје, тзв. *compliance audits* и на тај начин сама проверити усклађеност појединих процеса у друштву.³⁷³ Интерна ревизија као једна од кључних функција система управљања друштвом има овлашћења за вршење процене ефикасности функције усклађености пословања и то на основу надзора усклађености правила и пословања друштва за осигурање са законима, прописима и усвојеним политикама и другим актима друштва као и са процедурама. Из тих разлога, функција контроле усклађености са прописима не може бити део функције интерне ревизије друштва за осигурање.³⁷⁴ Професионална регулатива не искључује могућност да интерна ревизија буде укључена у процес контроле, испитивање и верификацију конкретне примене важећих прописа у пословању друштва.

Без обзира на сличности и разлике између појединих кључних функција у осигуравајућим друштвима, реч је о функцијама које су, и у организационом смислу и по својим надлежностима, самосталне и независне. Основни аргумент за одвојеност ових функција усредсређују се на концепт независности. Овај концепт сугерише да како би се максимизовала ефикасност обе функције управљања, не би их требало постављати у положај где постоји могући сукоб интереса између њихових основних одговорности и било које друге одговорности које могу имати.³⁷⁵

³⁷¹ Ј. Беке-Тривунац et al., „Интерна ревизија, управљање, ризици, контрола“, Институт за економику и финансије, Београд 2012, 201.

³⁷² Директива, чл. 47.

³⁷³ М. Grgić, 2014, 42-44.

³⁷⁴ Ј. Беке-Тривунац et al., 2012, 201.

³⁷⁵ „Fundamentals of GRC: The Connected Roles of Internal Audit and Compliance“, Thomson Reuters ACCELUS, 2011, 8.

https://www.iaa.nl/SiteFiles/Downloads/Fundamentals_of%20GRC_Internal_Audit_and_Compliance_US.pdf, 27.09.2021.

2.2.3. Положај запослених унутар функције усклађености пословања

Запослени на функцијама праћења усклађености пословања морају испуњавати услове предвиђене Директивом за носиоце кључних функција и остала лица која обављају ову функцију у друштву.³⁷⁶ Они морају бити организовани независно од оперативног дела друштва. Из тога произлази да функција усклађености пословања не би требало да врши или да буде одговорна за оперативне активности, као и да запослени у оквиру ове функције не могу радити у оквиру јединица које су одређени да надгледају.³⁷⁷ Знање и искуство запослених морају се проценити пре него што буду именовани на ту функцију. Од запослених који су активни у оквиру функције праћења усклађености се очекује да поседују све способности које су им потребне да би испунили све своје обавезе на професионалан и непристрасан начин. Да би се придржавали горе наведених обавеза, потребно је да поседују компетентност, мотивацију, континуирано образовање, као и одржавање блиских односа са сарадницима у циљу очувања и ширења знања и вештина.³⁷⁸ О захтевима везаним за пословни углед и искуство већ је било речи.

Запослени у одељењу за усклађеност пословања, посебно носилац функције не смеју предузимати ниједну радњу која може довести до сукоба интереса са њиховим активностима везаним за усклађеност пословања. Такође, носилац функције не сме обављати водеће функције у другим компанијама које одржавају пословни однос са компанијом у којој обавља функцију усклађености пословања.

Одељењу за усклађеност пословања мора се пружити шанса да започне независну истрагу сваки пут када постоје знаци да су захтеви постављени у правилима, прописима и кодексима понашања погрешно протумачени.³⁷⁹ Потребно је да имају неограничен приступ свим информацијама, подацима, документима, лицима и референцама неопходним за обављање својих задатака. Чланови одељења за усклађеност пословања морају имати овлашћење да прикупљају информације о било којој врсти активности, да обављају састанке са запосленима, да приступе канцеларијама компаније, документима, досијеима, подацима огранака уколико је то неопходно. Поред тога изузетно је значајно да запослени имају одговарајуће ресурсе за спровођење функције праћења усклађености. Ове ресурсе је потребно одредити имајући у виду величину друштва, врсту, опсег и сложеност његовог пословања, те бројност и опсег свих задужења додељених овој функцији као и величину самог одељења за усклађеност пословања.³⁸⁰

2.3. Разлози издвајања и задаци

Најважнији разлог који је довео до издвајања функције праћења усклађености у самосталну функцију је значај који осигуравајућа друштва имају за финансијски сектор, а затим и да се бар делимично растерети управа друштва. Пре свега, неминовно је да осигуравајућа друштва представљају један од најбитнијих сегмената финансијског сектора, а ризик неусклађености може довести до пропасти друштва и колапса финансијског сектора. Даље, издвајањем функције праћења усклађености као самосталне и независне функције система управљања није скинута одговорност са управе за незаконито пословање, али је она растерећена на тај начин што у друштву сада постоји обавеза запошљавања лица која ће пратити промене у правном окружењу, састављати политике, документе и стратегије за

³⁷⁶ *Fit and Proper*.

³⁷⁷ Guidelines for Compliance Function, ПА Norge, 2015, 8

<https://iaa.no/wp-content/uploads/2019/09/2017-Guidance-for-the-Compliance-function-FINAL.pdf>, 15.07.2021.

³⁷⁸ „The Best Practice for Operating the Compliance Function(Code of Best Practice)“, Magyar Bankszovetseg-Compliance orking group, Budapest, 2017, 15.

³⁷⁹ *Ibid.*, 16.

³⁸⁰ За више в: М. Schulz, W. Galster, “Stellung in Unternehmen”, *Der Compliance Officer*, 2015, 113-129.

остваривање усклађености пословања, вршити едукацију запослених и саветовати управу и пратити ризик неусклађености. На овај начин долази до специјализације ове функције, обављају је лица која поседују потребне квалификације и чија је обавеза у друштву ограничена искључиво на обављање додељене им функције. Функција усклађености пословања тиме постаје независна функција у оквиру компаније која спроводи идентификацију, процену, праћење, извештавање и даје савете о управљању ризиком усклађености.³⁸¹

Из свега наведеног, може се закључити да је издвајање функције праћења усклађености у самосталну и независну функцију система управљање било неопходно и представља огроман корак ка унапређењу корпоративног управљања у друштву, и начин да се провера законитости пословања врши у више „етапа“.

Задаци које обавља функција праћења усклађености могу се поделити у четири категорије: општи правни надзор, саветовање управног или надзорног одбора, праћење ризика промена у правном окружењу и праћење ризика неусклађености.³⁸² Дилему изазива питање да ли су ове четири обавезе постављене тако да једна представља основну обавезу, а остале три су практично поткатегорије у оквиру те основне обавезе, или су све обавезе у потпуности равноправне. У првом случају сви ресурси би се првенствено користили за остварење главне обавезе ове функције. Иако се у литератури најчешће полази од става да је функција општег правног надзора основна обавеза док су остале три њене поткатегорије, наилазимо и на супротне ставове, а који се правдају тиме да значај обавеза ове функције зависи од тренутног унутрашњег и спољног правног окружења (нпр. у тренутку доношења нових прописа најважнија је обавеза раног упозорења, док у тренутку када су прописи већ донети саветодавна функција добија превагу).³⁸³ Међутим, иако је неминовно да ће у различитим периодима различити задаци функције праћења усклађености имати превагу, језичким тумачењем текста Директиве, долази се до закључка да је европски законодавац имао намеру да обавезу општег правног надзора одреди као основни задатак функције праћења усклађености, док су остале три поткатегорије у оквиру ове основне функције. Да би постојале јасне одговорности ове функције неопходно је и да су прецизно описани и формулисани њени задаци.

Друга недоумица се односи на питање да ли су обавезе предвиђене Директивом једине обавезе која ова функција може имати или је европски законодавац само навео основне обавезе ове функције уз могућност њиховог проширења. Узимајући у обзир да ни Делегирана Уредба не проширује задатке предвиђене Директивом, склони смо да закључимо да би проширење задатака ове функције било у супротности са вољом европског законодавца.

2.3.1. Општи правни надзор

Основна обавеза функције праћења усклађености је да врши општи правни надзор над усклађеношћу пословања са законом. Ова обавеза између осталог обухвата дефинисање и имплементацију усвојених политика, као и докумената, стратегија и оквира за управљање усклађеношћу пословања са законима. Пре свега је потребно дефинисати конкретне мере у оквиру осигуравајућег друштва које су неопходне за остваривање усклађености пословања, а затим обезбедити имплементацију тих мера конзистентно и на свим нивоима организационе

³⁸¹ Control Environment Toolkit: Compliance, 5
https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/0cb0fd3f-8442-4960-a37f-7e232ca275f1/Compliance_Department_Charter_Model_Document.pdf?MOD=AJPERES&CVID=my-A5b., 04.09.2021.

³⁸² Директива, чл. 46.

³⁸³ Burkle, 2020, 87.

структуре друштва. Методе за имплементацију тих мера унутар друштва могуће је с времена на време мењати и усавршавати, уз утврђивање појединих обавеза као својеврсних правила понашања унутар целог друштва или његових појединих делова. Поред наведеног неопходно је да функција праћења усклађености креира нове процедуре и контроле пословања.

Општи правни надзор као задатак функције праћења усклађености у оквиру режима успостављеног доношењем Директиве Солвентност II одређује захтеве које мора да испуњава лице које врши ову функцију. Поред тога, додатне обавезе предвиђене режимом Солвентност II додатно одређују профил лица које врши ову функцију у друштву. Из тих разлога је за носиоца функције праћења усклађености неопходно да има комплетно правно образовање, знања и вештине о режиму надзора осигурања, о уговорном праву осигурања, као и законима из области у којима је осигуравајуће друштво посебно изложено ризицима усклађености пословања. Такође, лица која извршавају ову функцију морају бити довољно упозната са законодавним оквиром ради идентификације ризика бар у мери неопходној да оцене потребу друштва за спољним саветницима. Стога носилац функције праћења усклађености пословања у осигуравајућим друштвима мора да има знање о томе како индустрија осигурања послује и о моделу пословања конкретног осигуравајућег друштва. Такође, неопходно је да носилац функције праћења усклађености има основно о знање о три остале кључне функције у осигуравајућем друштву.³⁸⁴

2.3.2. Саветовање управног и надзорног одбора, праћење ризика промена у правном окружењу и ризика неусклађености

Ова одговорност подразумева и саветовање о начину поступања како би се благовремено донеле адекватне одлуке од стране управе у делу усклађивања друштва са прописима који су донети или који су у припреми и чије је доношење извесно. Функција саветовања поред наведеног се фокусира и на давање мишљења о предложеним нормативним решењима унутар друштва. Најчешће, то се односи на давање мишљења о припремљеним интерним нормативним актима у оквиру других одељења.³⁸⁵ Овај задатак, такође, подразумева обавезу и одговорност за давање писаних смерница функцијама друштва, односно деловима организационе структуре и запосленима у оквиру ових функција за адекватну примену закона, подзаконских прописа, општих и појединачних аката, као и других правила и стандарда управљања усклађеношћу и то кроз политике, процедуре, општа и појединачна акта и практичне смернице. Ово подразумева обавезу функције да буде упозната са позитивним прописима, као и прописима који су у фази доношења, као и утицајем који могу имати на друштво и његово пословање. Поред наведеног неопходна је континуирана едукација запослених о питањима везанима за усклађеност пословања са правним прописима али и комуникација, са свим носиоцима ризика у оквиру организационе структуре. С обзиром да је реч о изузетно осетљивом подручју, едукација и саветовање од посебне су важности јер се у највећем броју случајева повреде правног поретка дешавају због непознавања бројних, већином нових, каткад и нејасних прописа с којима је потребно ускладити пословање. Ово подразумева обавезу функције да буде упозната са позитивним прописима, као и прописима који су у фази доношења, као и утицајем који могу имати на друштво и његово пословање. У случају постојања потребе за информирањем, прво је потребно са тим информацијама упознати правно одељење и од њега затражити савет. Управо је из наведених разлога неопходно да постоји уска сарадња између функције праћења усклађености и правног одељења у осигуравајућем друштву.³⁸⁶ Претходно смо утврдили да саветодавна улога функције праћења усклађености не искључује спровођење контролних активности.

³⁸⁴ M. Dreher, 2015, 324.

³⁸⁵ T. Braun, 2019, 79.

³⁸⁶ M. Grgić, 2014, 45.

Ризик неусклађености је у режиму Солвентност II у великој мери обухваћен оперативним ризиком. Међутим ризик неусклађености дефинише се као ризик од настанка законских или регулаторних санкција, значајног финансијског губитка или оштећења репутације услед непоштовања закона од стране компаније. Самим тим, јасно је да ризици које носи незаконитост пословања могу имати огроман утицај на пословање друштва (огромне казне, финансијски губици и губитак репутације услед губитка поверења клијената, па ће често бити приморана на промену делатности, или у најгорем случају може доћи до пропасти друштва).

Праћење и контрола ризика усклађености обухвата пре свега активности и одговорности функције праћења усклађености да обезбеди да се сви запослени придржавају политика и процедура и да су све активности ове функције јасно дефинисане.³⁸⁷ Наведена активност подразумева да носилац функције има обавезу да на јасан начин укаже да пропуштање усклађивања са прописима, актима и политикама повлачи одговарајуће негативне последице по друштво и доводи до утврђивања одговорности надлежних функција, а у складу са законом и актима друштва.³⁸⁸ Носилац функције и запослени у оквиру функције праћења усклађености треба да поседују и способност да унапред процене настанак ризика усклађености као и утицај тих ризика на пословање друштва.

Функција праћења усклађености у циљу отклањања ризика неусклађености:

- утврђује да ли је управа упозната са свим релевантним законским и подзаконским прописима, њиховим изменама и допунама, обавезама које из њих произлазе, и у случају потребе даје препоруке управи за потребним усклађивањем;

- утврђује усклађеност интерних аката друштва са законима и подзаконским прописима и њихову међусобну усклађеност;

- идентификује ризик усклађености, предлаже начин за његово отклањање контролом утврђених недостатака и неправилности, а затим прати да ли су ти недостаци односно неправилности отклоњени на предложени начин;

- информише управу о уоченим пропустима услед којих регулаторно тело може предузети мере према друштву;

- врши заштиту корисника услуга друштва и анализира њихове приговоре ради анализирања, препознавања и указивања на најчешће пропусте у раду, који повећавају репутациони ризик и могу довести до финансијског губитка и санкција регулаторног тела;

- прати информације о финансијским и тржишним злоупотребама и интерним и екстерним преварним радњама, као и о факторима који указују на могуће преварне радње, а затим даје препорука за превентивно деловање и њихово спречавање;

- успоставља правила за спречавање сукоба интереса;

- врши обуку запослених;

- прати извештаје интерне и екстерне ревизије.

У циљу праћења ризика усклађености потребно је да запослени на овој функцији израде програм праћења усклађености пословања, који посебно садржи методологију рада

³⁸⁷ За више в: W. Paś, "The Role of the Compliance Function in the Process of Managing the Risk of Non-Compliance in an Insurance Undertaking", *The Governance of Insurance Undertakings Corporate Law and Insurance Regulation*, 2022, 47-70.

³⁸⁸ Љ. Стојковић, 2016, 196.

друштва, планиране активности, начин и рокове израде извештаја, начин провере те усклађености, као и план обуке запослених. Потребно је да овај програм садржи обавезу успостављања одговарајућих и ажурних процедура на нивоу свих организационих јединица, које су усклађене са законом, подзаконским актима и интерним актима, као и с правилима струке, добрим пословним обичајима и пословном етиком, и које омогућавају континуирано праћење и мерење ризика усклађености пословања друштва. Самим тим за ефикасност пословања компаније неопходно је да програм усклађености пословања поштује како екстерне тако и интерне акте.³⁸⁹ Програми усклађености су често фокусирани на одређене области, међутим како се компаније повећавају и по величини и по обиму пословања ови програми постају много комплекснији. Препознајући ову сложеност, лица задужена за усклађеност пословања треба да имплементирају нове структурне компоненте у оквиру својих програма усклађености у настојању да побољшају њихову ефикасност.³⁹⁰ Такође, треба имати у виду динамичну природу ризика усклађености, те је потребно програм усклађености стално прилагођавати новим ризицима и променама у правном окружењу.³⁹¹

3. Однос функције праћења усклађености у традиционалном значењу и режиму Солвентност II

Као што се види из свега наведеног функција праћења усклађености не представља потпуну новину у правним системима узимајући у обзир да је начело законитости једно од основних начела пословања и представља израз пословне етике друштва. Поред тога прописано је као обавеза и произлази из низа законских норми како Закона о привредним друштвима, тако и секторских прописа. Закон о привредним друштвима не дефинише директно начело законитости пословања, али оно произлази из низа његових одредаба, а предвиђено је и Кодексом пословне етике. За разлику од њега Закон о осигурању начело законитости пословања предвиђа као једно од три начела која осигуравајућа друштва морају поштовати у свом раду.

С обзиром на посебне ризике у финансијском сектору, појавила се потреба да се поред обавезе пословања у складу са законима, подзаконским актима, општим актима итд. (начело законитости пословања) установи и функција која ће пратити све промене правних прописа и надгледати усклађивање са тим прописима, идентификовати ризике којима је друштво изложено и саветовати како да их превазиђе, успостављати контролу ради превенције од тих ризика, утврђивати ризик услед промена правног окружења али и давати предлоге како би најлакше могла да се изврши усклађивање са одредбама, врши надзор и извештава о томе колика је ефикасност контроле у управљању изложеношћу ризику од стране друштва и на крају решава проблеме усклађености пословања и саветује друштво о правилима и контролама. Ова функција је у банкама одавно позната, међутим она представља новину у осигуравајућим друштвима уведено режимом Солвентност II. Режимом Солвентност II ова функција добија формални статус у осигуравајућим друштвима као самостална и независна функција система управљања. Из тих разлога, неопходно је утврдити њену организацију, услове које морају испуњавати лица која је обављају, који су њени задаци итд. Уколико друштво поштује начело законитости пословања, обављање функције лица које врши контролу је олакшано, али истовремено ова функција омогућује друштву једноставнију примену начела.

³⁸⁹ J. Weber, D. M. Wasieleski, "Corporate Ethics and Compliance Programs: A Report, Analysis and Critique" *Journal of Business Ethics*, 2012, 613.

³⁹⁰ V. Root Martinez, "Complex Compliance Investigations", *Columbia Law Review*, 2020, 266.

³⁹¹ E. Soltes, 2021, 33.

ГЛАВА 3

ПРАВНА ПРИРОДА И ЗНАЧАЈ ФУНКЦИЈЕ ПРАЋЕЊА УСКЛАЂЕНОСТИ (COMPLIANCE)

Одређивање правне природе функције праћења усклађености изазива недоумице у правној теорији. Са једне стране налазе се схватања да она представља део режима надзора који врши надзорни орган, а са друге да је она законски прописана функција друштва коју обављају лица која испуњавају посебне законом прописане услове у погледу искуства и пословног угледа. Одређивање правне природе ове функције је уско повезано са значајем који има у осигуравајућем друштву. Такође, у вези са правном природом неопходно је утврдити однос ове функције са правним одељењем осигуравајућег друштва, као и да ли је могуће обједињавање ове две функције у једну, првенствено да ли је то правно могуће, а затим и да ли је целисходно. Поред наведеног од посебног значаја за утврђивање правне природе је однос који се успоставља између ове функције и друштва.

1. Функција праћења усклађености као део режима надзора осигурања

Надзорни орган врши „крајњу контролу“ законитости пословања и може предвидети одређене мере, а као најтежу и одузимање дозволе за рад осигуравајућем друштву. Стога поставља се питање да ли се може сматрати да функција праћења усклађености представља део режима надзора овог органа. Под тим се пре свега подразумева да функција праћења усклађености вршећи своју функцију обавља „примарну“ контролу (надзор) законитости пословања која претходи надзору који се спроводи од стране органа супервизије.

Најпре треба имати у виду да не постоји никаква одговорност надзорног органа за пословање друштва у складу са законом. Наиме, као што је претходно наведено, управа сноси одговорност за поштовање ове дужности од стране осигуравајућег друштва. Директива Солвентност II предвиђа овакву одговорност управе.³⁹² Одредбе Директиве не садрже правила која активности у вези са усклађеношћу пословања под новим надзорним режимом осигурања додељују надзорним органима. Уместо тога, режим надзора осигурања ограничен је на категоризацију функције усклађености пословања као дела система интерне контроле са организационе тачке гледишта и на додељивање одређених послова функцији праћења усклађености. Насупрот томе, не постоји правни основ за интервенције везане за усклађеност пословања од стране надзорног органа, осим прописаних правних последица за кршење одређених законских дужности, као што је обавештење о новоодређеним носиоцима функције усклађености. Из тих разлога, надзорни орган осигурања не може захтевати од управног одбора осигуравајућег друштва да обезбеди *ad hoc* или периодично изјаву да је осигуравајуће друштво испунило своје обавезе везане за усклађеност пословања. Такође, битно је напоменути да функција праћења усклађености има саветодавну и контролну функцију, али не спроводи надзор над пословањем друштва у смислу у ком то чини орган надзора нити има могућност изрицања мера надзора.³⁹³ То је пре свега из разлога што се од лица задуженог за усклађеност пословања може очекивати да делује непристрасно у оним ситуацијама када он није и супервизор пословања. Вршилац функције усклађености пословања мора да нађе начин да изгради однос поверења и да остане независан и способан да изврши своје обавезе.³⁹⁴ Узимајући у обзир наведено може се рећи да се функција праћења усклађености *не може сматрати делом система надзора који се спроводи од стране надзорног органа*. Повезаност између функције усклађености пословања и надзорног органа је у томе што деле исти циљ - унапређење корпоративног управљања након корпоративних

³⁹² Директива, чл. 40.

³⁹³ S. Swamy, M. McMaster, *Governance, Compliance and Supervision in The Capital Markets*, Wiley, 2018, 63-66.

³⁹⁴ Sifma white paper, "The Evolving Role of Compliance", March 2013, 4.

<https://www.sifma.org/wp-content/uploads/2017/05/the-evolving-role-of-compliance.pdf>, 19.08.2021.

скандала. Међутим, док са једне стране функција праћења усклађености представља у ширем смислу део система управљања друштвом и сам надзорни орган контролише испуњеност услова у погледу пословног угледа и искуства као и рад ових лица, орган надзора са друге стране врши спољну контролу законитости рада друштва, његових органа и кључних функција.

2. Функција праћења усклађености као једна од кључних функција предвиђених режимом Солвентност II

У складу са одредбама Директиве Солвентност II по својој природи функција праћења усклађености, заједно са функцијом управљања ризиком, интерном ревизијом и актуарском функцијом поред управе друштва чини један од кључних носилаца система управљања. Овакву поделу кључних функција предвиђају и Основни принципи осигурања (*Insurance core principles*) које је донело Међународно удружење надзорних органа осигурања (*International Association of Insurance Supervisors – IAIS*). Контролне функције обезбеђују неопходну сигурност одбору у испуњавању његових надзорних дужности.³⁹⁵ Функција праћења усклађености мора наћи равнотежу између обе улоге: саветодавно-превентивне и контролне. Поред тога што има контролну улогу, има и улогу едукатора у друштву за осигурање када су у питању промене прописа и утицај тих промена на функционисање конкретног друштва. Кроз успостављање континуираног и благовременог надгледања пословања друштва, из угла целовитости организационе структуре и њених делова и с њима повезаних ризика, доприноси јачању система интерне контроле.³⁹⁶ Природа функције праћења усклађености може се утврђивати и анализом предмета одговорности као и одговорности носилаца осталих функција у оквиру друштва за осигурање. Основна одговорност ове функције је праћење правног оквира, с тим што је фокус у делу регулаторног оквира које се односи на делатност осигурања. Стога, према својој природи ова функција има доминантан утицај и у организовању и координацији контроле и праћењу и других области пословања, које су од значаја (али се не односе само) за делатност осигурања.³⁹⁷

3. О правној природи функције праћења усклађености

Примарна претпоставка неопходна за остваривање ове функције је постојање обавезе друштва да делатност обавља у складу са законима, општим актима, актима пословне политике, правилима струке осигурања и актуарске струке, добрим пословним обичајима и пословном етиком.³⁹⁸ Надаље, потребно је да се у оквиру друштва успостави активност континуираног праћења правног оквира, извештавања, саветовања и анализе и процене ризика неусклађености. На крају, неопходно је постојање екстерног надзора од стране регулаторног органа, који у поступку контроле изриче законом прописане мере у случају неусклађености пословања.

3.1. Функција праћења усклађености као материјализација начела законитости пословања

Функција праћења усклађености представља материјализацију начела законитости, њена правна природа је таква да омогућује *ex ante* контролу законитости пословања друштва у складу са позитивно-правним прописима, али и *ex post* контролу, када је наступио ризик неусклађености.

³⁹⁵ International Association of Insurance Supervisors, „Insurance Core Principles and Common Framework for the Supervision of Internationally Active Insurance Groups“, Principle 8.3.1., 83.

³⁹⁶ А. Бергант, „Комплајнс, правни послови и ресурси“, *Банкарство*, 2/2020, 117.

³⁹⁷ Љ. Стојковић, 2016, 198.

³⁹⁸ Начело законитости пословања.

Одређени аутори ову функцију виде као део система интерних контрола,³⁹⁹ како је она првобитно била дефинисана и Директивом, док се у неким националним прописима сматра самосталном функцијом система управљања.⁴⁰⁰ Ова функција је практично и једно и друго, она може бити део система интерних контрола који треба да идентификује и оцени ризике законитости пословања који настају услед непридржавања правних прописа. Међутим, то не сме навести на погрешан закључак да представља интерну контролу као део прве линије одбране друштва, у смислу финансијског управљања и контроле која се успоставља у одређеној институцији, поготово што треба имати у виду да функција праћења усклађености треба да врши надзор над првом линијом одбране (интерном контролом), те је неопходно да у односу на њу буде функционално независна. Такође је део система управљања друштвом, јер се успоставља од стране руководства и од значаја је за доношење одлука ради реализације циљева и задатака друштва за осигурање.⁴⁰¹

3.2. Став Комитета европских надзорних органа о правној природи функције праћења усклађености

Комитет европских надзорних органа осигурања и пензијских фондова сматра да функција праћења усклађености поред тога што може бити поверена трећим лицима, и сами чланови управе или надзорног одбора могу да обављају ту функцију. Сврха функције законитости је обавештавање управног или надзорног одбора о питањима везаним за законитост пословања.⁴⁰² Ако је неопходно, сматра се да чланови управе и надзорног одбора имају неопходно знање, те могу обављати те послове поред својих осталих послова. Комитет европских надзорних органа осигурања и пензијских фондова то сматра довољним за испуњавање захтева. Било би несразмерно захтевати да се праве додатни трошкови за пружаоца услуга или додатно квалификовано особље. Међутим, без обзира на чињеницу да управа има главну одговорност за законитост пословања друштва, узимајући у обзир значај осигуравајућег друштва за финансијско тржиште овакво схватање се чини неадекватним. Када се говори о независности мисли се пре свега на спречавање сукоба интереса, па је из тих разлога неопходно да кључна функције буде довољно независна од оперативног дела осигуравајућег друштва али и других организационих делова уколико је то потребно да би се омогућило да:

- служи као компонента провере осигураваача;
- пружа објективну перспективу стратегија, питања и потенцијалних кршења у вези са њеном области одговорности;
- спроводи или надгледа имплементацију корективних мера тамо где је то неопходно.⁴⁰³

3.3. Независност функције праћења усклађености и одређење њене правне природе

Независност ове функције, као њена кључна особина која јој је додељена новим одредбама из области осигурања омогућава да се максимизује њена ефикасност.⁴⁰⁴ Иако је независност одређена као једна од главних карактеристика ове, као и осталих кључних функција у осигуравајућем друштву то не значи да није дозвољено комбиновање одређених

³⁹⁹ P. Hauser, 2014, 8.

⁴⁰⁰ Zakon o osiguranju Republike Hrvatske, *Narodne novine Republike Hrvatske*, br. 30/2015.

⁴⁰¹ J. Шупут, В. Јањић, 2016, 412.

⁴⁰² W. Paś, 2022, 67.

⁴⁰³ International Association of Insurance Supervisors, „Insurance Core Principles and Common Framework for the Supervision of Internationally Active Insurance Groups“, Principle 8.3.10., 84.

⁴⁰⁴ За више в: J. A. Fanto, „The Uncertain Professional Status of Compliance“, *Financial Compliance Issues, Concerns and Future Directions*, 2019, 77.

кључних функција међусобно или са неким организационим делом друштва. То је такође и у складу са принципом пропорционалности. Самим тим, није неопходно да постоји самосталност вршиоца или вршилаца ове функције али је неопходна њена независност и није адекватно да управа преузме вршење те функције у друштву.⁴⁰⁵

Функција праћења усклађености, настала као институт унапређења корпоративног управљања у друштвима у финансијском сектору неодољиво подсећа на *институт независних директора*. Најпре треба имати у виду да и један и други институт представљају институте настале у англосаксонском праву након корпоративних скандала са истим циљем: контроле рада компаније ради унапређења њеног корпоративног управљања.⁴⁰⁶ Наиме, независни чланови управног одбора су замишљени као начин разрешења бројних проблема корпоративног управљања.⁴⁰⁷ Главни квалитет функције независног директора јесте његова независност, што се такође захтева и од лица задуженог за усклађеност пословања.⁴⁰⁸ Закони углавном предвиђају негативне услове које је потребно да испуњава одређено лице да би се могло сматрати независним директором. Поред тога, неопходно је и испуњење позитивних услова у виду искуства, пословног угледа, знања и вештина, довољно расположивог времена и мотивисаност да раде у најбољем интересу друштва.⁴⁰⁹ Ефикасност независних чланова у управном одбору након избора у великој мери може зависити од њихове спремности да постојећа знања, вештине и искуство, прошире, унапреде и осавремене. Претпоставља се да независни директори у тренутку избора поседују одговарајуће стручне квалификације за обављање дужности члана управног одбора.⁴¹⁰ Све ове карактеристике, захтевају се и од лица задуженог за усклађеност пословања. Трагање за новим институтима је довело до нове структуре чланства у управним одборима. Постојање независних директора ствара веће поверење инвеститора и клијената. Имајући у виду наведено могло би се закључити да је у *основи функције усклађености пословања институт независних директора* као институт карактеристичан за привредна друштва са дводомним системом управљања и да је ова функција формулисана на начин предвиђен Директивом у основи потиче од идеје о независним директорима. Међутим, то никако не сме наводити на погрешан закључак да лица која обављају ову функцију представљају директоре друштва, иако ни независни директори нису директори у правом смислу те речи.

4. Значај функције праћења усклађености

Најпре је на најразвијенијим тржиштима модерне привреде уочено да се пословање не може искључиво руководити бескрупулозним стицањем профита, већ га је потребно спроводити на умерен и одржив начин, базиран на фер односима између учесника и поверењу. Ситуације у којима се након криза и афера доноси строга регулатива, указују на мањак превентивног деловања, односно мањак свести о начину на који се спроводи одрживо пословање.⁴¹¹

О значају ове функције говоре и Основни принципи осигурања. Принцип бр. 8.5 тиче се функције законитости пословања, која мора да буде ефикасна и способна да помогне

⁴⁰⁵ S. Swamy, M. McMaster, 2018, 50.

⁴⁰⁶ Потреба унапређења надзора, решавања сукоба интереса, јачања права акционара, заштите интереса трећих лица, М. Васиљевић, 2013, 41.

⁴⁰⁷ В. Радовић, *Накнада члановима управе акционарског друштва*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2011, 241.

⁴⁰⁸ „Да би објективно и непристрасно доносио одлуке потребно је да је назависан од друштва, чланова извршних органа и контролног акционара, као и повезаних друштва, чланова управа повезаних друштава и контролних акционара повезаних друштава.“ В. Радовић, „Пут ка независном управном одбору“, *Правни живот*, 12/2008, 86.

⁴⁰⁹ В. Радовић, 2008, 86-91.

⁴¹⁰ В. Радовић, „Три разлога неефикасности независних директора“, *Правни живот*, Београд, 11/2011а, 108.

⁴¹¹ М. Тањевић, 2018, 120.

осигуравачу да испуни своје законске и надзорне обавезе, успоставља и одржава корпоративну културу законитости и етичности пословања.⁴¹² У складу са тим, смерница бр. 8.5.2 обавезује Управу друштва да усвоји кодекс или предузме друге одговарајуће мере којима ће се обезбедити да осигуравач испуњава све важеће законе, подзаконске прописе, одлуке надзорних органа и интерне политике, као и да етички и одговорно води своје пословање. Ради оцене да ли се пословање води на етички начин, функција законитости пословања мора да утврди, примени и одржава одговарајуће механизме и активности да би се:

- „дефинисала и одржавала етичка корпоративна култура” ;

- обезбедило да осигуравач прати и има адекватне процедуре, процесе и контроле „у вези са кључним областима законских, надзорних и етичких обавеза”;

- обезбедило поверљиво извештавање од стране запослених о запажањима, недостацима, потенцијалним или стварним прекршајима „у вези са осигуравачевим интерним процедурама, законским и надзорним обавезама или етичким питањима”.⁴¹³

Поред управе друштва успостављање и функционисање целовитог система управљања ризиком у осигуравајућем друштву обезбеђено је и гарантовано постојањем његових кључних функција.⁴¹⁴ Целовитост и вишеслојност система управљања (ризицима), омогућује се у остваривању улоге сваког носиоца појединачно и кроз њихове узајамне односе унутар друштва и изван друштва у целини, као и према органу надзора. Истовремено сви односи који се успостављају између различитих носилаца права, обавеза и одговорности појединачно и у њиховом јединству и узајамној спрези су интегрисани путем система интерних контрола и адекватним информационим системом. Стога, систем управљања *de iure* и *de facto* може да се схвати као значајан део целокупне структуре корпоративног управљања.⁴¹⁵

Функција праћења усклађености мора бити део свеукупне културе пословања друштва,⁴¹⁶ како би друштво могло бити конкурентно на тржишту, како би очувало своју репутацију и интегритет, али и поверење код својих акционара и клијената. Међутим, без обзира на огроман значај ове функције, битно је нагласити да иако она треба да представља неизоставни део структуре друштва, усклађеност пословања не може бити у надлежности искључиво једне особе или функције. Уколико би тумачење ишло у правцу да је усклађеност или контрола над усклађености пословања одговорност искључиво функције праћења усклађености, тада би се ризик усклађености у пракси повећавао уместо да се смањује. Значај ове функције огледа се управо у олакшавању спровођења ове обавезе друштва свим запосленима и члановима управе и то од стране лица која имају посебна знања и искуства.

Контрола усклађености пословања представља много више од формалног праћења скупа правила и њена суштина је у креирању вредности у пословању као главног принципа пословања.⁴¹⁷ Она представља начин размишљања и потребно је да буде уплетена у све активности и процесе унутар компаније, као и да буде поштована од стране сваког

⁴¹² П. Марано, 2015, 173.

⁴¹³ International Association of Insurance Supervisors, „Insurance Core Principles and Common Framework for the Supervision of Internationally Active Insurance Groups“, Principle 8.5.6, 89-90.

⁴¹⁴ Директива, рецитал 30.

⁴¹⁵ Љ. Стојковић, „Правни аспекти система управљања у друштву за осигурање и принцип сразмерности према Директиви о Солвентности II“, *Сразмерност и правна извесност у праву осигурања*, Удружење за право осигурања Србије, 2017а, Палић, 281.

⁴¹⁶ The Changing Role of Compliance, 9.

⁴¹⁷ V. S. Khanna, „Compliance as Costs and Benefits”, *The Cambridge Handbook of Compliance*, 2021, 15.

запосленог.⁴¹⁸ Узимајући у обзир да је функција праћења усклађености релативно нова функција, а поготово у осигуравајућим друштвима могуће је да овој функцији буду додељена задужења која су шире постављена од оних одређених Директивом или Законом, иако тумачење одредаба Директиве упућује на став да су обавезе ове функције њом исцрпно дефинисане. Међутим, не би било изненађујуће да се обавезе ове функције прошире и на етику и кодекс понашања, спречавање сукоба интереса, поштен однос према клијентима и/или потрошачима, борбу против мита и корупције, спречавање превара, заштита личних података и пословне тајне, оцена примерности надзорних/управљачких органа, активна улога у спровођењу политика пословања, друштвено одговорно пословање. Добра култура праћења усклађености може имати корист на више начина који укључују пре свега низак организациони, индивидуални и репутациони ризик, веће самопоуздање запослених током обављања посла, привлачење, задржавање, али и ангажовање нових запослених, побољшава се транспарентност која омогућава боље доношење одлука.⁴¹⁹

Незаконито пословање може довести до трошкова и казни за друштво, као и у крајњој линији до престанка рада друштва. Међутим ипак као главни значај функције праћења усклађености се наводи заштита од репутационог ризика и губитка поверења клијената.⁴²⁰ Добра култура усклађености пословања шаље клијентима поруку озбиљности и добре организационе структуре и улива сигурност у рад друштва. Репутациони ризик је водећи покретач функције усклађености. Поседовање прецизног, ефикасног програма усклађености пословања јасно ставља до знања заинтересованим странама да је то главни приоритет друштва, чиме се улива поверење корисницима.⁴²¹ Такво понашање показује посвећеност пословању на прави начин и по највишим етичким стандардима. Корисници теже да послују са друштвима која деле њихове вредности и принципе усклађености пословања, који им из тих разлога уливају поверење.

Даље, поред изградње и очувања репутације, ефикасан програм усклађености пословања друштва показује стручност компаније у вези са свим релевантним законима и прописима. Међутим, и стручност у погледу познавања прописа утиче на њену репутацију и однос клијената према друштву, тако да и из овога директно произлази чињеница да је усклађеност пословања један од највећих индикатора поверења у пословање компаније и механизам заштите њене репутације.

5. Однос функције праћења усклађености са правним одељењем осигуравајућег друштва

Правно одељење осигуравајућег друштва представља значајан сегмент у организационој структури друштва. Узимајући у обзир обавезе правног одељења са једне стране, као и то да постоји његова директна повезаност са управом (саветовање у вези са свим правним питањима), и функције праћења усклађености пословања са друге стране није јасно какав је однос између ова два организациона дела.⁴²² Дилема се односи на питање да ли би функција праћења усклађености требало да буде интегрисана у правно одељење осигуравајућег друштва или је довољна само сарадња између њих. Из наведених разлога изненађујућа је чињеница да Директива Солвентност II у потпуности занемарује постојање правног одељења, не помињући га ни у једном једином члану.

⁴¹⁸ J. S. Nelson, "Compliance as Management", *The Cambridge Handbook of Compliance*, 2021, 106.

⁴¹⁹ M. K. Jain, „Regulatory and Supervisory Expectations on Compliance Function in Banks“, *RBI Bulletin*, 2019, 89.

⁴²⁰ Већ смо поменули познату изјаву *Warren Baffet-a* која јасно говори колико је лако изгубити репутацију, углед и поверење клијената у чему се огледа и првобитни значај функције праћења усклађености.

⁴²¹ Основни принцип контроле усклађености пословања јесте очување интегритета и репутације друштва. Ради остварења тог циља неопходно је да све организационе јединице, органи и запослени поштују законске и друге прописе.

⁴²² S. Swammy, M. McMaster, 2018, 58-59.

5.1. Разграничење надлежности правног одељења и функције усклађености пословања

Обавезе правног одељења у осигуравајућем друштву зависи пре свега од задатка који му је наметнуо управни одбор у оквиру своје руководеће улоге. Садржина послова додељених правном одељењу најчешће укључује све процесе везане за законе, осим питања пореза, Закона о раду и Закона о осигурању. Они су углавном додељени одговарајућем оперативном одељењу. Из тих разлога може се закључити да су примарни задаци правног одељења: правно саветовање управног одбора, које иначе има акценат на корпоративном праву; саветовање запослених; анализу процедура за остваривање законитости; и пројектовање структура и процедура из правне перспективе у вези са значајним одељењима унутар структуре друштва. Примарно је избегавање опасности које могу настати везано за примену закона у интересу друштва.

Задаци функције усклађености пословања према Директиви Солвентности II са једне стране испољавају делимично подударане са задацима правног одељења, као што је на пример, пружање правних савета управном одбору и члановима особља. Такође, оно што је заједничко је да ове функције деле циљ поштовања принципа законитости у вршењу својих задатака.

Уколико би се под термином „усклађеност пословања“ подразумевала радње осигуравајућих друштава у складу са законским захтевима заснованим на одговарајућим и адекватним организационим мерама, онда се не би чинило да спајање правног одељења са функцијом праћења усклађености ствара потенцијал за конфликт. То је из разлога што се обе функције односе на испуњавање законских услова усмерених на осигуравајућа друштва, од стране чланова њиховог особља. Активности могу да укључују саветовање, формулацију или надзор, која може бити обављена на захтев, као у правном одељењу, или као део текућих задатка, као у функцији праћења усклађености. Без обзира на променљивост ових услова, принцип законитости је заједничка референтна тачка. Међутим, ова питања су ближе испитана у наставку у погледу одређених области која су делатност правног одељења и оних које су делатност функције праћења усклађености.

Такође, процене правних ризика и ризика усклађености пословања су предвиђене Директивом Солвентност II као обавезе функције праћења усклађености. Утврђивање и процена измена закона и ризика који су са тим повезани представљају и централни задатак правног одељења, као део општег задатка решавања правних питања осигуравајућег друштва. У том смислу, рад правног одељења и функција праћења усклађености се преклапају. Међутим, није очекивано да спровођење овог задатка доведе до потенцијалног сукоба.

Поставља се питање да ли саветовање чланова управе од стране правног одељења доводи ову функцију у конфликт са функцијом праћења усклађености уколико би она била одређена као део правног одељења осигуравајућег друштва, с обзиром да саветовање спада у обавезу обе функције, с тим што функција праћења усклађености обавља контролу, саветовање али у неким случајевима и санкционисање (принудне мере). Правно одељење у основи није окупирано принудним мерама, зато што би такав аспект имао тенденцију да поткопа поверење чланова управе, којима се мора дозволити да отворено прибегну правном одељењу ради саветовања у вези са критичним питањима. Схватање које сматра да такав конфликт постоји је у супротности са тим да Директива Солвентност II уопште не предвиђа обавезу постојања правног одељења, што значи да би оно могло бити додељено неком одељењу унутар осигуравајућег друштва или чак издвојено из самог осигуравајућег друштва. Запослени у правном одељењу такође имају обавезу у складу са својим уговорима о раду да обавесте управни одбор о великим правним проблемима којих постају свесни. Као резултат

тога, не постоји контрадикторност између поверљивог саветовања од стране правног одељења и принудног праћења од стране функције праћења усклађености.

Поред наведеног, када је у питању саветовање чланова управе, оно по чему се ова два организациона дела разликују, је то да се правно саветовање од стране правног одељења односи на оно понашање које је правно могуће за осигуравајуће друштво, а саветовање од стране функције усклађености пословања на оно које је ослобођено ризика. Међутим, то не представља препреку да функција праћења усклађености буде интегрисана у правно одељење.⁴²³ Самим тим обједињавање правног одељења са функцијом праћења усклађености може да доведе до тога да директор или носилац позиције ове комбиноване функције треба да изнесе појединачне перспективе обе ове области приликом саветовања управног одбора. То директно доводи до додатне валидности и објективности правних савета због адекватне самопроцене лица који врши ову функцију узимајући у обзир да разматра обе области. Ово може довести до ситуације да се обе перспективе два правно оправдана савета упућена управном одбору о различитим могућностима преведу у јединствени, добро утемељени правни савет. Прихватање законских процена од стране управног одбора, али и саветовање од комбинованог правног одељења и одељења за усклађеност пословања је у интересу осигуравајућег друштва.⁴²⁴

Правно одељење осигуравајућег друштва има искључиву надлежност за правно саветовање, састављање уговора, споразуме са клијентима и друге правне документе, као и да даје сагласност за правно релевантне документе или процесе пре него што стекну ефекат или буду уведени.⁴²⁵ Насупрот томе, функција праћења усклађености нема одговорност за правне формулације, нити за правно тумачење нормалних пословних процедура у осигуравајућем друштву. Из тих разлога могло би се погрешно закључити да се нагомилавање ризика кроз формирање закона и надзор ризика у оквиру општег правног надзора функције праћења усклађености налазе у сукобу. Оба ентитета су обавезна да поштују принцип законитости и критеријум правно оправданог понашања у интересу тог осигуравајућег друштва. Такође, у критичним ситуацијама оба ентитета су у обавези да примењују *two-man rule* или у посебно критичним ситуацијама да ангажују спољног правног саветника приликом саветовања управног одбора. Самим тим не постоји сукоб између правног одељења са једне стране и праћења ризика од стране функције праћења усклађености са друге стране.⁴²⁶

5.2. Однос правног одељења и функције праћења усклађености из угла њихових карактеристика

Директива Солвентност II предвиђа посебна правила за носиоце кључних функција па самим тим и за функцију праћења усклађености. Из тих разлога поставља се питање да ли те одредбе представљају сметњу за комбиновање ове функције са правним одељењем осигуравајућег друштва.

5.2.1. Право на информисање носиоца или члана функције усклађености пословања

Вршење кључних функција захтева гарантовање одређених права. То се пре свега односи на право на информисање у односу на све чланове друштва. Са друге стране, постоји могућност директног уплитања управног одбора у сва питања из сфере његове одговорности. Овде се пре свега мисли на уплитање у ситуацијама које се односе на правне или

⁴²³ За више о овој функцији као организационом делу правног одељења в: А. Marschlich, "Organisationsformen der Compliance- Function inm Unternehmen, *Der Compliance Officer*, 2015, 149-151.

⁴²⁴ М. Dreher, 2015, 333.

⁴²⁵ S. Swammy, М. McMaster, 2018, 59.

⁴²⁶ М. Dreher, 2015, 334.

репутационе ризике узимајући у обзир чињеницу да управни одбор сноси главну одговорност за поступање друштва у складу са начелом законитости.

На основу одредаба Директиве, само функција праћења усклађености као кључна функција има право на информисање према свим члановима друштва, не и правно одељење. У ситуацији у којој би функција праћења усклађености била одређена као део правног одељења, као што би нпр. могао бити случај у већим правним одељењима, лица која су руководиоци те функције могу да остваре посебно право на информисање искључиво у својству носиоца или члана функције праћења усклађености. Иако то захтева да лице која пружа информацију има свест о улози коју лице запослено у правном одељењу преузима, ипак то не може довести до повреде функције усклађености пословања утврђене режимом Солвентност II. У таквом случају, лице запослено у правном одељењу би само прекорачило своја овлашћења у оквиру функције коју врши као члан правног одељења.

5.2.2. *Захтеви у погледу искуства и пословног угледа*

Претходно смо утврдили да према одредбама Директиве Солвентност II, носиоци четири кључне функције, подлежу посебним захтевима у вези са искуством и пословним угледом.⁴²⁷ Носилац функције усклађености пословања је стога у обавези да испуни ове захтеве, док европски режим надзора осигурања не прописује никакве посебне квалификације за лица запослена у правном одељењу осигуравајућег друштва. Међутим, уколико би лице запослено у правном одељењу било истовремено и носилац функције праћења усклађености, морало би да задовољава посебне захтеве предвиђене режимом надзора осигурања. Са друге стране, можемо претпоставити да би за директора правног одељења било изабрано лице које у сваком случају те услове испуњава, без обзира на интегрисање функције праћења усклађености у правно одељење и посебних квалификација које се у том случају захтевају. У супротном, то би се захтевало због додатне претпоставке о улози носиоца функције праћења усклађености. Из наведених разлога нема очигледних назнака да би захтеви у погледу искуства и пословног угледа које предвиђа нови режим надзора осигурања за носиоца функције усклађености пословања могле да ометају његово спајање са правним одељењем.⁴²⁸

5.2.3. *Захтеви у погледу функционалне одвојености*

Комбиновање правног одељења и функције усклађености пословања могло би се сматрати проблематичним и због принципа функционалне одвојености предвиђеног Директивом Солвентност II који захтева такво одвајање од осталих кључних функција, а пре свега се односи на функцију интерне ревизије.⁴²⁹

Одредбе Директиве предвиђају обавезу осигуравајућег друштва да успостави ефикасан систем управљања који укључује одговарајућу организациону структуру с јасном поделом послова и одговарајућом поделом одговорности.⁴³⁰ Такође, одредбе Директиве предвиђају да систем управљања треба да одговара природи, обиму и сложености пословног ризика у осигуравајућем друштву,⁴³¹ уз могућност да се у малим и мање сложеним друштвима више од једне кључне функције додели једној особи или јединици у оквиру друштва, уз изузетак унутрашње ревизије.⁴³² Самим тим узимајући у обзир да функција усклађености пословања представља једну од четири кључне функције постоји могућност да дође до спајања те функције са још неком или правним одељењем осигуравајућег друштва у

⁴²⁷ *Fit and proper*, Директива, рецитал 34.

⁴²⁸ М. Dreher, 2015, 336-337.

⁴²⁹ Директива, чл. 47.

⁴³⁰ *Ibid.*, чл. 41.

⁴³¹ *Ibid.*, чл. 41, ст. 2, тач. 1.

⁴³² *Ibid.*, рецитал 32.

мањим или мање сложеним друштвима. Међутим, чини се да принцип функционалне одвојености не омета комбиновање правно одељења и функције усклађености пословања ни у једном осигуравајућем друштву, пре свега имајући у виду да правно одељење није одређено као кључна функција у осигуравајућем друштву, тако да се одредбе функционалне одвојености не примењују на њега.

5.2.4. *Захтеви у погледу принципа независности*

Поред принципа одвајања Директива предвиђа и принцип независности који се односи на четири кључне функције. Директива ипак предвиђа комплетну независност само за функцију унутрашње ревизије.⁴³³ Идеја принципа независности кључних функција јесте да не долази до сукоба интереса приликом обављања тих функција. Поред тога што је потребно да постоји независност кључних функција међусобно уколико би у супротном дошло до сукоба интереса, неопходно је да из истих разлога постоји независност кључних функција у односу на друге организационе делове у друштву.

Највећи ризик за сукоб интереса постоји у случају сукоба оперативне и надзорне функције. Као што је већ поменуто функција праћења усклађености може бити организована децентрализовано, када је потребно обезбедити да носилац функције буде ослобођен сукоба интереса како у својим активностима усклађености пословања, тако и у праћењу и усмеравању активности децентрализованог особља за усклађеност. Уколико се упркос томе појави ризик сукоба интереса, током обављања својих активности и ако потенцијални конфликт не проистиче искључиво из дозвољеног децентрализованог задатка, као што је раније описано, онда постоје различите опције како би се спречило да сукоб интереса заиста настане. Једна од њих је да осигуравајуће друштво, у ситуацијама када постоји комбинована функција, предвиди систем одговорности за носиоца функције праћења усклађености и шефа правно одељења у оквиру смерница које се односе на усклађеност пословања. Овај систем би био структуриран са циљем да трајно спречи ризик од сукоба интереса у погледу задатака лица које је истовремено члан правно одељења. Постоји и опција, као што је раније напоменуто, да се прибегне спољном стручном саветнику и интерно успостави правило *two-man rule*.⁴³⁴

Рецитал 31 Директиве Солвентности II омогућава сваком осигуравајућем друштву које успоставља функцију праћења усклађености право да „слободно одлучује како да организује ту функцију у пракси осим ако је другачије наведено у Директиви“.⁴³⁵ Ово додатно потврђује могућност да је могуће децентрализовано организовање кључних функција по принципу „Све што није забрањено је дозвољено“. Самим тим, то се односи са истим ефектом на комбиновање правно одељења и функције усклађености пословања осигуравајућег друштва.

5.2.5. *Захтеви у погледу принципа пропорционалности*

Још један принцип који карактерише нове одредбе надзорног режима осигурања је принцип пропорционалности. У ужем смислу, принцип пропорционалности је водич за остваривање циљева у смислу успостављања ефикасног и ефективног система управљања ризицима.⁴³⁶ „У ширем смислу, пропорционалност је одраз идеје да између средства и циља мора постајати разумни однос. У правном смислу, ова идеја дефинисана је кроз став о

⁴³³ *Ibid.*, рецитал 32.

⁴³⁴ М. Dreher, 2015, 338.

⁴³⁵ Функција је административна способност обављања одређених задатака управљања. Утврђивање поједине функције не спречава друштво да слободно одлучује о начину на који ће организовати ту функцију у пракси осим ако је другачије одређено овом Директивом.

⁴³⁶ А. Ђирић, П. Цветковић, „Принцип пропорционалности у праву Светске трговинске организације“, *Правна ријеч – часопис за правну теорију и праксу*, 14/2015, 31.

потреби постојања баланса између повреде одређене правне норме и санкције која ту повреду прати”.⁴³⁷ Овај принцип је изражен у Рециталу 18⁴³⁸, 19⁴³⁹ и члану 29, став 3⁴⁴⁰ Директиве Солвентност II. Пропорционалност оправдава, односно поставља блаже захтеве јер омогућава примену једноставнијих и лакших метода испуњавања услова солвентности када су у питању друштва са нискоризичним портфељима. Насупрот томе, за друштва која имају сложеније портфеље ризика принцип пропорционалности повећава вероватноћу да ће приликом испуњавања захтева солвентности морати да примењују сложене методе и технике.⁴⁴¹ У тим одредбама законодавац је намеравао да искаже значај „природе, обима и сложености ризика“ осигуравајућег друштва у односу на захтеве који су предвиђени одредбама Директиве. Када се разматрају специфични аспекти кључних функција принцип пропорционалности се управо и примењује са циљем да се утврди на који начин свака од четири кључне функције треба да буде организована и који методи и технике треба да се примене. Из тих разлога, када је у питању однос функције праћења усклађености и правног одељења осигуравајућег друштва управни одбор је дужан да процену изврши у светлу три поменута фактора: природе, обима и сложености ризика. То, међутим, не значи да би у конкретном случају та разматрања могла да доведу до тога да се ове две јединице раздвоје. Уместо тога, ови критеријуми би требало да наведу управни одбор да приликом оцене утврди у којој конфигурацији и са којим ресурсима ће обављати задатке функције праћења усклађености, с обзиром да се ти задаци обједињују са задацима правног одељења.⁴⁴² У мери у којој би ова одлука могла да утиче на, рецимо, очување независности функције праћења усклађености управни одбор осигуравајућег друштва је слободан да примени додатне мере које превазилазе пуко избегавање сукоба интереса. Те мере могу обухватати именоване главног носиоца функције усклађености пословања или његовог заменика у оквиру надзорног режима осигурања на одређени минимални период, међутим, период који не би требао да буде прекратак. Такође, требало би размислити о продужетку периода обавештења о прекиду радног односа. У предвиђању такве мере, с обзиром да их управни одбор осигуравајућег друштва предвиђа због обједињавања функције праћења усклађености са правним одељењем осигуравајућег друштва, потребно је се одлука донесе разматрањем све четири кључне функције осигуравајућег друштва а не само функције праћења усклађености. Имплементација функције праћења усклађености у правно одељење осигуравајућег друштва може бити одговарајућа, имајући у виду да је правно одељење одговорно за тумачење статута, прописа и одлука које доносе органи јавне власти.⁴⁴³

Из свега наведеног следи да је обједињавање функције праћења усклађености не само правно могуће, него у неким ситуацијама чак и пожељно, али наравно уз анализу сваког осигуравајућег друштва, процену „природе, обима и сложености ризика“ друштва и спречавање сукоба интереса.

⁴³⁷ *Ibidem*.

⁴³⁸ „...Како би се осигурала делотворност надзора, све активности надзорних тела треба да буду сразмерне природи, обиму и сложености ризика присутних у пословању друштва за осигурање односно друштва за реосигурање, без обзира на важност предметног друштва за целокупну финансијску стабилност тржишта...”, Директива, рецитал 18.

⁴³⁹ „Ова Директива не би требало да превише оптерећује мала и средње велика друштва за осигурање. Један од начина за остваривање тог циља јест правилна примена начела пропорционалности. То начело треба примењивати и на захтеве који су уведени за друштва за осигурање и друштва за реосигурање као и за извршавање надзорних овлашћења“, Директива, рецитал 19.

⁴⁴⁰ „Државе чланице омогућују да се захтеви прописани Директивом примењују на начин који је сразмеран природи, обиму и сложености ризика присутних у пословању друштва за осигурање односно друштва за реосигурање.“, Директива, чл. 29, ст. 3.

⁴⁴¹ Љ. Стојковић, 2017а, 284.

⁴⁴² М. Dreher, 2015, 338-339.

⁴⁴³ Guidelines for Compliance Function, 9.

6. Закључно о правној природи функције праћења усклађености

Сложена природа функције праћења усклађености и значај који има захтева да постоји независност ове функције. Ту се пре свега мисли на независност од оперативног дела друштва и сваког дела у организационој структури друштва који би могао довести ову функцију у сукоб интереса. Из претходне анализе смо видели да независност не значи самосталност, већ и сама Директива предвиђа да се у зависности од природе, обима и сложености ризика омогући комбиновање кључних функција. Такође, могућа је интеграција ове функције у правно одељење осигуравајућег друштва.

Правна природа треба да буде таква да омогући остваривање законитости пословања друштва, те је значајно да функција праћења усклађености буде *независна функција система управљања*. Она представља кључну функцију осигуравајућег друштва, као део система управљања друштвом. Систем управљања друштвом установљава трајну сарадњу корпоративних органа и кључних функција, од којих се очекује обезбеђење ефикасног система управе.⁴⁴⁴

Јасно је да је правна природа ове функције изузетно комплексна поготово имајући у виду да осигуравајућа друштва до сада нису била у обавези да је формирају. Из тих разлога њену правну природу можемо посматрати из различитих углова. Најпре, узимајући у обзир структуру, организацију и основна обележја, може се рећи да је њена природа таква да по одредбама Директиве она представља *законски прописану функцију система управљања*, која као део система унутрашње контроле и једна од четири кључне функције осигуравајућег друштва треба да обезбеди *ex post* и *ex ante* контролу усклађености пословања, као и едукацију унутар друштва.

Када анализирано функцију праћења усклађености и њене обавезе можемо приметити да једна од њених основних обавеза обухвата *праћење ризика промена у правном окружењу и ризика усклађености*. Из тих разлога може се поставити питање да ли је правна природа ове функције таква да она представља управљање ризицима. Анализом ове обавезе долазимо до закључка да функција праћења усклађености само *утврђује и процењује ризик усклађености*, као и да то није једина обавеза ове функције те је у том смислу не можемо сматрати врстом управљања ризицима, иако мора постојати сарадња између ове две функције. Такође, треба имати у виду да управљање ризицима обухвата и друге ризике са којима се суочава осигуравајуће друштво.

У погледу одређења правне природе ове функције од значаја може бити уређење корпоративног управљања у привредним друштвима, односно одредбе *lex generalis* прописа. Наиме, иако не предвиђа директно функцију праћења усклађености, Закон о привредним друштвима захтева од друштва да испуњавају обавезе које ова функција носи и то путем *унутрашњег надзора*. Унутрашњи надзор према Закону о привредним друштвима спроводи надзорни одбор. Међутим, закон предвиђа да јавно акционарско друштво статутом или другим актом прописује услове које мора испунити лице које руководи пословима унутрашњег надзора у погледу *професионалног и стручног знања и искуства* који га чине подобним за обављање ове функције у друштву. Ово лице мора бити запослено у друштву и обављати само послове унутрашњег надзора и не може бити директор нити члан надзорног одбора ако је управљање друштвом дводомно.⁴⁴⁵ На овај начин закон предвиђа услове у погледу искуства и пословног угледа који се захтевају и од лица задуженог за усклађеност пословања и омогућава његову независност. Према овом закону послови унутрашњег надзора, између осталог, обухватају *контролу усклађености пословања друштва са законом, другим прописима и актима друштва и праћење усклађености организације и деловања*

⁴⁴⁴ П. Марано, 2015, 11.

⁴⁴⁵ ЗОПД, чл. 451.

друштва са кодексом корпоративног управљања. У складу са наведеним, можемо закључити да функција праћења усклађености представља део унутрашњег надзора рада осигуравајућег друштва. Издвајање ове функције у финансијском сектору је неопходно и обавезно, а Кодекс корпоративног управљања предвиђа да би сва друштва у зрелијој фази развоја, а посебно када је реч о сложености пословних процеса или када то захтева природа делатности, требала да размотри оправданост успостављања посебне функције за обављање надзора над усклађеношћу пословања. Када се опредељује за облике интерног надзора друштво треба да сагледа не само тренутне, већ и будуће потребе пословања, стратегије и очекивања кључних заинтересованих страна. Добро осмишљене и примењене контроле треба да буду уграђене у пословне процесе тако да доприносе стабилности пословања, ублажавању ризика и да пружају сигурност руководству и управи у остваривање циљева и планова друштва.⁴⁴⁶

Међутим, приликом одређења правне природе неопходно је поћи од одредаба облигационог права, као и од односа овог лица са друштвом. Наиме, већ смо поменули да друштво одговора за пропусте својих органа и чланова органа, будући да они иступају у име и за рачун друштва. Ово правило је по ставу одређених аутора израз примене општих правила уговора о заступању, према ком заступник иступа у име и за рачун друштва, те из послова које он склапа одговара правно лице у чије име иступа. Са друге стране, лице задужено за усклађеност пословања не можемо сматрати заступником друштва у смислу одредаба ЗОО, узимајући у обзир да оно не закључује уговоре нити предузима друге правне послове. Ипак одредбе Директиве приближавају положај ових лица члановима управе у смислу услова у погледу искуства и пословног угледа, али ово лице се налази на хијерархијској лествици испод управе и одговорност за незаконитост пословања сноси управа. Закон о привредним друштвима познаје неколико облика заступања- законске и статутарне заступнике, остале заступнике, пуномоћнике по запослењу и пословно пуномоћје (прокура). Узимајући у обзир његов положај у друштву, чињеницу да не закључују уговоре нити предузимају друге правне радње, сматрамо да у основи функције праћења усклађености није ниједан од ових облика заступања.

Узимајући у обзир претходно наведено става смо да је у основи ове функције *уговор о налогу*. Узимајући у обзир да одговорност за усклађеност пословања сноси управа друштва, можемо закључити да се лице за усклађеност пословања налази у улози налогопримца које за рачун налогодавца предузима одређене послове везане за усклађеност пословања. Овакав став произлази из неколико карактеристика уговора о налогу. Лице задужено за усклађеност пословања има обавезу подношења извештаја управи и ангажује се за спровођење тачно дефинисаних задатака.

Уговор о налогу подразумева ангажовање *стручног и професионалног лица* за обављање одређених послова за *рачун налогодавца*, што лице задужено за усклађеност пословања јесте.⁴⁴⁷ И сама Директива предвиђа услове у погледу искуства и пословног угледа. Код уговора о налогу, за разлику од уговора о заступању није битно да се ради о правним пословима, већ то могу бити и послови фактичке природе и друге радње.⁴⁴⁸ Налогопримац треба да поступа по упутствима налогодавца и да поступа са дужном пажњом. Та упутства могу бити и само усмеравајућа у погледу његових овлашћења, као што је овде случај, а од лица задуженог за усклађеност пословања се очекује да поступа чак са повећаном пажњом (пажња доброг стручњака) и делује у најбољем интересу друштва.⁴⁴⁹

⁴⁴⁶ Кодекс корпоративног управљања Привредне коморе Србије, *Службени гласник РС*, бр. 99/2012, принцип 26.

⁴⁴⁷ Б. Благојевић, В. Круљ, *Кометар Закона о облигационим односима*, Савремена администрација, Београд, 1980, 229.

⁴⁴⁸ *Ibid.*, 230.

⁴⁴⁹ *Ibid.*, 232-233.

Такође уговор о налогу предвиђа подношење извештаја налогодавцу, што је обавеза лица задуженог за усклађеност пословања које најмање једном годишње мора подносити извештаје управи друштва.⁴⁵⁰

Имајући у виду све наведено, а пре свега чињеницу да се ради о изузетно младој функцији не можемо знати како ће пракса посматрати ову функцију.

⁴⁵⁰ *Ibid.*, 236-238.

ГЛАВА 4

ОДГОВОРНОСТ У СЛУЧАЈУ НЕСПРОВОЂЕЊА УСКЛАЂЕНОСТИ ПОСЛОВАЊА И ОСИГУРАЊЕ ОД ОДГОВОРНОСТИ

Осигуравајуће друштво је као носилац свих обавеза и одговорности дужно да своју делатност обавља у складу са законом, општим актима, актима пословне политике, правилима струке осигурања и актуарске струке, добрим пословним обичајима и пословном етиком. Поред тога закон предвиђа и обавезу пословања друштва у складу с начелом опрезног и савесног поступања.

Међутим, чланови управе представљају „заступнике друштва“ који су у обавези да спроводе законито пословање и сnose одговорност за незаконитост пословања друштва. И сама Директива предвиђа такву одговорност управе друштва. У управљању друштвом органи друштва остварују обавезе и одговорности друштва у вези са контролом и целовитим системом управљања (ризицима).⁴⁵¹ Чланови управе у сектору осигурања имају више ангажоване дужности према друштву у односу на остале привредне делатности.⁴⁵² Заправо, њихова основна обавеза дефинисана је концептом дужности пажње, која служи остварењу најбољег интереса друштва као централне вредности савременог корпоративног управљања.⁴⁵³ Уз то, њихово деловање треба да буде проактивно и превентивно: од њих се очекује да спрече „незаконите и непримерене утицаје и радње.“⁴⁵⁴ То пре свега произлази из одредаба Директиве: „Неким се ризицима може адекватно управљати само захтевима у вези са управљањем, а не количинским захтевима који су исказани потребним солвентним капиталом. Делотворан систем управљања стога је кључан за адекватно управљање друштвима за осигурање и за регулаторни оквир“,⁴⁵⁵ на основу којих ефикасан систем корпоративног управљања подразумева проактиван приступ вођењу пословања и препознавању ризика. Како се између друштва и његових органа успоставља специфичан однос заступања јасно је да друштво одговора за пропусте својих органа и чланова органа, будући да они иступају у име и за рачун друштва.

Са аспекта одговорности за незаконито поступање друштва, односно његових органа, треба имати у виду да орган надзора изриче мере, које погађају друштво и непосредно чланове управе друштва. Стога, одговорност је првенствено на друштву, у смислу обавезе отклањања уочених пропуста у раду управе, као и предузимања других активности сагласно изреченим мерама надзора.⁴⁵⁶ Међутим, поред наведеног потребно је анализирати питање одговорности лица задуженог за усклађеност пословања, евентуалне режиме ослобођења од одговорности и могућност његовог осигурања. Узимајући у обзир да смо сведоци свакодневних дебата о начинима унапређења корпоративног управљања, потребно је нагласити да посебно место у тој дебати припада изналагању механизма дисциплиновања, одговорности и уопште контроле чланова управе али и носилаца кључних функција у друштву. Део те дебате представља осигурање од одговорности.⁴⁵⁷ Битан допринос стварању свести о потреби за том специфичном врстом осигурања на свој начин дала је и наука путем промовисања програма унапређења квалитета корпоративног управљања. Основни разлог интереса свакако је чињеница да се за тако почињену штету одговара личном имовином, одакле је произашла потреба да се одговорност односно финансијски ризик губитка личне

⁴⁵¹ Љ. Стојковић, 2016, 205.

⁴⁵² М. Васиљевић, Н. Петровић Томић, 2020, 10.

⁴⁵³ М. Васиљевић, *Корпоративно управљање: правни аспекти*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2007, 155–160.

⁴⁵⁴ М. Васиљевић, Н. Петровић Томић, 2020, 10.

⁴⁵⁵ Директива, рецитал 29.

⁴⁵⁶ Љ. Стојковић, 2016, 206.

⁴⁵⁷ Н. Петровић Томић, „Осигурање од одговорности директора и чланова управе компанија“, *Анали Правног факултета у Београду*, 2/2008, 181.

имовине осигура. Осигурање ствара позитивну климу за пословне активности, ствара претпоставке за побољшање оперативне учинковитости и утиче на саму одговорност чинећи је јачом.⁴⁵⁸ Међутим, није неочекивано да осигурани чланови управе и лица задужена и за усклађеност пословања услед тога што су осигурани од одговорности за штету предузимају ризичније радње, са мање пажње него што би то био случај да за исте поступке евентуално могу бити позвани на имовинску одговорност (проблем моралног хазарда). Учесталост активирања покривања штета које причињавају управе компанија може „маркирати“ такве компаније на тржишту као неодговорне.⁴⁵⁹ Осигурање од одговорности не отклања лоше поступке чланова управе, већ искључиво последице штетног поступања.⁴⁶⁰

1. Обавезе лица задуженог за усклађеност пословања (compliance officer)

Лица задужена за усклађеност пословања имају вишестрану улогу у модерним компанијама, а строжа регулатива, огромне казне и мере надзорног органа за кршење прописа учинили су ову улогу значајнијом и престижнијом.⁴⁶¹ У случајевима када пословање неког друштва постане проблематично, од посебног је значаја да има користи од савета лица чије искуство и знање омогућава адекватно расуђивање и доношење правовремених и промишљених одлука и које је способно да мотивише законито пословање.⁴⁶² Обавезе лица задуженог за усклађеност пословања,⁴⁶³ произлазе из обавеза предвиђених одредбама Директиве за функцију праћења усклађености и оне су детаљно анализирани у оквиру задатака функције праћења усклађености.⁴⁶⁴

1.1. Обезбеђивање поступања запослених у складу са регулаторним оквиром

Лице задужено за усклађеност пословања има обавезу да обезбеди да сви запослени поступају у складу са регулаторним оквиром, како екстерним, тако и интерним. Одатле произлази и његова обавеза да константно прати промене у правном окружењу, те да размотри како да уведе најбоље праксе за обезбеђење поштовања регулатива и вредности компаније.

Учинити функцију праћења усклађености доступном запосленима је неизоставни елемент успостављања свести о усклађености. Ради остварења тог циља потребно је да запослени имају могућност да се консултују са лицима у оквиру ове функције о решавању спорних питања. Препоручује се да, у циљу подизања свести, функција праћења усклађености помогне запосленима у њиховом раду кроз јасно и детаљно формулисане одговоре, који су поткрепљени темељним објашњењем.⁴⁶⁵

1.2. Одржавање програма усклађености пословања

Лице задужено за усклађеност пословања добро је упознато са значајем одржавања свеобухватних програма усклађености и фокусира се на предности које они имају за осигуравајуће друштво. Међутим, добро конципиран, редовно ажуриран програм усклађености пословања се позитивно одражава и на репутацију лица које обавља ову

⁴⁵⁸ Н. Vojković, „Osiguranje od odgovornosti članova uprava, nadzornih odbora i prokurista trgovačkih društava”, *Zbornik pravnog fakulteta u Zagrebu*, 4/2008, 1026.

⁴⁵⁹ Д. Даниловић, „Корпоративно управљање и осигурање од одговорности директора и чланова управе“, *Српска правна мисао*, 52/2019, 103.

⁴⁶⁰ *Ibid.*, 102.

⁴⁶¹ S. Lorde Marti, „Compliance Officers: More Jobs, More Responsibility, More Liability“, *Notre Dame Journal of Law, Ethics & Public Policy*, 2015, 181.

⁴⁶² М. Krambia-Kapardi, „The Skillset of an Effective Compliance Officer“, *Financial Compliance-Issues, Concerns and Future Direction*, 2019, 189.

⁴⁶³ За више в: S. Swammy, M. McMaster, 2018, 60-81.

⁴⁶⁴ В. Посебни део, Глава 2 дисертације.

⁴⁶⁵ The Best Practice for Operating the Compliance Function, 6.

функцију. Са друге стране, недостаци у програму усклађености ће бити виђени као његови пропусти услед чега може бити позван на индивидуалну одговорност. У данашњем комплексном окружењу, дизајнирање адекватног програма усклађености представља изазов.⁴⁶⁶ Програм усклађености пословања треба да буде тако конципиран да охрабри поштовање вредности компаније и да укључује конкретне и ефективне политике и мере. Такође, неопходно је програм праћења усклађености прилагодити специфичним изазовима са којима се конкретно друштво суочава, укљученим улозима, тржишту, историји и култури друштва, као и оперативним и репутационим ризицима.

1.3. Ревизија интерних политика компаније

Лице задужено за усклађеност пословања мора редовно да спроводи ревизију интерних политика осигуравајућег друштва, како би се умањио ризик да политике и процедуре компаније крше законске прописе који се стално мењају. Самим тим он ће имати обавезу да организује редовне „тренинге“ и утврђује кључне прописе и етичке принципе у оквиру којих запослени морају пажљиво да се крећу у својим свакодневним активностима. Континуираним праћењем и преиспитивањем политика и процедура компаније, мора бити у могућности да идентификује области које је потребно унапредити.

1.4. Остале обавезе

Лице задужено за усклађеност пословања треба да анализира и друге проблеме током обављања својих дужности. Најпре, неопходно је да анализира познате слабости у процедурама које су на снази за контролу исправног функционисања осигуравајућег друштва као што је на пример неприкладна подела дужности између одељења која послују у директном контакту са клијентима и јединицама које послују у канцеларији друштва. Даље, потребно је анализирати рекламације корисника - број таквих рекламација, разлоге њиховог упућивања, износ накнаде исплаћен као резултат рекламација, експозитура у којима може доћи до неправилности у продаји производа, времена потребног за суочавање са приговорима итд. За остваривање пословања у складу са законом од изузетног је значаја и вероватноћа настанка сукоба интереса.⁴⁶⁷ Контрола ефективности норми усклађености пословања подразумева анализу имплементације новоуведених правила, па чак и пословних пракси док не буду укорене у друштву.⁴⁶⁸

Неопходно је укључивање лица задужених за усклађеност пословања у креирање норми одговарајућих за регулисање унутрашњег организационог поретка друштва.⁴⁶⁹ Имајући у виду да се прописи и дефинисање „прихватљивог понашања“ у радном окружењу, а посебно у финансијском сектору, непрестано и брзо мењају, неопходно је да уско сарађује са Управом и пословним јединицама како би поставио смернице и успоставио одговарајуће планове за непредвиђене ситуације и утврдио начин поступања у случају кршења прописа.

2. Одговорност лица задуженог за усклађеност пословања у случају непоштовања обавеза

Лица задужена за усклађеност пословања у осигуравајућим друштвима представљају практично кључне „чуваре“ за спречавање, откривање и отклањање кршења закона, прописа, унутрашњих политика и правила. Због своје улоге, они често ризикују да постану предмет регулаторних истрага и личне одговорности. Иако је намера најчешће јачање функције праћења усклађености, овај ризик такође може обесхрабрити предузимање одговарајућих активности од стране лица задужених за усклађеност пословања, изоловати их из других

⁴⁶⁶ V. Root Martinez, 2020, 266-270.

⁴⁶⁷ T. Braun, 2019, 239.

⁴⁶⁸ *Ibid.*, 240.

⁴⁶⁹ *Ibid.*, 63.

пословних процеса или, у крајњем случају, навести појединце да напусте ову улогу из страха од сношења одговорности за грешке других. Из ових разлога изузетно је важно да одговорност не буде постављена тако да дестимулише лица за обављање ове функције.⁴⁷⁰ Наиме, неопходно да се приликом дефинисање правила одговорност постави тако да их мотивише да своје обавезе извршавају савесно и одговорно, али не да их дестимулише у преузимању ове функције.⁴⁷¹

Најпре је потребно дефинисати да ли је одговорност лица задуженог за усклађеност пословања субјективна или објективна. Анализирајући његове одговорности и положај у друштву можемо закључити да одговорност овог лица треба да буде *субјективна* и кривица је општи основ на ком се заснива одговорност.

2.1. Проблем прешироко постављене одговорности

Последњих година у америчком финансијском сектору проблем је изазвало прешироко постављање одговорности лица задужених за усклађеност пословања, који су често били проглашени одговорним за пропусте у усклађености пословања њихових компанија. Самим тим су се нашли у ситуацији да сматрају да ће њихова лична одговорност само да расте и да је тренутни систем против њих. Често су сматрани одговорним за корпоративне неуспехе у случајевима где они нису уопште био укључени нити знали за повреде закона, већ су због своје позиције у друштву, били потенцијално способни да спрече, или открију и пријаве недолично понашање. Овако постављена одговорност имплицира да у овим случајевима *постоји објективна одговорност лица задуженог за усклађеност пословања, што не би смео бити случај*. Узимајући у обзир честе промене, али и поштравање прописа, ова лица се у обављању своје функције суочавају са све већим ризиком од личне одговорности. Поред тога, осим саветодавне улоге и праћења прописа ова лица се све чешће сматрају кривим уколико је дошло до неких пропуста у поштовању законских прописа у друштву.⁴⁷² Овај ризик од одговорности прети смањењем ранга ефикасних, квалификованих кандидата који теже овој позицији или оних који треба да остану на њој.⁴⁷³ С обзиром на осетљиву природу позиције лица задуженог за усклађеност пословања за очекивати је да се често нађе у парницама или истрагама као сведок или чак

⁴⁷⁰ Напори да се отклоне страхови лица задужених за усклађеност пословања на америчком финансијском тржишту где је ова функција одавно позната чини се да су били неефикасни. У фебруару 2016. године, примера ради, *The Wall Street Journal* известио је да је број лица задужених за усклађеност пословања у банкарском сектору који су напустили посао 2015. године био три пута већи него 2014 године. Докази такође сугеришу да спектар личне одговорности изазива потенцијал код ових лица да преиспитају своје каријерне путеве. У недавно спроведеном истраживању носиоца функције за усклађеност пословања (Chief Compliance Officer-CCO) јавних компанија, шездесет посто је рекло да ће пажљивије размислити о будућим улогама које би могли да предузму с обзиром на ризик од личне одговорности. У анкети коју је спровео *Thompson Reuters* над око 600 лица задужених за усклађеност пословања, 59 процената њих је рекло да очекује да њихова лична одговорност током времена порасте. Последњих неколико година сведоци смо повећања случајева личне одговорности појединих лица задужених за усклађеност пословања због наводних пропуста у програмима усклађености њихових финансијских институција. На овај начин је дошло до ситуације да уместо да се личном одговорношћу утиче на лица задужена за усклађеност пословања да савесније и одговорније обављају свој посао, нашли су се у ситуацији да због превелике одговорности размишљају о потпуном напуштању професије., С. Е. Golumbic, „The Big Chill”: Personal Liability and the Targeting of Financial Sector Compliance Officers”, *Hastings Law Journal*, 2017, 49-81.

⁴⁷¹ Могуће додатно оправдање за приступ регулатора који се заснива на одговорности ових лица је став да лична одговорност подстиче већи степен будности од стране лица задужених за усклађеност пословања. Према овој линији резонувања, спектар личне одговорности пружа им неопходан подстицај да спроведу снажне, ефективне програме усклађености пословања. Такође им нуди више подстицаја да оспоре ризичним или сумњиво понашање управе друштва.

⁴⁷² The Evolving Role of Compliance, 4-5.

⁴⁷³ К. Broughton, „Recruiting and Retaining Compliance Staff Is Key Risk for Banks, Regulator Says“, *Risk and Compliance Journal*, *Wall Street Journal*, 2019, <https://www.wsj.com/articles/recruiting-and-retaining-compliance-staff-is-key-risk-for-banks-regulator-says-11558395878>, 20.05.2021.

као оптужени. Трошкови одбране од таквих захтева или добијања правног заступника чак и ако је само позван као сведок могу се такође показати као финансијски изазовни.⁴⁷⁴ Највећи проблем јесте страх да могу бити кажњени и у оним ситуацијама када су поступали са дужном пажњом, верујући да делују најбољем интересу друштва, што би погрешно упућивало да је њихова одговорност објективна. Из тих разлога циљ јесте и утврдити могућност лица задужених за усклађеност пословања у индустрији финансијских услуга да појачају комуникацију, интеракцију и разумевање са регулаторним органима у вези са регулативом и усклађеношћу.⁴⁷⁵ Узимајући у обзир да је одговорност лица задуженог за усклађеност пословања *субјективна*, одговорност се заснива на кривици и до ослобођења може доћи уколико се утврди да је поступао са дужном пажњом (пажња доброг стручњака) верујући да делује у најбољем интересу друштва.

2.2. Раздвајање одговорности лица задуженог за усклађеност пословања од одговорности носилаца осталих функција у друштву

Пре свега, неопходно је да се раздвоје одговорности вршилаца ове функције у односу на оне функције са којима сарађује, са којима има сличности у обавезама или чији чак може бити интегрални део, а ту се пре свега мисли на правно одељење осигуравајућег друштва или интерну контролу.

Успех програма усклађености пословања сваке финансијске институције, па самим тим и осигуравајућег друштва, зависи од напора више заинтересованих страна, укључујући функцију праћења усклађености, правно одељење, оперативно руководство, управу. Наиме, као што смо претходно утврдили регулатори гледају на оперативно руководство као „прву линију одбране“ са примарном одговорношћу за успостављање система интерних контрола. Усклађеност пословања, функција управљања ризицима и функција за надзор финансијских ризика и питања финансијског извештавања се сматрају „другом линијом одбране“ одговорним за решавање проблема које не реши прва линија одбрана. Стога, наметање личне одговорности лицима задуженим за усклађеност пословања за недостатке програма усклађености пословања у оквиру друштва решавају само један део проблема. Свака линија одбране треба да делује снажно и ефикасно ка заједничком циљу јачања свеукупног контролног окружења осигуравајућег друштва. Радње које не одражавају осећај заједничке одговорности, већ се фокусирају искључиво на улогу лица задуженог за усклађеност пословања, не обезбеђују одговарајући ниво ангажовања свих одговорних лица са циљем да утичу на културу усклађености пословања друштва. Поред тога, такве радње за спровођење закона доводе до тога да лица задужена за усклађеност пословања то посматрају као неправедно стављање укупне одговорности за ефективност програма усклађености пословања на њих.⁴⁷⁶

2.3. Дужности према компанији и одговорност лица задуженог за усклађеност пословања

Најпре потребно је утврдити да ли се ова лица могу сматрати лицима са посебним дужностима према привредном друштву. Узимајући у обзир њихову позицију и одговорности става смо да би лица задужена за усклађеност пословања требало сматрати *лицима са посебним дужностима према друштву*.⁴⁷⁷ У том случају, лица задужена за

⁴⁷⁴ J. A. Tabuena, R. Walker, “ Professional Liability Insurance for the Ethics and Compliance Professional ”, The Health Care Compliance Professional’s Manual, https://assets.corporatecompliance.org/Portals/1/PDF/Resources/past_handouts/CEI/2008/601-4.pdf, 20.11.2021.

⁴⁷⁵ “Framework for Chief Compliance Officer Liability in the Financial Sector”, New York City Bar Association Compliance Committee, 10, https://s3.amazonaws.com/documents.nycbar.org/files/NYC_Bar_CCO_Framework.pdf, 20.11.2021.

⁴⁷⁶ С. Е. Golumbic, 2017, 84-85.

⁴⁷⁷ Нпр. ЗОПД Републике Србије не искључује такву могућност уколико је тако предвиђено оснивачким актом или статутом друштва, чл. 61, ст 2.

усклађеност пословања, као и директори имају обавезу да испуњавају дужности према друштву, али и акционарима и повериоцима осигуравајућег друштва, као и да се придржавају статута, правила и прописа. Слично одговорностима које имају лица запослена у оквиру функције праћења усклађености у другим компанијама, те дужности укључују дужности лојалности и дужност пажње. Иако су ове две дужности у фокусу у савременом корпоративном управљању нормирањем начела законитости пословања оживела је још једна дужност а то је дужност законитог поступања, из ког разлога се и уводи функција праћења усклађености.⁴⁷⁸

Дужност лојалности представља скуп правних стандарда и/или правних правила, која служе за одређивање, одређивање, дефинисање конкретних фактичких ситуација у којима лица са посебним дужностима могу поступати нелојално, односно не поступају у најбољем интересу привредног друштва.⁴⁷⁹ Дужност лојалности захтева од лица задужених за усклађеност пословања да управљају пословима друштва са личном одговорношћу и интегритетом. Забрањено им је да се воде сопственим личним или пословним интересима, или интересима других, на рачун друштва. Другим речима то значи да су лица која имају дужности према компанији (привредном друштву) у обавези да избегавају ситуације у којима може доћи до сукоба њихових интереса са интересом компаније за коју раде и према којој имају дужност лојалности.⁴⁸⁰ Повреда обавезе избегавања сукоба интереса повлачи накнаду штете и пренос користи, које је лице које има дужности остварило, на друштво. Концепт дужности лојалности служи за заштиту интереса друштва, имајући у виду да му лица са дужностима морају бити одана.⁴⁸¹ Значајне дужности лица која имају посебне дужности према друштву јесу чување пословне тајне и поштовање забране конкуренције. Накнада штете и пренос користи, са лица које је прекршило забрану конкуренције, су неке од санкција које се таквом лицу могу изрећи. Лојалност подразумева и да лице које има посебне дужности према компанији не сме да користи пословне могућности компаније за себе, не сме присвајати имовину компаније, не сме прибављати корист од трећих лица повезаних са компанијом и сл.⁴⁸² Дужност лојалности може се дефинисати као поопштрен стандард савесности и поштења у уговорним односима.⁴⁸³

Дужност пажње захтева од поменутих лица да поступају прецизно и марљиво у вођењу послова друштва. Циљ дужности пажње је давање упутстава о томе како лица која терети поменута дужност треба да се понашају приликом вођења послова друштва.⁴⁸⁴ Стандард пажње који се очекује од лица задуженог за усклађеност пословања је *пажња доброг стручњака*, узимајући у обзир да је неопходно да лице на овој функцији поседује посебна знања из струке осигурања, као и да испуњава квалификације у погледу искуства и пословног угледа. То значи да су у обавези да поштују ову дужности према друштву у вођењу дневних оперативних послова друштва у циљу усклађивања са важећим законима, правилима, прописима, интерним процедурама и правилима струке (посебно актуарске струке). Ова одговорност подразумева спровођење одговарајућих политика и пословних циљева. Дужност пажње је схваћена као савесно поступање у професионалном својству функционално усмерена ка остварењу једног од најзначајнијих циљева савременог

⁴⁷⁸ Н. Петровић Томић, 2021, 102.

⁴⁷⁹ Б. Михајловић, „Посебне дужности у периоду ризика од стечаја“, *Анали Правног факултета у Београду*, 3/2019, 188.

⁴⁸⁰ М. Васиљевић, 2013, 107.

⁴⁸¹ Ј. Лепетић, „Компанијскоправни режим сукоба интереса- дужност лојалности“, Београд, 2015, 111.

⁴⁸² Ј. Лабудовић Станковић, „Осигурање од одговорности директора и чланова управног одбора у појединим развијеним државама, са освртом на Републику Србију“, *Сразмерност и правна извесност у праву осигурања*-XVIII Саветовање Палић, 2017, 55-56.

⁴⁸³ Ј. Лепетић, *Компанијскоправни режим сукоба интереса*, Правни факултет у Београду, докторска дисертација, 2014, 82.

⁴⁸⁴ Т. Р. Ковачевић, „Правило пословне одлуке“, *Страни правни живот*, 2/2020, 142.

корпоративног управљања: остварењу и заштити најбољег интереса друштва.⁴⁸⁵ Најважније питање код дужности пажње јесте њена садржина односно питање који се стандард понашања захтева да би дужност била испуњена.⁴⁸⁶

Непоштовање обавеза према друштву води до одговорности која поред имовинске и дисциплинске, може бити и статусна. Имовинска одговорност лица задуженог за усклађеност пословања огледа се у накнади штете друштву. Са друге стране, поред имовинске одговорности, ово лице може одговарати и статусно, у виду разрешења са функције, односно отказа уговора о раду.⁴⁸⁷ Посебан значај последњих година поред ове врсте статусне одговорности има дисквалификација односно забрана обављања истих или сличних послова у одређеном временском периоду. Претходно смо анализирали шта све обухватају обавезе лица задуженог за усклађеност пословања, те би било добро да на тај начин оне и законски буду регулисане што би олакшало утврђивање њихове одговорности.

Обавеза ових лица да поштују дужност лојалности и дужност пажње тј. да осигурају да је њихово пословање у складу са релевантним захтевима, *да поступају са дужном пажњом и у најбољем интересу друштва је основна хипотеза*. Одговорност према друштву требало би да постоји само у случају намере или грубе непажње. У осталим случајевима грађанска одговорност према друштву је искључена.⁴⁸⁸

3. Ослобођење од одговорности

Како би лица задужена за усклађеност пословања била у могућности да своје обавезе испуњавају професионално неопходно је да постоји висок ниво независности, као и потпуна подршка друштва. За ова лица најбитније је да могу да рачунају на заштиту од стране осигуравајућег друштва у случају да буду позвани на одговорност. С обзиром на њихову позицију у друштву често могу бити мета парничног поступка, па је из тих разлога за њих значајно да буду свесни заштите која им је потребна како би избегли евентуалну одговорност.⁴⁸⁹

3.1. Режији ослобођења од одговорности

Одговорности лица задуженог за усклађеност пословања у случају неког случајног пропуста може постојати само у оним случајевима када је сигурно да до кршења законских одредаба не би дошло да је он исте преузео.⁴⁹⁰ Уколико директно учествује у недозвољеним радњама, као и уколико постоји намера или груба непажња, суочиће се са личном одговорношћу. Међутим, као што смо претходно навели одговорност лица задуженог за усклађеност пословања је *субјективна* и његова одговорност би у ситуацијама када је поступао *са дужном пажњом и верујући да делују у најбољем интересу друштва* требало да буде искључена.

⁴⁸⁵ М. Васиљевић, Н. Петровић Томић, 2020, 11.

⁴⁸⁶ В. Марковић, „Законски и статутарни заступници привредних субјеката“, *Право-теорија и пракса*, Нови Сад 7-9/2012, 26.

⁴⁸⁷ За више в: J. M. Pacella, „Compliance Officers: Personal Liability, and Protections, and Posture“, *Brooklyn Journal of Corporate, Financial and Commercial Law*, 2019, 23-37.

⁴⁸⁸ C. Pisani, „Compliance: Wege aus der Persönlichen Haftung“, *Recht*, 98

https://www.pisani-partner.de/downloads/publikationen/2013pisani_haftung_compliance_beauftragter_officer_versicherung.pdf, 15.07.2021.

⁴⁸⁹ J. . A. Tabuena, R. Walker, “ Professional Liability Insurance for the Ethics and Compliance Professional ”, *The Health Care Compliance Professional’s Manual*,

https://assets.corporatecompliance.org/Portals/1/PDF/Resources/past_handouts/CEI/2008/601-4.pdf, 20.11.2021.

⁴⁹⁰ C. Pisani, 97.

Један од начина заштите јесте свакако обештећење од стране друштва. Друштво преузима трошкове одговорности, али и трошкове одбране за дела која произлазе из обављања његових дужности у друштву. Међутим, трошкови обештећења могу бити изазовни и за само друштво, па се као један од режима заштите јавља осигурање од одговорности где осигурани ризик плаћањем премије прелази на осигуравача. На тај начин ова лица могу бити сигурна да ће им бити надокнађена штета за случај да буде покренута парница против њих, односно у правима држава у којима постоји право на директни захтев против осигуравача, да ће трећа лица бити обештећена због одговорности лица задуженог за усклађеност пословања. Осим тога, парнице могу трајати дуго, а у међувремену компанија често финансијски ослаби, те уколико не постоји осигурање од одговорности, она неће моћи да обештети лица задужена за усклађеност пословања.⁴⁹¹ Осигурање од професионалне одговорности из дана у дан постаје све чешћи вид заштите поготово у великим компанијама.

3.2. Посебно о осигурању од одговорности лица задуженог за усклађеност пословања

Осигурање од одговорности директно штити друштво и осигурано лице од трошкова са којима би се суочили услед радњи предузетих у оквиру њихове пословне делатности. Карактеристично је за осигурање директора, а узимајући у обзир да је у осигуравајућим друштвима у Европи обавеза постављања лица задуженог за усклађеност пословања новина још увек не постоји правило закључивања ове врсте осигурања и за та лица. Имајући у виду значај ове функције осигурање директора и чланова управе од одговорности би се могло проширити и на лице задужено за усклађеност пословања.⁴⁹² Ово не значи да се лице задужено за усклађеност пословања сматра чланом управе друштва, чак супротно неопходна је његова независност од оперативног дела друштва, али у америчком и енглеским правом систему који сматрају зачетницима ове позиције у друштву *D&O* осигурање проширује се и на ова лица,⁴⁹³ како би се на тај начин заштитили и од огромних имовинских трошкова којима би били изложени у случају да буду позвани на одговорност.⁴⁹⁴ Највећи изазов представља чињеница да се ради о новој позицији па професионално осигурање од одговорности није још увек довољно развијено и осигуравајућа друштва могу имати проблем да разумеју послове које обухвата ова функција.⁴⁹⁵ Најпре је потребно утврдити да ли се лице задужено за усклађеност пословања може сматрати *службеником* осигуравајућег друштва у смислу осигурања од одговорности *директора и службеника (directors & officers liability insurance)*. Имајући у виду начин на који Директива дефинише ова лица, става смо да би као једну од кључних функција у друштву, ова лица требало да буду обухваћена осигурањем од професионалне одговорности. Узимајући у обзир да се на хијерархијској лествици налазе испод директора, на наплату би долазили после њих, али би им осигурање пружио могућност да боље, професионалније и са мање притиска извршавају своје обавезе. Приликом установљавања осигурања потребно је применити сва правила предвиђена за директоре везано за искључене ризике и умањење моралног хазарда. Основна предност осигурања је привлачење способних носилаца функције који слободније доносе пословне одлуке. Путем осигурања од одговорности ће се заштити друштво од огромних финансијских губитака, али и лице задужено за усклађеност пословања.⁴⁹⁶ Ова врста осигурања представља

⁴⁹¹ Ј. Лабудовић Станковић, 2017, 53-54.

⁴⁹² У америчком и енглеском праву где се ова функција најпре и јавља правило је да *D&O* осигурање обухвата и *compliance officera*.

⁴⁹³ За више в: R.J. Koch, "Versicherungsschutz für Compliance Officer", *Der Compliance Officer*, 2015, 353-363

⁴⁹⁴ За више в: J. A. Tabuena, R. Walker, "Professional Liability Insurance for the Ethics and Compliance Professional", *The Health Care Compliance Professional's Manual*,

https://assets.corporatecompliance.org/Portals/1/PDF/Resources/past_handouts/CEI/2008/601-4.pdf,

⁴⁹⁵ *Ibidem*.

⁴⁹⁶ За више о правној природи ове врсте осигурања в: В. Чоловић, „Правна природа осигурања од одговорности“, Годишњак факултета правних наука, Бања Лука, 2020, 5-20.

значајан механизам корпоративног управљања које ће допринети сигурности и мирнијем раду осигуравајућег друштва.

4. Одговорност управе друштва за незаконито пословање

Директива Солвентност II предвиђа главну одговорност управе друштва за незаконито пословање што значи да без обзира на увођење нове функције праћења усклађености као једне од кључних функција у друштву, није скинута одговорност са управе.⁴⁹⁷ Ово несумњиво произлази и из чињенице да се функција праћења усклађености на хијерархијској лествици налази испод управе друштва и има обавезу подношења извештаја управи. Задатак ове функције је пре свега да примени систем превенције и откривања неусклађености, обучи запослене, надгледа поштовање законских норми и интерних правила компаније, истражује неправилности и пренесе информације о томе управи друштва, са или без савета о томе шта би требало учинити. Самим тим ова функција је лишена коначног одлучивања или дисциплинске моћи.

Органи друштва управљају друштвом доношењем пословних одлука и на тај начин остварују обавезе и одговорности друштва у вези са контролом и целовитим системом управљања.⁴⁹⁸ Узимајући у обзир наведено може се закључити да друштво одговора за пропусте својих органа и чланова органа, будући да они иступају у име и за рачун друштва. Ово правило је израз и примене општих правила уговора о заступању, према ком заступник иступа у име и за рачун друштва, те из послова које он склапа одговара правно лице у чије име иступа.⁴⁹⁹ Усклађеност пословања је кључни задатак који се односи на све чланове управе.⁵⁰⁰

4.1. Дужности чланова управе

У случају повреде дужности чланова управе друштво може претрпети последице о којима је већ претходно било речи. Чланови управе, као заступници друштва имају одговорност да поступају са дужном пажњом и у најбољем интересу друштва, што значи да имају две дужности према друштву које су нераскидиво повезане, дужност пажње и лојалности.

Они у осигуравајућем друштву обављају професионалну делатност која има своја специфична правила струке и обичаје. Наиме, поред обавезе поштовања закона, подзаконских аката, интерних правила ова лица имају обавезу поштовања правила струке посебно актуарске струке што захтева виши степен пажње. Такође, морају испуњавати услове који се односе на пословни углед и искуство што ствара претпоставку да имају одговарајуће стручне квалификације за обављање дужности члана управе. Из тих разлога може се закључити да је стандард пажње који се захтева „пажња доброг стручњака“. Мерило за пажњу која се очекује треба да одговара пажњи коју би применило лице које самостално управља друштвом и свесно је својих дужности, као и тога да не управља пословањем својим, већ туђим средствима онако како то чини особа којој је поверена брига о туђим имовинским интересима. Уколико има посебна знања, обавеза је да их примени, што подиже ниво пажње коју је дужан показати у свом раду.⁵⁰¹

⁴⁹⁷ “Државе чланице осигуравају да управни и надзорни одбор друштва за осигурање односно друштва за реосигурање има крајњу одговорност за то да је предметно друштво усклађено са законима и другим прописима донесеним у складу с овом Директивом”, Директива, чл. 40.

⁴⁹⁸ Љ. Стојковић, 2016, 205.

⁴⁹⁹ М. Васиљевић, 2013, 199.

⁵⁰⁰ К. Kanzenbach, *The Model of the Corporate Compliance Officer*, Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2020, 472.

⁵⁰¹ За више видети: Ј. Барбић, „Одговорност чланова управе друштва капитала за штету“, 2017,

Чланови управе, посебно у осигуравајућим друштвима у обавези су да обезбеде свеобухватно и континуирано праћење и контролу законитости пословања друштва како би се предупредиле потенцијалне грешке и пропусти запослених и настанак штетних последица.

4.2. Одговорност и осигурање од одговорности чланова управе

У случају кршења законских процедура, интерних прописа, правила струке директори могу одговарати статусно и имовински, па се може закључити да се они приликом управљања друштвом сусрећу са бројним ризицима као што су потенцијални финансијски губици, нарушавање угледа, прекид мандата као последица покретања судских поступака против њих. Из тих разлога, када постоји тако строг систем одговорности за њих постаје врло тешко да се снађу у обављању управљачких функција, што се превазилази закључивањем уговора о осигурању од одговорности,⁵⁰² и на тај начин се омогућује задржавање квалитетног управљачког кадра.⁵⁰³ Позитивним ефектима, тј. предностима ове врсте осигурања сматра се и могућност елиминисања рада управе која иде на штету акционара, могућност да осигуравачи унапреде системе корпоративног управљања, да се анализом премија добију квалитетне информације о стандарду корпоративног управљања. Са друге стране, мане се базирају на аргументима да осигурање доводи до проблема моралног хазарда, отварања врата опортунистичком понашању, те да премије осигурања не морају одговарати квалитету управљања компанијама, и на крају да ови уговори у осигурању нису пресудни у привлачењу и задржавању стручног чланства управе.⁵⁰⁴ Осигурана лица, услед тога што су осигурана од одговорности за штету ће често бити склони да предузимају ризичније поступке, а учесталост активирања покривања штета може учинити да се та осигуравајућа друштва на тржишту котирају као неодговорна.⁵⁰⁵

Осигурање од одговорности је један од начина заштите чланова управе од одговорности и значајан инструмент постојећег корпоративног управљања из неколико разлога.⁵⁰⁶ Најпре, циљна функција ове врсте осигурања се надовезује на циљну функцију режима одговорности. Ово осигурање сврстава се у осигурање од професионалне одговорности. Осигурање од одговорности, генерално, али и осигурање од професионалне одговорности има два циља: заштиту трећих оштећених лица, али и заштиту даваоца услуге. Да није осигурања, давалац услуге би морао сам да на терет своје имовине надокнади проузроковану штету.⁵⁰⁷ Осигурање професионалне одговорности има за предмет исплату надокнаде трећим лицима у случајевима где је лице које се бави одређеном професијом (осигураник) пропустило да савесно испуни задатак чије извршење му је поверено, ако је због тог пропуста проузрокована штета.⁵⁰⁸ Ова врста осигурања пружа слободу деловања, уклања страх од негативних последица грешке која може бити сасвим нормална и уобичајена при обављању неке делатности. На овај начин оно позитивно утиче на развој потребних,

www.vtsrh.hr/uploads/Dokumenti/Savjetovanja, 2., 20.03.2022.

⁵⁰² За више в: N. Jia, X. Tang, „Directors’ and Officers’ Liability Insurance, Independent Director Behavior, and Governance Effect“, *The Journal of Risk and Insurance*, 2016, 1-42.

⁵⁰³ Н. Петровић Томић, 2008, 192-194.

⁵⁰⁴ R. MacMinn, Y. Ren, L. Han, „Directors, Directors and Officers Insurance, and Corporate Governance“, *Journal of Insurance*, 2012, 164-166.

⁵⁰⁵ Д. Даниловић, 2019, 103.

⁵⁰⁶ За више в: Н. Петровић Томић, „Осигурање од одговорности директора и чланова управног одбора акционарског друштва“, допуњена докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2011.; Н. Петровић Томић, „Утицај осигурања од одговорности директора на први агенцијски проблем“, *Европске (ЕУ) реформе у праву осигурања Србије* (ур. Ј. Славнић, С. Јовановић) Удружење за право осигурања Србије, Београд 2010, 339–356.; Н. Петровић Томић, „Утицај осигурања одговорности директора на трећи агенцијски проблем“, *Промене у праву осигурања Србије у оквиру европског (ЕУ) развоја права осигурања*, (УПОС), Београд 2011а, 301–319.

⁵⁰⁷ Ј. Славнић, „Осигурање од професионалне одговорности данас“, *Ревизија за право осигурања*, 3/2006, 24.

⁵⁰⁸ D. Kourmatzis, „Осигурање професионалне одговорности у државама *common law* система и континенталног система права“, *Ревизија за право осигурања*, 3-4/2009, 33.

често и нужних делатности у некој друштвеној заједници. Осигурање од професионалне одговорности спада у имовинска осигурања.⁵⁰⁹ Управо зато што постоји професионална одговорност, обављање функције директора, односно члана управног одбора значи да се од таквих лица захтева повећана пажња. Заправо, директори и чланови управе су дужни да поступају у складу са правилима струке и обичајима, тј. у складу са пажњом доброг стручњака, а не са обичном пажњом.⁵¹⁰ Директори и чланови управе који се понашају савесно, према правилима струке осигурања и правилима о управљању ризиком, који доносе одлуке у складу са најбољим интересом друштва неће доћи у ситуацију да сnose личну одговорност.⁵¹¹

Осигурање од одговорности директора има корективну улогу у погледу одговорности. Кључно за разумевање огромног значаја осигурања од одговорности директора у систему корпоративног управљања је да оно покрива обичну непажњу (као и било које друго осигурање од одговорности). То га чини пожељним корективним инструментом. Оно у исто време ублажава одвраћајуће дејство стриктног режима одговорности у сектору осигурања и спречава да он постане сметња прихватању менаџерских позиција у компанијама.⁵¹² На крају, осигурање од одговорности директора има двоструку заштитну улогу. Осим заштите чланова управе од финансијских последица личне одговорности, ово осигурање штити и интерес компаније. Непосредно, када се сама компанија нађе у улози оштећеног и подносиоца одштетног захтева против члана управе. Поред тога и посредно јер за пропусте чланова управе одговара сама компанија, те има интерес да подржи прибављање осигурања од одговорности директора захваљујући чијем деловању ће она бити мање изложена тужбама које се заснивају на одговорности „њених“ чланова управе. Осигурање од одговорности чланова управе треба да обезбеди равнотежу између екстензивно постављене одговорности и подстицања успешног вођења пословања. Са проширењем пословања, а нарочито са технолошким развојем компаније и сложеношћу послова које обавља, расту и извори одговорности, као и ризик да се против директора и чланова управног одбора поднесу тужбе. Зато ово осигурање добија на значају и куповину често захтевају сами директори како би се прихватили функција.

Осигурање од одговорности директора и чланова управе обухвата три типа осигурања. Покриће типа А има за предмет потенцијалну одговорност чланова управе друштва за осигурање и пружа им заштиту у случају да они из својих личних средстава морају да сnose трошкове одбране или накнаде штета. Његов значај долази до изражаја ако компанија не може (због инсолвентности), не сме (због законске или статутарне забране) или неће (због тога што је таква воља новог одбора директора) да исплати накнаду уместо директора који су оглашени одговорним.⁵¹³ Ова врста осигурања покрива све трошкове (трошкове одбране, накнада штета, итд.) које су директори и чланови управе, на основу правоснажне пресуде или поравнања, дужни да накнаде, а за које не могу добити обештећење од компаније.⁵¹⁴ Покриће типа Б омогућава компанији да од осигуравача регресира износе које је исплатила по основу одговорности чланова својих корпоративних органа, док последње покриће типа Ц представља осигурање од одговорности компанија. У погледу осигурања од одговорности директора и чланова управе првенствено се мисли на покриће типа А.

⁵⁰⁹ М. Џурковић, „Осигурање од извануговорне и уговорне(професионалне) одговорности“, Инженјерски биро, Загреб, 2015, 153.

⁵¹⁰ Ј. Лабудовић Станковић, 2017, 53.

⁵¹¹ М. Васиљевић, Н. Петровић Томић, 2020, 31.

⁵¹² *Ibid.*, 31-32.

⁵¹³ R. C. Anderson, H. Lane, Considering D&O Insurance, 1.

<http://eventuring.kaufmann.org/resources/resource.aspx?id=33990>, наведено према: Н. Петровић Томић, 2008, 181, фн. 4.

⁵¹⁴ K. Schelauske, „D&O Versicherung, Airbag für jeden Firmenchef“, *Steuern & Finanzen* 2/2008, 36.

Осигурањем су покривене штете које проузрокују чланови управе у свом редовном пословању, односно вршењу надзора власницима, акционарима и повериоцима компаније. Осигурањем су покривене штете нанете трећим лицима на основу грађанскоправне одговорности.⁵¹⁵ У овом осигурању је правило да осигураници сnose један део губитка тј. самопридржај.⁵¹⁶ Смисао уговарања самопридржаја јесте да се осигурана лица што више труде крајње савесно и одговорно да до штете не дође, односно да она буде што мања, па зато ако до ње ипак дође, један део пада на њихов терет. За штету у висини самопридржаја осигуравач не одговара. На тај начин елиминишу се мале штете јер њихова обрада може бити врло скупа.⁵¹⁷

Правило је углавном да се ова врста осигурања закључује на годину дана и продужава се сваке година за исти период, што значи да спада у краткорочна осигурања.⁵¹⁸ Двадесет први век карактерише променљивост ризика који осигуравачи преузимају и које, из тих разлога нису у стању адекватно да процене, те оваква техника закључења уговора више одговара осигуравачима, јер они преузимају прихватљив ризик. Са друге стране имајући у виду да осигурање производи дејство само када се покрене поступак у току периода за које је закључено осигурање, за осигураника је адекватније да се обезбеди да уговор важи бар неколико година. Ако трајање осигурања није тако одређено, може се десити да захтев против директора буде подигнут након што је компанија продата или над њом отворен поступак реорганизације тако да он неће имати покриће.⁵¹⁹ Изузетно, уколико је у полису унета клаузула о откривању и продужењу покрића, осигураник може, ако су произашли из околности које су се десиле у току периода осигурања, уз доплату премије осигурања, да се користи покрићем и у погледу захтева који буду истакнути у одређеном периоду након истека покрића.⁵²⁰

Као и у осталим врстама осигурања од одговорности и у овој врсти осигурања постоје искључени ризици. Они најчешће произлазе из дужности које ова лица имају према привредном друштву. Из тих разлога, осигурањем није покривена штета настала због преварног и непоштеног понашања. Полиса не покрива штете проистекле услед кршења обавезе лојалности где постоји конфликт интереса између компаније и члана управе. Такође, нису покривене ни штете у погледу којих један осигураник истиче захтев за накнаду од другог осигураника (тзв. клаузула осигураник против осигураника). Овом полисом нису покривене ни штете настале приликом остварења личног добитка осигураника и штете због куповине неадекватног осигурања.⁵²¹ Полисом овог осигурања нису покривени захтеви за накнаду штете проистекле по основу нелегалног стицања профита. Поред тога, све што је искључено законом, такође, не може ни бити предмет осигурања, као ни намерни пропусти и грешке.⁵²²

Нека од истраживања бране став да оне компаније које имају имплементиран адекватан систем корпоративног управљања немају ни потребу да своју имовину обезбеђују путем осигурања, а посебно имајући у виду чињеницу да добар систем корпоративног управљања умањује ризике, док се код компанија које имовину обезбеђују путем осигурања

⁵¹⁵ З. Радовић, „Осигурање директора и чланова надзорног одбора од одговорности у ЕУ“, *Зборник радова удружења за право осигурање Србије*, 2008, 229.

⁵¹⁶ Т. Vaughan, „Основе осигурања – управљање ризицима“, Загреб: Мате, 2000, 457.

⁵¹⁷ Ј. Лабудовић Станковић, 2017, 56.

⁵¹⁸ За више в: В. Чоловић, „Временско ограничење обавезе осигуравача- примена *claim's made* клаузуле код осигурања од одговорности“, *Право и привреда*, 7-9/2018, 251-265.

⁵¹⁹ Н. Петровић Томић, 2008, 187.

⁵²⁰ J. W. Bishop, „Understanding D&O Insurance Policies“, *Harvard Business Review*, March-April 1978, 27.

⁵²¹ E. Vaughan, T. Vaughan, „Fundamentals of Risk and Insurance“, *New York: John Wiley & Sons*, 2003, 593.

⁵²² S. Harrington, G. Niehaus, „Risk Management and Insurance“, *New York: McGraw-Hill*, 2004, 620-621.

може уочити недостатак система корпоративног управљања.⁵²³ Покривање широког спектра случајева одговорности и различити предуслови за остварење утврђени у законодавствима и пословној пракси указују на чињеницу да је могуће заобилажење индивидуалне одговорности, што може бити погубно за систем корпоративног управљања.⁵²⁴ Ипак, то да ли ће тржишни учесници ове уговоре детектовати као предност или недостатак система корпоративног управљања осигуране компаније зависи од склопа низа околности. Међутим, чињеница да то може бити и негативан фактор указује да је неопходно да компаније опрезно поступају приликом увођења наведеног института у систем корпоративног управљања, као и да законодавац мора на одговарајући начин регулисати ове уговоре.⁵²⁵ Из наведених разлога у науци ће остати подељени ставови у погледу корисности ове врсте осигурања у оквиру система корпоративног управљања.

⁵²³ H. Chiang, S. Lin, L. He, „Implications of Auditor Characteristics and Directors and Officers Liability Insurance for Going-Concern Audit Opinions: Evidence from Taiwan“, *International Bussines Research*, 2015, 136-137.

⁵²⁴ Д. Даниловић, 2019, 103.

⁵²⁵ *Ibid.*, 102.

ГЛАВА 5

ФУНКЦИЈА ПРАЋЕЊА УСКЛАЂЕНОСТИ У СРПСКОМ ПРАВУ ОСИГУРАЊА

Нови Закон о осигурању предвиђа обавезу друштва за осигурање да обезбеди постојање и функционисање ефикасног система управљања, који укључује управљање ризиком,⁵²⁶ систем интерних контрола, интерну ревизију и актуарство.⁵²⁷ Поред тога предвиђа и контролу усклађености пословања која је одређена као део система интерних контрола. Контрола усклађености пословања друштва за осигурање укључује обавештавање управе о пословању друштва у складу с прописима, као и процену могућег утицаја промене прописа на пословање друштва и идентификацију и процену ризика усклађености пословања.⁵²⁸

Обавеза пословања у складу са законом није новина ни у српском законодавству, још Закон о осигурању из 2004. године је предвиђао обавезу законитости пословања, али није познавао функцију усклађености пословања. Одлуком о систему интерних контрола и управљању ризицима у пословању друштва за осигурање, која је донета на основу тог закона прописивала се дужност провере усклађености пословања друштва, донетих одлука и других аката са прописима.⁵²⁹ Ова обавеза припадала је интерној контроли коју спроводи оперативно руководство (прва линија одбране). Све наведено говори у прилог чињеници да ни законодавац ни регулаторно тело нису увидели потребу да се обезбеди уверење да је прва линија одбране адекватно имплементирана и функционална. Ослонили су се на активности интерне ревизије, а то није дало задовољавајуће резултате, имајући у виду и динамичност пословног окружења и честе промене правних прописа на тржишту осигурања.

Важећи Закон о осигурању предвиђа као што смо претходно утврдили обавезу поштовања два начела пословања, начело законитости пословања и начело опрезног и савесног поступања⁵³⁰ што заправо представља прилагођавање начела савесности и поштења природи осигуравајућих друштава.⁵³¹ И сам Кодекс пословне етике предвиђа начело савесности и поштења као једно од начела која представљају израз пословне етике друштва.⁵³² Такође, у складу са Одлуком о систему управљања у друштву за осигурање/реосигурање надзорни одбор друштва одговоран је за успостављање ефикасног система управљања којим се обезбеђује управљање пословима друштва у складу с начелом опрезног и савесног поступања, као и за надзор над тим системом, који нарочито обухвата праћење и процену његове адекватности, као и унапређење тог система.⁵³³ Сва ова правила имају императивни карактер, дакле друштво нема право избора да ли ће их применити или не.

Народна банка Србије је у оквиру Одлуке о условима и начину вршења надзора над пословањем друштва за осигурање/реосигурање и других субјеката надзора у делатности

⁵²⁶ За више в: В. Чоловић, „Управљање ризиком у привредним друштвима“, *Часопис за економију и тржишне комуникације*, Бања Лука, 2/2015, 237-252.

⁵²⁷ ЗО, чл. 147.

⁵²⁸ *Ibid.*, чл. 151.

⁵²⁹ Одлука о систему интерних контрола и управљању ризицима у пословању друштава за осигурање, *Службени гласник РС* бр. 12/2007.

⁵³⁰ „Друштво за осигурање, друштво за реосигурање, друштво за посредовање у осигурању, друштво за заступање у осигурању и заступник у осигурању дужни су да своју делатност обављају у складу са законом, општим актима, актима пословне политике, правилима струке осигурања и актуарске струке, добрим пословним обичајима и пословном етиком.“ Такође ова друштва су у обавези да послују у складу с начелом опрезног и савесног поступања, ЗО, чл. 19.

⁵³¹ „У заснивању облигационих односа и остваривању права и обавеза из тих односа стране су дужне да се придржавају начела савесности и поштења.“, ЗОО, чл. 12.

⁵³² Кодекс пословне етике, чл. 11.

⁵³³ Одлука о систему управљања у друштву за осигурање/реосигурање, тач. 3.

осигурања дефинисала незаконитости и неправилности у раду осигуравајућих друштава. На основу ове Одлуке незаконитостима у пословању друштва сматрају се стања, односно поступци који нису у складу с прописима којима се уређује пословање друштва. Неправилностима у пословању друштва сматрају се стања, односно поступци који нису у складу с пословним политикама и интерним актима друштва, као и правилима струке осигурања и актуарске струке, добрим пословним обичајима и пословном етиком, односно недоследна примена политика и аката, којом се угрожава пословање тог друштва, посебно у вези са организационим захтевима и системом управљања ризицима.⁵³⁴

Четири функције система управљања у Републици Србији морају бити организоване тако да постоји јасна подела функција и да се спречи сукоб интереса. Овлашћења и одговорности у вези са системом управљања утврђују се тако да запослени који су на оперативном нивоу одговорни за преузимање ризика или управљање њима не могу истовремено обављати послове надзора, односно контроле.⁵³⁵ Анализом одредаба домаћег законодавца можемо извести два закључка у погледу усклађивања одредаба српском законодавног оквира са одредбама предвиђеним Директивом. Пре свега потребно је четири функције система управљања *назвати кључним* јер се на тај начин указује на значај које имају за успостављање система управљања у друштву. Поред тога неопходно је *обезбедити независност функције усклађености пословања*, као једну од њених главних карактеристика.

Систем управљања треба да буде пропорционалан природи, опсегу и сложености послова који се обављају у друштву, као и величини и организационој структури друштва, обиму активности и врстама осигурања које друштво обавља (начело пропорционалности). У том аспекту постоји усклађеност са одредбама Директиве којом је уведено начело пропорционалности као једно од основних начела. Начелом пропорционалности друштво се руководи у примени појединачних метода и техника управљања ризицима и у одређивању учесталости и исцрпности појединачних анализа пословања ради предузимања неопходних мера како би обезбедило континуитет и законитост у свом пословању.⁵³⁶

1. Регулисање функције праћења усклађености у Закону о осигурању као *lex specialis* за осигуравајућа друштва и другим секторским прописима

Успостављање функције контроле законитости пословања представља неопходну претпоставку за остваривање минимума захтева за управљање ризиком неусклађености и обезбеђивање законитости пословања у овим друштвима. Функција усклађености пословања би требало да допринесе стабилности пословања друштва, као и да обезбеди благовременост у предузимању активности које се тичу усклађености пословања са законом и позитивним прописима.⁵³⁷ Узимајући у обзир да осигуравајућа друштва представљају део финансијског сектора овакво решење законодавца се чини у потпуности оправданим и чини корак ка унапређењу тржишта осигурања у Републици Србији. Можемо рећи да је у овом делу Закон о осигурању изузетно модеран закон који прати европске трендове.

Српско право осигурања у складу са одредбама Директиве у центар ставља заштиту корисника услуга осигурања те захтева од чланова управе ради остварења тог циља да предузимају мере у циљу спречавања незаконитих или непримерених радњи и утицаја који су штетни или нису у најбољем интересу друштва и његових акционара а које врше лица која су блиско повезана с тим друштвом.⁵³⁸ Надзор над законитошћу пословања у осигуравајућим

⁵³⁴ Одлука о условима и начину вршења надзора над пословањем друштва за осигурање/реосигурање и других субјеката надзора у делатности осигурања, тач. 2.

⁵³⁵ Одлука о систему управљања у друштву за осигурање/реосигурање, тач. 2.

⁵³⁶ *Ibid.*, тач 3.

⁵³⁷ Ј. Шупут, В. Јањић, 2016, 413.

⁵³⁸ ЗО, чл. 59.

друштвима врши Народна банка Србије.⁵³⁹ Управа друштва је дужна да спречи да се у друштву поступа незаконито, а све то у оквиру система интерне контроле. Као део интерне контроле јавља се контрола усклађености пословања која укључује обавештавање управе о пословању друштва у складу с прописима, као и процену могућег утицаја промене прописа на пословање друштва и идентификацију и процену ризика усклађености пословања.⁵⁴⁰

Друштво је дужно да успостави систем интерних контрола који обухвата управљачке, рачуноводствене, административне и друге процедуре, поступке и радње ради спречавања прекомерне изложености друштва ризицима, као и незаконитости и неправилности у његовом пословању.⁵⁴¹ Поред тога неопходан је адекватан оквир унутрашње контроле, примерена структура извештавања на свим нивоима друштва, као и праћење и контрола усклађености пословања друштва.⁵⁴² У циљу унапређења корпоративног управљања неопходно је да друштво преиспитује успостављени систем интерних контрола и прилагођава га променама у свом пословању, као и да благовремено све процедуре и активности за које се оцени да су неадекватне прилагоди променама у организацији и пословном окружењу.⁵⁴³ Народна банка Србије прописује ближе услове и начин уређивања и спровођења система интерних контрола друштва за осигурање.⁵⁴⁴ Да би био способан да идентификује потенцијална подручја изложености друштва ризицима и донесе одлуке којима ће се спречити прекомерна изложеност, потребно је да се систем интерних контрола интегрише у све пословне активности и процесе осигуравајућег друштва и да развије поуздан, функционалан и адекватан информациони систем.⁵⁴⁵

За ефикасност система интерних контрола, неопходно је да његово спровођење буде одговорност свих запослених у друштву путем придржавања утврђених процедура, поступака и радњи, као и успостављених етичких и професионалних стандарда обављања делатности осигурања. Уколико запослени уочи неправилности у организацији и систему интерних контрола у обавези је да о томе благовремено обавести чланове управе друштва и руководиоце, ради њиховог отклањања.⁵⁴⁶

Контрола усклађености пословања друштва треба да обухвата контролу пословања друштва у складу с прописима и извештавање о томе, процену могућег утицаја промене у правном окружењу на пословање друштва, као и идентификовање и процену правног ризика. Стога лица ангажована за обављање ове функције дужна су да познају и прате измене у

⁵³⁹ ЗО, чл. 13, ст. 2.

⁵⁴⁰ *Ibid.*, чл. 151, ст. 3.

⁵⁴¹ Систем интерних контрола обухвата контролу активности из пословања друштва, а нарочито: 1) праћење усклађености пословања друштва с процедурама, усвојеним стратегијама, актима пословне политике и другим актима; 2) процену остварених пословних резултата у односу на планове, као и анализу пословних резултата по врстама осигурања; 3) контролу новчаних токова, пословних докумената и система обраде података о пословним променама; 4) контролу поступака преузимања ризика и закључивања уговора о осигурању; 5) контролу поступака решавања штета и одлучивања по приговорима упућеним друштву; 6) предузимање мера за спречавање прања новца; 7) откривање и спречавање превара у осигурању; 8) праћење наплате потраживања, посебно потраживања по основу хартија од вредности, као и праћење бонитета правних лица у портфељу друштва; 9) контролу управљања имовином и обавезама; 10) редовну проверу заступничке и посредничке мреже; 11) преиспитивање адекватности општих аката и аката пословне политике друштва; 12) контролу система одлучивања о појединим питањима и преношења овлашћења за ово одлучивање, спровођења одлука, спровођења правила о неспојивости одређених послова, спречавања сукоба интереса и сукоба делокруга организационих јединица друштва; 13) контролу поузданости информационог система и заштиту приступа подацима који се налазе у информационом систему., Одлука о систему управљања у друштву за осигурање/реосигурање, тач. 24

⁵⁴² *Ibid.*, тач. 23, став 1.

⁵⁴³ *Ibid.*, тач. 24

⁵⁴⁴ ЗО, чл. 151.

⁵⁴⁵ *Ibid.*, чл. 153.

⁵⁴⁶ Одлука о систему управљања у друштву за осигурање/реосигурање, тач 25 и 26.

прописима и интерним актима друштва и да најмање једном годишње известе чланове управе друштва о процени могућег утицаја промене прописа на пословање друштва, као и о идентификованим правним ризицима.⁵⁴⁷

Из наведеног можемо закључити да функција праћења усклађености представља део система интерних контрола према одредбама Закона о осигурању Републике Србије, али и Одлуке о систему управљања у друштву за осигурање/реосигурање коју је донела Народна банка Србије. Из саме одлуке којом је детаљније дефинисана улога интерне контроле види се да она није дефинисана као посебна организациона јединица већ као низ активности које је неопходно успоставити и континуирано предузимати на нивоу организације. Међутим, у делу који наводи да су „запослени који обављају послове контроле усклађености пословања друштва дужни да познају и прате измене у прописима и интерним актима друштва, као и да друштво, на нивоу свих организационих јединица, успоставља одговарајуће процедуре које омогућавају континуирано праћење и мерење правног ризика и које су усклађене с прописима и интерним актима друштва, као и с правилима струке, добрим пословним обичајима и пословном етиком друштва“ може упућивати да би ова функција требала да буде издвојена као посебна функција у осигуравајућем друштву. Одређивање функције праћења усклађености као дела интерне контроле у српском законодавству настало је као резултат усклађивања са одредбама Директиве, али не и Делегиране Уредбе Директиве која је функцију праћења усклађености издвојила из интерне контроле. Постоје најмање два разлога за то: први је што функција праћења усклађености има огроман значај за рад осигуравајућих друштава, као дела финансијског сектора, а други је што одређивање функције праћења усклађености као дела интерне контроле наводи на погрешан закључак да и ова функција представља „прву линију одбране“ у друштву.⁵⁴⁸

Српско законодавство такође познаје могућност издвајања функције, те у складу са тим друштво може извршавање појединих послова потребних за обављање своје делатности уговором поверити трећем лицу (пружалац услуга), ако би се тиме смањили трошкови пословања друштва, односно ако би се повећао квалитет обављања тих послова, а узимајући у обзир начело пропорционалности.⁵⁴⁹ Потребно је у сваком тренутку омогућити друштву да пружаоцу услуге даје упутства у вези с повереним пословима, односно да раскине уговор када је то у његовом интересу, а пре свега због чињенице да је друштво одговорно за поверене послове, за све поступке пружаоца услуге и за сваки његов пропуст. Пружалац услуга може бити правно или физичко лице које има одговарајуће квалификације, као и организациону, кадровску и техничку оспособљеност потребну за обављање поверених послова. У случају издвајања функција неопходно је да лице које је обавља испуњава све услове искуства и пословног угледа који су предвиђен за издвојену функцију. Послови се могу поверавати и између друштва за осигурање и друштва за реосигурање под условом да су блиско повезани у смислу Закона.⁵⁵⁰

Друштво је дужно да при склапању уговора о поверавању послова с пружаоцем услуга узме у обзир ризике повезане с поверавањем послова, обим и сложеност тих послова,⁵⁵¹ као и да Народну банку Србије обавести о пословима које намерава да повери

⁵⁴⁷ Одлука о систему управљања у друштву за осигурање/реосигурање, тач. 27.

⁵⁴⁸ G. P. Miller, „The Compliance Function: an Overview“, *Law & Economics Research Paper Series, Working Paper* no. 14-36, 2014, 3.

⁵⁴⁹ Друштво може поверити послове ако то не би довело до следећих последица: 1) неиспуњавања обавеза према корисницима услуге осигурања или угрожавања њихових права и интереса; 2) угрожавања пословања друштва; 3) значајног погоршања квалитета система управљања; 4) неоправданог повећања оперативног ризика; 5) онемогућавања или отежавања вршења надзора над пословањем друштва; 6) сукоба интереса друштва и пружаоца услуга, Одлука о систему управљања у друштву за осигурање/реосигурање, тач. 33.

⁵⁵⁰ *Ibid.*, тач. 32.

⁵⁵¹ *Ibid.*, тач. 35.

пружаоцу услуга, и то 30 дана пре закључења уговора о њиховом поверавању и о свакој промени поверених послова и то петнаест дана пре те промене.⁵⁵²

1.1. Организација

Када је реч о организацији кључних функција, па самим тим и функције праћења усклађености изузев опште норме која предвиђа постојање организационог дела, у закону нема даљих смерница у вези са величином, бројношћу и начином организовања функције праћења усклађености. Ова питања не решава ни НБС у оквиру подзаконских аката. Концепт независности би требало да буде главни атрибут за правилно обављање функције усклађености пословања, посебно имајући у виду разноликост и сложеност ризика којима су изложена осигуравајућа друштва, као и растуће регулаторни захтеве који се пред ова друштва постављају, што не значи да ова функција не би требало да блиско сарађује са управом и другим запосленима у различитим организационим јединицама осигуравајућег друштва. Независност ове функције јача проактивно управљање регулаторним ризицима и одбацује концепт усклађености пословања као подређене функције.

Број запослених у оквиру ове функције није одређен ни одредбама српског законодавца, као ни начин организовања ове функције. То пре свега зависи од величине компаније и додељених функција. Стога пракса познаје различите формате овог организационог дела, поделе послова унутар њега, организационе припадности. Као наједкватније решење чини ово које садрже одредбе Директиве Солвентност II, а које преузима српски законодавац.

1.2. Искуство и пословни углед

Анализирајући квалификације вршилаца кључних функција, нивоа професионалне стручности, знања и искуства које се очекује од извршилаца таквих функција произлази да оне зависе од специфичне организације друштва као и од послова и задатака који се подразумевају за неку функцију. Уколико се осигуравајуће друштво сусреће са сложеним ризицима потребно је да лице поседује специфично знање, као што је то случај за област информатике, управљања имовином, развојем и одржавањем интерних модела или правне функције.⁵⁵³

За разлику од Директиве, српски закон о осигурању уопште не предвиђа обавезу испуњавања услова у погледу искуства и пословног угледа за лица која обављају неку од функција у друштву, нити је то учињено одлуком НБС. У закону се само наводи да члан управе мора имати добру пословну репутацију и одговарајуће стручне квалификације, знање и искуство који су потребни за обављање функције члана управе, не наводећи притом уопште носиоце четири функције у друштву.⁵⁵⁴ Обавеза испуњавања услова из наведеног члана закон предвиђа само за овлашћеног актуара. Једине квалификације које се у српском

⁵⁵² Одлука о систему управљања у друштву за осигурање/реосигурање, тач. 37.

⁵⁵³ П. Марано, 2014, 14.

⁵⁵⁴ Члан управе не може бити лице:

- 1) које је правноснажно осуђено за кривично дело на безусловну казну затвора или правноснажно осуђено за казнено дело које га чини неподобним за обављање ове функције;
- 2) коме је правноснажно изречена заштитна мера забране обављања делатности која га чини неподобним за обављање ове функције;
- 3) које је на дан одузимања дозволе за рад правном лицу из финансијског сектора или шест месеци пре тог дана, односно на дан увођења принудне управе или покретања поступка стечаја или принудне ликвидације над тим правним лицем било овлашћено за заступање и представљање тог правног лица или било члан његовог органа управљања, осим принудног управника овог правног лица;
- 4) коме је у последње три године одузета сагласност за обављање функције члана органа управљања или друге функције за чије је обављање прописана сагласност надлежног органа;
- 5) које је разрешено дужности члана управе у складу с чланом 204. овог закона., ЗО, чл. 62, ст. 1 и 2.

законодавству предвиђају за лица која обављају функцију праћења усклађености јесте да се ради о лицу које је дужно да познаје и прати измене у прописима и интерним актима друштва.

Потребно је да се обезбеди да лица која обављају четири поменуте функције у друштву „имају искуство“ и пословни углед и узети у обзир дужности које су додељене појединим лицима ради обезбеђења одговарајуће разноликости квалификација, знања и одговарајућег искуства како би се друштвом управљало и над њиме обављао надзор на професионалан начин.⁵⁵⁵ Из тих разлога неопходно је да се у закону предвиди обавеза испуњавања услова у погледу пословног угледа и искуства за сва лица која обављају неку од кључних функција у друштву.⁵⁵⁶

1.3. Задаци функције праћења усклађености у српском праву осигурања

Задаци функције праћења усклађености пословања у српском законодавству обухватају неколико обавеза: контролу пословања друштва у складу са прописима, обавештавање управе о томе, као и процену могућег утицаја промене прописа на пословање друштва и идентификацију и процену ризика усклађености пословања.⁵⁵⁷ За разлику од Директиве Солвентност II српски законодавац не предвиђа обавезу саветовања управног и надзорног одбора, као посебну обавезу али може се рећи да је она обухваћена обавезом обавештавања управе.

- Контрола пословања друштва у складу са прописима и обавештавање управе- Функција праћења усклађености има као основну обавезу да врши контролу пословања друштва у складу са прописима и обавештава управу о томе, што одговара основној обавези предвиђеној Директивом (општи правни надзор над усклађеношћу пословања са законом). Пре свега је потребно дефинисати конкретне мере у оквиру осигуравајућег друштва које су неопходне за остваривање усклађености пословања, а затим и имплементацију тих мера конзистентно и на свим нивоима организационе структуре друштва.

Такође основна обавеза функције праћења усклађености обухвата и обавезу обавештавања управе, која би требало да обухвати и саветовање управе о начину како треба поступати како би се благовремено донеле адекватне одлуке од стране управе у делу усклађивања друштва са прописима који су донети или који су у припреми и чије је доношење извесно. Ова обавеза изискује и давање писаних смерница за адекватну примену закона, подзаконских прописа, општих и појединачних аката, као и других правила и стандарда управљања усклађеношћу и то кроз политике, процедуре, општа и појединачна акта и практичне смернице. Поред наведеног, потребно је обавештавање управе уколико у неком делу организационе структуре друштва постоји пропуст у погледу усклађивања са законским прописима или интерним актима друштва.

- Обавезу процене могућег утицаја промене прописа на пословање друштва- Закон о осигурању, у складу са одредбама Директиве као један од задатака осигуравајућег друштва предвиђа и ову обавезу. Запослени који обављају послове контроле усклађености пословања друштва дужни су да познају и прате измене у прописима и интерним актима друштва. Друштво, на нивоу свих организационих јединица, успоставља одговарајуће процедуре које омогућавају континуирано праћење и мерење правног ризика и које су усклађене с прописима и интерним актима друштва, као и с правилима струке, добрим пословним

⁵⁵⁵ ЕИОРА, Guidelines on Corporate Governance, Guideline 11.

⁵⁵⁶ За више о тумачењу појма *Fit and proper* и овлашћењима НБС у српском праву в: З. Томић, Н. Петровић Томић, 2011, 91-112; Одлука Уставног суда, ИУ број 41/2005 од 2. јула 2009. године, објављена у *Сл. гласнику РС*, бр. 65/2009 од 14. августа 2009. године.; Одлука Уставног суда, ИУ број 258/2005 од 28. септембра 2006. године, објављена у *Сл. гласнику РС*, бр. 106/2006 од 24. новембра 2006. године.

⁵⁵⁷ ЗО, чл. 151, ст. 3; Одлука о систему управљања у друштву за осигурање/реосигурање, тач. 27.

обичајима и пословном етиком друштва. Лице задужено за контролу усклађености пословања друштва је дужно да најмање једном годишње извештава чланове управе друштва о процени могућег утицаја промене прописа на пословање друштва, као и о идентификованим правним ризицима.

- Идентификација и процена ризика усклађености- ова обавеза обухвата активности и одговорности функције праћења усклађености да обезбеди да се сви запослени придржавају политика и процедура и да су све активности ове функције јасно дефинисане. Усклађеност општих аката и аката пословне политике друштва са законом и другим прописима који се односе на делатност осигурања и законитост рада друштва и обављање делатности у складу с начелима пословања утврђеним законом је предмет надзора од стране надзорног органа,⁵⁵⁸ и у случају да се утврди да друштво у пословању не поступа у складу са законом и другим прописима НБС му може одузети дозволу за рад.⁵⁵⁹ Из тих разлога, наведена активност обухвата обавезу лица које обавља ову функцију да преноси јасне поруке да пропуштање усаглашавања са прописима, актима и политикама повлачи одговарајуће негативне последице по друштво и доводи до утврђивања одговорности надлежних функција, а сагласно закону и актима друштва.⁵⁶⁰

1.4. Правна природа функције праћења усклађености у српском праву осигурања и однос са правним одељењем осигуравајућег друштва

У српском праву осигурања правна природа ове функције погрешно одређена тако да она чини *део система интерне контроле*, а требало би ову функцију организовати као *независну функцију система управљања*. И у српском закону постоји обавеза друштва са дводомним системом да ангажују један део независних директора, на које функција праћења усклађености подсећа. Српски законодавац исто као и Директива Солвентност II у потпуности занемарује постојање правног одељења осигуравајућег друштва, не помињући га ни у једном члану. Обједињавање функције праћења усклађености је и у српском праву не само правно могуће, него у неким ситуацијама чак и пожељно али наравно уз анализу сваког осигуравајућег друштва, процену „природе, обима и сложености ризика“ друштва и спречавање сукоба интереса. Требало би применити начело пропорционалности и на тај начин одлучити о евентуалном интегрисању функције праћења усклађености у правно одељење осигуравајућег друштва. У складу са Законом о привредним друштвима функција праћења усклађености по правној природи представља *део интерног надзора над радом осигуравајућег друштва*. Поред наведеног у основи ове функције је *уговор о налогу* и важи све што је претходно речено у погледу правне природе ове функције.

1.5. Одговорност

Главну одговорност за неусклађеност пословања и у српском праву осигурања сноси управа друштва. Као и у одредбама Директиве функција праћења усклађености се налази на хијерархијској лествици испод ове функције и има обавезу подношења извештаја управи. У том смислу и у српском праву функција праћења усклађености има пре свега превентивну функцију и олакшава управи праћењем промена правних прописа, контролом усклађености друштва, праћењем ризика усклађености, као и саветовањем управе.

1.5.1. Одговорност лица задуженог за усклађеност пословања

Анализом обавеза функције праћења усклађености можемо закључити да је и у српском праву осигурања у основи њена улога више саветодавна. Самим тим ова функција је

⁵⁵⁸ ЗО, чл. 188.

⁵⁵⁹ *Ibid.*, чл. 91, ст. 2, тач. 3.

⁵⁶⁰ Љ. Стојковић, 2016, 196.

лишена коначног одлучивања или дисциплинске моћи. Међутим ипак се поставља питање одговорности ових лица у случају непоштовања својих обавеза према друштву.

Овде најпре треба утврдити да ли се лице задужено за усклађеност пословања у складу са одредбама Закона о привредним друштвима може сматрати лицем са посебним дужностима према друштву. Закон о привредним друштвима Републике Србије не дефинише ова лица као лица са посебним дужностима, али оставља могућност да се поред лица предвиђених законом, оснивачким актом или статуом и друга лица одреде као лица која имају посебне дужности.⁵⁶¹ Имајући у виду да су основни циљеви установљавања овог института ограничење дискреционих овлашћења лица која непосредно управљају привредним друштвом, али и *других лица која имају значајан утицај на функционисање и пословање привредног друштва*, као и установљавање механизма за изједначавање интереса тих лица и привредног друштва, као посебног правног субјекта, односно његових чланова, сматрамо да би лице задужено за усклађеност пословања *требало сматрати лицем са посебним дужностима* према привредном друштву, што би у том случају било потребно да осигуравајуће друштво одреди својим статуом или оснивачким актом.⁵⁶²

Узимајући у обзир да у скорије време није реално очекивати увођење ове функције као самосталне функције у осигуравајућа друштва у Републици Србији, прелазно решење које би олакшало имплементацију могло би бити издвајање ове функције, што познаје и Директива. На овај начин би се осигуравајућим друштвима олакшала имплементација и организовање функције праћења усклађености. Међутим, осигуравајућа друштва треба да теже организовању функције праћења усклађености као самосталне кључне функције система управљања. У том смислу се може применити све што је речено уопштено о одговорности лица задуженог за усклађеност пословања. Одговорност ових лица је *субјективна*, те би било значајно да имплементацију функције праћења усклађености као самосталне функције прати и *осигурање лица задуженог за усклађеност пословања*.

1.5.2. Одговорност управе друштва

„Друштво за осигурање, друштво за реосигурање, друштво за посредовање у осигурању, друштво за заступање у осигурању и заступник у осигурању дужни су да своју делатност обављају у складу са законом, општим актима, актима пословне политике, правилима струке осигурања и актуарске струке, добрим пословним обичајима и пословном етиком.“ Из наведеног следи да у обзир долазе сви прописи који чине регулаторни оквир делатности осигурања: ЗО, ЗОПД, Закон о НБС, Закон о агенцији за осигурање депозита, Закон о осигурању депозита итд.

Када је у питању одговорност управе акционарског друштва за осигурање за спречавање незаконитог и уопште пословања које наноси штету интересима друштва ЗО

⁵⁶¹ „Посебне дужности према друштву имају:

- 1) ортаци и комплементари;
- 2) чланови друштва са ограниченом одговорношћу који поседују значајно учешће у основном капиталу друштва или члан друштва са ограниченом одговорношћу који је контролни члан друштва;
- 3) акционари који поседују значајно учешће у основном капиталу друштва или акционар који је контролни акционар друштва;
- 4) директори, чланови надзорног одбора, заступници и прокуристи;
- 5) ликвидациони управник.

Оснивачким актом односно статуом могу се и друга лица одредити као лица која имају посебне дужности према друштву.“, ЗОПД, чл. 61.

⁵⁶² Б. Михајловић, „Посебне дужности у периоду ризика од стечаја“, *Анали Правног факултета у Београду*, 3/2019, 186-187.

поставља основе посебног статусног права осигурања и врло детаљно регулише ово питање.⁵⁶³

1.5.2.1. Посебне дужности чланова управе

Полазећи од ЗОПД чланови управе су лица са посебним дужностима према друштву, која имају обавезу да поступају савесно и лојално према привредном друштву.⁵⁶⁴ Они своје послове треба да извршавају савесно, са пажњом доброг привредника, у разумном уверењу да делују у најбољем интересу привредног друштва.⁵⁶⁵ Ове две дужности су нераскидиво повезане и представљају израз добре праксе корпоративног управљања.⁵⁶⁶ Узимајући у обзир да ЗО дужности поставља стриктније него што је то случај са ЗОПД чланови управе у сектору осигурања имају више ангазоване дужности према друштву у односу на остале привредне делатности.⁵⁶⁷

Две основне дужности о којима је већ било речи су дужност пажње и дужност лојалности друштву, које су истовремено и нераскидиво повезане.⁵⁶⁸ Међутим, Закон о осигурању уводи практично још једну дужност чланова управе, а то је дужност законитог поступања, што ће значајно повећати њихову одговорност. Управа ове дужности има према самом друштву, а не осталим носиоцима интереса у друштву.⁵⁶⁹ Када се разматрају питања одговорности чланова управе, потребно је имати у виду поменуте специфичности правног режима који се примењује на друштва за осигурање. Најпре, осигуравајућа друштва се налазе у посебном правном режиму оснивања и пословања, односно подлежу надзору посебног органа државе који издаје дозволе за рад и контролише њихово пословање.⁵⁷⁰ За ове привредне субјекте од посебног је значаја обавеза примене регулативе управљања која се заснива на ризицима и то кроз интегрисани приступ контроле ризика. Бројне одговорности чланова управе које су проистекле из бројних дужности које имају у обављању поверених послова у име и за рачун друштва и штетне последице које могу наступити услед непоштовања прописаних дужности, представљају и механизам одвраћања директора и чланова управе од незаконитог поступања.

Управу друштва код друштва за осигурање чине извршни и надзорни одбор. Ова лица према правилима *lex generalis* имају дужност да своје обавезе према друштву извршавају савесно, са пажњом доброг привредника полазећи од околности које су им познате, са уверењем које се заснива на познавању околности да делују у интересу друштва. Са друге стране, Директива „Солвентности II” изричито и децидно наводи да је стандард пажње који се захтева пажња доброг стручњака и то за акционаре који стичу квалификовано учешће, за чланове управе као и за носиоце кључних функција.⁵⁷¹ Треба имати у виду да чланови управе у осигуравајућим друштвима имају обавезу поступања у складу са правилима струке осигурања и посебно актуарске струке. Дакле, ова лица обављају професионалну делатност

⁵⁶³ М. Васиљевић, Н. Петровић Томић, 2020, 8.

⁵⁶⁴ ЗОПД, чл. 61 ст. 1 тач. 4.

⁵⁶⁵ *Ibid.*, чл. 63.

⁵⁶⁶ М. Васиљевић, Н. Петровић Томић, 2020, 9.

⁵⁶⁷ ЗО у основи поставља исте стандарде, само поштрава одговорности чланова управе. Такође за чланове управе захтева се виши праг стручности и професионалне оспособљености, па се и дужност пажње тумачи према строжем стандарду, за више в: М. Васиљевић, Н. Петровић Томић, 2020, 12-13.; Е. Smerdon, „Directors’ Liability and Indemnification: A Global Guide“, *Globe Business Publishing*, 2007, 119- 122.

⁵⁶⁸ За више видети: К. Madisson, „Duties and Liabilities of Company Directors Under German and Estonian Law: A Comparative Analysis“, *RGS Research Papers*, 2012, 7.

⁵⁶⁹ Т. Vaums, *Personal Liabilities of Company Directors in German Law*, 6-7

<https://core.ac.uk/download/pdf/14504645.pdf>, 15.07.2021.

⁵⁷⁰ У српском праву осигурања то је Народна банка Србије, док је обично пракса да надзор спроводи посебна Агенција.

⁵⁷¹ Као што се из наведеног види за разлику од нашег законодавца Директива предвиђа ове дужности и за носиоце кључних функција, тј. из угла релевантности дисертације за функцију праћења усклађености.

која има своја специфична правила струке и обичаје.⁵⁷² Извор наведене облигације је норма ЗО, која одређује ове обавезе као обавезе друштва за осигурање. Такође, чланови управе, да би могли да обављају ове дужности, морају добити претходну сагласност органа надзора, што подразумева да испуњавају све услове које захтева у погледу пословног угледа и искуства. Тиме се испуњава претпоставка да имају одговарајуће стручне квалификације и искуство за обављање професионалне дужности члана управе. Следствено томе је виши праг стручности и професионалне оспособљености који се захтева у области осигурања довео до тога да степен пажње члана управе иде ка „пажњи доброг стручњака“. Чланови управе дужни су да се у складу са дужношћу пажње, када учествују у процесу одлучивања у свакодневним активностима, придржавају свих начела пословања друштва за осигурање и да поступају у свему пажњом која се захтева у делатности осигурања.⁵⁷³

Дужност лојалности је друга дужност предвиђена одредбама Закона о осигурању, иако је не назива тако (дужност поступања у најбољем интересу друштва). Можемо приметити да је ова дужност друштва постављена доста апстрактно с обзиром да није одређено како ће се утврђивати да ли је управа заиста радила у најбољем интересу друштва. Оно што је сигурно ово начело забрањује рад противно интересима друштва,⁵⁷⁴ тј. чланови управе треба да поступају тако да избегну сукоб интереса и да разграниче интересну сферу органа управљања од интересне сфере друштва.⁵⁷⁵

1.5.2.2. Спречавање незаконних радњи

Чланови управе су дужни да предузимају мере ради спречавања незаконитих или непримерених радњи и утицаја који су штетни или нису у најбољем интересу акционарског друштва за осигурање и његових акционара а које врше лица која су блиско повезана с тим друштвом - ради заштите корисника услуге осигурања.⁵⁷⁶ Наведена законска одредба, ставља у први план интересе друштва и његових акционара уводећи као циљ заштиту корисника услуге осигурања. Такође, из поменуте законске одредбе следи да српски Закон о осигурању поред прописивања основа надлежности и одвојене одговорности извршног и надзорног одбора, уводи и основ колективне одговорности чланова управе какав не познаје ЗОПД. Дакле, у овом делу привреде регулатива одговорности чланова управе је стриктнија у односу на општи компанијски пропис и интерно управљање финансијским институцијама не може се свести на једноставан проблем сукоба интереса између акционари и управе. Сходно томе, према европском приступу, правила корпоративног управљања у финансијским институцијама морају бити прилагођена како би се узела у обзир специфична природа ових компанија.⁵⁷⁷

Узимајући у обзир да је осигуравајуће друштво у свом пословању изложено бројним ризицима са којима мора управљати на адекватан начин, а један од њих је свакако ризик незаконитог пословања, неопходно је укључивати експерте са специфичним стручним знањима и способностима како би се смањиле штетне, негативне последице и тиме и предупредила лична одговорност.⁵⁷⁸ Чак и најискуснији и најсавеснији чланови управе, укључујући извршну функцију, морају бити посебно опрезни у условима неуједначености и

⁵⁷² Љ. Стојковић, 2016, 213

⁵⁷³ ЗО, чл. 19.

⁵⁷⁴ D. Iafaev, S. Maeder,, „International Liability of Corporate Directors-Switzerland“ (eds. Dennis Campbell, Christian Campbell), *Juris publishing*, 2011, 12–13.

⁵⁷⁵ Н. Петровић Томић, 2011, 66.

⁵⁷⁶ ЗО, чл. 59, став 2.

⁵⁷⁷ M. Siri, „Corporate Governance of Insurance Firms After Solvency II“, *Insurance Regulation in the European Union*, Palgrave Macmillan, 2017, 130.

⁵⁷⁸ Управо овде се види значај функције усклађености пословања. Није идеја да се увођењем те функције делегирају надлежности управе друштва, нити да се на тај начин управа ослободи одговорности, већ да у управљању овим ризиком има помоћ професионалних, компетентних експерата.

сукоба одређених прописа. Ово је посебно случај у земљама које су у процесу транзиције, као што је Србија, као и у земљама са неконзистентном судском праксом, будући да њихове одлуке могу бити професионално и етички беспрекорне, а ипак супротне законским прописима или пак проблематичне по питању законитости.⁵⁷⁹

Поред поменутих механизма одвраћања од незаконитих радњи, прописане казне регулаторног тела у великој мери утичу на понашање чланова управе. У наведеном контексту, казна се може схватити, као последица утврђених незаконитости и неправилности у пословању друштва за осигурање. Следствено томе казна представља претњу, али са друге стране она може мотивисати чланове управе на проактивно деловање и иницирати њихово понашање у складу са законом и промоцију тог начела код свих осталих запослених.

1.5.2.3. Осигурање од одговорности

Претходно наведено имплицира закључак да је одговорност, узимајући у обзир обавезе које им се намећу, таква да су честе ситуације да компетентна лица нису спремна да преузму функцију директора. Сматра се да управо овакав секторски правни амбијент, којим се одступа од генералног компанијског режима представља погодно тле за развој ове врсте корпоративног осигурања.⁵⁸⁰ Међутим, у Србији је осигурање од одговорности директора и чланова управног одбора неразвијено, за разлику од развијених земаља ЕУ и САД. Ова врста осигурања скоро да не постоји у понуди домаћих осигураваача, али је и тражња за њим незнатна. Углавном га преферирају компаније у страном власништву, а у Србији није развијена свест о значају овог осигурања за корпоративно управљање друштвом.

Анализа услова осигурања од одговорности директора и чланова управног одбора домаћих осигураваача показује да они заслужују критику, јер су већином прилично застарели и непотпуно регулишу одговорност директора. Такође, у неким условима не говори се о повреди фидуцијарних дужности директора, како би то требало сходно пракси у развијеним државама. Чини се да домаћи осигураваачи овом осигурању нису посветили довољно пажње приликом састављања услова осигурања, што би у будућности требало да ураде уколико желе да прате стандарде у развијеним државама у овој области. Уколико домаћи осигураваачи не побољшају своје услове осигурања, компаније, поготово оне у страном власништву које желе да закључе ово осигурање, уговор о осигурању ће закључити са неким од страних осигураваача (тзв. прекогранично осигурање). Практично, ако услови осигурања домаћих осигураваача не претрпе корекције, њихова понуда постојаће само на папиру и неће производити никакво дејство јер суштински не одговара стандардима овог осигурања у државама у којима је ово осигурање развијено.⁵⁸¹

Добро осмишљено осигурање од одговорности директора подстиче предузимљивост чланова управе, преузимање разумљивог ризика приликом доношења пословних одлука, као и уопште неспутано вођење пословања. Такође, ова врста осигурања има корективну улогу у погледу одговорности. Кључно за разумевање огромног значаја осигурања од одговорности директора у систему корпоративног управљања је да оно покрива обичну непажњу. Осим заштите чланова управе од финансијских последица личне одговорности, ово осигурање штити и интерес компаније.⁵⁸²

⁵⁷⁹ Љ. Стојковић, 2016, 222.

⁵⁸⁰ М. Васиљевић, Н. Петровић Томић, 2020, 31.

⁵⁸¹ За више о овоме в: Ј. Лабудовић Станковић, 52-67.

⁵⁸² М. Васиљевић, Н. Петровић Томић, 2020, 32.

2. Растући значај функције праћења усклађености за унапређење корпоративног управљања осигуравајућих друштава у Србији

Велика конкуренција на тржишту осигурања, потреба за повећањем финансијске стабилности друштава и заштитом корисника услуга осигурања али и тежња за усклађивањем законодавства са новим одредбама донетим на нивоу ЕУ условиле су потребу за успостављањем ефикасног модела корпоративног управљања. Као део тог модела јавља се и функција усклађености пословања са идејом да допринесе стабилности пословања друштва и да обезбеди благовременост у предузимању активности које се тичу усклађености пословања са законом и позитивним прописима, што је од изузетног значаја за осигуравајућа друштва која послују на тржишту осигурања као што је српско.

Закон о осигурању Републике Србије из 2004. године је предвиђао обавезу законитости пословања, док Закон из 2014. године начело законитости пословања одређује као једно од основних начела пословања истовремено прописујући функцију праћења усклађености као део система интерних контрола друштва. Иако ова функција није у потпуности усклађена са одредбама Директиве она има изузетан значај за развој корпоративног управљања осигуравајућих друштава у Србији. Култура осигурања у Србији је, као земљи у транзицији нажалост годинама уназад на изузетно ниском нивоу. Унапређењем корпоративног управљања на начин који ће повећати поверење корисника у систем осигурања има огроман значај за развој културе осигурања у нашем правном систему.

Циљ је да на тржишту осигурања послују одговорна, транспарентна и тржишно оријентисана друштва за осигурање, која послују на конкурентском и модерном тржишту и имају повољну пословну репутацију. Таква друштва за осигурање и такво тржиште осигурања ће корисницима омогућити да добију квалитетну услугу осигурања од различитих врста ризика, али и да уносно пласирају слободна новчана средства, уз апсолутну сигурност у погледу заштите њихових интереса.⁵⁸³

Функција усклађености пословања у српском праву осигурања има значај и за саму управу друштва, која суштински сноси одговорност за законито пословање друштва, на тај начин што се ангажују експерти који иако неће преузети одговорност са управе друштва ипак ће олакшати њену позицију путем давања савета и информација о томе како треба поступити, информација о променама правних прописа и ризику усклађености.

3. Степен усклађености са одредбама Директиве Солвентност II

Анализирајући одредбе нашег законодавца утврдили смо да у делу који се односи на дефинисање функције праћења усклађености постоје недоследности како у оквиру самих одредаба, тако и са одредбама донетим на нивоу Европске уније. Најпре, ова функција је одређена као део система интерне контроле и законом није дефинисана као једна од кључних функција у друштву, а затим је у оквиру одлуке НБС јасно дефинисано које су обавезе и одговорности лица које је ангажовано за обављање ове функције, чиме се у одређеној мери упућује на њену независност. У погледу усклађивања са одредбама европског законодавца постоји усклађеност законодавца у смислу увођења ове функције у правни систем и њеног одређивања као дела система интерне контроле, како је првобитно одређено Директивом Солвентност II, а касније измењено Делегираном Уредбом. Међутим, у оквиру одредаба српског Закона о осигурању функцију усклађености пословања би пре свега требало одредити као једну од кључних функција у друштву, а затим издвојити и регулисати у

⁵⁸³ Народна банка Србије, Смерница бр. 2 о корпоративном управљању у друштвима за осигурање, https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/propisi/propisi-osig/smernica_2_korp_upravljanje.pdf, 25.08.2022.

посебном члану како не би долазило до заблуде да она као део функције интерне контроле представља прву линију одбране друштва.⁵⁸⁴

Када је реч о организацији функције праћења усклађености, српски законодавац исто као и Директива Солвентност II изузев опште норме која предвиђа постојање организационог дела не даје никакве смернице у вези са величином, бројношћу и начином организовања функције праћења усклађености. Најадекватније би било да ова функција буде организована као самостална функција уколико величина и потребе друштва то захтевају, али у складу са начелом пропорционалности које и српски законодавац предвиђа, по угледу на Директиву, то није неопходно. Такође, као што смо претходно видели, ни у српском законодавству нема препрека да функција усклађености пословања буде организована у оквиру правног одељења осигуравајућег друштва, мада законодавац као ни Директива ни у једном члану не помиње правно одељење.

Надаље, за разлику од одредаба Директиве српски Закон о осигурању уопште не предвиђа обавезу испуњавања услова у погледу искуства и пословног угледа за лица која обављају четири функције у друштву, нити је то учињено одлуком НБС, те би у том смислу било потребно извршити усклађивање са одредбама Директиве. Када су у питању задаци функције усклађености пословања за разлику од Директиве Солвентност II српски законодавац не предвиђа обавезу саветовања управног и надзорног одбора, као посебну обавезу али може се рећи да је та обавеза обухваћена обавезом обавештавања управе.⁵⁸⁵

Правна природа ове функције у српском праву је таква да она представља део *интерне контроле друштва*, те би у будућности требало одредити ову функцију као *независну функцију система управљања*. Главну одговорност у погледу неусклађености пословања и у српском праву осигурања сноси управа друштва, у складу са одредбама Директиве. У српском праву осигурања друштво за осигурање је у основи носилац свих обавеза и одговорности према ЗО. Наиме, све обавезе које су вези са надзором над обављањем делатности осигурања тичу се друштва за осигурање, као правног субјекта, те тиме и одговорности друштва за учињене пропусте у испуњавању законских обавеза. Међутим, чланови управе, као и према одредбама Директиве у основи наступају као заступници осигуравајућег друштва, те тиме у имају одговорност за спречавање незаконитог поступања.

Полазећи од компанијског права и ЗОПД, основна идеја је да се чланови управе руководе интересом самог привредног друштва, а не интересима појединачних и бројних стејкхолдера. Стога чланови управе према ЗО имају обавезу не само да поступају у најбољем интересу друштва, већ и да обезбеде да приликом вођења пословања (управљања ризиком) интерес одређене групе стејкхолдера буде примаран. Суштина дужности лојалности је да разграничава интересну сферу органа управе од интересне сфере друштва, за које увек постоји опасност да се помешају и да то буде на штету друштва.⁵⁸⁶

Директива Солвентности II за разлику од српског законодавца изричито и децидно наводи да је стандард пажње који се захтева пажња доброг стручњака за чланове управе, али и за носиоце кључних функција, тј. из угла релевантности дисертације за функцију праћења усклађености. Виши праг стручности и професионалне оспособљености који се захтева у области осигурања довео до тога да степен пажње члана управе и у српском праву иде ка „пажњи доброг стручњака“. Међутим, за разлику од одредаба Директиве у српском закону то

⁵⁸⁴ Овде је битно нагласити да српски законодавац не познаје термин кључне функције, што представља још једну недоследност са одредбама Директиве, те би пре свега требало у том смислу ускладити одредбе, јер термин „кључне“ има велики значај у погледу наглашавања значаја ових функција.

⁵⁸⁵ ЗО, чл. 151, ст. 3; Одлука о систему управљања у друштву за осигурање/реосигурање, тач. 27.

⁵⁸⁶ Н. Петровић Томић, 2011, 66.

није децидно прописано. У погледу функције усклађености пословања не предвиђа нити захтевани степен пажње, нити услове у погледу искуства и пословног угледа.

Из свега наведеног, можемо увидети да осим тога што српски законодавац прати одредбе Директиве у погледу прописивања функције праћења усклађености, многа питања и даље нису усклађена са одредбама Директиве. Можемо рећи да је направљен корак ка имплементацији и увођењу ове функције на српско тржиште осигурања, али нас још увек чека дуг пут да би српско законодавство могло да испрати европске трендове. Пре свега, најважније би било да се функција праћења усклађености одреди као једна од кључних функција система управљања у друштву и изметне из интерне контроле, чиме би се осигурала њена независност као једно од кључних обележја ове функције.

ГЛАВА 6

НАДЗОР КАО ЕЛЕМЕНТ КОРПОРАТИВНОГ УПРАВЉАЊА У ПРИВРЕДНИМ ДРУШТВИМА

До 19. века надзор у осигурању није ни постојао. Међутим, после другог светског рата долази до формирања надзора у виду инспектора осигурања у оквиру Министарства финансија. Процес дерегулације и глобализације снажно је захватио и сектор осигурања и довео до значајних промена у активностима субјеката, па тако и у систему надзора у сектору осигурања.⁵⁸⁷ У земљама у транзицији због ниског степена развоја финансијског тржишта постоје традиционални концепти надзора у осигурању, те надзор најчешће спроводи Министарство финансија. Циљ је развој осигурања, заштита тржишта и осигураника, стабилност финансијског и економског система. Он контролише целокупну делатност осигурања: правног пословања, финансијског пословања, техничког и економског аспекта осигурања, укључујући и рачуноводствене аспекте. Надзор се дефинише као делатност утврђивања да ли је одређено понашање у складу са нормама које га регулишу и примењивање санкција ако то није случај.⁵⁸⁸

Корпоративно управљање у финансијском сектору, па тако и осигуравајућим друштвима увек је третирано другачије од општег корпоративног управљања због посебне природе финансијског сектора. Пре разматрања финансијске регулативе и надзора у корпоративном управљању осигуравајућих друштава неопходно је анализирати дешавања након финансијске кризе. Године које су пратиле финансијску кризу карактерише масовни пораст финансијске регулације и поштравање надзора у финансијском сектору.⁵⁸⁹ Разумевање циља којем се тежи, предмета контроле и потребне структуре, услов је успостављања адекватног система надзора.

Једна од крупних тржишних промена је и та да је дошло до приближавања два традиционално раздвојена сектора, банкарског и сектора осигурања, а тиме и до конкурентности између њих (наравно у њиховом приближавању лежи и потенцијал сарадње). Додатно, законом допуштена опција креирања група друштава у финансијском сектору донела је и могућност преплитања делатности чланова групе, те је потребно одредити најпрофитабилнији пласман конкретног финансијског производа унутар групе. Примера ради, један финансијски производ који се тржишту може понудити преко банкарског сектора или у виду услуге осигурања може имати различит законски третман у зависности за коју се опцију одредимо те тиме представља и фактор утицаја на одлуку на нивоу групе.⁵⁹⁰ Ово преплитање делатности и обједињавање на нивоу групе друштава директно утиче на структуру надзорног тела и то неки аутори истичу као главни аргумент за успостављање интегрисаног тела надзора⁵⁹¹ (један орган надзире и банкарске услуге и услуге осигурања и пословање на тржишту капитала).⁵⁹² Јасно разграничење пословања банака и друштава за

⁵⁸⁷ За више видети: М. Балабан, „Надзор у осигурању”, Београдска банкарска академија, http://swot.ba/wordpress/wp-content/uploads/pdf_20090717105911.pdf_nadzor_u_osiguranju.pdf, 15.02.2020.

⁵⁸⁸ Д. Мијић, *Правна енциклопедија*, Београд, 1985, 854.

⁵⁸⁹ Н. Kim, „Financial Regulation and Supervision in Corporate Governance of Banks“, *The Journal of Corporation Law*, 3/2006, 709.

⁵⁹⁰ Е. Wymeersch, „The Structure of Financial Supervision in Europe: About Single Financial Supervisors, Twin Peaks and Multiple Financial Supervisors“, *European Business Organization Law Review*, 2006, 259–260.

⁵⁹¹ П. Дедеић, Г. Гасми, „Надзор у осигурању и релевантни модели у Еу“, *Право и привреда*, 2/2014, 555.

⁵⁹² Идеја је постојање једног органа који надзире цео финансијски сектор, са специјализованим одељењима усмереним ка сваком сектору посебно.

осигурање у ранијем периоду који се може означити и као традиционалан, значило је уједно и минимизирање конкуренције између њих.⁵⁹³

Директива Солвентност II захтева стварање јединствених услова у обављању послова осигурања широм унутрашњег тржишта ЕУ. Ова уједначеност треба да се постигне елиминисањем највећих разлика међу надзорним системима држава чланица ЕУ.⁵⁹⁴ Улога надзорног органа се огледа у способности да омогући адекватан приступ корпоративном управљању и управљању ризицима у друштвима за осигурање. Надзор обухвата континуирану проверу правилног обављања послова и усклађеност друштава за осигурање и реосигурање са надзорним одредбама. Надзор у осигурању обављају надзорна тела у циљу контроле пословања осигуравајућих друштава. Из тих разлога државе чланице треба да омогуће да надзорна тела имају одговарајућу стручност, способност и овлашћење да тај циљ остваре.⁵⁹⁵ Да би се осигурала делотворност надзора, активности надзорних тела морају бити сразмерне природи, опсегу и сложености ризика присутних у пословању друштва за осигурање тј. реосигурање. Треба имати у виду да постоје два механизма кључна за превентивно идентификовање ових ризика. Један од њих је спољни надзор, а други су интерне процедуре самоконтроле, које омогућавају да осигуравајућа друштва интерно обезбеде усклађеност пословања и адекватно управљање ризицима.⁵⁹⁶ Стога, осим унутрашњег, постоји и спољни надзор, који обавља надлежни државни надзорни орган.⁵⁹⁷

Циљ надзора у финансијском сектору је да обезбеди:

- стабилност финансијског система;
- ефикасно функционисање финансијских тржишта;
- да су потрошачи заштићени од банкрота или неприхватљивог понашања финансијских институција⁵⁹⁸

Главни циљ прописа о осигурању и реосигурању и њиховог надзора је одговарајућа заштита уговарача осигурања и корисника услуга осигурања. Према одредбама Директиве израз корисник осигурања обухвата сва физичка или правна лица која на основу уговора о осигурању имају неко право. Финансијска стабилност и праведна и стабилна тржишта други су циљеви прописа о осигурању и реосигурању као и њиховог надзора које такође треба узети у обзир, али они не смеју угрозити главни циљ.⁵⁹⁹ Управо супротно, ови циљеви треба да обезбеде претпоставке за остварење главног циља. Очекује се да ће регулаторни систем солвентности прописан Директивом Солвентност II, побољшати заштиту уговарача осигурања. Овај систем захтева да државе чланице надзорним телима осигурају средства за спровођење њихових обавеза наведених у Директиви, што обухвата све потребне капацитете, укључујући финансијске и људске ресурсе.⁶⁰⁰ Као резултат примене новог система надзора, корисници услуга осигурања уговоре ће закључивати са сигурним и стабилним осигуравајућим друштвима, способним да испуне све своје обавезе као резултат усклађености са квалитативним и квантитавним захтевима, а посебно са повећаним захтевима у погледу сопствених средстава. То ће резултирати јачањем поверења у активности које предузимају осигуравајућа друштва, посебно у њиховим односима са корисницима услуга осигурања. Штавише, нови режим надзора обезбедиће надзорним

⁵⁹³ G. Arnold, *Corporate Financial Management*, Harlow, 2002, 31–32.

⁵⁹⁴ M. Dreher, 2015, 4.

⁵⁹⁵ Директива, чл. 27, ст 1.

⁵⁹⁶ T. Braun, 2019, 60.

⁵⁹⁷ В. Чоловић, 2010, 38.

⁵⁹⁸ OECD, "The Institutional Structure of Insurance Regulation and Supervision", 2018, 11-12.

⁵⁹⁹ Директива, рецитал 16.

⁶⁰⁰ *Ibid.*, рецитал 17.

органима потребна овлашћења да интервенишу када се осигуравач суочи са ситуацијом која би могла наштетити осигураницима.⁶⁰¹

Надзорна тела држава чланица треба да имају на располагању сва средства која су им потребна да би се осигурао надзор над правилним обављањем делатности друштава за осигурање и друштава за реосигурање. Како би се осигурала делотворност надзора, све активности надзорних тела треба да буду сразмерне природи, опсегу и сложености ризика присутних у пословању друштва за осигурање, без обзира на важност предметног друштва за целокупну финансијску стабилност тржишта.⁶⁰² Надзорна тела треба да имају могућност да од друштава за осигурање и друштава за реосигурање добију информације које су им потребне за надзор, укључујући, према потреби, информације које је друштво за осигурање односно друштво за реосигурање објавило јавности на основу захтева о финансијским извештајима или других правних или регулаторних захтева.⁶⁰³

Процес надзора представља свеобухватни процес контроле од стране органа надзора. Овај процес се користи да се на нивоу појединачног субјекта процени, у сваком конкретном случају, усклађеност са законима, подзаконским прописима, интерним актима и политикама. При томе се подразумева да су сви захтеви новог регулаторног оквира сагласно нормама које су обухваћене Директивом Солвентност II имплементирани у правни систем свих држава чланица ЕУ.

1. Развој института

Пројекат Европске уније Директива Солвентност II, представља јасан пример изазова у реформи надзора осигурања. Ова Директива уводи веома модеран систем надзора осигурања заснован на ризицима,⁶⁰⁴ који се у Европској Унији примењује од 2016. године.⁶⁰⁵ Европска комисија је тежила да изради што је могуће флексибилнији и ефикаснији оквир регулативе надзора, који је способан да се прилагоди кретањима на тржишту осигурања и брзим променама производа, метода и модела у осигурању, а да при томе не буду увек потребне и дуготрајне промене правног оквира.⁶⁰⁶ Имајући у виду да је регулаторни оквир у области осигурања тренутно предмет фундаменталних промена, процес транзиције ка новом систему надзора довео је до одређених изазова за све актере у пословима осигурања.⁶⁰⁷ Нови надзорни систем Солвентности II обезбедиће стабилност у економском и осигуравајућем сектору, као и степен предвидљивости за развој сваког осигуравача.⁶⁰⁸

Системи и праксе надзора осигурања морају се континуирано унапређивати како би били способни да се носе са променљивим окружењем. Надаље, надзорни органи осигурања и уопште финансијског сектора треба да разумеју забринутост за финансијску и системску стабилност која произлази из сектора осигурања како настају. Природа активности осигурања - покривање ризика има уједно и разлике и сличности у поређењу са другим финансијским институцијама. Значај сектора осигурања за финансијску стабилност се

⁶⁰¹ R. M. Petrescu, „Modernizing the Insurance Law in the Light of the New Supervision System Solvency II”, *Conferinta Internationala de Drept, Studii Europenesi Relatii Internationale*, 2015, 250.

⁶⁰² Директива, рецитал 18.

⁶⁰³ *Ibid.*, рецитал 23.

⁶⁰⁴ Према приступу надзора заснованом на ризику, надзорни орган је у стању да процени индивидуални ризик осигуравача и, истовремено, ризик индустрије осигурања и системски ризик у финансијском сектору кроз континуирани процес процене ризика, M. Grazia, I. Malafrente, *Capital Requirements, Disclosure, and Supervision in the European Insurance Industry - New Challenges Towards Solvency II*, Palgrave Macmillan, 2014, 143.

⁶⁰⁵ Поједини аутори се залажу за унапређење и овог система надзора путем надзора заснованог на анализи пословног модела.

⁶⁰⁶ G. Wagner, „Пут ка новом Закону о надзору осигурања“, *Ревизија за право осигурања*, 4/2010, 74.

⁶⁰⁷ F. Kühnhausen, „Директива о Солвентности II – *status quo* и кораци напред“, *Ревизија за право осигурања* 3/2016, 49.

⁶⁰⁸ R. M. Petrescu, 2015, 249.

повећавала, што има импликације на надзор јер захтева оштрији фокус на шири број ризика. Надзорни органи на националном и међународном нивоу морају да раде заједно како би обезбедили да се над овим субјектима спроводи ефикасна контрола тако да финансијско тржиште остане стабилно.⁶⁰⁹

Финансијска криза проширила је размишљање о надзору у три правца:

- Услед озбиљности и ширине кризе више пажње се усмерава на системске елементе ризика и макропрудентна питања;

- Уочене су слабе тачке код неких институција које се односе на последице непостојања правила или неадекватност постојећих правила;

- Пооштрене су обавезе везане за контролу производа као одговор на уздрмано поверење потрошача, због чега је акценат стављен на надзор производа осигурања и управљање њима.⁶¹⁰

Идеја Директиве је потпуна хармонизација правила о надзору на целом тржишту Европске Уније, што ће захтевати усаглашавање регулативе држава чланица у тој области са њеним одредбама. Сходно томе, Директива Солвентност II захтева стварање јединствених услова за обављање послова осигурања на целом унутрашњем тржишту. Ову једнообразност треба постићи елиминисањем највећих разлика међу надзорним системима држава чланица ЕУ.⁶¹¹ Национална законодавства држава чланица, којима се омогућује уједначавање прописа држава чланица ради остваривања циљева које утврђује Директива, треба да пропишу одговорност надзорних органа матичне државе чланице за праћење финансијске стабилности друштава за осигурање. У том циљу надзорни органи би требало да обављају редовне контроле и врше оцене стања.⁶¹² Осим процеса развоја и унапређења метода надзора заснованог на ризику, постоји потреба за прикупљањем детаљнијих информација и стицањем позадинског знања о пословању појединачне институције, те се зато по ставовима одређених аутора нов надзорни правац заснива на анализи пословног модела.⁶¹³ Поред активног управљања ризицима које обавља друштво за осигурање, потребна је и унификација у области надзора у делатности осигурања на нивоу ЕУ. Такође, Директива Солвентност II уводи и једнообразно извештавање *EIOPA*-е од стране надзорних органа држава чланица.

Надзорни процес има за циљ давање раних знакова упозорења да постоје одређене слабости и идентификацију компанија које послују са вишим степеном ризика. Надзор представља континуиран поступак контроле и праћења пословања друштава за осигурање кроз непосредни и посредни надзор рада друштава за осигурање. Овај процес укључује коришћење широког спектра механизма посредне и непосредне контроле како би се сагледао профил ризика сваког субјекта надзора. Из тих разлога је неопходно да надзорни орган чине високо професионална, стручна и довољно едукована лица јер би у супротном дефинисани захтеви могли бити само правила која се не примењују.

Спровођење надзора није искључива одговорност једног лица, одељења или органа. Компаније морају пре свега применити културу усклађености пословања и надзора тако да сви запослени схвате суштински значај адекватног надзора над пословним активностима

⁶⁰⁹ Final Report of a Ceps Task Force, „The Future of Insurance Regulation and Supervision in the EU New Developments, New Challenges“, 2006, 2.

⁶¹⁰ F. Sebeledi, „Нови правци у надзору осигурања – надзор заснован на пословном моделу и управљање производима“, *Право осигурања, управа и транспарентност- основе правне сигурности*, XVI Савтовање, Палић, 2015, 121.

⁶¹¹ M. Dreher, 2015, 4.

⁶¹² Директива, рецитал 24.

⁶¹³ F. Sebeledi, 2015, 123-124

друштва и над лицима задуженим за остварење пословних циљева. Неуспех примене адекватне надзорне структуре може имати огромне последице по компанију.⁶¹⁴ Узимајући у обзир наведено поред спољног надзора од стране надзорног органа, неопходно је да постоји успостављен систем унутрашњег надзора у осигуравајућем друштву.⁶¹⁵ За успостављање доброг система надзора потребно је адекватно функционисање целовитог регулаторног правног оквира, поштовање права и остваривање циља правне сигурности. Стога се захтева постојање адекватних механизма (интерни надзор, екстрени надзор, орган супервизије, бројна инспекцијска тела итд.) који делујући појединачно у оквиру својих надлежности и целовито имају јединствено дејство на остваривање основног циља прописаног новим правилима тј. очувања поверења корисника услуга осигурања путем остваривања квалитета услуга осигурања.

2. Унутрашњи надзор

Интерни надзор представља општи појам који се односи на прегледање, испитивање и надзирање правилности рада, процеса и пословања, као и на отклањање узрока неправилности уочених кроз поступке надзора. Чине га све врсте и облици контролних мера и активности које успоставља и спроводи руководство: интерне контроле, систем интерних контрола, управљање ризицима, интерна ревизија, актуарска функција, функција контроле усклађености пословања, инспекције, *ad hoc* контроле и др. Уколико је постављен на одговарајући начин интерни надзор представља инструмент руководства који омогућава обављање његових свакодневних активности.⁶¹⁶

2.1. Појам унутрашњег надзора и Директива Солвентност II

За успостављање и спровођење било ког облика надзора је неопходно дефинисати подручје у коме надзор треба да делује, циљеве и резултате које је неопходно постићи, начин на који ће се тај надзор спровести, како ће се и ко извештавати о резултатима и о предузетим мерама. Квалитетан интерни надзор треба да пружи руководству сигурност у пословни систем, расположивост и поузданост информација код доношења пословних и управљачких одлука и сигурност да ће присуство слабости у систему бити благовремено уочено, а корективне мере на време предузете.⁶¹⁷ Све информације које се приливају у систем интерног надзора морају бити јасне, тачне и поуздане за исправно одлучивање. Главни задатак интерног надзора јесте да контролише да сви делови друштва доследно редукују пословну политику усвојену на почетку пословног периода и подносе тачне информације управи привредног друштва. Успостављање једног вида надзора не може искључивати потребу за успостављењем другог, напротив, као што су процеси управљања у друштву међусобно повезани тако су и облици надзора међузависни, комплементарни и компатибилни.

Повезаност различитих облика интерног надзора заснована је на функцији коју они имају у управљању. Целокупан интерни надзор је у надлежности руководства, као део његове управљачке функције и као средство за надзор над пословањем и подстиче га и обавезује да користи синергијско деловање свих облика тог надзора. Четири кључне функције чине део интерног надзора над радом осигуравајућих друштава. Из тих разлога контрола у структури корпоративног управљања има растући значај, као и потреба примене

⁶¹⁴ S. Swamy, M. McMaster, 2018, 89.

⁶¹⁵ За више в: K. Cools, J. Winter, "External and Internal Supervision: How to Make It Work?", *Financial supervision in 21st Century*, 2013, 131-150.

⁶¹⁶ М. Божић, „Интерна ревизија у осигуравајућим компанијама-могућност за додавање вредности“, *Ревизија за право осигурања*, 4/2010, 40.

⁶¹⁷ *Ibidem*.

ефикасних система управљања ризиком, како би се повећао учинак и конкурентност у посткризном периоду.

2.2. Систем интерне контроле

Систем интерне контроле укључује све политике и поступке које је друштво усвојило како би постигло циљеве повезане са управом како би се осигурало: пословање, спровођење политика, администрација, заштита имовине, спречавање превара и грешака, тачност и компетентност рачуноводствених докумената и благовремена припрема поузданих финансијских информација.⁶¹⁸ Сва лица унутар осигуравајућег друштва су одговорна за унутрашњу контролу.

Пре анализе система интерне контроле, потребно је дефинисати „окружење интерне контроле“, које представља окружење у којем су контролне активности адекватне ризицима који проистичу из активности и процеса који ће се контролисати, а сво особље је свесно своје улоге у систему интерне контроле. Тамо где постоји култура ризика, постоји и широко распрострањено „окружење интерне контроле“, односно систем интерне контроле је у потпуности уграђен у културу осигуравача. У том контексту, од кључног значаја је дефинисање скупа контролних активности, праћење тих активности, као и саопштавање резултата насталих праћењем ризика. Да би се правилно разумела контрола коју врши систем интерне контроле и њена функција у оквиру унутрашње контроле осигуравача, потребно је утврдити њене одговорности, независност појединаца који обављају контролне активности и према коме се резултати контролних активности адресирају у складу са смерницама *EIOPA-e*.⁶¹⁹

За ефикасан систем унутрашње контроле потребна су квалификована лица и осетљива на неправилности, добре линије извештавања, активни службеници који дизајнирају унутрашњу контролу и баве се тим неправилностима, способно руководство за праћење и извршавање примљених налога, као и активан управни одбор.⁶²⁰ Успешност организовања и рада унутрашње контроле, али и њена континуирана ефикасност зависе: од напора ангажованих лица да осмисле адекватну унутрашњу контролу и да њену организацију прилагоде променама, од деловања целокупног друштва, као и од надзора управног одбора. Управа мора обезбедити да интерну контролу врше лица опремљена потребним овлашћењима и компетенцијама.⁶²¹ Друштво мора истицати важност спровођења одговарајућих унутрашњих контрола тако да осигура да су сви запослени свесни своје улоге у систему унутрашње контроле. Контролне активности треба да буду складне ризицима насталим због активности и поступака који ће се контролирати.⁶²²

⁶¹⁸ Интерна контрола састоји се од пет повезаних компоненти:

1. услови спровођења;
2. процена ризика;
3. контролне активности;
4. информисање и комуникација;
5. надзор.

На начин успостављања унутрашње контроле и примену појединих компоненти значајно утиче величина друштва. Док велике компаније могу да уграде све наведене компоненте, мала и средња друштва могу прибегавати алтернативним приступима и, на пример, уместо писаног Кодекса понашања користе усмену комуникацију наглашавајући искреност и етичко понашање. Укључивање власника у свакодневне активности може осигурати ефикасну контролу, брже откривање одступања од очекиваних вредности и могућих грешака у финансијским информацијама.

⁶¹⁹ M. Grazia Starita, I. Malafrente, 2014, 126.

⁶²⁰ За више в: *Ibid.* 126-130.

⁶²¹ F. Hertel, 2018, 246-247.

⁶²² *OECD* принципи, смерница 38.

2.3. Врсте и циљеви интерне контроле

Зависно од циља интерне контроле, разликују се: превентивне, детективне и корективне контроле. Превентивна има за циљ спречавање настанка грешака и превара у обављању функција друштва. Детективна упућује на постојање одређених одступања од очекиваних вредности. Понекад се таквим контролама онемогућује даља обрада док се примећене грешке не отклоне. Корективна има улогу да исправи откривене грешке, али и проблематичан део система који омогућава настанак тих одступања.⁶²³ Циљеви интерне контроле могу се поделити на оперативне циљеве (осигуравање ефикасности и ефективности пословања), информативне циљеве (обезбеђивање поузданих финансијских информација у процесу пословног одлучивања) и циљеве усклађености или усклађеност (усклађеност са политикама, програмима, процедурама, законима и другим ограничењима).

Оперативни циљеви се односе на ефикасност и ефективност пословања компаније. То значи да компанија мора да има такав систем интерних контрола који ће омогућити квалитетно управљање и примену унапред постављених оперативних и стратешких пословних циљева.

Информативни циљеви односе се на припрему ажурних, поузданих и релевантних извештаја који се користе као информативна основа за пословно одлучивање унутрашњих и спољних заинтересованих страна. То, наравно, укључује потребу за састављањем поузданих годишњих финансијских извештаја који се презентују власницима, повериоцима, држави и другим екстерним корисницима. Информације су поуздане ако су представљене реално и објективно, ако су у складу са дефинисаним оквиром финансијског извештавања - рачуноводствени принципи, стандарди, политике и прописи.

Циљеви усклађености односе се на чињеницу да систем уграђених интерних контрола мора осигурати усклађеност целокупног пословања друштва са прописима, одлукама и другим интерним политикама, плановима и поступцима компаније. У првом делу дисертације смо утврдили да се функција усклађености пословања издваја све више као самостална и независна функција система управљања.⁶²⁴

Полазећи од дефиниције, а узимајући у обзир претходно наведене темељне циљеве интерних контрола, можемо закључити да је поуздан систем интерних контрола, између осталог, значајан допринос реалности и објективности финансијских извештаја друштва. Другим речима, можемо закључити да у мери у којој систем интерних контрола постиже наведене циљеве, повећава се и вероватност да ће информације о финансијском положају, успешности пословања друштва, као и променама у финансијском положају бити реално и објективно изложене у финансијским извештајима. То је и разлог зашто у процесу ревизије финансијских извештаја, коју спроводи екстерни ревизор, провера постојања и функционирања система интерних контрола представља незаобилазан елемент, будући да се ревизори настоје ослонити на клијентов систем интерних контрола. Погрешно би било закључити да непостојање или пак незадовољавајуће функционирање система интерних контрола значи да се не остварују циљеви дефинисани пословном политиком управе, не штити имовина друштва, или пак да су финансијски извештаји нереални и необјективни. Међутим, то може бити упозоравајући сигнал постојања могућности да финансијски извештаји садрже грешке, што ревизор мора доказати приликом контроле.⁶²⁵

⁶²³ N. Petrović, "Uloga internog nadzora u otkrivanju nepravilnosti i njegov doprinos poreznom nadzoru", *Porezni vjesnik*, 4/2015, 109.

⁶²⁴ B. Tušek, Ž. Fudurić, „Interne kontrole nad financijskim izvještavanjem“, *Računovodstvo i porezi*, 12/2017, 100.

⁶²⁵ *Ibid.*, 101.

2.4. Закључно о унутрашњем надзору осигуравајућег друштва

Иако главну одговорност за обликовање система интерних контрола сноси управа, ипак имајући у виду вишеструке и разноврсне циљеве који се њиме желе постићи, намеће се закључак да је квалитетан систем интерних контрола у интересу и других интересних скупина тако да одговорност за његово спровођење имају сви у друштву. Систем интерне контроле обухвата сва лица, процесе и процедуре које доприносе стварању амбијента интерне контроле и праћењу ризика који произлазе из делатности осигурања. У оквиру овог система, функција интерне ревизије игра најважнију улогу. Она оцењује учинак и степен ефикасности и ефикасности система унутрашње контроле и свих осталих елемената система управљања.⁶²⁶

Осигуравајућа друштва успостављају ефикасну функцију интерне ревизије која укључује процену адекватности и делотворности система интерне контроле и других елемената система управљања. Она је објективна и независна. Све налазе и препоруке интерне ревизије потребно је пријавити управи или надзорном телу, које одређује мере које треба предузети, али и осигурава спровођење тих мера.⁶²⁷

Управни и надзорни одбор друштва треба да утврде начин и учесталост интерне ревизије система управљања, узимајући у обзир природу, опсег и сложеност пословања. Друштво треба да осигура да опсег, резултати и закључци преиспитивања буду на одговарајући начин документовани и пријављени управи друштва.⁶²⁸ Поред испитивања интерних контрола, интерна ревизија процењује и ризике везане за статус, правилнике, опште и посебне услове осигурања, техничке основе осигурања, начин и поступак процене и ликвидације штета, резервацију штета, преносне премије, пласмане, реосигурања и друге најосетљивије ризике. Посебан акценат се ставља на праћењу најважнијих поступака приликом сачињавања годишњих финансијских извештаја.⁶²⁹

Друштво би требало да осигура да се функцијом унутрашње ревизије не извршавају никакве функције пословања и да је ослобођена непримереног утицаја свих других функција, укључујући кључне функције. При спровођењу ревизије и процене, те извештавања о резултатима ревизије, друштво треба да осигура да функција унутрашње ревизије не буде подложна утицају управе који може нарушити њену независност и непристраност.⁶³⁰ Функција интерне ревизије може значајно да допринесе укупној ефикасности друштва, као и координацији између појединих функција, процеса и организационих јединица и повезивању критичних компоненти система док врши његову интегралну процену, даје препоруке за отклањање слабости и одговарајућа побољшања или пружа било коју из све шире понуде саветодавних услуга.⁶³¹

Када су у питању функција контроле усклађености пословања, управљање ризицима и актуарска функција важи све што је претходно речено везано за ове функције. Неминовно је да је циљ одредаба Директиве да поред надзора од стране надзорног органа ојача интерни надзор у оквиру самог осигуравајућег друштва и тиме унапреди систем корпоративног управљања који у овим друштвима постоји.

⁶²⁶ M. Grazia Starita, I. Malafrente, 2014, 127.

⁶²⁷ Директива, чл. 47.

⁶²⁸ OECD принципи, смерница 6, 1.32, 1.33.

⁶²⁹ В. Чоловић, 2010, 131.

⁶³⁰ OECD, смерница 40.

⁶³¹ М. Богићевић, 2010, 38.

3. Спољни надзор

Поред постојања интерног надзора, од изузетног значаја посебно после великих крахова јесте постојање екстерног надзора, како од стране екстерних ревизора тако и од стране надзорног органа.

Ревизија се данас сматра једним од најважнијих елемената контроле пословања друштва. То је поступак у којем се проверавају и оцењују финансијски извештаји свих обвезника ревизије на основу којих ревизори дају независно и стручно мишљење о истинитости и објективности финансијског стања, резултата пословања и новчаних токова. Независни стручни ревизори спроводе ревизију финансијских извештаја у друштвима, а испитују и проверавају се извештаји претходне године у текућој години. Другим речима, ради се о накнадном испитивању.⁶³² Због јачања надзора друштава за осигурање и друштава за реосигурање и заштите уговарача услуга осигурања, потребно је да су овлашћени ревизори обавезани да одмах извести о свим чињеницама које би могле имати озбиљан утицај на финансијско стање или организацију управе.⁶³³

Такође, ревизори имају дужност да одмах обавесте надзорна тела о свим чињеницама односно одлукама у вези с тим друштвом које сазнају при обављању свог задатка, а које би могле довести до:

- значајног кршења закона и других прописа којима се прописују услови којима се уређује издавање одобрења за рад или којима се посебно уређује обављање делатности друштава за осигурање и друштава за реосигурање;

- погоршања континуираног функционисања друштва за осигурање односно друштва за реосигурање;

- одбијања потврђивања финансијских извештаја или суздржавања од изражавања мишљења;

- неусклађености с потребним солвентним капиталом;

- неусклађености с минималним потребним капиталом.

Поред тога, неопходно је да обавештавају орган надзора о свим чињеницама односно одлукама које сазнају при спровођењу било ког задатка у друштву које је због контролног односа уско повезано с друштвом за осигурање односно друштвом за реосигурање унутар којег обављају тај задатак.⁶³⁴

Надзорна тела имају могућност тражења информација од ревизора, као и размену информација са њима у циљу вршења надзора над радом осигуравајућих друштава, док су органи друштва дужни да очувају и развијају ефикасан однос са спољним ревизором и, у ту сврху, да обезбеде да постоји адекватна политика и поступци за остваривање независности спољног ревизора, укључујући и процедуре које обезбеђују да рад ревизора буде у складу са важећим етичким и професионалним стандардима.⁶³⁵ Међутим, управо су спољни независни ревизори заказали у случајевима великих крахова, као што је био „Enron“. Институција ревизора на којој је до тада почивао овај систем у потпуности је изгубила поверење после ових корпоративних скандала и велике кризе која је наступила. Из тих разлога, врло је битно

⁶³² S. Mališ, B. Tušek, L. Žager, „Revizija – načela, standardi, postupci“, *Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika*, Zagreb 2012, 51-53

⁶³³ Директив, рецитал 43.

⁶³⁴ Директива, чл. 72, ст. 1.

⁶³⁵ International Association of Insurance Supervisors, „Insurance Core Principles and Common Framework for the Supervision of Internationally Active Insurance Groups“, principle 7.7.2., 66.

да у друштвима постоји адекватан систем корпоративног управљања и надзор над радом друштава од стране надзорног органа.

Потреба унапређења корпоративног управљања и надзора као једног од његових елемената је глобална потреба, како развијених земаља тако и земаља у развоју. И земље у транзицији, међу којима се налази Република Србија пролазе кроз потребу креације и институционализације нових института корпоративног управљања и унапређења спољног надзора над радом друштава, посебно оних у финансијском сектору. Надзорни орган осигурања треба да буде независан и да има законски дефинисане циљеве, задатке и права. Лица која обављају ову функцију морају бити професионално независни и непристрасни и требало би да поседују широко знање и искуство.⁶³⁶

⁶³⁶ J. Vollbrech, "Insurance Regulation and Supervision", Policy Issues in Insurance: Insurance regulation and supervision in the OECD countries, 2001, 11.

ГЛАВА 7

НАДЗОР НАД ОСИГУРАВАЈУЋИМ ДРУШТВИМА

Добро постављена структура и контролисани процеси представљају основ оптималног пословања и потребно је да постоје како код друштава за осигурање тако и код регулатора и надзорног тела. Треба имати у виду да добар надзор није само у примени регулативе, већ и у обезбеђивању повратне информације за регулатора. Потребно је да надзорни орган разуме промене и проблеме који настају у примени прописа и захтеве пословне праксе за изменом и прилагођавањем одређених решења.⁶³⁷ Специфичност осигурања као привредне делатности захтева висок ниво стручности како управе и запослених у друштвима за осигурање, тако и лица којима је поверено обављање функције надзора.⁶³⁸

Државна контрола у тренутку ступања једног осигуравајућег друштва на тржиште, која се протеже и на контролу обављања делатности је неопходна узимајући у обзир да су осигуравајућа друштва јаки финансијски центри у које се сливају огромна новчана средства. Из тих разлога није немогуће да други циљеви наведу власнике или чланове управе да занемаре и превиде основну обавезу друштва, а то је извршавање обавеза преузетих уговором о осигурању.⁶³⁹

Улазак на тржиште представља прву контролну тачку и прави тренутак да надзорно тело не допусти улазак пословном субјекту који не испуњава прописане услове. Ти услови се тичу организације, правних аката, управљачке структуре (организационо и персонално) и њихова испуњеност представља полазну гаранцију солвентности тог субјекта односно претпоставку поштеног, законитог и сигурног пословања и одрживости на тржишту. Код послова осигурања управо тај временски фактор и континуитет пружања услуге клијенту је кључни захтев и основ поверења на тржишту. Међутим, једнако важна је и фаза активности надзорног тела која се наставља након давања дозволе за рад, а која се тиче различитих облика праћења понашања тог субјекта и усаглашености тог понашања с интерним (аутономним) и екстерним (законским и другим) правним правилима.⁶⁴⁰

1. Посебни ризици у осигуравајућим друштвима

У данашњим условима пословања компаније, а посебно оне које послују у финансијском сектору се суочавају са мноштвом различитих врста ризика, који потичу из пословног окружења, закона и регулативе, оперативне ефикасности, репутације саме компаније.⁶⁴¹

1.1. Врсте ризика у осигуравајућим друштвима

У пракси осигурања ризици се уобичајено деле на добре и лоше ризике.⁶⁴² Од тога зависи и одлука осигуравача да ли ће „покрити“ одређени ризик, односно, да ли ће закључити уговор о осигурању. Међутим, ризике можемо разликовати и по њиховим карактеристикама, затим, по начину њиховог остварења, као и по другим елементима, који се

⁶³⁷ Љ. Стојковић, 2016, 255.

⁶³⁸ П. Дедеић, Г. Гасми, 2014, 557.

⁶³⁹ Б. Ненадић, „Овлашћења државних органа у поступку оснивања друштва за осигурање у упоредном праву, с посебним освртом на овлашћења Народне банке Србије“, Зборник радова, Саветовање Осигурање у сусрет процесу придруживања Србије и Црне Горе Европској Унији, Палић 2006, 261.

⁶⁴⁰ П. Дедеић, Г. Гасми, 2014, 558.

⁶⁴¹ Д. Стојановић, М. Крстић, Љ. Јанић Бадули, 2016, 57.

⁶⁴² П. Шулејић, *Право осигурања*, Београд, 2005, 83.

пре свега односе на место (простор) за које су везани, односно, на којем ће настати, као и за време у коме ће се догодити.⁶⁴³

Затим, када се разматра подела ризика из перспективе управљања ризицима, ризици се могу класификовати према следећем:

- ризици који се могу елиминисати или пренебрегнути стандардним процесима и процедурама;
- ризици који се могу трансферисати у реосигурање;
- ризици којима се може активно управљати на нивоу компаније.⁶⁴⁴

1.2. Врсте ризика у складу са одредбама Директиве Солвентност II

У складу са одредбама Директиве Солвентност II, главни ризици којима су изложена осигуравајућа друштва могу се поделити у следеће четири групе и то: (1) ризици осигурања – у области неживотног, животног и здравственог осигурања, (2) тржишни ризик, (3) кредитни ризик, (4) оперативни ризик.

1.2.1. Ризик осигурања

Ризици осигурања су ризици који проистичу из уговора о осигурању. Они су повезани са опасностима које крију уговори о осигурању, као и пратећим поступцима и проистичу из немогућности друштва да апсорбује преузете ризике својствене делатности осигурања. Дакле, то је ризик од настанка финансијског губитка као резултата остварења нежељеног догађаја над осигураном имовином или лицима.⁶⁴⁵ Преузимање ризика у осигурање је једна од најважнијих функција друштва за осигурање, од чије ефикасности зависи и ефикасност свих других функција.⁶⁴⁶ За функционисање целог система осигурања је од изузетног значаја квалитетна процена ризика. Поред тога ризици су и неадекватно утврђивање премије, услова осигурања, нивоа самопридржаја, неадекватног обезбеђивања техничких резерви итд.

1.2.2. Тржишни, оперативни и репутациони ризик

Да би друштво за осигурање било у могућности да превазиђе тржишне ризике и прилагоди се околностима на тржишту потребно је да је његово пословање засновано на тржишним принципима и да обезбеди све услове за управљање овим ризиком кроз идентификацију свих области и фактора који могу имати негативан утицај на друштво и његове перформансе.

Оперативни ризик представља могућност настанка негативних ефеката на пословање друштва због пропуста (ненамерних и намерних) у раду запослених и органа друштва, неодговарајућих интерних процедура и процеса у друштву, неадекватног управљања информационом, односно другим системима, као и услед непредвидивих спољних догађаја.⁶⁴⁷

Такође, још један од значајних ризика с којима се сусрећу осигуравајућа друштва је репутациони ризик. У циљу очувања репутације и интегритета које осигуравајуће друштво има у свом окружењу његови органи и сви запослени треба да поштују законе, прописе, процедуре, стандарде на тржишту на ком послују и прихвате и поштују захтеве пословне

⁶⁴³ В. Чоловић, 2012, 126.

⁶⁴⁴ Љ. Стојковић, 2016, 96.

⁶⁴⁵ Р. Вујовић, *Управљање ризицима и осигурање*, Универзитет Сингидунум, Београд 2009, 160.

⁶⁴⁶ *Ibid.*, 161.

⁶⁴⁷ Д. Стојановић, М. Крстић, Љ. Јанић Бадули, 2016, 63.

политике друштва. Штета услед губитка репутације је углавном знатно већа него што је сам финансијски губитак јер за последицу може имати неостваривање новог или будућег посла или производа, услед губитка поверења клијената у интегритет друштва.⁶⁴⁸ За смањење репутационог ризика највећу обавезу и одговорност сноси управа која је обавезна да обезбеди потпуну усклађеност пословања, ефикасну организацију рада, стратешко планирање, обезбеђивање свих ресурса - материјалних и људских, обезбеђење технолошког процеса кроз израду одговарајућих процедура, упутстава и контроле пословања у свим фазама рада.⁶⁴⁹

1.2.3. Кредитни ризик

Кредитни ризик је ризик могућности настанка негативних ефеката на финансијски резултат и капитал друштва услед неизвршавања обавеза дужника према друштву. Изложеност кредитном ризику се значајно повећава када финансијска институција зависи од малог броја великих купаца којима је одобрен значајан износ кредита. Значај кредитног ризика је висок у области финансијских услуга, где су краткорочне и дугорочне позајмице од одлучујућег значаја за пословање.⁶⁵⁰ Кредитни ризик се најједноставније дефинише као потенцијал да дужник или друга страна неће успети да испуни своје обавезе у складу са договореним условима, по основу одобреног кредита.⁶⁵¹

2. Механизми превазилажења ризика

Процес управљања ризицима се може сагледати као скуп метода које се користе флексибилно и заједно. У основи то је мултидисциплинарни процес у ком се у циљу решавања проблема ризика заједно користе различита знања и дисциплине. То је заправо системски процес за идентификацију, анализу и процењивање ризика, односно могућности настанка штета са којим се суочава друштво, као и за одабир најбољег начина за обраду, тј. третман ризика у складу са циљевима и тежњама друштва.⁶⁵²

Директива Солвентност II је базирана на свеобухватном оквиру за управљање ризицима кроз идентификацију и оцењивање ризика, мерење ризика и управљање ризицима, тржишно вредновање средстава и обавеза, корпоративно управљање, документовање процеса и тржишну дисциплину. Директива Солвентност II уводи начело прудентног управљања, тј. намеће обавезу увођења виших стандарда у управљање који се заснивају на пажљивом и прудентном приступу управљању ризиком. У основи прудентног управљања налазе се институти контроле и одговорности у обављању дужности унутар повереног круга послова управе. Промовишући принцип обрнуте сразмере између степена квалитета управљања ризиком и нивоа захтеваног капитала, Солвентност II обезбеђује подстицаје за диверсификацију ризика кроз оптимизацију депоновања и улагања финансијских средстава и развој интерних софистицираних система управљања ризиком.⁶⁵³

У правном смислу, управљање ризицима може се дефинисати као заступнички однос настао на основу закона и уговора у коме једна страна – управа (укључујући и носиоце кључних функција система управљања)⁶⁵⁴ преузима обавезу да, кроз управљање друштвом успостави систем контроле и да управља свим ризицима путем доношења пословних одлука у складу са стандардом доброг привредника, односно доброг стручњака у најбољем интересу друштва (а тиме и свих његових конституената), поступајући при томе по одлукама

⁶⁴⁸ Р. Вујовић, 2009, 176.

⁶⁴⁹ *Ibid.*, 2009, 178.

⁶⁵⁰ М. Woods, К. Dowd, 2008, 6.

⁶⁵¹ Д. Стојановић, М. Крстић, Љ. Јанић Бадули, 2016, 63.

⁶⁵² *Ibid.*, 76.

⁶⁵³ М. Сокић, Д. Дрљача, З. Којчин Сокић, 2016, 326.

⁶⁵⁴ Кључне функције су дефинисане одредбама Директиве Солвентност II.

скупштине друштва и уз њен надзор и надзор независних регулаторних тела, док се друга страна – друштво обавезује да јој исплати уговорени износ новца (зараду и / или другу накнаду или награду) у предвиђеним роковима.⁶⁵⁵

За осигуравајућа друштва институт управљања ризиком треба схватити као неминовност и *conditio sine qua non* законитог пословања. Главну одговорност за обезбеђење интегрисаног приступа управљања ризицима има надзорни одбор. Међутим, узимајући у обзир сложеност делатности осигурања и чињеницу да представља део финансијског сектора прописани су виши захтеви у спровођењу концепта управљања заснованог на ризицима и ови послови се делегирају посебним функцијама које се као кључне функције успостављају у друштву за осигурање у оквиру система управљања ризиком. Самим тим, функција управљања ризицима је задужена за координацију и пројектно управљање овим активностима због захтева за специјализованим стручним знањима и вештинама.⁶⁵⁶

3. Врсте надзора у осигуравајућим друштвима

У надзору над радом осигуравајућих друштава издвајају се три модела надзора: институционални, функционални и интегрисани.

Институционални модел представља најстарији модел који следи традиционалну поделу на три стуба финансијског тржишта: банкарски, осигурање и тржиште капитала. Прихватање овакве поделе финансијског тржишта имплицира и постојање посебног органа контроле за сваку грану. Тај орган је некад државни (одељење неког министарства, централна банка) или посебна агенција. Велики број аутора залаже се за постојање независне, самосталне агенције, која је специјализовано тело и услед експертског знања њених запослених и вишег степена независности има већи потенцијал да се опире притисцима који су политичке природе или, пак, долазе с тржишта од стране учесника.⁶⁵⁷ Основни аргументи против овако организованог надзора тичу се чињенице да се све више брише некада јасно разграничење активности у банкарском и сектору осигурања.

Други облик надзора је функционални модел. Код овако организованог приступа није битан правни статус субјекта који је под надзором, већ се контрола усмерава према предмету контроле. Самим тим надзорни орган у оквиру своје надлежности контролише понашање свих субјеката на финансијском тржишту, без обзира да ли су банке или друштва за осигурање. Други контролор своју активност усмерава на контролу прудентности и контролише све субјекте по том питању. Иако овакав приступ има своје предности, трошкови су значајни и у пракси се показало компликованим да је исти субјект изложен контроли више надзорних тела које примењују различита правила.⁶⁵⁸

Интегрални модел је скоријег датума и он представља организационо обједињавање надзора над субјектима који су у банкарству, осигурању и на тржишту капитала. Он је последица схватања да сва три стуба у статусном и пословном смислу имају више сличности, него разлика и да је контролу свих субјеката на финансијским тржиштима добро објединити у једном телу. Свакако, то тело ће имати више специјализованих одељења, али је претпоставка да њихова чврста повезаност и синергија деловања даје боље резултате, него рецимо институционални приступ.⁶⁵⁹

⁶⁵⁵ Дефиниција В. Јовановића, према: П. Шулерић, 2005, 23.

⁶⁵⁶ П. Марано, 2014, 12.

⁶⁵⁷ Е. Wymeersch, 2006, 251.

⁶⁵⁸ П. Дедеић, Г. Гасми, 2014, 561-562.

⁶⁵⁹ Више о аргументима који подржавају избор интегрисаног модела види: R. Herring, J. Carmassi, „The Structure of Cross-Sector Financial Supervision“, *Financial Markets, Institutions & Instruments*, 1/2008, 51–76.

Треба имати у виду да је свакодневни развој и приближавање чланова финансијског тржишта очекиван и да је у том смислу неопходна комуникација и сарадња између надзорних органа, али чак и уколико се прихвати интегрални модел, неопходно је да се формира ново посебно тело за надзор на финансијском тржишту, у оквиру ког ће постојати специјализована одељења за сваког субјекта финансијског тржишта. Неоправдано је да се интегрални модел примени на тај начин да надзор над читавим тржиштем врши централна банка узимајући у обзир да је она по својој природи окренута више банкарском него осталим секторима.

Узимајући у обзир претходно наведено компромисно решење би представљала комбинација интегралног и институционалног модела на тај начин што би постојало посебно тело које врши надзор над сваким субјектом финансијског тржишта, али и јединствено тело које би вршило надзор над радом ових тела и омогућавало комуникацију и сарадњу између њих.

4. “Нови” систем надзора- Директива Солвентност II

Постојање мноштва прописа о осигурању на националном нивоу, непостојање хармонизације у области заштите потрошача и европског уговорног права довело је до тога да је број закључених прекограничних послова прилично мали. Хармонизовано уговорно право осигурања би увећало број таквих послова и користило би свим странама. То би посебно омогућило осигуравачима да примењују исте концепције и калкулације по својим полисама и да велике ризике усмеравају широм ЕУ. С друге стране, то би уговарачима осигурања омогућило приступ страним производима осигурања, без потребе да сваки пут прилагођавају своје полисе и врсте покрића различитим захтевима које прописују државе чланице.⁶⁶⁰

Финансијски надзор служи за остваривање три основна и уско испреплетена циља: одржавање сигурности финансијских институција; заштита потрошача (депонента, инвеститора и осигураника); одржавање финансијске стабилности, то јест, решавање проблема ризика да неуспех једне институције проузрокује неуспех осталих компанија на финансијском тржишту, чиме долази до дестабилизације финансијског система у целини.⁶⁶¹

4.1. Циљеви новог система надзора

Циљ Директиве Солвентност II је да створи надзорни систем који је у већој мери заснован на ризицима, транспарентнији за потрошаче и путем повећане употребе закона заснованог на принципима, флексибилнији у примени од претходног.

Директива представља кључни инструмент за остварење унутрашњег тржишта, те је стога доношењем ове Директиве предвиђено да друштвима за осигурање и друштвима за реосигурање која су у својим матичним државама чланицама добила одобрење треба допустити да обављају неке или све своје делатности на целом подручју Заједнице оснивањем огранака или пружањем услуга. Из тих разлога је потребно да се међу државама чланицама постигне потребна усклађеност која је довољна за остварење узајамног признавања одобрења и надзорних система те тиме и јединственог одобрења које вреди на целом подручју Заједнице и које омогућава да надзор над друштвом обавља матична држава чланица.⁶⁶² Предност високе заштите уговарача осигурања на финансијском тржишту у

⁶⁶⁰ N. Kyriaki, „Политика ЕУ у области права осигурања и реосигурања и могућност хармонизације: стварност или фикција”, *Ревизија за право осигурања*, 3/2010, 25.

⁶⁶¹ P. Staikouras, C. Triantopoulos, „Financial Supervision After the Crisis: The Structures, the Lessons, and the Way Forward“, *Europea Business Law Review*, 2016, 76.

⁶⁶² Директива, рецитал 11.

праву надзора осигурања,⁶⁶³ како на нивоу ЕУ, тако и на нивоу држава чланица, је једна од битних разлика у односу на банкарску регулативу, где је стабилност финансијског тржишта битна у истој мери. Овај приоритет заштите уговарача осигурања, као што видимо наставља да постоји у новом режиму права надзора.⁶⁶⁴ Савремена правила заштиту интереса осигураника не обезбеђују кроз законодавно уплитање у садржину односа који се успостављају уговором о осигурању, већ кроз унификацију контроле над оснивањем, а потом и пословањем друштава за осигурање.⁶⁶⁵

4.2. Овлашћења и услови неопходни ради остварења циљева надзорног органа

Државе чланице треба да обезбеде да су надзорним телима осигурана потребна средства, као и да имају релевантну стручност, способност и овлашћење да остваре главни циљ надзора.⁶⁶⁶ Државе чланице надзорним телима обезбеђују средства за испуњавање њихових обавеза наведених у одредбама Директиве. То обухвата све потребне капацитете, укључујући финансијске и људске ресурсе.⁶⁶⁷ Надзор се заснива на приступу који је окренут будућности и заснован на ризицима. Укључује континуирану проверу правилног обављања послова из делатности осигурања и реосигурања, као и усклађености ових друштава са надзорним одредбама. Надзор друштава за осигурање обухвата одговарајућу комбинацију посредног и непосредног надзора.⁶⁶⁸

Директива детаљно регулише и извештавање надзорног органа, као и поступак надзорног прегледа које надзорни орган спроводи. Надзорна тела имају овлашћење да затраже све информације неопходне за спровођење надзора. Кључни део тих информација требале би бити информације које се морају редовно достављати надзорним телима.⁶⁶⁹ Информације о којима друштва за осигурање и друштва за реосигурање морају редовно извештавати надзорна тела обухватају извештавање о солвентности и финансијском стању. Надаље, треба подносити редовно надзорно извештавање које уз информације укључене у извештавање о солвентности и финансијском стању садржи и додатне информације нужне за потребе надзора. За добробит друштава за осигурање, као и надзорних тела, та два извештаја би требала следити исту структуру.⁶⁷⁰ Морају се утврдити детаљни и усклађени захтеви којима се регулишу информације које се морају редовно подносити и начини на који то треба постићи, како би се осигурала успешна усклађеност у поступку надзорног прегледа који спроводе надзорна тела.⁶⁷¹

Директива је на овај начин омогућила трансформацију надзорног поступка у континуирани и перспективни надзор, заснован на обради и тумачењу како квантитативних, тако и квалитативних информација које су добијене од осигуравајућег друштва. Дакле, према новом поступку надзорног прегледа, постоји додатни „алат“ на основу ког надзорни орган може предузети одговарајуће мере превентивног карактера у већини ситуација, уколико се финансијска стабилност друштва за осигурање погоршава као последица неадекватних одлука које је усвојила управа.⁶⁷²

⁶⁶³ Директива, рецитал 16, рецитал 105, рецитал 106, рецитал 141, чл. 27, чл. 132, ст. 2, тач. 3.

⁶⁶⁴ G. Wagner, „Der Weg zum neuen Versicherungsaufsichtsgesetz "Versicherungs-rundschau" (Put ka novom zakonu o nadzoru osiguranja), *Revija za pravo osiguranja-prikazi knjiga i članak*, br 4/2010, 75.

⁶⁶⁵ C. J. Berg, „Droit European des Assurances Fascicule 1010 du Juris- Classeur de Droit Communautaire“, Paris, Editions Techniques- JURIS Classeurs, 1995, 3.

⁶⁶⁶ Директива, чл. 27.

⁶⁶⁷ *Ibid.*, рецитал 17.

⁶⁶⁸ *Ibid.*, чл. 29.

⁶⁶⁹ Делегирана Уредба, рецитал 110.

⁶⁷⁰ *Ibid.*, рецитал 112.

⁶⁷¹ *Ibid.*, рецитал 111.

⁶⁷² R. M. Petrescu, 2015, 248.

Надзорна тела имају овлашћење да предузму превентивне и корективне мере како би осигурала да је пословање друштва за осигурање усклађено са законима и другим прописима с којима мора бити усклађено у свакој држави чланици. Надаље, она имају овлашћење да предузму све потребне мере, према потреби укључујући и мере управне или финансијске природе, у вези с друштвима за осигурање и члановима њихових управних или надзорних органа.⁶⁷³

Надзорна тела поседују примерена средства, методе и овлашћења за проверавање система управљања у осигуравајућим друштвима и вредновање новонасталих ризика, а који би могли утицати на њихову финансијску стабилност. Државе чланице им обезбеђују потребна овлашћења да захтевају побољшање и јачање система управљања како би се обезбедила усклађеност са захтевима Директиве.⁶⁷⁴

4.3. Надзор носилаца и чланова кључних функција

Директива предвиђа надзор у погледу избора носилаца кључних функција као и у погледу испуњености услова пословног угледа и искуства за обављање функције носиоца или члана кључних функција. Како би се надлежним телима омогућило да по потреби предузму потребне мере за побољшање стања, осигуравајућа друштва треба правовремено да обавесте надзорна тела о информацијама које се односе на сва лица која успешно управљају друштвом или су одговорна за друге кључне функције, те о осталим информацијама потребним за процену способности и прикладности тих лица. У случају да надзорно тело закључи да поједино лице не испуњава захтеве у вези с пословним угледом и искуством предвиђеним Директивом има овлашћење да тражи од друштва да замени то лице.⁶⁷⁵ Једну од таквих функција представља и функција праћења усклађености, те можемо закључити да су ова функција и надзор над радом осигуравајућих друштава нераскидиво повезани прво у светлу чињенице да надзорни орган провера компетентност лица за обављање ове функције, а надаље и врши надзор над законитошћу пословања осигуравајућег друштва.

Друштва за осигурање самим тим има обавезу да обавести надзорно тело о свим променама у погледу лица која обављају функцију праћења усклађености, заједно са свим информацијама које су потребне за процену пословног угледа и искуства нових лица именованих за управљање друштвом. Такође, неопходно је да обавесте надзорно тело уколико је дошло до замене неког лица које обавља ову функцију у друштву из разлога што више не испуњава услове у погледу пословног угледа и искуства.⁶⁷⁶ У контексту система управљања, а ради осигурања независности, лицу или организационој јединици која обавља ову функцију у друштву за осигурање требало би омогућити да обавља објективно и слободно од утицаја повезане дужности, као и о релевантним налазима редовно извести управно или надзорно тело.

Државе чланице омогућавају да друштва за осигурање која издвајају неку функцију или делатност предузму потребне мере како би осигурала да су испуњени услови предвиђени одредбама Директиве.⁶⁷⁷ Држава чланица у којој се налази пружалац услуга мора да допусти

⁶⁷³ Директива, чл. 34, ст. 1 и 2.

⁶⁷⁴ *Ibid.*, чл. 41, ст. 5.

⁶⁷⁵ Делегирана Уредба, рецитал 99

⁶⁷⁶ Директива, чл. 42, ст. 2.

⁶⁷⁷ „... а) пружатељ услуга мора сарађивати с надзорним телима друштва за осигурање односно друштва за реосигурање у вези са издвојеном функцијом или делатношћу;
(б) друштва за осигурање и друштва за реосигурање, њихови ревизори и надзорна тела морају имати ефикасан приступ подацима који се односе на издвојене функције или делатности;
(ц) надзорна тела морају имати успешан приступ пословним просторима пружатеља услуга и могућност да остваре та права приступа...” Директива, чл. 38, ст. 1.

надзорним телима друштва за осигурање да сама или преко посредовања лица које именују за ту сврху обављају редован надзор обављања услуге. Надзорна тела државе чланице друштва за осигурање могу надзор пренети на надзорна тела државе чланице у којој се налази пружалац услуга.⁶⁷⁸ Ово је од великог значаја за мања осигуравајућа друштва, којима би представљало оптерећење ангажовање лица задуженог за усклађеност пословања унутар самог друштва.

Нови режим надзора осигурања успостављен одредбама Директиве Солвентност II обезбеђује усклађени приступ надзора широм Европске Уније, који ће помоћи да се обезбеди усклађеност за све осигураваче и реосигураваче, и стварање друштава која пружају заједничку заштиту за све потрошаче, без обзира на њихов правни облик, величину или локацију. На овај начин ће се обезбедити побољшање конкурентности, како у оквиру тржишта Европске уније на тржишту осигурања, тако и глобално. Солвентност II омогућава усклађивање прописа о солвентности у оквиру Европске уније, што води стварању јединственог тржишта - са потенцијалним користима за кориснике повећањем конкуренције, транспарентности и флексибилности.⁶⁷⁹ Национална законодавства држава чланица, којима се уједначавају прописи ради спровођења циљева која прописује Директива, треба да пропишу одговорност матичне државе чланице за праћење финансијске стабилности друштва за осигурање.

4.4. Хармонизација надзора у праву осигурања

Поступак усвајања и имплементације новог законског оквира спроводи се уз примену посебног регулаторног поступка, тзв. *Lamfalussy* поступка. Овај поступак усвојен је 2001. године, а од 2002. године се примењује у финансијском сектору како би убрзао и поједноставио развој европског законодавства. Овај поступак се састоји од четири нивоа прописа које треба донети.

4.4.1. Четири нивоа поступака за хармонизацију прописа о надзору

На првом нивоу Европски парламент и Веће Европске уније донели су, у поступку саодлучивања, Оквирну Директиву, која прописује основе наднационалних прописа о надзору осигуравајућих друштава, одређује основне принципе и елементе прописа, као и обим и општу природу спровођења мера и регулишу овлашћења Европске комисије за имплементацију на другом нивоу.⁶⁸⁰

На другом нивоу, који се односи на секундарне законске акте, Комисија у сврху конкретизације законских начела из Оквирне Директиве ради на одредбама о имплементацији. Они могу бити донесени у форми Директиве или Уредбе. Акти који се доносе на другом нивоу су неопходни за операционализацију начела из Оквирне Директиве.⁶⁸¹

Саветовање је предвиђено на трећем нивоу. Од тог тренутка завршава се доношење прописа обавезујућег карактера. *CEIOPS* (енг. *Committee of European Insurance and Occupational Pensions Supervisors*), као посебно радно тело, саветује Комисију у вези с питањима која су се појавила на прва два нивоа како би се пракса надзора обликовала на јединствен начин и омогућило евентуално накнадно доношење прописа. Обликовање јединствене праксе надзора потребно је обезбедити изградом заједничких тумачења,

Узимајући у обзир да функција усклађености пословања може као кључна функција бити издвојена функција ова правила несумњиво важе у случају издвајања поменуте функције.

⁶⁷⁸ Директива, чл. 38, ст. 2.

⁶⁷⁹ R. M. Petrescu, 2015, 250.

⁶⁸⁰ N. Gatzert, H. Wesker, 2012, 545.

⁶⁸¹ M. Grgić, 2013, 164.

конзистентних смерница и заједничких стандарда како би се и на националним нивоима осигурала усклађена имплементација и примена законодавних начела првог нивоа, односно мера другог нивоа.⁶⁸²

Европска комисија надзире спровођење и поштовање правног оквира садржаног у Оквирној директиви и одредаба о спровођењу у појединим државама чланицама Европске уније на четвртном нивоу, те Оквирна директива првог нивоа представља само полазну основу за све накнадне прописе и мере које је потребно донети и усвојити. Дакле, примена *Lamfalussy* поступка треба да доведе до високог нивоа усклађивања и доследности у вези са применом Солвентности II.⁶⁸³ Овај поступак има тенденцију постизања потпуне хармонизације, будући да се том техником регулације може побољшати уједначавање прописа о спровођењу јединственог поступка надзора над делатности осигурања.

4.4.2. *Врсте хармонизације права*

Када је у питању хармонизација права, постоје три могућности, принцип минималне хармонизације, принцип максималне хармонизације и принцип потпуне хармонизације.

У случају минималне хармонизације, директива поставља само минималне регулаторне захтеве, који национални законодавац мора да испуни. Дакле, минимална хармонизација омогућава строже законске захтеве од оних који су прописани директивом. С друге стране, примена националног закона мора у најмању руку испунити минимални ниво усклађености. Сходно томе, примена која премашује наведени минимални ниво према европском закону не крши одредбе секундарног закона дате директиве, чак иако би примена требало да допринесе фрагментацији закона. Током дугог периода, минимална хармонизација путем директива била је успостављена метода у европском процесу хармонизације закона.⁶⁸⁴

Последњих двадесетак година су се догодиле промене у осигуравајућем сектору услед глобализације, дерегулације и либерализације. Знатно је повећан удео ризика који је повезан с грешкама управљачких структура у друштвима, те правни оквир, који је стваран током дугогодишњег раздобља, уз коришћење инструмената минималне хармонизације, једноставно није више био одржив.⁶⁸⁵

Са друге стране, стандард максималне хармонизације поставља наведени ниво усклађености према европском закону на горњу, а не на доњу границу. Сходно томе, тамо где директива прописује систем усмерен на максимално усклађивање, спровођење од стране националног законодавца не сме да премаше степен усклађености утврђен европским правом. Законодавац може, међутим, прописати нижи стандард. Максимално усклађивање је ретко и првенствено се јавља када је потребно да би се спречило нарушавање конкуренције у одређеном подручју.

Тада долазимо до потпуне хармонизације, која комбинује правила минималне и максималне хармонизације, а на основу правних правила садржаних у директиви представља најшири облик хармонизације. Потпуно усклађивање има за циљ потпуну законску хармонизацију. Дакле, у спровођењу директиве, национални законодавац не може одступати од директиве, било постављајући више или ниже регулаторне захтеве. То је зато што потпуно усклађивање са правним правилима садржаним у директиви има за циљ потпуно секторско усклађивање националних права међу државама чланицама.

⁶⁸² M. Grgić, 2013, 165.

⁶⁸³ N. Gatzert, H. Wesker, 2012, 545.

⁶⁸⁴ M. Dreher, 2015, 5.

⁶⁸⁵ M. Grgić, 2013, 162.

4.4.3. Хармонизација успостављена Директивом Солвентност II

Анализом одредаба Директиве Солвентност II долази се до закључка да она има за циљ потпуно усклађивање. Таква врста хармонизације има две важне последице: прво, Директива Солвентност II захтева да сваки режим надзора осигурања који спроводе одговарајући национални законодавци мора у потпуности да се усклади са европским режимом надзора осигурања. Друго, систем потпуне хармонизације забрањује националним законодавцима да једнострано доносе додатне мере које нису предвиђене европским правом.

Већ на почетку текста Директиве, у оквиру рецитала 2 може се јасно закључити да је њен основни циљ успостављање хармонизације: „Како би се олакшало оснивање и обављање делатности осигурања и реосигурања, потребно је уклонити највеће разлике између закона држава чланица у погледу правила којима подлежу друштва за осигурање и друштва за реосигурање. Стога је потребно осигурати правни оквир за друштва за осигурање и друштва за реосигурање за обављање делатности осигурања на целом унутрашњем тржишту, те тиме друштвима за осигурање и друштвима за реосигурање са седиштем у Заједници олакшати покриће ризика и обавеза у Заједници.“⁶⁸⁶ Након првог читања, терминологија рецитала 2 - посебно употреба „највећих разлика“ и „правног оквира“ указује да је постављен циљ потпуне правне хармонизације и побољшање прекограничне пословне активности и уклањање озбиљних разлика међу надзорним системима. Реч „уклонити“ у вези са „разликама између ... закона држава чланица“ показује, међутим, да Директива Солвентност II утврђује циљ у основи јединственог концепта надзорних система држава чланица ЕУ. На сличан начин, рецитал 11, који се такође односи на Директиву као на „основни инструмент за постизање унутрашњег тржишта“, изражава циљ „постићи такву усклађеност која је потребна“ како би се остварио доследан надзор над осигуравајућим друштвима од стране матичне државе чланице.⁶⁸⁷

У вези са одређеним регулаторним секторима, постоје и даље индикације за што опсежнију и обимнију хармонизацију. На пример, рецитал 15 пружа побољшану хармонизацију прописа за процену потраживања и обавеза у вези са управљањем ризицима. Такође, рецитали 46⁶⁸⁸ и 54⁶⁸⁹ наводе да у мери у којој је то могуће стандарди процене у надзорне сврхе треба да буду усклађени са међународним одредбама. Рецитал 40⁶⁹⁰ Директиве Солвентност II даје јасне индикације за циљ обједињавања надзорних система држава чланица ЕУ у изричитој изјави да је „усклађивање надзора“ циљ Директиве. Према тексту рецитала, усклађивање се примењује не само на надзорне алате, већ на сличан начин и на разноврсне „надзорне праксе“ међу државама чланицама. Даље рецитали 113, 114 и 115 предвиђају стварање додатног Колегијума супервизора у области надзора група.

Директива Солвентност II има за циљ потпуну хармонизацију надзорних система у државама чланицама ЕУ. То показује телеолошка и систематска анализа рецитала и

⁶⁸⁶ Директива, рецитал 2.

⁶⁸⁷ „Будући да је ова Директива кључни инструмент за остварење унутрашњег тржишта, друштвима за осигурање и друштвима за реосигурање која су у својим матичним државама чланицама добила одобрење треба допустити да обављају неке или све своје делатности на целом подручју Заједнице оснивањем огранака или пружањем услуга. Стога је примерено да се постигне таква усклађеност каква је потребна и довољна за остварење узајамног признавања одобрења и надзорних система те тиме и јединственог одобрења које вреди на целом подручју Заједнице и које омогућава да надзор над друштвом обавља матична држава чланица.“, Директива, рецитал 11.

⁶⁸⁸ „Стандарди процене за потребе надзора треба да у највећој могућој мери буду усклађени с међународним кретањима у подручју рачуноводства како би се ограничило управно оптерећење за друштва за осигурање и друштва за реосигурање.“

⁶⁸⁹ „Рачунање техничких резерви треба да буде усклађено с вредновањем имовине и других обавеза, са тржиштем и међународним развојем у подручју рачуноводства и надзора“

⁶⁹⁰ „Потребно је обезбедити усклађеност надзора не само у вези с надзорним алатима већ и у вези с надзорним праксама“, Директива, рецитал 40.

законодавног текста Директиве. Поред тога, припремни радни папери и нацрти о спровођењу прописа за други регулаторни ниво (ниво 2) показују циљ потпуне хармонизације надзорних система. У својој детаљној специфичности, планирана правила прописа су на одговарајући начин дизајнирана да испуне правне и недефинисане законске одредбе засноване на принципима Оквирне директиве Солвентност II са добро дефинисаним садржајем заснованим на правилима. С обзиром на предвиђену правну природу спровођења мера као прописа, ова правила би требало одмах да се примене у целој ЕУ. Што се тиче пуне хармонизације, напори европског законодавца коначно су подржани и ојачани успостављањем европског надзорног тела за осигурање. Рад *EIOPA*-е довешће до успостављања европског система финансијског надзора и обезбедиће кохерентну, ефективну и ефикасну примену основних европских правних принципа у области надзора осигурања. У овом циљу, идеја потпуне хармонизације надзорних система унутар ЕУ првенствено треба да послужи обезбеђивању јединственог нивоа надзора, а тиме и једнаких услова за осигуравајућа друштва на европском унутрашњем тржишту осигурања.

Усклађивање ове природе различитих пракса надзора држава чланица ЕУ није могуће без екстензивног паневропског, правно усклађеног режима надзора осигурања. У рециталима, као што смо видели Директива као свој циљ поставља усклађивање супервизорских система све до надзорне праксе, при чему су предуслови за остварење овог циља обједињени правни принципи, хармонизација основа за интервенције и подударност правног дизајна надзорних алата. Циљ надзорног усклађивања, међутим, начелно се сукобљава на нивоу Директиве са преласком са приступа заснованог на правилима на приступ заснован на принципима, при чему је овај последњи приступ предвиђен Директивом. Ако би се у потпуности следио приступ заснован на правилима, то би давало надзорним органима дискреционо право за флексибилне, појединачно прилагођене процене надзорних околности и довело би до фрагментације и повећане непредвидивости у надзорним праксама за друштва која подлежу овим правилима. Ово би се супротставило усклађивању надзора. Уместо тога, овај циљ се може постићи само применом регулаторне структуре засноване на принципима, као што је Директива Солвентности II предвидела. Заправо, рецитали у Директиви Солвентности II уводе однос правила и изузетака, тј. потпуно усклађивање је правило уз могућност одступања и саморегулације која у одређеним ситуацијама припада државама чланицама. Овај однос је детаљније разрађен у законодавном делу Директиве. Бројни рецитали имају за главни циљ потпуно усклађивање.⁶⁹¹

Када је у питању сам текст Директиве ова идеја надзорне конвергенције путем правне хармонизације присутна је у одредбама које дају правни основ Комисији да усвоји детаљније прописе у имплементацији на другом регулаторном нивоу. Пример такве норме је члан 50, став 2 Директиве којом се успоставља систем управљања који се посебно односи на процену ризика и солвентности. Такође, члан 71 укључује самосталну одредбу којом се државама чланицама ставља изричито дужност да своја надзорна тела организују у складу са принципом конвергенције. Ова дужност се даље протеже на блиску сарадњу са европским институцијама, посебно са *EIOPA*-ом, која има додатна овлашћења за издавање необавезујућих смерница и препорука.

Чињеница да одступања од одредаба Директиве у суштини представљају однос правила и изузетака дозвољена у појединачно изричито одређеним областима, док Директива у целини тежи изради јединствених прописа, показује да у преосталим областима Директива претпоставља потпуну правну хармонизацију, а тиме и потпуну хармонизацију надзорног система.⁶⁹²

⁶⁹¹ M. Dreher, 2015,10.

⁶⁹² *Ibid.*, 12.

Из свега наведеног може се закључити да, иако то нигде није директно исказано у Директиви Солвентности II, европски законодавац тежи циљу потпуне хармонизације надзора осигурања у Европи. У законодавном тексту и рециталима Директиве може се прочитати директно намера да се постигне потпуно усклађивање регулаторних одредаба и жеља за највећим могућим приближавањем надзорне праксе у државама чланицама ЕУ. Поред тога, новостворено европско тело за надзор осигурања *EIOPA*, опремљено ефикасним извршним овлашћењима, одговорно је за кохерентну и максимално ефикасну примену европских одредаба. Неопходан услов за адекватно спровођење поступка надзора је добро постављена структура и процеси контроле и стручно оспособљена лица, јер само добро организован и компетентан надзор осигурања може одговорити својој улози и допринети општој стабилности финансијског система.

4.5. Анализа пословног модела- нови правац у надзору осигурања

Као последица примене Директиве Солвентност II, поред правила о делатности осигурања, ревидирани су и надзорни методи. Успостављен је детаљан и добро елабориран регулаторни оквир за системе управљања. Још једна новина односи се на замену претходног система извештавања надзорног органа заснованог на рачуноводственом принципу, системом заснованом на подацима о ризицима који ће бити употпуњен обавезом обелодањивања података ради повећања транспарентности.⁶⁹³

По схватањима појединих аутора, потребно је применити нови систем надзора, новији и у односу на онај заснован на ризику тзв. *надзор заснован на анализи пословног модела*, узимајући у обзир да овакав врста надзора спроводи детаљнију анализу осигуравајућег друштва и од традиционалног надзора и од надзора заснованог на ризику. Овај приступ фокусиран је и окренут будућности и има за циљ да обезбеди да су ресурси усмерени ка највећим ризицима и да се унапред утврде ризици које друштво чекају у будућности.⁶⁹⁴

Према поменутом схватању он није много развијенији од традиционалног метода надзора заснованог на ризику, нити он представља потпуно нов метод који ће заменити претходне. Надзор заснован на ризику није обезвредио правило које се заснива на традиционалним техникама, па тако анализа пословног модела представља само нови аспект надзора који употпуњује претходни метод. Суштина овог надзорног метода је да надзорни орган, детаљније и свеобухватније него пре, испита пословање осигуравајућег друштва и оцени га и из економског и пословног угла. Неопходно је да утврди одрживост његовог пословања као целине и спроведе анализу профитабилности у различитим периодима. Важан део надзора је разумевање будућих, као и тренутних ризика који могу угрожавати одрживост пословања осигуравача.⁶⁹⁵

На овај начин се проширује систем надзора у два правца. Пре свега се проширује предмет надзора јер се друштво анализира и из пословног угла (уместо анализе само испуњености прописа и аспекта ризика). Поред тога проширује се и временски распон надзора. Применом традиционалног метода оцењивали су се догађаји из прошлости из правног угла (нагласак је био на кршењу прописа). Метод заснован на ризику прекинуо је такав приступ путем анализе стања у садашњости и блиској будућности, те је зато и улога економског аспекта изузетно порасла. Анализа пословног модела проширује временски распон на дужину остваривања утврђене стратегије (на пример, краткорочна профитабилност се такође појављује и средњорочно и дугорочно итд.), а такође указује на пословну рационалност поред (не)законитости пословања и адекватности контрола ризика. Тако се и

⁶⁹³ F. Sebeledi, 2015, 123.

⁶⁹⁴ J. Breckenridge, J. Farquharson, R. Hendon. "The Role of Business Model Analysis in the Supervision of Insurers." *Bank of England Quarterly Bulletin*, 2014, 51.

⁶⁹⁵ *Ibidem*.

пословни аспект јавља у надзору заснованом на принципу да нема одрживости пословања без адекватне профитабилности, јер је губитак адекватности пословања само питање времена.⁶⁹⁶ Овај нови надзорни метод представља нов изазов у области прописивања правила за утврђивање чињеница, њихову оцену и одлуку о мерама које треба применити.⁶⁹⁷

На крају треба закључити да према поменутом моделу на страни прудентног поступања је потребно користити тростепени приступ како би се добила детаљнија слика друштва која је предмет надзора. Први степен анализе заснован је на традиционалној законитости пословања у оквиру које се утврђује да ли је друштво усклађено са правним прописима. У оквиру овог дела надзора анализирају се догађаји из прошлости. Други степен је заснован на надзору ризика који се такође бави акумулираним и текућим ризицима који постоје у друштву. Ризици који потичу из догађаја из прошлости са садашњим и будућим последицама. Трећи и последњи степен се заснива на анализи пословног модела и анализира одрживост профитабилности институције у различитим временским распонима. На овај начин се употпуњују претходна два метода.⁶⁹⁸

Ипак надзор над радом осигуравајућих друштава мора бити прилагођен пословању сваког субјекта надзора, узимајући у обзир да је оно специфично и јединствено за свако друштво. Самим тим потребно је да надзорни орган анализира сваки конкретни случај и што потпуније разјасни и објави по којим критеријумима је анализа и процена друштва извршена. Разлог за овакав приступ је управо у креирању могућности да се спречи да различите одлуке органа надзора, у смислу конзистентности тих одлука, угрозе принцип једнакости и равноправности свих субјеката у правном промету.⁶⁹⁹

Као недостатак надзора који се спроводи путем анализе пословног модела наводи се да је тешко контролисати пропусте, недостатке или празнине, односно које околности је друштво за осигурање пропустило да узме обзир. Да би надзорни орган утврдио чињенице и оценио пословни модел, мора оценити да ли се постојећа документација о пословном моделу заснива на стварном пословању друштва.

Неопходно је да постоје прописана овлашћења надзорног органа и могућност изрицања мера раног упозорења како би овај метод надзора био функционалан.⁷⁰⁰ Додатни проблем код примене овог метода је што надзорни орган мора вршити анализу и на комерцијалан начин што је потпуно страним органима надзора. Наведени проблеми могу се превазићи у комуникацији са управом друштва за осигурање, благовременим указивањем на пропусте и упознавањем управе са могућим последицама, уз претпоставку да се пронађе права мера у поступању.⁷⁰¹

4.6. Поступак надзорног прегледа

Поступак надзорног прегледа је свеукупни преглед који спроводе надзорни органи како би се обезбедила усклађеност са законима, прописима и административним одредбама. Да би се ускладила контрола европских осигуравача, Директива идентификује стандардизовани поступак контроле који се мора применити на профил ризика специфичан за осигуравача.⁷⁰² Дакле, поступак надзорног прегледа је свеукупни процес који спроводи

⁶⁹⁶ F. Sebeledi, 2015, 124-125.

⁶⁹⁷ За више в: *Ibid.*, 125-127

⁶⁹⁸ *Ibid.*, 129.

⁶⁹⁹ Љ. Стојковић, 2016, 265.

⁷⁰⁰ Нпр. у српском закону осигурања постоји могућност изрицања писмене опомене од стране НБС.

⁷⁰¹ Љ. Стојковић, 2016, 266.

⁷⁰² Надзорна тела посебно прегледају и оцењују усклађеност са следећим:

(а) систем управљања, укључујући властити процењени ризик и солвентности;

(б) техничким резервама;

надзорни орган који има за циљ процену и праћење ризика услед активности осигуравача, а све то ради заштите интереса осигураника и корисника услуга осигурања. Овај поступак се примењује на све осигураваче како би се осигурало да сви осигураници добију исти ниво заштите без обзира на осигуравача са којим су закључили уговор о осигурању.⁷⁰³

Циљ поступка надзорног прегледа је процена система управљања осигуравача, профила ризика, способности сопствене процене ризика и усклађености са одређеним квантитативним захтевима, са циљем да се идентификују слабости или недостаци што је пре могуће.⁷⁰⁴ Као што је прописано Директивом Солвентност II, поступак надзорног прегледа, у својој функцији, као део надзора осигурања, прати опште принципе нове шеме надзора осигурања. Један такав принцип је пре свега надзор осигурања оријентисан на ризик, квалитет који захтева надзор ради усклађивања са стварним статусом ризичности осигуравајућих друштава. Тај принцип захтева да се приликом процене да ли испуњава надзорне захтеве узму у обзир појединачне околности сваког осигуравајућег друштва (принцип пропорционалности).⁷⁰⁵ Поступак надзорног прегледа обезбеђује да осигуравајуће друштво испуни захтеве првог и другог стуба Директиве.⁷⁰⁶

Сваки осигуравач мора:

- да има *SCR* (енг. *Solvency Capital Requirement*) који је једнак нивоу сопствених средстава и
- да има систем управљања адекватан управљању ризицима.

Сходно томе, надзорни орган има овлашћење да захтева од осигуравача да отклони слабости у способности упијања *SCR* и / или недостатке у систему управљања које је утврдио у поступку надзорног прегледа. Оперативна независност, одговорност и транспарентност од стране надзорног органа доприносе легитимитету и кредибилитету процеса надзора.⁷⁰⁷ У складу са темом дисертације нећемо се бавити надзором над адекватношћу капитала осигуравајућег друштва већ само над системом управљања у друштву.

4.6.1. Компоненте поступка надзорног прегледа

Поступак надзорног прегледа се састоји од четири компоненте:

- извештавање (Извештај о солвентности и финансијском стању и Извештај супервизорима и други специфични извештаји);
- прелиминарна процена;
- одређивање приоритета надзорних радњи;
- накнадна процена.

Прву компоненту поступка надзорног прегледа представља информисање надзорног органа. Осигуравач мора најмање једном годишње припремити Извештај о солвентности и

(ц) потребним капиталом;

(д) правилима улагања;

(е) квалитетом и квантитетом властитих средстава, Директива, чл. 36.

⁷⁰³ M. Grazia Sarita, I. Malafrente, 2014, 145.

⁷⁰⁴ O. Johanna Erd, 2015, 30.

⁷⁰⁵ M. Dreher, 2015, 27.

⁷⁰⁶ M. Heep-Altiner, M. Mullins, T. Rohlfs, *Solvency II in the Insurance Industry Application of a Non-Life Data Model*, Springer, 2018, 9.

⁷⁰⁷ International Association of Insurance Supervisors, „Insurance Core Principles and Common Framework for the Supervision of Internationally Active Insurance Groups“, principle 2.0.1., 20.

финансијском стању, који ће садржати информације о стању солвентности обелодањене јавности, и извештај надзорном органу који ће такође садржати приватне информације о положају солвентности и систему управљања. Надзорни орган ће овде додати и друге информације о ризицима којима управља осигуравач. Користећи ове информације надзорни орган би требало да изврши прелиминарну процену профила ризика свих осигуравача чији је циљ давање приоритета надзорним акцијама и утврђивање одговарајућег интензитета за текући надзор на основу природе, обима и сложености ризика осигуравача. Да би се постигао овај циљ, прелиминарна процена засниваће се најмање на информацијама груписаним у следеће изворе ризика:

- Спољно окружење: ризици изведени из спољног окружења заједнички су осталим осигуравачима и тичу се степена конкуренције и законских и регулаторних изазова, као што су мере примене Солвентности II;

- Преглед пословања и перформанси: ризици повезани са комерцијалним понашањем зависе од полиса, понашања осигураника и начина на који функционише тржиште осигурања;

- Квантитативни захтеви: супервизор ће осигурати да губици који проистичу из спољног окружења, комерцијални притисак и недостаци у систему управљања адекватно апсорбују. У овој ситуацији, супервизор може утврдити потребу за капиталним додатком;

- Систем управљања: ризици који произлазе из недостатака у систему управљања повезани су са механизмима управљања и њиховим квалитетом, процесима доношења одлука и културом ризика, прилагођавањем и правилним захтевима, као и питањима управљања ризиком и интерне контроле.

Важно је напоменути да низ нежељених догађаја може променити прелиминарну процену. Ово је често случај ако осигуравач примера ради преузима већи ризик од своје толеранције на ризик; постоје грешке унутрашње контроле у систему интерне контроле; послује у тешком окружењу, попут поморског пословања итд.⁷⁰⁸ Према резултатима прелиминарне процене, орган надзора ће моћи да измери профил ризика осигуравача и, сходно томе, да приоритет надзорним мерама. На основу закључака до којих се дошло током прегледа, надзорни орган треба да утврди све слабости и стварне или потенцијалне недостатке или неусклађеност са захтевима које би могле довести до увођења надзорних мера.⁷⁰⁹

Национално надзорно тело треба да има успостављен одговарајући управљачки поступак за извршење надзорних мера како би осигурало да се оне користе на доследан, сразмеран и објективан начин и да су правилно документоване.⁷¹⁰ Такође потребно је правремено и у писаном облику обавестити друштво о конкретним мерама које треба да спроведе уз спецификацију одговарајућег временског оквира у којем мора спровести потребне активности како би се ускладило с мерама.⁷¹¹

Накнадна процена је пресудна за утврђивање да ли је радња коју је предузео надзорни орган дала очекиване резултате. У том погледу, надзорно искуство игра основну улогу. Потребно је пре свега утврдити да ли друштва за осигурање спроведе предвиђене мере на

⁷⁰⁸ M. Grazia Sarita, I. Malafrente, 2014, 149.

⁷⁰⁹ EIOPA, Guidelines on Supervisory Review Process, 2015, Guideline 33.

⁷¹⁰ EIOPA, Guidelines on Supervisory Review Process, Guideline 38.

⁷¹¹ EIOPA, Guidelines on Supervisory Review Process, Guideline 39.

одговарајући начин,⁷¹² а затим и преиспитати мере и ажурирати надзорни план зависно од степена успешности мера.⁷¹³

Укратко, приступ надзорном прегледу заснован на ризику осмишљен је тако да осигура да надзорни орган обрачунава профил ризика сваког осигуравача. На тај начин, поступак надзорног прегледа пружа додатни подстицај осигуравачима да побољшају управљање ризицима. Ове компоненте описују континуирани процес који омогућава надзорним органима да надгледају осигураваче кроз низ радњи за праћење и предузимају најприкладније акције у складу са унапред дефинисаном лествицом надзора.⁷¹⁴

4.6.2. ЕИОРА смернице за поступак надзорног прегледа

ЕИОРА је донела смернице за поступак надзорног прегледа предвиђен чланом 36 Директиве Солвентност II. Њихов циљ је да утврде начин на који се сразмеран приступ надзору утемељен на ризику и окренут будућности може постићи у оквиру поступка надзорног прегледа. Идеја је да се постигну подударни резултати кроз уједначавање надзорних поступака и пракси унутар поступака надзорног прегледа, истовремено осигуравајући довољну флексибилност националних надзорних тела како би она могла одговарајуће прилагодити своје одлуке од случаја до случаја, узимајући у обзир специфичности друштава за осигурање и реосигурање и укључених група, њихових властитих тржишта и других надзорних приоритета.⁷¹⁵

Национално надзорно тело требало би обезбедити да се поступак надзорног прегледа доследно примењује током времена, на сва друштва за осигурање и реосигурање. Треба имати у виду да смернице за разлику од директива нису обавезујуће и спадају у тзв. „меко“ право, те њихова правна природа доводи у питање ефикасност њихове примене.

4.7. Надзорно извештавање

У циљу спровођења поступка надзора осигуравајућа друштва имају дужност да надзорном телу поднесу потребне информације. Извештавање обухвата све информације које су при обављању поступка надзорног прегледа потребне за:

- процену система управљања који се примењује у друштвима, делатности које друштва обављају, начела вредновања која се примењују за потребе солвентности, ризика с којима се суочавају и система управљања ризицима, њихове структуре капитала, потреба и управљања;

- доношење примерених одлука које произлазе из спровођења њихових надзорних права и дужности.⁷¹⁶

Нови регулаторни оквир обухвата унифицирано извештавање јавности и националног тела надзора од стране субјеката надзора, али и једнообразно извештавање Европске агенције за надзор осигурања и пензијских фондова од стране националних супервизора. Редовно извештавање надзорног органа поставља високе захтеве у погледу садржаја извештавања. Извештај о солвентности и финансијском стању има за циљ да информише јавност на годишњем нивоу, на тај начин што приказује стања ризика и управљања капиталом, нарочито сопственим средствима и солвентним капиталом. Поред тога, овај извештај омогућује и преглед свих пословних активности. Даље, органи надзора осигурања прописују

⁷¹² ЕИОРА, Guidelines on Supervisory Review Process, Guideline 41.

⁷¹³ ЕИОРА, Guidelines on Supervisory Review Process, Guideline 42.

⁷¹⁴ М. Grazia Sarita, I. Malafrente, 2014, 147.

⁷¹⁵ ЕИОРА, Guidelines on Supervisory Review Process, Guideline 1.2 и 1.4.

⁷¹⁶ Директива, чл. 35, ст. 1.

посебне обрасце у погледу пријављивања додатних информација (нпр. структуру имовине или обавеза, сопствени капитал, биланс успеха, капиталне захтеве и слично) квартално и годишње. Остали облици извештавања садрже информације прикупљене за потребе финансијске стабилности или додатне извештаје за статистику Европске централне банке.⁷¹⁷

Надзорна тела имају овлашћење да одреде природу, опсег и облик информација које друштва за осигурање и друштва за реосигурање треба да им доставе:

- у унапред утврђеним периодима;
- након неких унапред прецизираних догађаја;
- током испитивања стања друштва за осигурање односно друштва за реосигурање;⁷¹⁸

Информације које надзорни органи прикупљају садрже квалитативне и квантитативне елементе, прошле, садашње и будуће елементе, информације из унутрашњих и спољних извора. Информације које се достављају треба да одражавају природу, опсег и сложеност послова друштва, посебно ризике присутне у његовом пословању, и да буду релевантне, поуздане и разумљиве. Поред наведеног, неопходно је да су информације доступне, потпуне у свим важним аспектима, упоредиве и доследне током времена.⁷¹⁹

Осигуравајућа друштва имају успостављене одговарајуће системе и структуре за испуњавање захтева везаних за извештавање надзорног органа, као и писану политику коју је одобрио управни или надзорни орган друштва и којом се обезбеђује континуирана примереност достављених информација.⁷²⁰ На основу процене ризика надзорна тела могу затражити годишње подношење редовног надзорног извештаја. У супротном, иако подносе редовне извештаје сваке треће године, потребно је да једном годишње обавесте надзорна тела о свакој већој промени која се догодила од задњег извештајног периода.⁷²¹ Редовно надзорно извештавање мора да садржи сажетак који посебно истиче све значајне промене настале током извештајног периода у пословању и резултатима друштва, његовом систему управљања, профилу ризичности, вредновању за потребе солвентности и управљању капиталом уз садржајно објашњење узрока и ефекта таквих промена.⁷²²

Делегирана Уредба Директиве омогућава извештавање у електронском облику,⁷²³ али и детаљно регулише извештавање надзорног органа везано за властиту процену ризика и солвентности, пословање и резултате, систем управљања, профил ризичности, вредновање имовине, техничких прихода и других обавеза за потребе солвентности и управљање капиталом, уз регулисање рокова за достављање ових информација.⁷²⁴

Примена начела пропорционалности је неопходна и у оквиру поступка надзорног извештавања. У подручју надзорног извештавања ова начело се огледа у томе да се од друштава за осигурање и друштава за реосигурање или огранака која имају пословно седиште унутар Уније не захтева достављање било које информације која не би била релевантна за њихово пословање или не би била значајна.⁷²⁵

⁷¹⁷ F. Kühnhausen, 2016, 51-52.

⁷¹⁸ Директива, чл. 35, ст. 2.

⁷¹⁹ *Ibid.*, чл. 35, ст. 4.

⁷²⁰ *Ibid.*, чл. 35, ст. 5.

⁷²¹ Делегирана Уредба, рецитал 113.

⁷²² *Ibid.*, чл. 304, ст. 2.

⁷²³ *Ibid.*, чл. 313.

⁷²⁴ За више в: *Ibid.*, чл. 306-312.

⁷²⁵ *Ibid.*, рецитал 115.

4.8. Европска Агенција за надзор осигурања и пензијских фондова

У последњој деценији се променио орган надлежан за надзор над финансијским тржиштем у ЕУ. Од 1. јануара 2011. године Европска агенција за надзор осигурања и пензионих фондова је почела са радом као надзорни орган у области осигурања. Ради унапређења микронадзора над појединачним привредним друштвима формирана су три независна европска надзорна органа: Европска агенција за надзор осигурања и пензијских фондова, Европска агенција за надзор банака и Европска агенција за хартије од вредности и тржиште капитала.⁷²⁶

Европски систем финансијских супервизора (*ESFS*) је интегрисани концепт Европског система финансијског надзора који окупља све актере финансијског надзора на националном нивоу и на нивоу Уније. Истовремено сарађује на нивоу ЕУ са три микро-супервизорска органа (*ESA*), Европска банкарска агенција (*EBA-European Banking Authority*), Европска агенција за тржиште и хартије од вредности (*ESMA-European Securities and Markets Authority*), Европска агенција за надзор осигурања и пензијских фондова (*EIOPA-European Insurance and Occupational Pensions Authority*).⁷²⁷ Циљ оснивања новог надзорног оквира *ESFS* је стварање једне снажне, кохерентне, заједничке мреже надзора, која ће помоћи да се поврати поверење у финансијски систем, да допринесе развоју јединствених правила и прописа, да ојача прекограничне институције и да ограничава и спречава нагомилавање ризика који угрожавају стабилност финансијског система у целини.⁷²⁸

Идеја је да се повежу национални супервизори у снажну заједничку мрежу како би се осигурало јачање интеграције, стабилност и јединство европског финансијског тржишта. Мрежа ће функционисати на принципу супсидијарности, што значи да ће свакодневни надзор појединих финансијских институција бити и даље у надлежности надзорних органа држава чланица, док ће они бити под контролом националних супервизора *ESA*.⁷²⁹ Самим тим, оснивачке акте нових надзорних органа прожима идеја о стварању једне интегрисане мреже националних и европских надзорних органа. Подела овлашћења приликом вршења надзора над привредним друштвима је овде јасно утврђена: задатак Европских надзорних органа јесте да координишу складну примену финансијских прописа, као и јединствену праксу надзора у државама чланицама.⁷³⁰

Анализом преамбуле оснивачких аката надзорних органа закључује се да је разлог настанка ових органа идеја стварања и имплементације мреже националних и европских надзорних органа.⁷³¹ Разграничење овлашћења између националних надзорних органа држава чланица и Европског надзорног тела огледа се у овлашћењима европских надзорних органа да координишу примену финансијских прописа као и да врше координацију примене унифициране, јединствене праксе надзора од стране националних надзорних органа држава чланица. Из тих разлога су за оперативни надзор над радом финансијских институција

⁷²⁶ Regulation (EU) No 1092/2010 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 on European Union macro-prudential oversight of the financial system and establishing a European Systemic Risk Board (у даљем тексту Уредба 1092/2010), рецитал 14.

⁷²⁷ За више в: J. Gal, "Legitimationsdefizite und Kompetenzen der EIOPA im Lichte der Meroni Rechtsprechung", *Zeitschrift für die gesamte Versicherungswissenschaft*, 2013, 325–351.

⁷²⁸ Д. Момировић, „Нова архитектура регулаторног и надзорног дизајна Европске Уније- макро и микро пруденцијални приступ“, *Банкарство*, 1/2012, 94.

⁷²⁹ *Ibid.*, 95.

⁷³⁰ Ш. Савацки, „Улога Европске агенције за надзор осигурања у ЕУ“, *Право осигурања, управа и транспарентност – основе правне сигурности*, Палић, 2015, 142.

⁷³¹ Regulation (EU) No 1094/2010 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 establishing a European Supervisory Authority (European Insurance and Occupational Pensions Authority), amending Decision No 716/2009/EC and repealing Commission Decision 2009/79/EC (у даљем тексту: Уредба 1094/2010), тач. 8 преамбуле.

задужени национални надзорни органи. У циљу јачања улоге надзора, на тржишту ЕУ, формиран је и Европски Одбор за системске ризике,⁷³² у чијем раду учествују и три надзорна органа ЕУ. Овај Одбор има кључну улогу у повезивању макропрудентног и микропрудентног надзора Европских и националних надзорних органа држава чланица ЕУ, а улога му је идентификација системских ризика и процена њихових последица у погледу појединачног надзора.⁷³³

ЕИОРА⁷³⁴ је независно европско саветодавно тело која је део европског система финансијских супервизора који чине три надзорна органа, један за банкарски систем, један за сектор хартија од вредности и један за сектор осигурања и пензионих фондова.

4.8.1. Циљеви деловања ЕИОРА-а

Надзорно тело би требало да делује са циљем побољшања функционирања унутрашњег тржишта, посебно пружањем високог, успешног и доследног нивоа уређења и надзора, водећи рачуна о разноврсним интересима свих држава чланица и различитој природи финансијских институција. Циљ је заштита вредности попут стабилности финансијског система, транспарентности тржишта и финансијских производа, као и заштита осигурањика, јачање координације међународног надзора, регулисање и надзор преузимања ризика од стране субјеката надзора.⁷³⁵ Надзорно тело би такође требало да спречи регулаторну арбитражу гарантујући једнака правила за све, као и да ојача међународну усклађеност надзора у корист економије у целини, укључујући финансијске институције те друге заинтересоване стране, потрошаче и запослене. Такође би требало омогућити промовисање конвергенције у подручју надзора и давање савета институцијама Уније у подручју осигурања и с тим повезаних питања корпоративног управљања, ревизије и финансијског извештавања.⁷³⁶ Потребно је да има могућност да привремено забрани или ограничи одређене финансијске активности које угрожавају уредно функционирање и целовитост финансијских тржишта или стабилност целокупног или дела финансијског система у Унији, у наведеним случајевима и под условима утврђеним у законодавним актима наведеним у Уредби.⁷³⁷

Финансијска криза створила је стварне и озбиљне ризике за стабилност финансијског система и функционирање унутрашњег тржишта. Поновно успостављање и одржавање стабилног и поузданог финансијског система представља апсолутни предуслов за очување поверења и кохерентности на унутрашњем тржишту, чиме се чувају и побољшавају услови за успостављање потпуно интегрисаног и функционалног унутрашњег тржишта у подручју финансијских услуга. Додатно, дубља и боље интегрисана финансијска тржишта нуде боље могућности за финансирање и диверсификацију ризика па самим тим омогућавају јачање способности тржишта за апсорпцију шокова.⁷³⁸

Усвајањем Директиве Солвентност II, један од циљева је био и да се органима надзора обезбеде већа овлашћења за контролу и надзор. „Солвентност II” се заснива на три стуба, а полазећи од наведених чињеница, евидентно је да је предмет надзора од стране надзорног

⁷³² Уредба 1092/2010.

⁷³³ *Ibid.*, тачка 10 преамбуле.

⁷³⁴ За више видети: N. Sasserath-Alberti, H. Hartig, “EIOPA-Verordnung: Rechtliche Herausforderungen für die Praxis”, *Versicherungsrecht*, 2012, 524–535.

⁷³⁵ A.Georgosouli, J. Okonjo, „The Algorithmic Future of Insurance Supervision in the EU: A Reality Check“, *The Governance of Insurance Undertakings Corporate Law and Insurance Regulation*, 2022, 220

⁷³⁶ Уредба 1094/2010, рецитал 10.

⁷³⁷ *Ibid.*, рецитал 11.

⁷³⁸ *Ibid.*, рецитал 6.

органа управо супервизија и праћење испуњености дефинисаних захтева од стране друштава за осигурање.⁷³⁹

Према комунитарном праву успостављени су одређени кључни циљеви деловања *EIOPA-e* који обухватају пре свега бољу заштиту потрошача и обнављање поверења у финансијски систем. Поред тога потребно је обезбеђивање високог, ефективног и конзистентног нивоа регулативе и надзора узимајући у обзир различите интересе свих држава чланица и различиту природу финансијских институција, бољу хармонизацију и доследну примену правила за финансијске организације и тржиште широм ЕУ, као и појачан надзор преко-граничних група.

4.8.2. *Задаци и овлашћења EIOPA-e*

Задаци и овлашћења су, као последица политичке жеље за снажнијим централним регулисањем на нивоу ЕУ, значајно проширени. Они имају за циљ да *EIOPA-u* омогуће да она, као надлежни стручни орган, допринесе и утврђивању високих стандарда регулисања и надзора, као и кохерентној примени обавезујућих аката Уније. *EIOPA* је из тих разлога, веома интензивно укључена у поступак доношења правних норми од стране Европске комисије, и то на тај начин што припрема нацрте за правне акте Европске комисије.⁷⁴⁰ Осим тога, *EIOPA* има право да издаје сопствене смернице и препоруке националним надзорним органима и финансијским институцијама,⁷⁴¹ а под одређеним околностима има овлашћења да доноси и обавезујуће одлуке које упућује националним надзорним органима које се односе на конкретне случајеве у којима *EIOPA* непосредно одлучује у циљу обезбеђења јединствене примене европских прописа о надзору.⁷⁴² Примери за право на непосредно поступање *EIOPA* су:

- ситуација када установи да су одређени национални органи прекршили право ЕУ;⁷⁴³
- потреба за решавањем у хитним ситуацијама;⁷⁴⁴
- случај решавања несагласности између надлежних националних органа у прекограничним ситуацијама.⁷⁴⁵

Поред поменутих овлашћења, *EIOPA* такође има право да изриче опомене и забране ради обезбеђења заштите потрошача.⁷⁴⁶

4.8.3. *Структура EIOPA-e*

Структура *EIOPA-e* је такође дефинисана Уредбом и то тако да су предвиђени следећи органи: одбор надзорника, управни одбор, председник и извршни директор. Такође, Уредба предвиђа и жалбено веће. Одбор надзорника представља централни орган одлучивања чији су чланови по један представник националних надзорних органа држава чланица, који независно од величине тржишта коме припадају, имају по један глас, затим председник *EIOPA*, један представник Европске комисије, један представник европског одбора за системске ризике и по један представник преостала два надзорна органа ЕУ, сви без права гласа.⁷⁴⁷ Одбор надзорника се састаје редовно, а најмање два пута годишње. Уредба детаљно

⁷³⁹ Љ. Стојковић, 2016, 260.

⁷⁴⁰ Уредба 1094/2010, чл. 10 и 15.

⁷⁴¹ *Ibid.*, чл. 16.

⁷⁴² Ш. Савацки, 145.

⁷⁴³ Уредба 1094/2010, чл. 17.

⁷⁴⁴ *Ibid.*, чл. 18.

⁷⁴⁵ *Ibid.*, чл. 19.

⁷⁴⁶ *Ibid.*, чл. 9, ст. 5; Љ. Стојковић, 2016, 261.

⁷⁴⁷ *Ibid.*, чл. 40.

регулише одлучивање одбор надзорника, али и састав, задатке и именовање код осталих органа.⁷⁴⁸

Узимајући у обзир да су у складу са одредбама Уредбе сви органи *de facto* и *de iure* независни, ни Европска комисија ни државе чланице не могу давати било каква упутства њиховим представницима.

⁷⁴⁸ *Ibid.*, чл. 40-53.

ГЛАВА 8

НАДЗОР НАД ОСИГУРАВАЈУЋИМ ДРУШТВИМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Надзор осигурања у Републици Србији регулисан је Законом о осигурању. За разлику од појединих земаља које поседују посебан Закон о надзору осигурања у Републици Србији надзор је регулисан законом о осигурању и подзаконским актима Народне банке Србије.⁷⁴⁹ Српски законодавац показао је тенденцију приближавања и усклађивања са надзорним одредбама предвиђеним новим европским режимом, па из тог разлога сматрамо да би развоју овог питања допринело и доношење посебног закона који би се бавио искључиво надзором у области осигурања. Надзор над радом осигуравајућих друштава у Републици Србији спроводи Народна банка Србије.⁷⁵⁰

Закон о осигурању из 2004 године врши реформу у области надзора осигурања одређујући Народну банку Србије први пут као орган надзора.⁷⁵¹ Међутим, услед бројних недостатака, 2014. године у Републици Србији донет нови Закон о осигурању који врши имплементацију одредаба предвиђених Директивом Солвентност I, као и делимично усклађивање са одредбама нове Директиве Европске Уније. Што се тиче органа надзора ту се ништа није променило, тј. НБС остаје орган надлежан за надзор над радом осигуравајућих друштава.

1. ЗО из 2004. године

Закони о осигурању који су претходили доношењу Закона из 2004. године врло су оскудно регулисали питања надзора осигурања. Према одредбама Закона о осигурању имовине и лица из 1996. године надзор је углавном обухватао утврђивање да ли су општи акти и акти пословне политике и пословање друштава за осигурање у складу са законом.⁷⁵² Доношењем Закона о осигурању из 2004. године сва питања су регулисана значајно комплексније, садржајније и обухватније, укључујући и питања надзора над обављањем ове делатности. И поред предности овог закона и развојних тенденција које је направио у нашем праву, постоје одређене чињенице по којима ће остати карактеристичан. Наиме, највећа новина претходног ЗО је свакако промена органа надзора, као и начина вршења контроле пословања, одузимање дозволе за рад значајном броју осигуравајућих компанија и присутна ретроактивност у примени закона на поступке контроле.⁷⁵³ Такође, претходни период карактерише и велики број овлашћења НБС која су била дискреционе природе, а која нису пратила готово никакви критеријуми у вези са изрицањем мера надзора.⁷⁵⁴

Као што смо претходно поменули, надзор над обављањем делатности осигурања још од доношења Закона о осигурању из 2004 године врши Народна банка Србије, првенствено, у циљу заштите интереса осигураника и других корисника осигурања.⁷⁵⁵ Поред вршења надзора, НБС издаје дозволу за обављање послова осигурања, реосигурања, посредовања и

⁷⁴⁹ На пример Немачка, Federal Act on the Operation and Supervision of Contractual Insurance 2016 (VAG 2016; Bundesgesetz über den Betrieb und die Beaufsichtigung der Vertragsversicherung – Versicherungsaufsichtsgesetz 2016), *Federal Law Gazette I* no. 34/2015, 44/2015; 68/2015; 112/2015; 159/2015; 43/2016; 118/2016; 107/2017; 149/2017; 16/2018; 17/2018; 37/2018; 51/2018; 76/2018; 112/2018; 25/2019; 46/2019; 62/2019; 38/2020; 16/2021; 36/2022; 74/2022

⁷⁵⁰ За више в: Ј. Догањић, “Надзор тржишта осигурања у Србији”, НБС, Врњачка бања, 2013.

⁷⁵¹ За више в: Д. Кецојевић, “Контрола пословања осигуравајућих друштава и одузимање дозволе за рад након ступања на снагу Закона о осигурању”, *Ревизија за право осигурања*, 1-2/2005, 32-36

⁷⁵² Закон о осигурању имовине и лица, *Службени лист СРЈ*, бр. 30/96, 57/98, 53/99, 55/99.

⁷⁵³ В. Чоловић, 2010, 23-28.

⁷⁵⁴ Јб. Стојковић, 2016, 271.

⁷⁵⁵ Закон о осигурању, *Службени гласник РС*, бр. 55/2004, 70/2004 - испр., 61/2005, 61/2005 - др. закон, 85/2005 - др. закон, 101/2007, 63/2009 - одлука УС, 107/2009, 99/2011, 119/2012 и 116/2013, (у даљем тексту ЗО 2004) чл. 142, ст. 1.

заступања у осигурању и послова непосредно повезаних са пословима осигурања, даје сагласност на акте и радње прописане овим законом, доноси акте прописане ЗО, обрађује статистичке и друге податке, води регистре у складу са овим законом и разматра приговоре осигураника, корисника осигурања и трећих оштећених лица на рад осигуравајућих друштава и других лица која обављају делатност осигурања.⁷⁵⁶ НБС је дужна да доноси прописе ради спровођења одредаба ЗО, посредује у решавању захтева за накнаду штете ради спречавања настанка спора из основа осигурања, разматра приговоре осигураника, корисника осигурања и трећих оштећених лица и штити права и интересе тих лица. Она сарађује са другим надзорним органима у земљи и иностранству и обавља и друге послове прописане овим и другим законом.⁷⁵⁷ Сарадња са другим надзорним органима у иностранству била би јаснија, да су страна осигуравајућа друштва могла обављати делатност осигурања на територији Републике Србије, било директно, било преко филијала. Овако, сарадњу НБС као надзорног органа у осигурању са другим надзорним органима у страним државама, треба схватити као сарадњу у области бољег информисања, коришћења туђих искустава и сл.⁷⁵⁸

НБС има обавезу да најмање једном годишње подноси Народној скупштини Републике Србије извештај о стању на тржишту осигурања, који нарочито садржи податке о обиму пословања осигуравајућих друштава по врстама осигурања, степену ажурности у исплати штета, износу и структури капитала, кретању остварене ликвидности и солвентности, оствареној ефикасности у пословању (продуктивности, економичности и рентабилности) и о другим питањима од значаја за оцену стања на тржишту осигурања.

Предмет надзора над пословањем друштва за осигурање јасно је дефинисан законом,⁷⁵⁹ и може вршити посредном или непосредном контролом.⁷⁶⁰ Посредна контрола обухвата прикупљање, праћење и проверавање извештаја и достављање обавештења НБС од стране осигуравајућег друштва.

Надзор над пословањем осигуравајућег друштва врши овлашћено лице Народне банке Србије – инспектор осигурања.⁷⁶¹ ЗО јасно дефинише услове које мора испуњавати инспектор осигурања у циљу обављања делатности.⁷⁶² Инспектор осигурања⁷⁶³ дужан је да

⁷⁵⁶ ЗО 2004, чл. 142, ст. 2

⁷⁵⁷ *Ibid.*, чл. 142, ст. 3.

⁷⁵⁸ В. Чоловић, 2010, 108-109.

⁷⁵⁹ 1) обављање делатности осигурања у складу са издатом дозволом; 2) усклађеност општих аката и аката пословне политике са законом и другим прописима; 3) надзор над законитошћу рада друштва; 4) ликвидност и солвентност у обављању делатности осигурања; 5) начин утврђивања техничких резерви; 6) извршавање преузетих обавеза по основу уговора о осигурању; 7) депоновање и улагање средстава осигурања у складу са законом; 8) састављање књиговодствене и друге документације, вођење пословних књига и састављање финансијских извештаја у складу са законом, другим прописима, општим актима и актима пословне политике друштва; 9) спровођење мера које је наложила Народна банка Србије; 10) начин обављања интерне ревизије; 11) испуњеност услова прописаних овим законом за осниваче друштва и квалификоване имаоце и за лица која обављају функције члана управе и надзорног одбора друштва; 12) кадровску и техничку оспособљеност друштва; 13) трошкове провизије за посредовање и заступање у осигурању; 14) трошкове управе и надзорног одбора; 15) ненаплаћене премије и друга потраживања друштва; 16) спровођење политике саосигурања и реосигурања; 17) друга питања прописана законом.

⁷⁶⁰ ЗО 2004, чл. 150.

⁷⁶¹ *Ibid.*, чл. 151.

⁷⁶² Инспектор осигурања може бити лице које, поред општих услова прописаних законом, испуњава и следеће услове:

- 1) има високу школску спрему економског или правног смера;
- 2) је стручњак из области осигурања;
- 3) има радно искуство на финансијско-рачуноводственим актуарским или другим одговарајућим пословима у осигурању од најмање три године;
- 4) није безусловно осуђено на казну затвора дужу од шест месеци;
- 5) против њега се не води кривични поступак.

врши надзор над пословањем осигуравајућег друштва тако да у што мањој мери омета редовно пословање тог друштва.⁷⁶⁴ Осигуравајуће друштво је у обавези да НБС за потребе надзора доставља акте прописане законом.⁷⁶⁵

Ако Народна банка Србије у поступку вршења надзора утврди да члан управе или надзорног одбора, лице са посебним овлашћењима и квалификовани ималац не поступа у складу са одредбама закона и других прописа и општих аката и тиме осигуравајућем друштву проузрокује материјалну штету или прибави противправну имовинску корист или предузме радњу која представља лошу пословну праксу, она може предложити осигуравајућем друштву предузимање одговарајућих мера према том лицу.⁷⁶⁶ Ако се против ових лица води кривични поступак за наведене радње, може предложити суспензију тог лица са радног места у друштву и суспендовање права гласа по основу учешћа у капиталу друштва, до окончања кривичног поступка. Осим суспензије овај закон предвиђа и дисквалификацију односно забрану да обавља исте или сличне послове у одређеном временском периоду. Ако лице, у складу са мером Народне банке Србије, буде суспендовано или му престане радни однос у осигуравајућем друштву, не може бити члан управе, односно надзорног одбора, нити може учествовати у делатности лица повезаног са осигуравајућим друштвом за време од пет година од дана изрицања мере.

Као што видимо доношењем ЗО из 2004. године, послови надзора над радом осигуравајућих друштава су прешли на НБС. Раније, надзор је вршило Министарство финансија. Треба имати у виду да у већини земаља, надзор над радом осигураваача обавља Министарство финансија, односно, орган у саставу тог министарства или посебна Агенција. Из наведених разлога поставља се питање још од ЗО из 2004. године због чега није предвиђена посебна Агенција, која би вршила надзор над осигурањем, као што је то предвиђено у неким законодавствима суседних држава.⁷⁶⁷ Наравно, у вези са тим, поставља се питање и одговорности надзорног органа за извршени надзор над пословањем осигуравајућих друштава. Ефикасност контроле, односно, надзора је обезбеђена од стране Народне скупштине Републике Србије, с обзиром на то да она контролише рад НБС.⁷⁶⁸ Не само то, већ, кад говоримо о вршењу надзора од стране НБС над пословима осигурања, говоримо и о основној функцији тог надзорног органа, а она је банкарске природе и усмерена

⁷⁶³ Осигуравајуће друштво дужно је да инспектору осигурања, на његов захтев: 1) омогући контролу пословања у седишту друштва и другим просторијама у којима осигуравајуће друштво, односно, друго лице по његовом овлашћењу обавља делатност и послове над којима Народна банка Србије врши надзор; 2) омогући контролу пословне и друге документације, ажурности и исправности пословних и других књига и других евиденција, исправности и тачности састављања финансијских извештаја и годишњих извештаја о пословању друштва, као и извештаја и обавештења која су достављена Народној банци Србије; 3) стави на увид рачуноводствену и другу документацију, пословне књиге или поједине делове пословних књига и другу евиденцију; 4) обезбеди извод података на медију који инспектор осигурања одреди, као и да омогући потпуни увид у електронски систем медија рачуноводствених података.

⁷⁶⁴ ЗО 2004, чл. 155.

⁷⁶⁵ На основу извршеног надзора, Народна банка Србије изриче мере надзора, у складу са овим законом и подноси пријаве надлежним органима у случају основане сумње да утврђене незаконитости и неправилности садрже обележја кривичног дела, привредног преступа или прекршаја. У вршењу надзора над пословањем осигуравајућег друштва, Народна банка Србије може: 1) наложити мере за отклањање незаконитости и неправилности; 2) наложити мере због непоступања у складу са правилима о управљању ризиком; 3) наложити пренос портфеља осигурања на друго осигуравајуће друштво; 4) преузети контролу над пословањем осигуравајућег друштва; 5) одузети дозволу за обављање појединих или свих послова осигурања за које је издата дозвола; 6) наложити привремене мере; 7) предложити мере према члановима управе, члановима надзорног одбора, лицима са посебним овлашћењима и квалификованим имаоцима.

⁷⁶⁶ У наведеном случају Народна банка Србије може предложити следеће:

- 1) разрешење, односно, престанак радног односа тог лица у осигуравајућем друштву;
- 2) привремену забрану обављања послова осигурања, до доношења одлуке надлежног органа;
- 3) предложити осигуравајућем друштву да од лица накнади штету проузроковану противправним радњама.

⁷⁶⁷ Примера ради *HANFA* у Хрватској.

⁷⁶⁸ Б. Ненадић, 2006, 277.

је ка том сектору. На жалост ни Закон из 2014. године није донео измене у погледу органа који спроводи надзор над радом осигуравајућих друштава.

2. ЗО из 2014. године

Доношењем ЗО из 2014. године, одређена решења у овој области значајно су унапређена уз уважавање потреба праксе и регулаторних захтева ЕУ.⁷⁶⁹ Међутим, није извршена потпуна хармонизација са правилима Директиве, тако да је реално очекивати још најмање једну измену Закона након приступања ЕУ. Као и у претходном закону одређено је да НБС врши надзор,⁷⁷⁰ прописана је сврха надзора и дефинисане опште границе надзора. Законом је прописан и значајно комплексније уређен и надзор над обављањем делатности осигурања у целисти.

Значајна новина ЗО у делу вршења надзора, је дефинисање надзора кроз оцену примене правила струке осигурања и актуарске струке, добрих пословних обичаја и пословне етике. Чини се да ће од правилног начина спровођења овог надзора у многоставности зависити и креирање културе законитости у оквиру корпоративне културе субјеката надзора. Орган надзора контролише:

- обављање делатности осигурања у складу са издатом дозволом за рад друштву;
- усклађеност општих аката и аката пословне политике друштва са законом и другим прописима који се односе на делатност осигурања;
- законитост рада друштва и обављање делатности у складу с начелима пословања утврђеним ЗО;
- тржишно понашање друштва према кориснику услуге осигурања, а нарочито извршавање обавеза које је друштво преузело по основу уговора о осигурању према том лицу, као и обавезе информисања уговарача осигурања, односно осигураника;
- успостављање и функционисање система управљања у друштву и др.⁷⁷¹

3. Народна банка Србије као надзорни орган у осигуравајућим друштвима

Доношењем Закона о осигурању из 2004. године НБС постала је орган надлежан за надзор делатности осигурања, а што је праћено и одговарајућим решењима садржаним у Закону о Народној банци. Према Закону, улога НБС у надзору друштава за осигурања јесте очување и јачање финансијске стабилности тржишта осигурања, као дела модерног, ефикасног и стабилног финансијског сектора, а с циљем заштите права и интереса осигураника и других корисника осигурања. Према чл. 13 ст. 1 ЗО, надзор над обављањем делатности осигурања врши НБС, у складу са тим законом и законом којим се уређују њен положај, организација, овлашћења и функције. Надзорна функција регулатора је у српском праву екстензивно одређена, што смањује маневарски простор за субјекте надзора.⁷⁷² Према чл. 4 тач. 7 Закона о Народној банци Србије (Закон о НБС), она издаје и одузима дозволе за обављање делатности осигурања,⁷⁷³ *врши контролу ове делатности, односно надзор над њеним обављањем*, издаје и одузима овлашћења за обављање појединих послова из делатности осигурања и обавља друге послове, у складу са законом којим се уређује

⁷⁶⁹ За више в: Народна банка Србије- сектор за надзор над обављањем делатности осигурања- *Нови Закон о осигурању “квалитативни искорак”*, 2015.

⁷⁷⁰ ЗО, чл. 13.

⁷⁷¹ *Ibid.*, чл. 198.

⁷⁷² Н. Петровић Томић, 2021, 101.

⁷⁷³ За више в: З. Томић, Н. Петровић Томић, “Издавање и одузимање дозвола за рад осигуравајућим друштвима”, *Право и привреда*, 5-8/2009, 185-215.

осигурање. Дакле, по среди је *управни надзор*, а НБС је у том контексту *самостална државна неуправна организација која се појављује као вршилац управног рада*.⁷⁷⁴ Имајући у виду да је у питању управни надзор, за свестраније разумевање те делатности НБС и одгонетање њеног карактера најпре је потребно утврдити предмет те контроле, поступак контроле и врсту и садржину овлашћења НБС и мера које у поступку контроле односно надзора она може изрећи осигуравајућим друштвима. Та су питања уређена Законом о НБС, ЗО, али и подзаконским актом – Одлуком о условима и начину вршења надзора над пословањем друштва за осигурање/реосигурање и других субјеката надзора у делатности осигурања.

Законом о НБС нису детаљно уређена наведена питања. Занимљиво је уочити да тај закон у глави IV једнообразно уређује *контролну функцију* НБС над свим *финансијским институцијама* предвиђајући само да се послови надзора над финансијским институцијама у НБС обављају на начин којим се обезбеђују оперативна самосталност организационих јединица у којима се обављају ти послови и њихова раздвојеност у односу на друге функције и послове НБС и којим се спречава сукоб интереса, да НБС може донети прописе којима се утврђују стандарди стабилног и сигурног пословања субјеката које контролише, односно над којима врши надзор, да води евиденцију о издатим дозволама, да при вршењу надзора над финансијским институцијама има право увида у пословне књиге и другу документацију, као и лица која су с њима повезана имовинским, управљачким или пословним односима, те да прописује ближе услове и начин вршења контролне функције, у складу са овим и другим законом. Управо су ти ближи услови и начин вршења контролне функције уређени споменутом Одлуком.

3.1. Предмет и поступак контроле

Према чл. 13. ст. 2. ЗО, НБС вршењем надзора у пословању друштва за осигурање оцењује законитост обављања делатности осигурања, примену система управљања у друштву и правила о управљању ризиком, као и примену правила струке осигурања и актуарске струке, добрих пословних обичаја и пословне етике.⁷⁷⁵ Дакле, предмет контроле коју НБС врши могу бити: 1. законитост обављања делатности осигурања, 2. примена система управљања у друштву и правила о управљању ризиком, 3. примена правила струке осигурања и актуарске струке, као и добрих пословних обичаја и пословне етике. Стога, као и у случају других видова управног надзора и надзор који НБС врши над осигуравајућим друштвима обухвата *надзор на законитошћу и надзор над правилношћу рада*. На овај начин је унапређен поступак контроле, који је претходно обухватао само надзор над законитошћу рада друштва, али управо постављање контроле овако широко захтева да надзорни орган поседује шира знања и компетенције.⁷⁷⁶

Надзор над пословањем друштва заснива се на процени ризика у том пословању и врши се посредном и непосредном контролом над радом друштва. Народна банка Србије надзором квалитативно и квантитативно процењује пословање друштва, утврђује његов ризични профил и значајне активности његовог пословања, идентификује ризике који су настали или могу настати у вези с тим активностима и оцењује те ризике и квалитет управљања њима.⁷⁷⁷

⁷⁷⁴ Такво одређење НБС је у домаћој науци управног права присутно већ дужи низ година – в: З.Томић, *Управно право*, Систем, Службени лист СРЈ, Београд, 2002, 248-249

⁷⁷⁵ ЗО, чл. 13.

⁷⁷⁶ З. Томић, Н. Петровић Томић, 2016, 205.

⁷⁷⁷ Одлука о условима и начину вршења надзора над пословањем друштва за осигурање/реосигурање и других субјеката надзора у делатности осигурања, тач. 3.

Непосредну контролу пословања друштва НБС врши у просторијама друштва, односно лица која су с друштвом код кога се врши контрола повезана имовинским, управљачким или пословним односима, односно свих учесника у послу који је предмет надзора – увидом у пословне књиге, помоћне евиденције и обрачуна, финансијске и друге извештаје друштва, односно тог лица и акте друштва, праћењем процеса управљања, као и на основу комуникације с члановима управе, запосленима и другим лицима чије је ангажовање у друштву значајно за ту контролу. Друштво је дужно да одреди лице које ће сарађивати са овлашћеним лицем у току спровођења поступка непосредне контроле.⁷⁷⁸

Непосредну контролу пословања друштва врше запослени у НБС које решењем за то одреди гувернер или лице које он овласти. Доношењем тог решења сматра се да је покренут поступак непосредне контроле пословања друштва. У поступку непосредне контроле пословања друштва могу учествовати и овлашћена лица страног надзорног органа који надзире, односно контролише пословање чланова групе друштава у којој је и то друштво, у складу са споразумом о сарадњи закљученим између НБС и тог органа.⁷⁷⁹ НБС може писмено обавестити друштво о покренутом поступку непосредне контроле његовог пословања и захтевати да друштво обезбеди одређене податке и документацију који су потребни за ту контролу. Решење се уручује одговорном лицу друштва по доласку у просторије друштва, које гувернер или лице које он овласти може, у току непосредне контроле пословања друштва, допунити, односно изменити.⁷⁸⁰

Сматра се да друштво, није НБС омогућило да изврши непосредну контролу уколико не испуни обавезе прописане чл. 192 ЗО⁷⁸¹, а нарочито у следећим случајевима:

- ако у одређеном року не стави на располагање све тражене податке и доказе, а нарочито податке којима је дужно да располаже према закону, прописима, односно начелима пословања у складу са законом;

- ако намерно или грубом непажњом стави на располагање нетачне, односно непотпуне податке;

- ако овлашћеним лицима не обезбеди услове неопходне за вршење непосредне контроле друштва, односно не обезбеди да их запослени у друштву и друга лица не ометају при вршењу контроле. У том случају овлашћено лице сачињава записник о томе и предлаже мере предвиђене законом.⁷⁸²

⁷⁷⁸ *Ibid.*, тач. 5.

⁷⁷⁹ За више о надзору групе друштава в: А. Borselli, “Надзор система управе у осигуравајућим групама према Солвентности II”, *Модерно право осигурања- текућа питања и трендови*, Палић, 2014, 28-57.

⁷⁸⁰ Одлука о условима и начину вршења надзора над пословањем друштва за осигурање/реосигурање и других субјеката надзора у делатности осигурања, тач. 6.

⁷⁸¹ Друштво за осигурање је дужно да овлашћеном лицу, на његов захтев:

- 1) омогући контролу пословања у седишту друштва и другим просторијама у којима друштво обавља делатност, односно код лица из члана 187. став 2. овог закона;
- 2) омогући контролу пословне и друге документације, ажурности и исправности пословних и других књига и других евиденција, исправности и тачности састављања финансијских извештаја и годишњих извештаја о пословању друштва, као и извештаја и обавештења који су достављени Народној банци Србије;
- 3) стави на увид рачуноводствену и другу документацију, пословне књиге или поједине делове пословних књига и другу евиденцију;
- 4) обезбеди податке на медију који овлашћено лице одреди и омогући му потпун увид у електронски систем рачуноводствених података.

Овлашћено лице је дужно да надзор над пословањем друштва за осигурање врши тако да у што мањој мери омета редовно пословање тог друштва.

⁷⁸² Одлука о условима и начину вршења надзора над пословањем друштва за осигурање/реосигурање и других субјеката надзора у делатности осигурања, тач. 7.

НБС врши посредну контролу пословања друштва анализом и провером извештаја и друге документације коју јој друштво доставља на основу прописа или на њен захтев, као и других података о том пословању којима располаже. НБС може, ако у посредној контроли утврди да у пословању друштва постоје одређене неправилности, писмено упозорити друштво на ове неправилности и одредити рок за њихово отклањање. Ако НБС посредном контролом утврди теже неправилности и/или незаконитости у пословању друштва или ако друштво не поступи по писменом упозорењу сачињава се записник о тој контроли. На поступак након сачињавања записника сходно се примењују одредбе које се односе на поступак непосредне контроле.

Овлашћена лица су дужна да на основу налаза извршене непосредне контроле друштва сачине записник о контроли, који НБС доставља том друштву. На записник друштво може дати примедбе у року од 20 дана од дана пријема записника, а ако то оправдавају разлози хитности – у року од 8 дана од дана пријема записника. Друштво НБС доставља примедбе на записник, које је потписао законски заступник друштва. Ако провером навода из примедба утврди да је чињенично стање битно различито од оног наведеног у записнику – НБС сачињава допуну записника, која се доставља друштву у року од 20 дана од дана достављања тих примедба, а на коју друштво може дати примедбе у року од 8 дана од дана пријема те допуне. Ако достављене примедбе нису основане, ако се њима не мења контролом утврђено чињенично стање, односно ако оне не утичу на промену оцене утврђених незаконитости и неправилности – НБС о томе сачињава службену белешку и доставља је друштву у року од 20 дана од дана пријема тих примедба. НБС може и непосредно код друштва проверити наводе изнете у примедбама. Она неће разматрати примедбе друштва које се односе на промену чињеничног стања насталу након периода за који је извршена контрола (пресечни датум), али их може узети у обзир при изрицању мера надзора прописаних Законом. Закључком ће обуставити поступак контроле и доставиће тај закључак друштву ако у записнику, односно допуни записника нису утврђене незаконитости, односно неправилности или су утврђене мање значајне незаконитости, односно неправилности или ако друштво у законом прописаном року примедбама основано оспори све налазе из тог записника или њихов део, тако да преостану само мање значајне незаконитости, односно неправилности.

3.2. Овлашћења НБС и садржина и врста мера

Народна банка Србије има на располагању низ мера које може изрећи. Чл. 197 ЗО одређује да у вршењу надзора над пословањем друштва за осигурање НБС може:

- упутити писмену опомену;
- јавно објавити информације о неизвршавању или неблаговременом извршавању обавеза друштва или о пословању друштва супротно прописима, на терет друштва;
- наложити мере за отклањање незаконитости и неправилности у пословању друштва;
- наложити мере због непоступања у складу с правилима о управљању ризиком;⁷⁸³
- наложити разрешење и суспензију чланова управе;
- наложити привремене мере;
- увести принудну управу;

⁷⁸³ За више в: В. Чоловић, „Мере Народне банке Србије против осигуравајућег друштва у случају непоступања по правилима о управљању ризиком“, *Право - теорија и пракса*, 10-12/20126, 1-14.

- наложити пренос портфеља осигурања на друго друштво за осигурање;
- одузети дозволу за обављање појединих или свих врста осигурања за које је издата дозвола за рад.

О спровођењу ових мера НБС доноси решење. Кад утврди да је друштво за осигурање поступило у складу с мерама које му је изрекла и у којој мери је поступило – НБС ће или обуставити поступак контроле или друштву изрећи нову меру из овог закона, у складу са критеријумима предвиђеним законом.

НБС може, независно од предузимања мера надзора, друштву за осигурање, односно другом субјекту надзора, као и одговорном лицу у том субјекту, изрећи новчану казну. Чл. 198 одређује детаљне критеријуме на основу којих НБС одлучује о мерама надзора. ЗО и Одлука о условима и начину вршења надзора над пословањем друштва за осигурање/реосигурање и других субјеката надзора у делатности осигурања детаљно регулишу сваку меру надзора коју може изрећи НБС. НБС прати спровођење мера и налога изречених друштву и оцењује њихову ефикасност.

Имајући у виду изложено, могло би се истаћи да је особеност изрицања мера у поступку надзора над осигуравајућим друштвима својеврсна градација садржине, а следствено томе и изрицања мера уз специфичну меру оличену у јавном објављивању информација о неизвршавању или неблаговременом извршавању обавеза друштва за осигурање или о његовом пословању супротном прописима. ЗО уводи први пут ову могућност када је контролом утврђено да је друштво у свом пословању поступало супротно прописима, односно на начин који би могао знатно угрозити права и интересе осигураника и других корисника осигурања (поново се наглашава главни циљ прописа о надзору). Ова мера може знатно нарушити репутацију и пословни углед предметног друштва, али са друге стране управо из тих разлога има превентивни карактер.

У контексту сагледавања и ближег одгонетања карактера управног надзора који НБС врши над осигуравајућим друштвима могло би се указати на још једно, чини нам се, важно питање. Наиме, Према Закону о државној управи који уређује управне делатности, надзор се може одвијати као инспекцијски надзор којим се испитују спровођење закона и других прописа непосредним увидом у пословање и поступање физичких и правних лица и, зависно од резултата надзора, изричу мере, а који је уређен посебним законом, и као унутрашњи надзор који представља надзор који се, између осталог, врши и над имаоцима јавних овлашћења, а који се састоји од надзора над радом, од инспекцијског надзора, али само преко управне инспекције и од других облика надзора уређених посебним законом. У том смислу, могло би се поставити питање да ли је надзор који НБС врши над осигуравајућим друштвима инспекцијски надзор или надзор над имаоцима јавних овлашћења, нарочито имајући у виду да је Законом о НБС прописано и да НБС *издаје и одузима овлашћења за обављање појединих послова из делатности осигурања (а што би био случај ако би та овлашћења била јавног карактера)*. Следствено томе, изведено питање је да ли је за надзор који НБС врши над осигуравајућим друштвима, а који је, бар у погледу карактера и садржине мера, уређен ЗО као *lex specialis*-ом, *lex generali* Закон о инспекцијском надзору или Закон о државној управи. Имајући у виду све што је изложено у погледу позитивноправног регулисања ове материје, склонији смо закључку да је надзор који НБС врши над осигуравајућим друштвима по својој правној природи *инспекцијски надзор*, те да је Закон о инспекцијском надзору *lex generali* у овој материји.

3.3. Закључно о надзору који врши НБС

НБС надзор над пословањем друштва врши континуираним праћењем тог пословања и солвентности друштва, уз оцену ризичног профила, односно ризика којима је друштво

изложено или може бити изложено у свом пословању, као и праћењем обухватности и поузданости успостављеног система управљања у друштву и корпоративног управљања, праћењем транспарентности пословања и тржишног понашања, провером исправности евидентирања пословних промена у пословним књигама и усклађености пословања друштва са законом и прописима, односно начелима пословања утврђеним законом, као и других питања која су предмет надзора, при чему утврђује и незаконитости и неправилности у пословању друштва.⁷⁸⁴

Основни задатак је да се обезбеди да друштва за осигурање у сваком тренутку буду финансијски способна и спремна да извршавају своје обавезе према осигураницима, корисницима осигурања и трећим оштећеним лицима, а да лица која обављају послове продаје осигурања буду адекватно припремљена да удовоље потребама грађана и привредних субјеката за осигурањем.

Можемо приметити да је у Србији специфична ситуација, јер није уобичајено да надзор осигурања у једној земљи врши централна банка. С обзиром на значај који надзор има, а имајући у виду да се од надзорног органа очекује стручност, компетентност и способност да оствари циљеве Директиве, као и да је потребно да надзорни орган своје знање из познавања прописа допуни практичним познавањем деловања финансијског тржишта и тржишта осигурања најадекватније решење је формирање посебног тела који ће вршити надзор над радом осигуравајућих друштава, давати и одузимати дозволе за рад, а самим тим вршити и заштиту корисника осигурања, али и осигуравача, тј. проверавати усклађеност рада осигуравајућих и реосигуравајућих друштава са правилима Директиве. Ово ће поготово бити значајно у процесу приступања Србије ЕУ, када ће морати да изврши у потпуности имплементација правила Директиве. Треба имати у виду да Закон о НБС предвиђа 3 кумулативна услова за спровођење надзора над радом осигуравајућих друштава:

- оперативну самосталност организационих јединица у којима се обављају послови надзора над радом осигуравајућих друштава;
- њихову раздвојеност у односу на друге функције и послове Народне банке Србије;
- спречавање сукоба интереса.

Међутим, питање је да ли заиста постоји посебна организациона јединица за надзор над сектором осигурања, а имајући у виду Статут НБС који у чл. 15 ст. 1 предвиђа да се између осталог и надзор над радом осигуравајућих друштава спроводи у оквиру основних организационих јединица НБС. Међутим у ст. 3 истог члана предвиђа да се у основним организационим јединицама може обављати један или више послова из ст. 1, а поједини послови могу се обављати у више основних организационих јединица, док се у основним организационим јединицама могу образовати одељења, одсеци и службе или организационе јединице другог назива ако то више одговара природи послова који се у њима обављају.⁷⁸⁵ На овај начин није обезбеђена ни оперативна самосталност ни раздвојеност у односу на остале функције НБС. Из тих разлога, упитно је да ли у оквиру НБС заиста постоји самостална организациона јединица задужена искључиво за надзор над радом осигуравајућих друштава, а чак и уколико постоји, колико је она у стању да буде раздвојена у односу на остале функције НБС, поготово у ситуацији када је већина њених функција окренута банкарском сектору.

⁷⁸⁴ Одлука о условима и начину вршења надзора над пословањем друштва за осигурање/реосигурање и других субјеката надзора у делатности осигурања, тач. 2.

⁷⁸⁵ Статут Народне банке Србије, *Службени гласник РС*, бр. 12/2013, 18/2015, 72/2015 и 50/2018, чл. 15, ст. 4.

Решења нашег законодавца се приближавају решењима европског права, када је у питању надзор осигурања. Иако постоје предности ових решења у погледу унапређења заштите корисника услуга, нека од решења у домаћем законодавству доводе у питање остваривање правне сигурности, правне извесности и владавине права. Пре свега, давањем дискреционих овлашћења НБС при одлучивању о одузимању дозволе за рад субјектима надзора доводи се у питање правна извесност и сигурност у обављању делатности осигурања. Оваква решења су супротна тековинама природног права, будући да од арбитрерности и слободне воље представника НБС зависи остваривање права на бављење делатношћу осигурања.⁷⁸⁶ Напредак у односу на претходни ЗО је дефинисање критеријума који се морају применити приликом доношења мера надзора, чиме се делимично ограничава простор за злоупотребу права од стране органа надзора као и за пропусте у оцени и одређивању мере надзора.

Поред наведеног према ставовима појединих аутора недостатак новог закона јесте немогућност покретања спора пуне јурисдикције узимајући у обзир да се пред судом може оспоравати само законитост акта НБС али не и водити спор пуне јурисдикције, чиме се ускраћује право на судску заштиту субјектима надзора и другим заинтересованим лицима. „Народна банка Србије решењем одлучује о издавању, престанку важења, односно одузимању дозвола и издавању, престанку важења, односно одузимању сагласности из овог закона, о мерама које се изричу у поступку вршења надзора у складу са овим законом и о другим питањима из своје надлежности прописаним законом.“⁷⁸⁷ На поступак и радње НБС сходно се примењују одредбе Закона о општем управном поступку, ако поједина питања нису другачије уређена ЗО, а што значи да, према чл. 3 ст. 2 Закона о општем управном поступку (ЗУП), поједина питања управног поступка могу бити уређена ЗО, али само ако је то у сагласности са основним начелима одређеним ЗУП-ом и ако се не смањује ниво заштите права и правних интереса странака зајамчених ЗУП-ом.⁷⁸⁸ Надаље ЗО одређује да је решење НБС коначно и против њега се може водити управни спор, а тужба против овог решења не може спречити ни одложити његово извршење.⁷⁸⁹ У управном спору, који се води против решења НБС, Управни суд не може решити управну ствар за чије је решавање ЗО утврђена надлежност НБС.⁷⁹⁰ Овакво решење предвиђа и Закон о Народној банци.⁷⁹¹ Такав приступ

⁷⁸⁶ Љ. Стојковић, 2016, 273.

⁷⁸⁷ ЗО, чл. 14, ст. 1.

⁷⁸⁸ За коментар тог члана ЗУП-а в: З. Томић, *Коментар Закона о општем управном поступку*, Службени гласник, Београд, 2019, 113-114.

⁷⁸⁹ ЗО, чл. 14, ст. 2 и 3.

⁷⁹⁰ ЗО, чл 14, ст. 4., а у вези са чл. 43, ст. 3 Закона о управним споровима, *Службени гласник РС*, бр. 111/2009 (у даљем тексту ЗУС)

⁷⁹¹ Закон о Народној банци Србије, *Службени гласник РС*, бр. 72/2003, 55/2004, 85/2005 - др. закон, 44/2010, 76/2012, 106/2012, 14/2015, 40/2015 - одлука УС и 44/2018, чл. 86в. Пред Уставним судом Републике Србије поднета је иницијатива за покретање поступка за утврђивање неуставности одредбе члана 86в. став 2 („У управном спору против акта из става 1. овог члана суд не може решити управну ствар за чије је решавање овим законом утврђена надлежност Народне банке Србије“). Иако је Уставни суд одбацио поменуту иницијативу, приликом разматрања овог питања код осигуравајућих друштава неопходно је имати у виду њихову специфичну природу и велики економски значај, те у том контексту анализирати да ли је НБС ипак добила преширока овлашћења, нарочито имајући у виду да је чл. 43 ст. 3 Закона о управним споровима прописано да спор пуне јурисдикције може да буде изричито искључен посебним законом, али само *изузетно*. С тим у вези, требало би истаћи и да је у још једном предмету који се односио на уставност искључивања спора пуне јурисдикције, а који се тицао истоветног решења предвиђеног Законом о банкама („*СЛ гласник РС*“ бр. 107/05) Уставни Суд стао на становиште да „...се ради о управним стварима у којима Народна Банка решава о правима, обавезама и правним интересима лица у вршењу своје контролне функције“, те да „специфична и сложена природа ових управних ствари у којима се често решава и по дискреционој оцени, онемогућавала би или у потпуности искључивала спор пуне јурисдикције и у складу са општим одредбама чл. 43. ст. 1. и 2. Закона о управним споровима“ – *ИУз-21/2006*. Дакле, Уставни суд је одредбу ст. 3. чл. 43. ЗУС-а ставио у контекст прва два става тог члана. За коментар чл. 43. ЗУС-а видети З. Томић, *Коментар закона о управним споровима*, Службени гласник, Београд, 2012, 626-646.

закона ограничава судску контролу управног акта у пуном смислу, те тиме, закон дозвољава спор о законитости управног акта, какав је у конкретном случају једино могућ.⁷⁹² На овај начин дају се превелика овлашћења НБС, а са друге стране правна заштита субјеката надзора је донекле умањена. Овде треба још једном поменути да је НБС више окренута банкарском сектору, него сектору осигурања и са овако широким овлашћењима правна сигурност осигуравајућих друштава је у великој мери угрожена.

Наравно, поставља се питање и одговорности надзорног органа за извршени надзор над пословањем осигуравајућих друштава. Закон о НБС предвиђа да НБС, гувернер, вицегувернери и други запослени не одговарају за штету која настане у обављању послова, осим ако се докаже да нису поступали у доброј вери.⁷⁹³ Одговорност ових лица је искључена и након престанка радног односа у НБС, односно престанка вршења функције.⁷⁹⁴ Ако је у одговарајућем поступку правноснажном одлуком утврђено да су поменута лица причинила штету из тог става намерно или крајњом непажњом, она су дужна да НБС надокнаде трошкове заступања, као и износ исплаћене штете у складу са законом.⁷⁹⁵ Такође и ЗО предвиђа да НБС и њени запослени, као и лице које по налогу НБС врши дужност утврђену ЗО не одговарају за штету која настане вршењем те дужности, осим ако се докаже да је та штета проузрокована намерно или крајњом непажњом.⁷⁹⁶ Ни према наведеном закону ова лица не могу одговорати за штету ни након престанка радног односа у НБС, односно након престанка вршења дужности.

Овакво законско решење којим се искључује одговорност представника НБС за штету насталу у вршењу дужности надзора, осим за намеру и крајњу непажњу, чини се неприхватљивим. Наиме, ако се пође од одредбе члана 35, ст. 2 Устава на недвосмислен начин произлази да свако има право на накнаду материјалне или нематеријалне штете коју му незаконитим или неправилним радом проузрокује државни орган, ималац јавног овлашћења, орган аутономне покрајине или орган јединице локалне самоуправе. Устав не везује поменуту гаранцију права на накнаду штете у наведеним случајевима за остварење било ког другог услова везаног за опредељивање степена кривице штетника који је својим поступањем проузроковао штету трећим лицима. Поред тога и из Одлуке Уставног суда произлази да члан 86б није у сагласности са одредбом члана 35, ст. 2 Устава.⁷⁹⁷ С тим у вези, суд посебно истиче да из формулације одредбе члана 35, ст. 2 Устава на недвосмислен начин произлази да свако има право на накнаду материјалне или нематеријалне штете коју му незаконитим или неправилним радом проузрокује државни орган, ималац јавног овлашћења, орган аутономне покрајине или орган јединице локалне самоуправе. Оваква одлука Уставног суда, чини се да може допринети већој посвећености и вишем степену пажње представника надзора у обављању законских дужности као и већој одговорности у обављању контроле.

Како је вођење економске политике земље, као и извршавање закона и вршење надзора у примени закона, Уставом стављено у надлежност Владе и њених министарства и других управних органа и организација, питање је да ли давање дозволе за обављање делатности осигурања и вршење надзора над обављањем те делатности у суштини једна врста посла коју је уставотворац наменио пре органима извршне власти, односно посебним

⁷⁹² ЗУС, чл. 42.

⁷⁹³ Закон о Народној банци Србије, чл 86б, ст 1.

⁷⁹⁴ *Ibid.*, чл 86б, ст 2.

⁷⁹⁵ *Ibid.* чл 86б, ст 5.

⁷⁹⁶ ЗО, чл 217, ст 1.

⁷⁹⁷ Одлука Уставног суда бр. IУз-1243/2010,

<https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/extref/dd4e9481-1ad0-64c2-9719-2f7d736ad73a&actid=23000®actid=&doctype=supa&latest=false> 05.12.2021.

републичким организацијама којима се поверавају јавна овлашћења- него централној банци.⁷⁹⁸

Када узмемо у обзир поменута ограничења у остваривању правне сигурности за учеснике на тржишту осигурања, као и чињеницу да НБС, као орган надзора концентрише у оквиру својих надлежности бројна овлашћења, као и овлашћења за поступак медијације када је у питању заштита потрошача, то изазива сумњу у исправност свих поступака.

Имајући у виду наведено, става смо да би надзор над осигуравајућим друштвима требало изузети из надлежности НБС и образовати посебну Агенцију, коју би чинили истакнути стручњаци из области осигурања и чија би искључива надлежност било спровођење надзора над радом осигуравајућих друштава. Чињеница јесте да и банке и осигуравајућа друштва чине део финансијског сектора, али ипак постоје изражене разлике између ових друштава те би адекватније било да надзор врши посебна Агенција, која би могла имати статус јавног, независног и контролног тела, као што је то и пракса у већини земаља.⁷⁹⁹ Међутим, не треба занемарити да је свакодневни развој и приближавање чланова финансијског тржишта очекиван, и да је у том смислу неопходна комуникација и сарадња између надзорних органа, али чак и уколико би се прихватио интегрални модел надзора, неопходно је да се формира ново посебно тело за надзор на финансијском тржишту, у оквиру ког ће постојати специјализована одељења за сваког субјекта финансијског тржишта. Неоправдано је да се интегрални модел примени на тај начин да надзор над читавим тржиштем врши централна банка узимајући у обзир да је она по својој природи окренута више банкарском него осталим секторима.

Када је у питању Република Србија као најбоље решење чини се комбинација интегралног и институционалног модела на тај начин што би постојало посебно тело које врши надзор над појединачним субјектима финансијског тржишта, али и јединствено тело које би вршило надзор над радом ових тела и омогућавало комуникацију и сарадњу између њих.

4. Начини надзора у односу на врсту осигурања- специфичност осигурања аутоодговорности

Народна банка Србије врши надзор над целокупном делатношћу осигурања, па самим тим и над обављањем послова осигурања аутоодговорности. Специфичност обавезног осигурања од аутоодговорности, огледа се у томе што НБС врши контролу не само осигуравајућих друштава, већ и организација, као што је Гарантни фонд (који је по законодавству које уређује обавезна осигурања у саобраћају, правно лице).⁸⁰⁰ Међутим, у пракси Гарантни фонд као посебно правно лице у смислу ЗООС никада није конституисан.⁸⁰¹ ЗО није предвидео одредбе, које се односе на посебне облике осигурања, па самим тим, и на обавезно осигурање од аутоодговорности, које има одређене специфичности о којима је требало водити рачуна и приликом доношења ЗО. Наравно, ЗООС дефинише улогу НБС код надзора, али не одређује све мере, које она може примењивати приликом вршења надзора, а дефинише и ситуације када НБС не врши, директно, надзор над пословима обавезног осигурања од аутоодговорности. У прилог томе, говори и чињеница да је у ЗООС предвиђено оснивање Информационог центра, који делује у оквиру Удружења осигураваача Србије, а који

⁷⁹⁸ Б. Ненадић, 2006, 278.

⁷⁹⁹ З. Томић, Н. Петровић Томић, „Овлашћења Народне Банке Србије у спровођењу надзора над делатношћу осигурања- право осигурања у загрљају управног права“, *Актуелна питања савременог законодавства*, Будва 2016, 204.

⁸⁰⁰ Закон о обавезном осигурању у саобраћају, *Службени гласник РС*, бр. 51/2009, 78/2011, 101/2011, 93/2012 и 7/2013 - одлука УС, (у даљем тексту ЗООС), чл. 88.

⁸⁰¹ М. Радовановић, *Гарантни фонд накнада штете и регрес*, докторка дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду, 2021, 43.

има посебну улогу код остваривања права оштећених лица по саобраћајним незгодама.⁸⁰²
Надзор над радом Удружења осигураваача Србије врши Министарство финансија.⁸⁰³

НБС врши надзор над осигурањем аутоодговорности, и то над свим чиниоцима ове врсте осигурања. То не представља надзор, само над обављањем делатности и над законитошћу рада једног осигуравајућег друштва, већ и над другим институцијама, без којих не би ни могло да функционише обавезно осигурање од аутоодговорности. Позитивне стране наведеног регулисања надзора над обавезним осигурањем од аутоодговорности су следеће:

- оснивање Информационог центра, чије податке користе, пре свега, оштећена лица. Осим оштећених лица, ти подаци су од велике важности и за осигуравајућа друштва, која се баве овом врстом осигурања, као и за сам надзорни орган;⁸⁰⁴

- улога Народне банке Србије у одређивању елемената премије је веома значајна, јер се ради о специфичној врсти осигурања, где може доћи до злоупотреба и оштећења трећих лица. Због тога је битно да Народна банка Србије одређује, пре свега, минимални износ техничке премије, као и проценат, који се издваја за накнаде.⁸⁰⁵

Са друге стране, више је лоших решења које налазимо у одредбама ЗООС, а односе се на вршење надзора. Недостаци произлазе, пре свега, из недоречености одређених одредаба, тако да се стиче утисак да ЗООС, у овом делу, има доста празнина, која се морају, посебно, тумачити. Закон о обавезном осигурању у саобраћају утврђује изврстан број мера надзора које НБС може да изрекне друштву за осигурање ради обезбеђења примене једне групе правила која се односе на обавезе које друштво има у пословању у обавезним осигурањима у саобраћају. Узимајући у обзир да их Закон уводи у правни систем обавезног осигурања у саобраћају поред већ установљених мера надзора одређених у Закону о осигурању, може се сматрати да су оне, по оцени његових аутора, од одлучујућег значаја за функционисање система обавезног осигурања који је у Закону креиран.⁸⁰⁶

Сви чланови ЗООС у којима се уређују посебне мере надзора НБС у сектору обавезног осигурања аутоодговорности, садрже велики број неодређених решења која дозвољавају НБС да арбитрира у изрицању врсте мера друштву и одговорним лицима у друштву и приликом оцене чињеница на основу којих ће изрећи одређену врсту мере. Затим, ови чланови обухватају решења која су сувишна, јер су већ као услов, тј. правило чија повреда чини основ за примену мере и врсте мера регулисане у ЗО. Или се у њима, ако је реч о врстама мера, прописују (посебне) мере чији се превентивни и репресивни циљеви могу остварити већ у ЗО установљеним врстама мера. Такође, захваљујући неким решењима усвојеним у овим члановима ЗООС долази до кумулације „мере новчане казне” друштву, односно председнику или члану органа друштва са мерама новчане казне предвиђеним у Казненим одредбама тог Закона.⁸⁰⁷

НБС даје сагласност и на измену или допуну услова осигурања и тарифу и премијски систем. Друштво за осигурање дужно је да достави НБС услове обавезног осигурања, тарифу и премијски систем са техничким основама премије тог осигурања, најкасније 90 дана пре почетка примене. Уз наведене измене и допуне, доставља се и мишљење овлашћеног актуара о довољности премије осигурања као и трогодишњи пословни план друштва који показује довољност обрачунатих премија. НБС мора да достави своју сагласност у року од 30 дана од

⁸⁰² В. Чоловић, 2010, 121-122.

⁸⁰³ ЗООС, чл. 71.

⁸⁰⁴ *Ibid.*, чл. 50.

⁸⁰⁵ В. Чоловић, 2010, 128.

⁸⁰⁶ Ј. Славнић, „Недостаци у начину организовања Гарантног фонда и прописаним мерама надзора у новом Закону о обавезном осигурању у саобраћају“, *Ревизија за право осигурања*, 3/2010, 14.

⁸⁰⁷ *Ibid.*, 16.

дана пријема захтева за сагласност.⁸⁰⁸ У супротном, осигуравајуће друштво неће моћи да примењује услове и тарифе.⁸⁰⁹

Садржај полисе осигурања, као и начин њеног издавања такође прописује НБС.⁸¹⁰ Интересантно је да ЗООС предвиђа да садржину полисе одређује Народна банка Србије⁸¹¹, с обзиром да Закон о облигационим односима већ регулише то питање из чега произлази да НБС мора поћи од одредба тог Закона, приликом одређивања садржаја полисе.⁸¹² Међутим поставља се питање да ли је било потребно да се регулише садржај полисе и начин издавања, као и да се, у тој области, дају овлашћења надзорном органу, ако је наведено, већ, регулисано старијим законским извором.⁸¹³

По одредбама ЗООС, надзор над радом Гарантног фонда врши Народна банка Србије, док се институт Гарантног фонда, у ЗООС дефинише као правно лице.⁸¹⁴ Постоји неколико случајева у којима се користе средства Гарантног фонда.⁸¹⁵ Из аспекта теме рада нас пре свега интересује улога коју би НБС имала у функционисању Гарантног фонда у случају његовог конституисања.⁸¹⁶ Наиме, рок који је законодавац предвидео (30. 6. 2012.) није испоштован, и Гарантни фонд, у облику који може да надзире НБС, није формиран. Отуда овлашћења НБС над постојећим системом не постоје, па тиме ни одговорност за неправилности које су се евентуално догађале. Гарантни фонд према ЗООС је под надзором Народне банке Србије и нема институционалних веза са Удружењем осигураваача Србије, као што је тренутно случај.⁸¹⁷ Према одредбама ЗООС, Народна банка Србије даје мишљење на Статут Гарантног фонда. Са друге стране, Влада именује председника и чланове Управног одбора⁸¹⁸, док Управни одбор уз сагласност Владе именује и разрешава Директора Гарантног фонда.⁸¹⁹ Али, кад је у питању пословање Гарантног фонда, ЗООС прецизира да надзор над његовима радом врши НБС. Међутим, у ЗООС је требало дефинисати, када би и у којим случајевима, НБС могла контролисати рад Гарантног фонда и када би могла доносити мере, које би се примењивале. Осим тога, улога НБС у раду Гарантног фонда би се морала ближе дефинисати и у случајевима, који су наведени, а односе се на накнаду штете, која је настала употребом моторног возила, које је осигурано код осигуравајућег друштва над којим је отворен стечајни поступак.⁸²⁰

ЗООС одређује и мере које НБС може предузети, ако дође до повреда одредаба наведеног Закона. Те мере су искључиво усмерене ка осигуравајућим друштвима, односно, члановима њихових пословодства. Мере предвиђене у ЗООС су независне у односу на мере

⁸⁰⁸ ЗООС, чл. 6, ст 1-3.

⁸⁰⁹ *Ibid.*, чл. 6, ст 4.

⁸¹⁰ *Ibid.*, чл. 17, ст 1.

⁸¹¹ *Ibid.*, чл 17, ст. 2

⁸¹² У полиси морају бити наведене: уговорне стране, осигурана ствар, односно осигурано лице, ризик обухваћен осигурањем, трајање осигурања и период покрића, свота осигурања или да је осигурање неограничено; премија или допринос, датум издања полисе и потписи уговорених страна, ЗОО, чл. 902, ст. 1.

⁸¹³ В. Чоловић, 2010, 124.

⁸¹⁴ ЗООС, чл. 73, ст 2.

⁸¹⁵ Случајеви, када ће се користити средства Гарантног фонд су:

- 1) у случају када неосигурано возило изазове саобраћајну незгоду;
- 2) када саобраћајну незгоду изазове непознато возило, када се исплаћују само настале штете на лицима; и
- 3) када штету у саобраћајној незгоди начини возило, које је у моменту незгоде, било осигурано код осигуравајућег друштва, против којег је покренут стечајни поступак, ЗООС, чл 76.

⁸¹⁶ Постојећи Гарантни фонд ради у оквиру Удружења осигураваача Србије и Народна банка Србије није надлежна за његово пословање,

https://www.nbs.rs/sr_RS/scripts/showcontent/index.html?id=7779&konverzija=no, 27.08.2022.

⁸¹⁷ М. Радовановић, 2021, 37.

⁸¹⁸ ЗООС, чл 82, ст 2.

⁸¹⁹ *Ibid.*, чл. 84, ст 1.

⁸²⁰ В. Чоловић, 2010, 125.

које су предвиђене у ЗО. У сваком случају, овде се ради о мерама које се предузимају само у вршењу надзора над обавезним осигурањем од аутоодговорности.⁸²¹ Није најјасније зашто се законодавац одлучује за увођење ових мера, када су мере надзора предвиђене Законом о осигурању и односе се на сва осигуравајућа друштва која послују на тржишту Републике Србије. Можда је законодавац овде имао идеју да уведе неке „посебне“ мере или да на значају овој врсти осигурања, као врсти обавезног осигурања, међутим то се чини потпуно непотребним узимајући у обзир да ове мере свакако произлазе из одредаба ЗО.

На крају, можемо закључити да је ЗООС, приликом регулисања обавезног осигурања од аутоодговорности, ставио у први план Народну банку Србије. То није неочекивано, ако се узму у обзир одредбе ЗО. Исто тако, осигурање од аутоодговорности је обавезно, тако да је интервенција државе овде неопходна. Ипак, чини се да су, у други план, потиснута осигуравајућа друштва, која би требала да имају већи утицај на рад Удружења осигуравача, као и на Гарантни фонд.

5. Предлози за унапређење система надзора у осигуравајућим друштвима у Републици Србији

Република Србија се налази на путу усклађивања са одредбама Директиве Солвентност II, иако треба имати у виду да то неће бити једноставан задатак. Када је у питању надзор осигуравајућих друштава, у циљу унапређења система надзора пре свега би требало размислити о томе да се надзор изузме из надлежности НБС и организује посебна Агенција која ће се бавити овим питањем, као што је то урађено у већини земаља.⁸²² За овакво становиште ауторка се залаже, не из разлога некомпетентности НБС за спровођење надзора, већ узимајући у обзир значај тржишта осигурања у финансијском сектору, као и чињенице да би пропаст једног друштва за осигурање довела до колапса у финансијском сектору, али и чињеницу да је она по природи ствари више окренута банкарском, него сектору осигурања. Самим тим би било подобније да се организује посебна Агенција, у којој ће бити ангажовани стручњаци пре свега за област осигурања у циљу спровођења адекватног система надзора. На овај начин би дошло и до растерећења НБС која је поред тога што је Централна банка у земљи задужена и за надзор над функционисањем практично целог финансијског тржишта. Са друге стране можемо приметити да оваква пракса и није честа, да централна банка врши надзор над радом осигуравајућих друштава. Чињеница је да су банкарски и осигуравајући сектор блиски, али међу њима постоје и одређене разлике, те би образовањем посебне Агенције за надзор тржишта осигурања дошло до усклађивања са одредбама Директиве и приближавања сектора осигурања Републике Србије тржишту Европске Уније. Као једно могуће решење предлаже се и комбинација интегралног и институционалног модела надзора осигурања.

Надаље, у циљу унапређења сектора осигурања било би упутно да се донесе посебан закон који регулише област надзора осигурања нпр. по угледу на Републику Немачку. На овај начин би се овако значајно питање детаљно регулисало посебним законом, чиме би се

⁸²¹ Те мере обухватају:

- 1) јавно објављивање информације о неизвршавању или неблаговременом извршавању обавеза друштва или о пословању друштва супротно прописима, на терет друштва;
- 2) одузети сагласност директору или другом одговорном лицу у друштву, дату сагласно Закону о осигурању;
- 3) привремено забранити друштву обављање послова обавезног осигурања;
- 4) одузети друштву дозволу за обављање послова обавезног осигурања;
- 5) изрећи новчану казну друштву, као и председнику, односно члану органа друштва, ЗООС, чл. 67

⁸²² Нпр. у Републици Хрватској постоји посебно тело које се бави искључиво надзором над радом друштава за осигурање и реосигурање. НАНФА (Хрватска агенција за надзор финансијских услуга) је као чланица ЕУ учествовала у припремама и процесу увођења Директиве. У Немачкој такође, надзорни орган у области осигурања данас је Савезни орган за надзор над финансисјким услугама (Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht - BaFin) итд.

радило на унапређењу надзора и заштити корисника услуга осигурања. Треба имати у виду да је Немачка прва земља која је законски регулисала област надзора у осигурању. Прва верзија Закона о надзору осигурања датира из маја 1901. године, а исти је ступио на снагу 1. јанура 1902. године. Следствено томе њу карактерише више од сто година дуга традиција надзора осигурања, те би се могло учити из њеног примера и на сличан начин регулисати област надзора осигурања. Тржиште осигурања у Републици Србији је слабо развијено, не постоји култура осигурања, нити поверења корисника у овај начин заштите, те је битно што детаљније и адекватније регулисати ову област како би се заштитили корисници услуга осигурања и истовремено унапредило њихово поверење у овај систем. На тај начин као примарни циљ остварила би се заштита корисника услуга осигурања али и већа финансијска стабилност, а као секундарни циљ повећало би се поверење корисника услуга осигурања, те би полако били у могућности да корачамо ка европском тржишту. У Србији осим обавезних врста осигурања, тржиште није развијено, те то доводи и до високих премија за одређене врсте осигурања, па и они који би евентуално били спремни да закључе уговор више нису. Повећањем сигурности, повећала би се и спремност ових лица да закључе уговор, те би дошло и до смањења премије осигурања али и развоја тржишта осигурања у целини. У сам развој тржишта, требало би да се укључи и држава путем субвенција дела премије, и као крајњи гарант извршења обавеза осигуравача, те би на тај начин учинила осигурање приступачнијим корисницима услуга и повећало би се њихово поверење у овај систем, а са друге стране би заштитила осигуравајућа друштва од економског краха, јер треба имати у виду да на нашем тржишту послују претежно мала осигуравајућа друштва.

ГЛАВА 9

ЗНАЧАЈ НАДЗОРА ЗА ЗАШТИТУ КОРИСНИКА УСЛУГА ОСИГУРАЊА (ПОТРОШАЧА)

Уговор о осигурању је и пре него што се правно уобличио идеја о заштити осигураника као потрошача услуга осигурања, био познат као потрошачки уговор. Не постоји јединствена дефиниција уговора о осигурању као потрошачког уговора, те се он дефинише као уговор о осигурању који осигуравач закључује са лицем које се у смислу потрошачких прописа сматра потрошачем. У томе је и највећа слабост дефиниције потрошачког уговора о осигурању.⁸²³

Директива Солвентност II, намеће заштиту корисника услуга осигурања као главни циљ, наводећи да ниједан други циљ не сме угрозити остварење овог циља. Директива дефинише и ко се то сматра корисником услуга осигурања, а можемо закључити да ова лица истовремено представљају потрошаче у овом уговорном односу. Треба напоменути да када је у питању Република Србија, још Закон о осигурању из 2004. године препознаје као главни циљ надзора заштиту осигураника и других корисника услуга осигурања.

1. Корисници услуга осигурања као слабија уговорна страна

Неравнотежа између уговорних страна постоји одувек, а право је увек тражило начине да ту неравнотежу уклони, односно барем ублажи. Један од начина су општа начела уговорног права као што су начело аутономије воље (приватне аутономије) и начело свесности и поштења.⁸²⁴ Аутономија воље је као израз правне једнакости, водила злоупотребима у условима економске и социјалне неједнакости. Из тих разлога је ово начело увек трпело бројна ограничења, која су водила морализацији и социјализацији права.⁸²⁵ Пре свега, овом начелу се супротставља начело савесности и поштења, у смислу равнотеже између егоистичног у праву, с једне, и етичког и социјалног, с друге стране.⁸²⁶ Затим принцип једнаке вредности узајамних давања у двостраним уговорима, којим се штите не само појединачни већ и друштвени интереси. Општа начела су конкретизована кроз низ норми којима се уређују међусобни односи уговорних страна.⁸²⁷ Највећи страх код осигуравајућих друштава је да ће неадекватно управљање негативно утицати на потрошаче услуга, а посебно имајући у виду да се они сусрећу са недовољном информисаношћу.⁸²⁸ Разлози за заштиту потрошача произлазе из потребе њихове заштите као уговорне стране чија је преговарачка моћ слабија од друштава за осигурање.⁸²⁹ Развојем привреде и глобализацијом тржишта у другој половини XX века постало је јасно да традиционални институти облигационог права нису довољни да пруже адекватну заштиту потрошачима.⁸³⁰

1.1. Разлози за неопходну заштиту корисника услуга осигурања

Разлог за повећану заштиту корисника услуга осигурања произлази из чињенице да су финансијски производи сложени тако да ће просечан потрошач, уколико не поседује

⁸²³ Н. Петровић Томић, 2015, 81.

⁸²⁴ О. Антић, *Облигационо право, приручник за полагање правосудног испита*, Службени гласник, Београд 2012, 15.

⁸²⁵ О. Станковић, В. Водинелић, *Увод у грађанско право*, Номос, Београд 1996, 75.

⁸²⁶ М. Чоркало, „Потрошач у праву осигурања“, *Анали Правног факултета у Београду*, 1/2016, 261.

⁸²⁷ *Ibidem*.

⁸²⁸ А. Dill, *Bank Regulation, Risk Managment and Compliance- Theory, Practice and Key Problem Areas*, 2020, 230.

⁸²⁹ О. Узелац, „Регулаторно-правни оквир заштите потрошача из односа осигурања“, докторска дисертација, 2016, Нови Сад, 53.

⁸³⁰ Н. Петровић Томић, „Заштита потрошача услуга осигурања анализа и предлог унапређења регулаторног оквира“, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2015а, 47.

одређена знања, тачне и потпуне информације о производу, имати потешкоће да га разуме.⁸³¹ Такође, потрошачи често нису свесни потенцијалне ризичности финансијских производа, посебно када се њихов учинак не показује одмах, него тек у будућности. За потрошача је тешко да изврши поређење добијених података који су одлучујући за правилну одлуку при одабиру понуђених финансијских производа. Са друге стране, не може се поћи од претпоставке да увек постоји „добра воља” осигураваача у погледу заштите интереса лица које закључује уговор о осигурању и да је спреман да у услове осигурања угради клаузуле којима би осигураник био адекватно заштићен.⁸³²

1.1.1. Уговорна неравнотежа

Уговорна неравнотежа између уговорних страна тј. продавца и купца-корисника његових услуга је постала таква да је захтевала посебну интервенцију законодавца, која је била тако свеобухватна да је из ње проистекла нова грана права: потрошачко право. У праву Европске уније висок степен заштите потрошача постављен је као циљ политике уније, без којег није могуће постићи стварање унутрашњег тржишта, са слободним кретањем робе, људи, услуга и капитала.⁸³³ На нивоу Европске уније, приликом доношења Директиве Солвентност II, такође се сматрало да је код услуга осигурања неопходно унапредити ниво заштите потрошача. Посебно је потреба за заштитом уговараача осигурања изражена код производа осигурања комбинованих са инвестиционом компонентом-инвестиционим ризиком. Зато се у финансијском сектору, у који спада и осигурање, „заштита првенствено односи на откривање прецизног карактера сваке инвестиције, као и на пружање довољно информација тако да и непрофесионалци могу да разумеју производ и да буду у позицији да начине најбољи избор, сходно њиховим потребама”.⁸³⁴ Устаљено је мишљење да је највећи ризик сваког уговараача осигурања, а посебно, физичког лица, да поседује полису осигурања и да редовно плаћа премије а да при томе нема никакво или скоро никакво покриће осигурања.⁸³⁵

Већина Директива описује потрошача помоћу две централне карактеристике:

- потрошач је физичко лице;

- када закључује уговор он предузима радње које су ван његових трговачких или професионалних активности. Ово значи да Директиве усвајају негативну дефиницију потрошача.

Додатни разлог за заштиту корисника услуга осигурања је став да сви осигураници, били они потрошачи или професионалци, имају потребу за заштитом од неправичних

⁸³¹ За више в: В. Чоловић, „Обавеза обавештавања уговараача осигурања и осигураника као вид заштите потрошача“ *Право и привреда*, 4-6/2014, 565-579.

⁸³² Ј. Лабудовић, „Клаузуле у уговорима о осигурању живота које штите осигуранике”, *„Европски пут” права осигурања Србије посебно уговора о осигурању*, Београд: Удружење за право осигурања Србије, 2008, 353–368.

⁸³³ Уговор о функционисању Европске уније, чл. 114 и 169; Charter of Fundamental rights of the European Union (2010/C 83/02), *Official Journal of the EU* C 83/389 од 30. 3. 2010, чл. 38.

⁸³⁴ С. Тодоровић, „Неопходност регулисања инвестиционих полиса и пакета малопродајних инвестиционих производа-са акцентом на тренутна решења и дискусије у Европској унији”, *Промене у праву осигурања Србије у оквиру европског (ЕУ развоја права осигурања)*, Београд: Удружење за право осигурања Србије, 2011, 48.

⁸³⁵ С. Тодоровић, „Именовани уговори у неживотном осигурању- посебан осврт на решења у грчком уговорном праву осигурања”, *Модерно право осигурања: текућа питања и трендови*, Београд: Удружење за право осигурања Србије, 2014, 256.

уговорних одредаба,⁸³⁶ јер уговор о осигурању обележава неравнотежа својствена његовој природи.⁸³⁷

1.1.2. Економски слабија страна и нетранспарентност општих и посебних услова

Иако је корисник услуга осигурања најчешће и економски слабија уговорна страна, из разлога што се уговор закључује са субјектом који према слову закона мора имати завидну економску снагу, те се у највећем броју случајева налази у подређеном економском положају, чак и у ситуацијама када то није случај (осигурање за потребе пословне или професионалне делатности), то не значи да му треба ускратити заштиту путем правила заштитног карактера.⁸³⁸ Наиме, осигурано лице осим уколико се и само не бави пословима осигурања, не поседује специјализована знања из ове области, те се у том смислу може сматрати слабијом уговорном страном, из ког разлога је неопходно обезбедити његову заштиту.

Посебан проблем код уговора о осигурању представља нетранспарентност општих и посебних услова осигурања које осигураник уопште не познаје или их само површно погледа приликом закључења полисе осигурања, а да се суштински није ни упознао са њима или их није разумео.⁸³⁹ Иако услови осигурања данас имају доста сличности, ипак постоји опасност да се у уговор о осигурању унесу одредбе којима је циљ да се осигураваач заштити од већих обавеза на штету легитимних интереса осигураника.⁸⁴⁰

1.1.3. Специфичност и сложеност уговора о осигурању

Специфичност и сложеност уговора о осигурању посебан проблем представља за уговарача осигурања који је физичко лице, узимајући у обзир да ће он најчешће имати потешкоће да сагледа целокупан обим и квалитет осигуравајуће заштите за коју се определио. Потреба осмишљавања институционалне заштите уговарача осигурања посебно је значајна из следећих разлога:

- уколико се физичка лица појављују као уговарачи осигурања ван своје комерцијалне, занатске или трговачке делатности;
- уговори о осигурању се све чешће закључују као уговори по приступу па самим тим уговарач осигурања нема могућност преговарања о његовим условима;
- стварање подстицајног амбијента путем поједностављења, убрзања и појефтињења поступка остваривања накнаде, увођења ефикаснијих средстава и обезбеђења

⁸³⁶ За више в: В. Чоловић, „Непоштене одредбе у уговору о осигурању“, *Правна ријеч*, 40/2014а, 509-526.

⁸³⁷ Н. Петровић Томић, „Неправичне клаузуле и Принципи европског уговорног права осигурања“, *Европска ревија за право осигурања*, 2/2014, 46.

⁸³⁸ ЗО прописује да друштво за осигурање мора бити основано у форми акционарског друштва (чл. 23), као и да основни капитал не може износити мање од 3.200.000 евра за животна осигурања, реосигурање, све врсте неживотних осигурања, и поједине врсте неживотних осигурања у која спадају: осигурање од одговорности због употребе моторних возила, осигурање од одговорности због употребе ваздухоплова, осигурање од одговорности због употребе пловних објеката, осигурање од опште одговорности за штету, осигурање кредита и осигурање јемства, односно 2.200.000 евра за поједине врсте неживотних осигурања, осим појединих врста неживотних осигурања за које се тражи већи основни капитал, као и да при оснивању новчани део основног капитала мора износити 100% наведених износа (чл. 27).

⁸³⁹ Општи и посебни услови представљају саставни део уговора о осигурању. За више в: В. Чоловић, „Општи и посебни услови осигурања као саставни део уговора о осигурању“, *Правни живот: лист за правна питања и праксу*, 11/2018, 109-123.

⁸⁴⁰ За више видети О. Узелац, 2016, 55.

транспарентности- јавности и лаке доступности релевантних података о правима уговарача осигурања;⁸⁴¹

- слабог или никаквог познавања услова и начина функционисања осигурања и осигуравајуће заштите од стране физичких лица као уговарача осигурања;

- заштите података о личности уговарача осигурања;

- динамичности којим друштва за осигурање уводе нове врсте и комбинације уговора о осигурању у правни промет као што су на пример, осигурање од еколошке катастрофе, осигурање доброг извршења уговорне обавезе, осигурања живота везана за вредност инвестиционе јединице, као и комбинована осигурања лица итд.⁸⁴²

Такође, осигуравач, посредник или заступник осигурања потрошачу услуга осигурања достављају податке и информације до којих би сам могао доћи да се не сматра слабијом уговорном страном. Пошто због своје неукости и недовољне информисаности не може донети „информисану” тј. правнообавезујућу одлуку, која му не иде на штету, правни поредак обавезује јачу страну, осигуравача, посредника или заступника осигурања, да му достави све те информације.⁸⁴³

1.2. Услови за примену норми заштитног карактера

Дакле да би се једном лицу ускратила примена норми заштитног карактера потребно је да су испуњена 2 услова:

- Лице је исте или веће економске снаге од осигуравача (самим тим није економски слабија страна);

- Поседује правна и стручна знања неопходна за потпуно и правилно разумевање осигурања које прибавља.⁸⁴⁴

У зависности од образовања, старосне доби и информисаности, уговарачи осигурања не морају да буду посебно мотивисани да се упуштају у оцену адекватности производа осигурања према сопственим потребама и очекивањима, као и ризичности закључења конкретног уговора о осигурању са одређеним осигуравачем у погледу одрживости његове финансијске снаге. Насупрот, они се неретко одлучују на закључење уговора о осигурању искључиво руковођени примамљивим премијама или високим каматним стопама.⁸⁴⁵ Нереално је очекивати од уговарача осигурања, који по правилу немају знање и искуство у вези са ризицима осигурања и који се суочавају са огромном асиметријом информација о производима осигурања, услугама осигуравача и његовом финансијском стању, да буду довољно пажљиви и дисциплиновани да би могли да заштите своје интересе. Са друге стране, потребно је да и осигуравач има право на информације о осигуранику и ризику за који се тражи осигуравајуће покриће, а посебно када је неопходно истражити узрок штете и извршити њену процену и ликвидацију.

1.3. Ризик од прекомерне заштите

Узимајући у обзир све поменуте аргументе у прилог заштите потрошача услуга осигурања, не смеју се занемарити ни ставови који се противе прекомерном регулисању ове

⁸⁴¹ Р. Галић Димитријевић, „Улога НБС у заштити потрошача”, *Ревизија за право осигурања*, 2006, 47–49.

⁸⁴² О. Узелац, 2016, 56.

⁸⁴³ Н. Петровић Томић, „Заштита потрошача услуга осигурања и информациона парадигма – одлука Народне банке Србије о заштити права и интереса корисника услуга осигурања”, *Право и привреда* 7-9/2016, 558.

⁸⁴⁴ Н. Петровић Томић, 2015, 82.

⁸⁴⁵ О. Узелац, 2016, 54.

области. У прилог овом ставу у правној теорији се наилази на мишљење да „претерана регулација области заштите потрошача може на крају да иде чак и на штету потрошача, пошто се на тај начин кочи позитивна конкуренција у области цена и понуде, као што и презасићеност информацијама може у једнакој мери да паралише потрошаче, дистрибутере и друштва за осигурање, што само поскупљује производе”.⁸⁴⁶ Осим тога наводи се да законска обавеза осигураваача да приликом закључења уговора и током његовог трајања обавештава осигураника о релевантним чињеницама треба да доприносе бољој изbalансираности интереса обе уговорне стране.⁸⁴⁷

2. Заштита потрошача осигурања као један од циљева новог режима надзора

Принцип избегавања права јаче стране у уговору спроводи се применом правила о заштити потрошача која су, поред осталих, прописана правом ЕУ ради решавања типичних уговорних ситуација у којима је клијентов преговарачки положај слабији, као што су правила о неправичним условима у потрошачким уговорима које уговорне стране нису самостално уговориле.⁸⁴⁸

Као што смо видели из претходних глава заштита потрошача услуга осигурања је један од основних циљева новог режима надзора.⁸⁴⁹ Наиме, иако Директива Солвентност II није Директива о заштити потрошача, нити директно наводи заштиту потрошача као циљ (већ корисника услуга осигурања), ефекти заштите потрошача посредно произлазе из њених појединачних правила.⁸⁵⁰ Самим тим Директива препознаје потрошача као слабију уговорну страну и из тих разлога надзор ставља у функцију његове заштите. Нови регулаторно-правни оквир солвентности који друштва за осигурање и друштва за реосигурање морају да испуне како би се остварила боља заштита уговараача осигурања и других поверилаца, захтевао је и од надзорних органа побољшање сопствених капацитета како финансијских, тако и кадровских. Због тога је ова Директива прописала обавезу држава чланица ЕУ „...да обезбеде да надзорни органи располажу неопходним средствима, релевантном стручношћу и мандатом за постизање главног циља надзора.”⁸⁵¹ Са друге стране Уредба о оснивању *EIOPA-e* директно предвиђа заштиту потрошача као један од циљева надзорног тела.⁸⁵² Поред тога, *EIOPA* је донела Смернице за поступање осигуравајућег друштва по приговору, са којим се морају ускладити надзорна тела свих земаља чланица.⁸⁵³

Међутим, неки аутори бране став да заштита потрошача услуга осигурања и надзор над радом осигуравајућих друштава нису увек компатибилни, те је из тог разлога препоручљиво да ове две функције не буду концентрисане у истом органу.⁸⁵⁴ Са оваквим ставом се ипак не можемо сложити. Иако Директива не користи реч потрошач, тумачењем њених одредаба можемо закључити да је заштита потрошача главни циљ, те управо приликом надзора над радом осигуравајућих друштва надзорни орган треба да има овај примарни циљ у виду.

⁸⁴⁶ Н. Сасерат-Алберти, „Нове тенденције у заштити потрошача у Европи и Немачкој”, *Право осигурања Србије у транзицији ка европском (ЕУ) праву осигурања*, Београд: Удружење за право осигурања Србије, 2013, 128.

⁸⁴⁷ Ј. Пак, „Правна заштита корисника услуга осигурања”, *Привреда и право осигурања у транзицији*. Београд: Удружење за право осигурања Србије и Црне Горе, 2004, 199

⁸⁴⁸ О. Узелац, Одређивање појмова „потрошач” и „корисник услуге осигурања” и разлози за законску заштиту интереса корисника услуга осигурања”, *Култура полиса*, 2016а, , 624.

⁸⁴⁹ Треба имати у виду да Директива не користи термин потрошач, већ уговорач осигурања и корисник услуга осигурања.

⁸⁵⁰ М. Dreher, 2015, 80.

⁸⁵¹ Директива, чл. 27.

⁸⁵² Уредба 1094/2010, чл. 1, ст. 6, тач. 6.

⁸⁵³ EIOPA, Guidelines on Complaints-Handling by Insurance Undertakings, 2012.

⁸⁵⁴ М. Dreher, 2015, 96.

Циљ надзора осигурања у ЕУ је заштита уговарача осигурања и корисника услуга осигурања, међутим критеријуми у погледу тога ко би требало да буде означен као слабија страна у уговору нису увек уједначени. Када се нпр. ради о примени правила о великим ризицима, заштита је усмерена само на уговарача осигурања.⁸⁵⁵ То је из разлога што је дефиниција великих ризика ЕУ уведена да би се изузели уговарачи осигурања од ограничења у погледу меродавног права уговора о осигурању, и, зато се они једино односе на уговорну страну и ван тог правила остављају осигураника и / или корисника надокнаде из осигурања, када се та лица разликују од личности уговарача осигурања.⁸⁵⁶ Поред тога, ради преноса портфеља осигурања, заштићено лице према праву ЕУ је уговарач осигурања, осигураник и корисник надокнаде из осигурања.⁸⁵⁷

2.1. Обавеза информисања уговарача осигурања

У данашње време, као последица конкуренције међу осигуравачима, потенцијални осигураници суочени су с великим бројем понуда уговора о осигурању. Сами осигураници у највећем броју случајева не наступају у оквиру своје професионалне делатности и не располажу потребним знањима о осигурању која би им олакшала доношење одлуке о склапању уговора у њиховом најбољем интересу. Следствено томе треба настојати да се осигуранику (уговарачу осигурања) омогући да изабере онај „производ осигурања” који највише одговара његовим потребама. Један од начина за остварење тог циља је прописивање листе информација које је пре склапања уговора о осигурању осигуравач дужан да пружи осигуранику. Поједине информације или обавештења имају за циљ да омогуће јасно разумевање података и садржаја уговора, проверу права и обавеза које произлазе из уговора, доношење рационалне одлуке о склапању уговора, као и да осигурају изражавање праве воље уговорних страна.⁸⁵⁸

Услед утицаја уговорног потрошачког права данас преовладава информациона парадигма заштите потрошача услуга осигурања која за последицу има придавање великог значаја садржају као и начину информисања слабије стране уговора о осигурању. Оваква законска обавеза осигуравача на пружање информација заснована је на идеји заштите потрошача која се у задњих тридесетак година на нивоу Европске уније максимално интензивирала доношењем читавог низа директива из подручја заштите потрошача, те посебно директива које се односе на питања заштите потрошача као корисника услуга осигурања.

Директива Солвентност II у целости преузима одредбе Треће директиве о неживотним осигурањима без увођења неких новина у погледу предуговорног информисања уговарача осигурања у неживотним осигурањима.⁸⁵⁹ У погледу предуговорног информирања уговарача животних осигурања Директива Солвентност II предвиђа неке додатне информације, пре свега извештај о солвентности и финансијском стању осигуравача,⁸⁶⁰ о начинима израчунавања и расподеле бонуса и обавези да се назначе уговарачу осигурања откупне и уплаћене вредности, као и опсег у којем су оне загарантоване.⁸⁶¹

⁸⁵⁵ Директива, чл. 13, ст. 27.

⁸⁵⁶ I. Rokas, „Принципи европског уговорног права осигурања као напредан и уравнотежен систем заштите уговарача осигурања”, *Европска ревија за право осигурања*, 1/2013, 35-36.

⁸⁵⁷ Директива, чл. 39, ст. 6.

⁸⁵⁸ А. Keglević, „Obveza obavještavanja kao instrument zaštite potrošača s posebnim osvrtom na potrošački ugovor o osiguranju“, *Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse*, Mostar: Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru, Split: Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, 2012, 412.

⁸⁵⁹ Директива, чл. 183 и 184.

⁸⁶⁰ *Ibid.*, чл. 185, ст. 2, тач. 4.

⁸⁶¹ *Ibid.*, чл. 185, ст. 3, тач. 5 и 6.

2.2. Заштита потрошача услуга осигурања у Републици Србији

Закон о заштити потрошача дефинише потрошача као физичко лице које на тржишту прибавља робу или услуге у сврхе које нису намењене његовој пословној или другој комерцијалној делатности”, при чему се и од потрошача очекује одређени стандард пажње у пословима које закључује.⁸⁶² Међутим, када су у питању корисници финансијских услуга Закон прописује да се на питања заштите „корисника финансијских услуга”, односно заштите „учесника на тржишту капитала”, примењују одредбе посебног закона.

Највећи број прописа који регулише област осигурања у Републици Србији је императивног карактера, што открива три обележја ове делатности. Пре свега постоји циљ очувања равноправности уговорних страна.⁸⁶³ Овде се заправо ради о томе да је једна страна знатно моћнија од друге, самим тим што поседује специфична знања и искуства, те законодавац доноси императивне законске норме штити слабију уговорну страну самим тим онемогућава злоупотребу и продубљивање уговорне неравнотеже.⁸⁶⁴ Друго обележје ове делатности јесте да се општи услови пословања доносе најчешће без икакве претходне контроле. Својеврсну контролу спроводи НБС, с обзиром да предлог општих услова пословања усваја управни одбор и доставља НБС на сагласност.⁸⁶⁵ Међутим, с обзиром да не постоји нека посебна контрола општих услова пословања осигураници се могу наћи у ситуацији да се општи услови два или више осигураваача знатно разликују, те ће се осигураници наћи у различитој ситуацији у зависности од тога са којим осигуравачем закључе уговор. У циљу решавања овог проблема најбоље би било одредити садржину општих услова пословања која би била обавезујућа за све осигуравааче.⁸⁶⁶ Треће, императивним прописима штити се и осигураваач од шпекулативних поступака осигураника, као и фундаментум установе осигурања.⁸⁶⁷

Поред већинских императивних норми у области осигурања појављују се и полу-императивне норме од којих је одступање могуће али ако је то у несумњивом интересу осигураника.⁸⁶⁸ Начин заштите права и интереса осигураника, уговарача осигурања, корисника осигурања и трећих оштећених лица, као и начин посредовања у решавању одштетних захтева, подношења приговора корисника услуге осигурања и поступања по том приговору регулисано је Одлуком о поступку по приговору корисника услуге осигурања. Додатно, заштита корисника услуге осигурања регулисана је и Законом о осигурању из 2014. године. Са аспекта теме дисертације потребно је утврдити импликације органа надзора на заштиту потрошача услуга осигурања, а која се огледа пре свега у надзору рада друштва и законитости његовог пословања, а надаље и поступању по приговору корисника услуга осигурања.

Закон о осигурању у основним одредбама садржи једну уопштену норму, која се тиче заштите права и интереса корисника услуге осигурања, по којој су друштва за осигурање, друштва за посредовање у осигурању, друштва за заступање у осигурању, заступници у осигурању и правна лица која обављају послове заступања у осигурању на основу претходне сагласности НБС дужна да обезбеде заштиту права и интереса осигураника, уговарача

⁸⁶² Закон о заштити потрошача, *Службени гласник РС*, бр. 62/2014, 6/2016 - др. закон и 44/2018 - др. закон, (у даљем тексту Закон о заштити потрошача), чл. 5, ст. 1, тач. 1

⁸⁶³ J. Basedow “Insurance Contract Law as a Part of Optional European Contract Act”, *ERA Forum*, 2003, 1-2.

⁸⁶⁴ Н. Петровић Томић, 2015, 233.

⁸⁶⁵ П. Шулејић, 2005, 50.

⁸⁶⁶ За више в: П. Шулејић, „Уговор о осигурању у Преднацрту Грађанског законика Србије од 2010. године“, *Европске (ЕУ) реформе у праву осигурања Србије*, зборник радова, Удружење за право осигурања Србије, 2010, 170-171.

⁸⁶⁷ Н. Петровић Томић, 2015, 234.

⁸⁶⁸ ЗОО, чл. 900, ст. 2.

осигурања, корисника осигурања и трећих оштећених лица, у складу с прописима, правилима струке и добрим пословним обичајима.⁸⁶⁹

Надаље као што је претходно поменуто закон прописује усмеравајући принцип, као основна и општа правила којих се осигуравачи морају придржавати у свом пословању, а то су: начело законитости, начело пословања у складу са добрим пословним обичајима и пословном етиком и начело опрезног и савесног поступања.⁸⁷⁰ Она се примењују ради ограничења уговорне аутономије опште прихваћеним правним стандардима, али исто тако и у циљу заштите корисника услуге осигурања. То значи да је лице које је предмет надзора по Закону о осигурању дужно поступа на правичан и фер начин према осигураницима. Одступање од наведених начела или њихово кршење од стране субјеката приликом обављања делатности осигурања, има одговарајуће правне последице приликом оцене њиховог понашања у поступку закључења и извршења уговора.⁸⁷¹ Корисник услуге осигурања се у судском или другом одговарајућем поступку може позивати на повреду ових принципа пословања од стране субјеката који су вршили услуге осигурања у конкретном уговорном односу, при чему је обавеза доказивања извршене повреде на кориснику услуге осигурања.

Питања заштите корисника услуга осигурања регулишу се и Одлуком о поступку по приговору корисника услуге осигурања. Овом одлуком ближе се прописују начин заштите права и интереса осигураника, уговарача осигурања, корисника осигурања и трећих оштећених лица, начин подношења приговора даваоцу услуга осигурања и Народној банци Србије, начин поступања по том приговору, посредовање Народне банке Србије, као и друга питања која се односе на поступак заштите права и интереса корисника.

Приговор друштву за осигурање корисник услуге осигурања може поднети ако је незадовољан пружањем услуга тог друштва, а нарочито у вези са уговором о осигурању. Корисник услуге осигурања може на рад друштва за осигурање поднети и приговор НБС.⁸⁷² Давалац услуга дужан је да састави извештај о примљеним приговорима и да га електронски достави НБС и то у року од 15 дана од истека тромесечја, а НБС контролом тржишног понашања даваоца услуге осигурања у складу са Законом о осигурању, врши надзор и над поступањем тих лица у вези са заштитом права и интереса корисника услуге осигурања у складу са овом одлуком.⁸⁷³ Она посредује у решавању одштетног захтева ради спречавања настанка спора из основа осигурања и поступа по приговору корисника.⁸⁷⁴

Ако у поступку заштите права и интереса корисника приликом поступања по приговору утврди да је давалац услуга учинио прописане повреде закона, НБС налаз по приговору доставља овом даваоцу услуга ради изјашњења. Уколико његово изјашњење не мења битно чињенично стање утврђено у налазу, НБС доноси решење којим му изриче новчану казну у складу са Законом.⁸⁷⁵

Из свега наведеног може се закључити да надзорне одредбе у српском праву теже заштити корисника услуга осигурања пре свега кроз контролу коју врши орган надзора над радом осигуравајућих друштава, а поред тога путем приговора који се подносе осигуравајућем друштву или НБС.

⁸⁶⁹ ЗО, чл. 15.

⁸⁷⁰ *Ibid.*, чл. 19.

⁸⁷¹ О. Узелац, 2016, 84-85.

⁸⁷² Одлука о поступку по приговору корисника услуге осигурања, *Службени гласник РС*, бр. 87/2021, тач. 29.

⁸⁷³ *Ibid.*, тач. 36.

⁸⁷⁴ *Ibid.*, тач. 20.

⁸⁷⁵ *Ibid.*, тач. 37.

3. Критички осврт

Специфичност уговорног права осигурања огледа се у томе што су се дуги низ година „поступање у доброј вери“ и специфичне дужности које су из тога произашле тумачиле једнострано, у смислу да су ове допунске дужности наметнуте само осигураницима, а не осигуравачу. Објашњење за овакав став може се наћи у традиционалном ставу о уговору у осигурању у којем се осигуравач сматрао страном којој је потребна заштита. Колико год ово запажање могло изгледати запањујуће чињеница је да се Закон о осигурању веома дуго сматрао законом који штити осигураваче. Од тада су се ствари промениле и готово све недавне промене и модернизације националних законодавстава увеле су нову филозофију која је инспирисана заштитом потрошача, узимајући у обзир да је осигуравач професионалац ком није потребна заштита. Један од разлога због ког је традиционално уговорно право осигурања било усмерено на заштиту осигуравача се налази у самој природи овог уговора, где се ризик преноси са осигураника, за ког се претпоставља да зна ризик, на осигуравача који не зна ризик и треба га заштитити од могућег некоректног понашања осигураника. Још једно социолошко објашњење је да је једнострано, тј. ка осигураницима усмерен став, ранијих закона о осигурању могао бити израз скривене и неизговорене жеље или намере да се подржи развој индустрије осигурања која другачије можда не би била „одржива“.⁸⁷⁶

Потреба да се пружи заштита осигураницима појединцима тј. потрошачима услуга осигурања произлази из неравнотеже између преговарачке позиције, степена знања и финансијског положаја који постоји између осигураника и осигуравача, те се може закључити да осигураници имају слабији уговорни положај. Неравнотежа између уговорних страна се посебно опажа у оним ситуацијама када уговор који се склапа није за осигуранике појединце уобичајен и свакодневан, те када се губици и евентуални спорови показују тек након протекла одређеног времена, а што је учестало код уговора о осигурању који се склапају на дужи временски период. Ради његовог што успешнијег функционисања сектор осигурања мора осигурати адекватну заштиту осигураницима која се заснива на начелима транспарентности и одговарајућег информисања осигураника посебно о карактеристикама услуге осигурања, ценама, трошковима и условима осигурања, затим на омогућавању правог избора између више услуга које се нуде на тржишту, на успешној и не претерано скупој правној заштити у решавању притужби и спорова, те коначно на начелу чувања и заштите њихове приватности.⁸⁷⁷

Ово је препознато на нивоу ЕУ одавно, а самим тим и у оквиру Директиве Солвентност II те се као један од основних циљева новог режима поставља заштита корисника услуга осигурања. У теорији јављају се дилеме око термина потрошач и корисник услуге. Наиме, „потрошач је физичко лице које на тржишту прибавља робу или услуге у сврхе које нису намењене његовој пословној или другој комерцијалној делатности“, при чему се и од потрошача очекује одређени стандард пажње у пословима које закључује, а посебно, ради утврђивања постојања неправичне, обмањујуће или агресивне пословне праксе.⁸⁷⁸ Међутим, кад закон опредељује на кога се односи примена његових одредаба, он прописује да се на питања заштите „корисника финансијских услуга“, односно заштите „учесника на тржишту капитала“, примењују одредбе посебног закона. Израз „корисник финансијских услуга“ конкретније, али ипак недовољно прецизно одређује лице које ужива заштиту у области пружања финансијских услуга, будући да је именоване „корисника осигуране накнаде“ један од института карактеристичан за уговорно право осигурања. Реч је о уговору о осигурању живота у корист трећег лица. Међутим, лице којем ће осигуравач

⁸⁷⁶ Н. Cousy, „Changing Insurance Contract Law: An Age-Old, Slow and Unfinished Story“, *Insurance Regulation in the European Union, Solvency II and Beyond*, 2017, 43-44.

⁸⁷⁷ А. Keglević, 2013, 2010.

⁸⁷⁸ Закон о заштити потрошача, чл. 5, ст. 1, тач. 1.

исплатити осигурану накнаду може се појавити и у осигурању неживота.⁸⁷⁹ Директива Солвентност II не користи термин потрошач,⁸⁸⁰ већ уговарач осигурања и остали корисници осигурања, док *EIOPA* смернице наводе заштиту потрошача услуга осигурања као примарни циљ и изузетно су фокусиране на овај циљ.⁸⁸¹ Међутим, без обзира на термилошке разлике, Директива предвиђа заштиту ових лица, те се и у оквиру поступка надзорног прегледа суштински оцењују стратегије, поступци и процедуре извештавања које су успоставила друштва за осигурање и друштва за реосигурање како би се ускладила са законима и другим прописима донесеним на основу Директиве, а све ради остварења примарног циља. Изван овог подручја, где заштита потрошача представља индиректни резултат надзора осигурања, могу настати сукоби између циљева режима надзора осигурања и закона о заштити потрошача. Комбиновање задатака заштите потрошача са задатком надзора осигурања у једном органу надзора над заштитом, по ставу појединих аутора, стога не представља разуман и здрав регулаторни модел на дужи рок. Међутим, како смо претходно утврдили такво становиште не можемо прихватити јер орган надзора мора приликом поступка надзора бити фокусиран на главни циљ постављен новим одредбама.

Надзорна тела имају успостављене одговарајуће алате за праћење који им омогућавају да утврде нарушавање финансијских услова у друштву за осигурање односно друштву за реосигурање и да прате отклањање наведеног погоршања.⁸⁸² Надзорна тела процењују примереност метода и пракси осигуравајућих друштава које су намењене утврђивању могућих догађаја или будућих промена економских услова који би могли неповољно утицати на свеукупни финансијски положај предметног друштва.⁸⁸³ Она процењују способност друштава да поднесу те могуће догађаје или будуће промене економских услова и имају потребна овлашћења да од друштава за осигурање и друштава за реосигурање захтевају отклањање слабости или недостатака утврђених у поступку надзорног прегледа.⁸⁸⁴ Све ово се спроводи у циљу остварења циљева постављених Директивом, од којих је примарни заштита корисника услуга осигурања.

Када је у питању Република Србија, идеја која се наслеђује на основу системског и циљног тумачења одредаба ЗО и осталих прописа из регулаторног оквира којим се регулише делатност осигурања је да субјекти при обављању делатности осигурања имају обавезу да се придржавају целокупног регулаторног оквира, као и да се понашају поштено, коректно и професионално при сваком контакту са потрошачима, а посебно при закључењу уговора, извршавању обавеза и вршењу права из уговора,⁸⁸⁵ и само синергијом ових функција може се остварити циљ прописан Директивом и ЗО, заштита потрошача услуга осигурања.⁸⁸⁶ Поред тога прописи о надзору усмерени су заштити потрошача услуга осигурања, којима и као средство заштите на располагању стоји могућност подношења приговора друштву за осигурање или НБС као органу надзора. Поред наведеног НБС у оквиру тромесечних извештаја предвиђа као циљ даље усклађивање са Директивом Солвентност II како би се унапредила способност сектора осигурања да одговори на изазове у будућности, а с циљем

⁸⁷⁹ О. Узелац, 43.

⁸⁸⁰ Ове термилошке разлике могу изазвати ставове да је неусклађена са потрошачким правом које је у експанзији у делатности осигурања. Наравно, не може се занемарити чињеница да иако то није експлицитно наведено заштита потрошача је циљ поступка надзорног прегледа и уопште надзора који се спроводи над радом осигуравајућим друштвима.

⁸⁸¹ Израз корисник осигурања обухвата сваку физичку или правну особу која на темељу уговора о осигурању има неко право, Директива, рецитал 16.

⁸⁸² *Ibid.*, чл. 36, ст. 3.

⁸⁸³ *Ibid.*, чл. 36, ст. 4.

⁸⁸⁴ *Ibid.*, чл. 36, ст. 5.

⁸⁸⁵ Н. Петровић Томић, „Начело поступања дистрибутера осигурања у најбољем интересу потрошача услуга осигурања- фидуцијарна дужност дистрибутера осигурања“, *Право и привреда*, 7-9/2019, 501-524.

⁸⁸⁶ Н. Петровић Томић, 2021, 106.

обезбеђења дугорочне стабилности сектора осигурања и заштите корисника услуга осигурања.⁸⁸⁷

⁸⁸⁷ Народна банка Србије, Сектор за надзор над обављањем делатности осигурања, Извештај за треће тромесечје 2021. године.

ЗАКЉУЧАК

Промене режима корпоративног управљања након корпоративних скандала захтевале су проналажење нових инструмената заштите од оваквих крахова, а посебно имајући у виду да су спољни ревизори као инструмент контроле рада привредних друштава заказали. Наиме, управо је потврђивање неистинитих финансијских извештаја од стране спољних независних ревизора било у основи већине великих корпоративних скандала. Као најпознатији међу њима, пропаст компаније *Enron*, поставио је темеље за доношење нових прописа који су у Америци уобличени у оквиру *Sarbanes-Oxley Act-a*. Са друге стране, корпоративни скандали нису заобишли ни Европу, те су се принципи корпоративног управљања ЕУ пре свега налазили у *Cadbury Report-у*, као и у принципима корпоративног управљања донетим од стране организације за економску сарадњу и развој (*OECD*), познатији као *OECD* Принципи корпоративног управљања. Њима је унапређен програм корпоративног управљања и обезбеђене посебне смернице за законске и регулаторне иницијативе како у земљама *OECD-a* тако и у земљама ван *OECD-a*. Ажурирана верзија ових принципа је донета 2015. године и сада се званично назива Г20/*OECD* Принципи корпоративног управљања. Као механизам заштите и унапређења корпоративног управљања јавља се институт независних директора.

Корпоративни крахови, међутим нису заобишли ни финансијски сектор и допринели су настанку финансијске кризе. Специфичност финансијског сектора, чији део чине и осигуравајућа друштва условљава посебне режиме корпоративног управљања и строжа правила успостављена секторским прописима у односу на она утврђена за остала привредна друштва. У савременим условима пословања финансијске институције се суочавају са мноштвом различитих врста ризика, који потичу из пословног окружења, закона и регулативе, оперативне ефикасности, као и репутације саме институције. Водећи скандал који је потресао сектор осигурања је колапс највећег осигуравајућег друштва у САД- *American International Group (AIG)*. То је довело до практично „изнуђеног“ регулаторног одговора. Управо у циљу успостављања отпорности осигуравајућих друштава на кризе било је потребно побољшати управљање у овим друштвима, путем јачања оквира за управљање ризицима, прописивањем услова за искуство и пословни углед како чланова управе, тако и носилаца и чланова кључних функција, дефинисањем и разграничењем одговорности ових лица, као и путем екстерног надзора над радом ових друштава. Сва ова питања регулисана су у оквиру Директиве Солвентност II која представља највећу ЕУ регулативу у области осигурања у последњих тридесетак година.

Узимајући у обзир специфичност осигуравајућих друштава, као дела финансијског сектора било је неопходно корпоративно управљање додатно унапредити, те се у оквиру Директиве Солвентност II издваја посебна функција система управљања, функција праћења усклађености. У оквиру дисертације смо утврдили да ова функција заправо произлази из начела законитости пословања као једног од основних начела пословања привредних друштава. Управо доследна примена наведеног начела омогућава дугорочно интегритет друштва и његових органа у вршењу својих функција и штити друштво и чланове управе од губитка дозволе за рад, као и финансијских губитака, услед повреде прописа. Наиме, функција праћења усклађености представља заправо материјализацију начела законитости. Директива ову функцију одређује као једну од четири „кључне“ функције система управљања и тиме указује на значај који она има за корпоративно управљање у осигуравајућим друштвима. Појам „кључна функција“ сугерише на одговорност и значај који нека функција носи. Утврдили смо да је одредбама Директиве ова функција првобитно погрешно била одређена као део интерне контроле, међутим Делегираном Уредбом Директиве издваја се у посебан члан чиме се врши афирмација њеног значаја и указује на независност као једну од њених кључних особина. Иако је наезависност једна од кључних особина ове функције, установили смо да то не искључује сарадњу ове функције са осталим организационим деловима друштва. Да би се унапредило корпоративно управљање,

неопходно је да се законитост пословања поштује на свим организационим нивоима друштва. Директива предвиђа посебна правила везана за искуство и пословни углед лица која обављају ову функцију, а анализом њених одредаба смо дошли до закључка да се у друштвима где је обавља више лица прави разлика између носилаца и осталих лица која обављају ту функцију. Та разлика се огледа и у предвиђању ригорознијих захтева у погледу искуства и пословног угледа за носиоца функције усклађености пословања. Приликом њеног организовања у осигуравајућим друштвима, треба применити начело пропорционалности, које предвиђа Директива, а које омогућује да се организује узимајући у обзир природу, обим и сложеност ризика осигуравајућег друштва. На овај начин се пружа прилика осигуравајућим друштвима да њено организовање прилагоде својим потребама. У складу са овим принципом омогућава се и комбиновање одређених кључних функција међусобно или са неким организационим делом друштва.

Један од главних циљева дисертације је анализа правне природе функције праћења усклађености, која је уско повезана са значајем ове функције и односом са правним одељењем осигуравајућег друштва. Узимајући у обзир да је првобитно била институт англосаксонског права настала као резултат корпоративних скандала, а и то да је независност одређена као њена најважнија особина, чини се да ова функција подсећа на функцију независних директора, те настанак идеје о овој функцији можемо тражити у институту независних директора. Међутим, имајући у виду да функција усклађености пословања мора имати потпуну независност од управе друштва, како би могла да оствари своју основну функцију утврдили смо да је неопходно да она представља *независну кључну функцију система управљања*. Такође, иако Директива уопште не помиње правно одељење осигуравајућег друштва, дошли смо до закључка да је сарадња са правним одељењем не само правно могућа, већ у неким ситуацијама и пожељна. У овом случају такође треба применити начело пропорционалности. У погледу одређења правне природе ове функције анализом одредаба Закона о привредним друштвима утврдили смо да ова функције предствала *део унутрашњег надзора над радом осигуравајућег друштва*. Ипак, полазећи од одредаба облигационог права и односа лица надлежног за усклађеност пословања са друштвом, установили смо да је у основи ове функције *уговор о налогу*.

На крају анализе функције праћења усклађености анализира се одговорност ове функције за законито пословање осигуравајућег друштва. Наиме, потребно је напоменути да одговорност за усклађеност пословања сноси управа друштва, те је било потребно разграничити одговорност лица задуженог за усклађеност пословања од одговорности управе. Осигуравајуће друштво је као носилац свих обавеза и одговорности дужно да своју делатност обавља у складу са законом, општим актима, актима пословне политике, правилима струке осигурања и актуарске струке, добрим пословним обичајима и пословном етиком. Друштво одговара за пропусте органа и чланова органа, будући да они иступају у име и за рачун друштва. Ово правило је израз примене општих правила уговора о заступању, према ком заступник иступа у име и за рачун друштва, те за послова које он склапа одговара правно лице у чије име иступа. У оквиру дисертације јасно су дефинисане обавезе које лице задужено за усклађеност пословања треба да има, и оне би као такве требало да буду прописане законом, како би се олакшало утврђивање одговорности ових лица. Закључили смо да је одговорност субјективна и да може доћи до ослобођења од одговорности уколико је лице поступало са дужном пажњом, верујући да делује у најбољем интересу друштва. Ово произлази из става ауторке да би лице задужено за усклађеност пословања требало сматрати лицем са посебним дужностима према друштву. Одговорност према друштву требало би да постоји само у случају намере или грубе непажње. Непоштовање обавеза према друштву води до одговорности која поред имовинске и дисциплинске, може бити и статусна, а у последње време велики значај има и дисквалификација односно забрана обављања исте или сличне делатности у одређеном временском периоду. Стандард пажње који се захтева од

ових лица је пажња доброг стручњака узимајући у обзир да приликом обављања ове функције лице мора применити посебна знања из струке осигурања. У циљу заштите од одговорности залажемо се за увођење осигурања од професионалне одговорности као што је то пракса у англосаксонском праву одакле је ова функција и преузета.

Одговорност у погледу неусклађености пословања ипак се налази на управи друштва. Ово пре свега произлази из чињенице да се функција праћења усклађености на хијерархијској лествици налази испод управе друштва и има обавезу подношења извештаја управи. Задатак ове функције је пре свега да примени систем превенције и откривања неусклађености, обучи запослене, надгледа поштовање законских норми и интерних правила компаније, истражује неправилности и пренесе информације о томе управи друштва, са или без савета о томе шта би требало учинити. Самим тим ова функција је лишена коначног одлучивања или дисциплинске моћи.

Директива Солвентност II уводи веома модеран систем надзора осигурања заснован на ризицима чији је главни циљ заштита корисника услуга осигурања, а остали циљеви су у функцији остварења тог главног циља. На овај начин главни циљ надзорних одредаба у осигуравајућим друштвима се разликује у односу на онај предвиђен у остатку финансијског сектора. Улога надзорног органа се огледа у способности да омогући адекватан приступ корпоративном управљању и управљању ризицима у друштвима за осигурање путем континуиране провере правилног обављања послова и усклађеност друштава за осигурање и реосигурање са надзорним одредбама. Директива захтева од држава чланица да успоставе надзорна тела која имају одговарајућу стручност, способност и овлашћење да остваре главни циљ надзора. И овде примену добија начело пропорционалности, те да би се осигурала делотворност надзора, активности надзорних тела морају бити сразмерне природи, опсегу и сложености ризика присутних у пословању друштва за осигурање. Узимајући у обзир посебност сваког дела финансијског сектора, али и чињеницу да је свакодневни развој и приближавање чланова финансијског тржишта очекиван и да је у том смислу неопходна комуникација и сарадња између надзорних органа ауторка се залаже за мешовити модел надзора (комбинација интегралног и институционалног модела) који би се остваривао на тај начин што би постојало посебно тело које врши надзор над сваким субјектом финансијског тржишта, али и јединствено тело које би вршило надзор над радом ових тела и омогућавало комуникацију и сарадњу између њих. Директива утврђује и поступак надзорног прегледа који је осмишљен тако да осигура да надзорни орган обрачунава профил ризика сваког осигуравача и на тај начин пружа подстицај осигуравачима да побољшају управљање ризицима.

Када је у питању Република Србија до сада је остварено одређено приближавање сектора осигурања тржишту у Европској унији. Имплементација одредаба Директиве Солвентност II је планирана у 3 фазе, где прва фаза обухвата анализу усклађености, друга процену ефеката и трећа коначно усклађивање регулаторног оквира.

Анализом одредаба законодавства Републике Србије закључили смо да у делу који се односи на дефинисање функције праћења усклађености постоје недоследности како у оквиру самих одредаба, тако и са одредбама донетим на нивоу Европске уније. Пре свега ова функција је погрешно одређена као део система интерне контроле и законом није дефинисана као једна од кључних функција у друштву. Српски законодавац уопште не познаје термин кључне функције, те би превасходно требало у том смислу ускладити законодавство, а затим и одредити функцију праћења усклађености као једну од њих. Поред наведеног потребно је да се имплементирају одредбе у погледу искуства и пословног угледа за лице које обавља функцију усклађености пословања, и јасно дефинисати да је стандард пажње који се захтева пажња доброг стручњака.

Правна природа ове функције у српском праву је таква да она представља део *интерне контроле друштва*, те би у будућности требало одредити ову функцију као *независну функцију система управљања*. Ни у српском праву нема законодавних препрека да функција усклађености пословања буде организована у оквиру правног одељења осигуравајућег друштва. У погледу правне природе закључно можемо рећи да *функција праћења усклађености представља део интерног надзора над радом осигуравајућег друштва и да је у основи однос друштва и ове функције уговор о налогу*. Одговорност у погледу неусклађености пословања и у српском праву осигурања сноси управа друштва, у складу са одредбама Директиве, а ауторка се залаже за увођење осигурања од одговорности како лица задуженог за усклађеност пословања тако и чланова управе друштва.

Када је у питању надзор над радом осигуравајућих друштва у Републици Србији, треба напоменути да није уобичајено да надзор осигурања у једној земљи врши централна банка. Из тих разлога, ауторка је дошла до закључка да би надзор над осигуравајућим друштвима требало изузети из надлежности НБС, и образовати посебну Агенцију, коју би чинили истакнути стручњаци из области осигурања и чија би искључива надлежност било спровођење надзора над радом осигуравајућих друштава. Иако банке и осигуравајућа друштва чине део финансијског сектора, постоје изражене разлике између ових друштава те би адекватније било да надзор врши посебна Агенција, која би могла имати статус јавног, независног и контролног тела, као што је то и пракса у већини земаља. За овакво становиште ауторка се залаже, не из разлога некомпетентности НБС за спровођење надзора, већ узимајући у обзир значај тржишта осигурања у финансијском сектору, али и чињеницу да је НБС по природи ствари више окренута банкарском, него сектору осигурања. Образовање посебне Агенције, у којој ће бити ангажовани стручњаци пре свега за област осигурања у циљу спровођења адекватног система надзора, би растеретило НБС која је поред тога што је Централна банка у земљи задужена и за надзор над функционисањем практично целог финансијског тржишта.

У погледу тренутних одредаба надзора утврдили смо да је надзор који врши НБС у основи *управни надзор*, а НБС је у том контексту *самостална државна неуправна организација која се појављује као вршилац управног рада*. По својој правној природи надзор који НБС врши над осигуравајућим друштвима представља *инспекцијски надзор*. Главни циљ надзора у Републици Србији јесте заштита корисника услуга осигурања, те у том контексту постоји усклађеност са одредбама Директиве. На крају ауторка се залаже за доношење посебног закона којим би био регулисан надзор над радом осигуравајућих друштава, по угледу на законодавство Републике Немачке, где таква традиција постоји већ више од 100 година.

Анализа која је спроведена у оквиру дисертације може послужити приликом имплементације одредаба Директиве Солвентност II везаних за функцију праћења усклађености и надзор над радом осигуравајућих друштава за законодавство Републике Србије. У оквиру рада утврђени су недостаци и недоследности тренутног законодавства и дате су препоруке на који начин их је најлакше отклонити.

СПИСАК ЛИТЕРАТУРЕ

Литература на страним језицима

- Abriani, N., Catania, A., „Corporate Governance and the So-Called ‘Four-Eyes Principle‘“, *The Governance of Insurance Undertakings*, 2022.
- Al-Darwish, A. et al., “Possible Unintended Consequences of Basel III and Solvency II”, International Monetary Fund, 2011.
- Almagtome et al., “Corporate Governance Quality, Stakeholders’ Pressure, and Sustainable Development: An Integrated Approach”, *International Journal of Mathematical, Engineering and Management Sciences*, 2020.
- Amato, P., “Compliance in Insurance Sector”, *International In-house Counsel Journal*, 2011.
- Andenas, M., et al., *Solvency II: A Dynamic Challenge for Insurance Market*, Mulino 2017.
- Anderson, R. C., Lane, H., Considering D&O Insurance, <http://eventuring.kaufmann.org/resources/resource.aspx?id=33990>.
- Arnold, G., *Corporate Financial Management*, Harlow, 2002.
- Banks, T. L., „Compliance- the New International Law“, *Compliance Elliance Journal*, 2015.
- Basedow, J., “Insurance Contract Law as a Part of Optional European Contract Act”, *ERA Forum*, 2003.
- Bauer, R., Günster, N., Otten R., „Empirical Evidence on Corporate Governance in Europe: The Effects on Stock Returns, Firm Value and Performance“, Limburg Institute of Financial Economics, 2003.
<http://www.fdewb.unimaas.nl/finance/workingpapers>.
- Baums, T., Personal Liabilities of Company Directors in German Law, <https://core.ac.uk/download/pdf/14504645.pdf>.
- Bavoso, V., *Explaining Financial Scandals: Corporate Governance, Structured Finance and the Enlightened Sovereign Control Paradigm*, Cambridge Scholars Publishing, 2012.
- Baxter, T.C., Chai, W.B., “Enterprise Risk Management: Where is Legal and Compliance?”, *Banking Law Journal*, 2016.
- Benedek, P., “Compliance Management-a New Response to Legal and Business Challenges”, *Acta Polytechnica Hungarica*, 2012.
- Bergstrom, C.F., Strand M., *Legal accountability in EU Markets for Financial Institutions-the Dual Role of Investment Firms*, Oxford, 2021.

- Berr, C. J., „Droit Européen des Assurances Fascicule 1010 du Juris-Classeur de Droit Communautaire“, Paris, Editions Techniques- JURIS Classeurs, 1995.
- Bishop, J. W., „Understanding D&O Insurance Policies“, *Harvard Business Review*, March-April 1978.
- Boubakri, N., “Corporate Governance and Issues from the Insurance Industry”, *The Journal Of Risk and Insurance*, 3/2011.
- Braun, T., „Compliance in Financial Institutions- Tasks, Functions and Structure“, *Compliance Norms in Financial Institutions- Measures, Case Studies and Best Practices*, Springer International Publishing, 2019.
- Breckenridge, J., Farquharson, J., Hendon, R., "The Role of Business Model Analysis in the Supervision of Insurers." *Bank of England Quarterly Bulletin*, 2014.
- Broughton, K., „Recruiting and Retaining Compliance Staff is Key Risk for Banks, Regulator Says“, *Risk and Compliance Journal, Wall Street Journal*, 2019,
<https://www.wsj.com/articles/recruiting-and-retaining-compliance-staff-is-key-risk-for-banks-regulator-says-11558395878>.
- Buckham, J., Wahl, S., Rose, S., Executive's Guide to Solvency II, *John Wiley & Sons*, 2010.
- Burkle, *Compliance in Versicherungs-unternehmen*, Beck, 2020.
- Busch, J., Redlein, B., „Compliance-Kompass“, Wien: PWC Österreich, 2013.
- Butt, M., “Insurance, Finance, Solvency II and Financial Market Interaction”, *The Geneva Papers on Risk and Insurance-Issues and Practice 32.1*, 2007.
- Castellani G. et al., “An Investigation of Machine Learning Approaches in the Solvency II Valuation Framework”, доступно на: SSRN 3303296, 2018.
- Cernusca, L., „Ethics in Accounting: the Worldcom Inc. Scandal“, *Lex Et Scientia*, 2007.
- Chiang, H., Lin, S. He, L., „Implications of Auditor Characteristics and Directors and Officers Liability Insurance for Going-Concern Audit Opinions: Evidence from Taiwan“, *International Bussines Research*, 2015.
- Christian, K., *Managing Liquidity Risk*, Credit Suisse.
- Cools, K., Winter, J., “External and Internal Supervision: How to Make It Work?”, *Financial supervision in 21st Century*, 2013.
- Cousy, H., „Changing Insurance Contract Law: An Age-Old, Slow and Unfinished Story“, *Insurance Regulation in the European Union, Solvency II and Beyond*, 2017.
- Cozian, M., Viandier, A., Deboissy, F., *Droitte de Societies*, 2005.

- Cruz, M. G., “The Solvency II Handbook: Developing Risk Frameworks in Insurance and Reinsurance Companies”, *Risk books*, 2009.
- Danielsson, J. et al., “A Prudential Regulatory Issue at the Heart of Solvency II”, *Vox Policy Note*, 2011.
- Davies, P. L., "Enron and Corporate Law Reform in the UK and the European Community.", *Corporate Governance in Context*, Oxford, 2006, 165.
- Davis, G. B., Olson, M.H., *Management Information System*, McGraw-Hill Book Company, New York, 1985.
- De Jong et al., “Royal Ahold: A Failure of Corporate Governance and an Accounting Scandal”, 2005, доступно на:
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=663504.
- DeGroot, S. Y., “What Makes an Effective Compliance Officer?”, *Journal of Health Care Compliance*, 2005.
- Denis, D. K., McConnell, J. J., „International Corporate Governance“, Purdue CIBER Working Papers, Paper 17, 2002, <http://docs.lib.purdue.edu/ciberwp/17>.
- Dill, A., *Bank Regulation, Risk Management and Compliance- Theory, Practice and Key Problem Areas*, 2020.
- Doff, R., “A Critical Analysis of the Solvency II Proposals”, *The Geneva Papers on Risk and Insurance-Issues and Practice*, 2008.
- Dragos, S., “Regulatory Framework in the Insurance Industry-the Solvency II Project”, *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 2013.
- Dreher, M., *Treatises on Solvency II*, Springer Berlin Heidelberg, 2015.
- Dreksler, S. et al., “Solvency II Technical Provisions for General Insurers: by the Institute and Faculty of Actuaries General Insurance Reserving Oversight Committee’s Working Party on Solvency II Technical Provisions”, *British Actuarial Journal*, 2015.
- Du Plessis, J.J. et al., *German Corporate Governance in International and European Context*, Springer, 2012.
- Duffie, „Prone to Fail: The Pre-Crisis Financial System“, *Journal of Economic Perspectives*, 2019.
- Eid T. K., *Solvency II- the Political Process*, Ms Thesis, University of Oslo- Department of Political Science, 2014.
- Eling, M., Marek, S. D., “Corporate Governance and Risk Taking: Evidence from the U.K. and German Insurance Markets”, *The Journal of Risk and Insurance*, 2013.
- Eling, M., Schmeiser, H., Schmit, J. T., “The Solvency II Process: Overview and Critical Analysis”, *Risk Management and Insurance Review*, 2007.

- Eriksson, K., „Corporate Governance in the European Union Post-Enron“, *Bond Law Review*, 2003.
- Erkens, D.H., Hung, M., Matos, P., „Corporate Governance in the 2007–2008 Financial Crisis: Evidence from Financial Institutions Worldwide“, *Journal Of Corporate Finance*, 2012.
- Fanto, J. A., „The Uncertain Professional Status of Compliance“, *Financial Compliance Issues, Concerns and Future Directions*, 2019.
- Fanto, J. A., „The Professionalization of Compliance: Its Progress, Impediments and Outcomes“, *Brooklyn Law School Legal Studies*, 2021,
<https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3678677>.
- Ferrarini, G., Guidici, P., „Financial Scandals and the Role of Private Enforcement: The Parmalat Case“, *After Enron*, 2006.
- Filatotchev, I., Nakajima, C., „Internal and External Corporate Governance: an Interface Between an Organization and its Environment“, *British Journal of Management*, 2010.
- Gal, J., „Corporate Governance of Insurers in Germany“, German National Report, 2020.
- Gal, J., Sehrbrock, D. „Taking Stock of the Solvency II Reform Project: Towards a New European Insurance Supervisory Framework“, *European Public Law*, 2013.
- Gal, J., „Legitimationsdefizite und Kompetenzen der EIOPA im Lichte der Meroni Rechtsprechung“, *Zeitschrift für die gesamte Versicherungswissenschaft*, 2013.
- Gatzert, N., Wesker, H., „A Comparative Assessment of Basel II/III and Solvency II“, *The Geneva Papers on Risk and Insurance-Issues and Practice*, 2012.
- Georgosouli, A., Okonjo, J., „The Algorithmic Future of Insurance Supervision in the EU: A Reality Check“, *The Governance of Insurance Undertakings Corporate Law and Insurance Regulation*, 2022.
- Golumbic, E., „The Big Chill”: Personal Liability and the Targeting of Financial Sector Compliance Officers“, *Hastings Law Journal*, 2017.
- Gray, J., Christian Metzger, P., „Defining and Delivering Judgement-Based Supervision: the Interface with the Legal System“, *Journal of Banking Regulation*, 2013.
- Grazia, M., Malafraite, I., „Capital Requirements, Disclosure, and Supervision in the European Insurance Industry - New Challenges Towards Solvency II“, *Palgrave Macmillan*, 2014.
- Griffit, S. J., „Corporate Governance in an Era of Compliance“, *William and Mary Law Review*, 2015-2016.
- Harrington S., Niehaus, G., „Risk Management and Insurance“, New York: McGraw-Hill, 2004.

- Hayes D., “Utilizing Solvency II to Improve Insurer Solvency Regulation in the United States”, *Journal of Transnational Law and Policy*, 2011.
- Heep-Altiner, M., Mullins, M., Rohlf, T., *Solvency II in the Insurance Industry- Application of a Non-Life Data Model*, Springer, 2018.
- Herring, R., Carmassi, J., „The Structure of Cross-Sector Financial Supervision“, *Financial Markets, Institutions & Instruments*, 2008.
- Hertel, F., „Effective Internal Control and Corporate Compliance“, A Law and Economics Impact Analysis of the Mysteries of a German Aktiengesellschaft Listed on the NYSE, 2018.
- Hopt, K. J., „Corporate Governance of Banks and Other Financial Institutions After the Financial Crisis“, *Journal of Corporate Law Studies*, 2013.
- Hopt, K. J., „Better Governance of Financial Institutions“, *ECGI Working Paper Series in Law*, 2013a.
- Höring D., “Will Solvency II Market Risk Requirements Bite? the Impact Of Solvency II on Insurers’ Asset Allocation”, *The Geneva Papers on Risk and Insurance-Issues and Practice*, 2013.
- Huerta de Soto, J., “The Fatal Error of Solvency II”, *Economic Affairs*, 2009.
- Iafaev D., Maeder S., „International Liability of Corporate Directors-Switzerland “;(eds. Dennis Campbell, Christian Campbell), Second Edition, Juris publishing, 2011.
- Jain, M. K., „Regulatory and Supervisory Expectations on Compliance Function in Banks“, *RBI Bulletin*, 2019.
- Jia, N., Tang, X., „Directors’ and Officers’ Liability Insurance, Independent Director Behavior, and Governance Effect“, *The Journal of Risk And Insurance*, 2016.
- Johanna Erdélyi, O., *Twin Peaks for Europe: State-of-the-Art Financial Supervisory Consolidation Rethinking the Group Support Regime Under Solvency II*, Springer, 2015.
- Kanzenbach, K., *The Model of the Corporate Compliance Officer*, Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2020.
- Kenneth A., Skeel Jr. D. A., „Bankruptcy or Bailouts?“, *The Journal of Corporation Law*, 2009.
- Khanna, V. S., “Compliance as Costs and Benefits”, *The Cambridge Handbook of Compliance*, 2021
- Kim, H., „Financial Regulation and Supervision in Corporate Governance of Banks“, *The Journal of Corporation Law*, 2006.
- Koch, R. J., “Versicherungsschutz für Compliance Officer”, *Der Compliance Officer*, 2015

- Kočović, J., Koprivica, M., Paunović, B., “Initial effects of Solvency II Implementation in the European union”, *Ekonomika preduzeća*, 7-8/2017.
- Krambia-Kapardi, M., „The Skillset of an Effective Compliance Officer“, *Financial Compliance-Issue- Concerns and Future Direction*, 2019.
- Kreutzer, M., Wagner, J., “New Solvency Regulation: What CEOs of Insurance Companies Think”, *The Geneva papers on Risk and Insurance-Issues and Practice*, 2013.
- Kuhn, J. R., Sutton, S. G., „Learning from WorldCom: Implications for Fraud Detection through Continuous Assurance“, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 2006.
- Laforet, O., “Risk Measurement Applied to Basel III and Solavency II”, *Louvain School of Management*, 2017-2018.
- Lange, M., “Consolidation in Light of Solvency II—the Impact of Mergers and Acquisitions on Insurers’ Default Risk”, доступно на SSRN 3353730, 2018.
- Lastra, R. M., "Defining Forward Looking, Judgement-based Supervision" *Journal of Banking Regulation*, 2013.
- Le Douit Duverne, J., “IFRS Phase II and Solvency II: Key Issues, Current Debates”, *The Geneva Papers on Risk and Insurance-issues and Practice*, 2009.
- Lee, T.A., *Financial Reporting and Corporate Governance*, John Wiley & Sons, 2007.
- Liebwein, P., “Risk Models for Capital Adequacy: Applications in the Context of Solvency II and Beyond”, *The Geneva Papers on Risk and Insurance-Issues and Practice*, 2006.
- Lin, L., “Scenario Generation with Stationary Block Bootstrap: an Application in the Solvency II Context”, доступно на SSRN 3397842, 2019.
- Lorde Marti, S., „Compliance Officers: More Jobs, More Responsibility, More Liability“, *Notre Dame Journal of Law, Ethics & Public Policy*, 2015.
- Lyke B. et al., „WorldCom: The Accounting Scandal“, CRS Report for Congress, 2002.
- MacMinn, R., Ren, Y., Han, L., „ Directors and Officers Insurance, and Corporate Governance“, *Journal of Insurance*, 2012.
- Madisson, K., „Duties and Liabilities of Company Directors Under German and Estonian law: a Comparative Analysis“, *RGSL Research Papers*, 2012.
- Madhani, M. P., „Role of Voluntary Disclosure and Transparency of Financial Reporting“, in: D. Alagiri, K. Mallela, *Corporate Financial Reporting - Changing Scenario*, ICAI University Press, 2008.
- Mahmoud Hany Aly, A., “A Compliance Management Framework for

Business Process Models”, doktorska disertacija, 2010.

- Mariscotti, E. E. „Corporate Risk and Leadership-What Every Executive Should Know about Risks, Ethics, Compliance, and Human Resources”, *Routledge Taylor & Francis Group*, 2020.

- Marschlich, A., “Organisationsformen der Compliance- Function inm Unternehmen“, *Der Compliance Officer*, 2015.

- Mehran H., Mollineaux, L., „Corporate Governance of Financial Institutions“, Working paper, 2012.

- Melis, A., “Corporate Governance Failures: to What Extent is Parmalat a Particularly Italian Case?”, *Corporate Governance Failures*, 2004.

- Miller, G. P., „The Compliance Function: an Overview“, *Law & Economics Research Paper Series*, Working Paper no. 14-36, 2014.

- Minto Andorfer, A. „The “Four Lines of Defence Model” for Financial Institutions“, Occasional Paper No 11, Financial Stability Institute, 2015,

<https://www.bis.org/fsi/fsipapers11.pdf>.

- Moghadam, A.G., Zadeh, F. N., Fard, M. M. G., „Review of the Prediction Power of Altman and Ohlson Models in Predicting Bankruptcy of Listed Companies in Tehran Stock Exchange – Iran“, *International Conference on Intellectual Capital Management*, 2009

- Moorman, L., „Key functions in the System of Governance, Responsibilities, Interfaces and Outsourcing Under Solvency II“, *Munich RE*, 2013.

- Mukhtarov, S. et al, „The Information Content of the Solvency II Ratio Relative to Earnings“, *Journal of Risk and Insurance*, 2021.

- Nelson, J. S., “Compliance as Management”, *The Cambridge Handbook of Compliance*, 2021.

- O’Brien, J., „Governing the Corporation: Regulation and Corporate Governance in an Age of Scandal and Global Markets“, *Governing the Corporation-Regulation and Corporate Governance in an Age of Scandal and Global Markets*, Wiley, 2005.

- Olalere Y., “Corporate Governance: The Role of Management and Other Stakeholders in Good Governance”, *Journal of Insurance and Financial Management*, 2021.

- Pacella, J. M., „Compliance Officers: Personal Liability, and Protections, and Posture“, *Brooklyn Journal of Corporate, Financial and Commercial Law*, 2019.

- Paś, W., “The Role of the Compliance Function in the Process of Managing the Risk of Non-Compliance in an Insurance Undertaking”, *The Governance of Insurance Undertakings Corporate Law and Insurance Regulation*, 2022.

- Petrescu, R. M., „Modernizing the Insurance Law in the Light of the New Supervision System Solvency II”, *Conferinta Internationala de Drept, Studii Europenesi Relatii Internationale*, 2015.
- Pisani C., “Compliance: Wege aus der Persönlichen Haftung”, Recht, https://www.pisanipartner.de/downloads/publikationen/2013pisani_haftung_compliance_be_auftragter_officer_versicherung.pdf.
- Presti, G., “What We Talk About When We Talk About Compliance”, *Corporate Compliance on a Global Scale*, 2022.
- Regele F. et al., “Infrastructure Investments- Regulatory Treatment and Optimal Capital Allocation under Solvency II”, Springer Gabler, 2018.
- Ricci, O., „Corporate Governance in European Insurance Industry“, *Roma Tre Business and Finance Collection*, 2014.
- Root Martinez, V., “Complex Compliance Investigations”, *Columbia Law Review*, 2020.
- Sánchez, G., Maria, I., García-Meca, E., “Do Talented Managers Invest More Efficiently? The Moderating Role of Corporate Governance Mechanisms” *Corporate Governance: An International Review*, 2018.
- Sarialtin, M., “Eine Analyse zu den Auswirkungen von Basel II und Solvency II: der Shareholder-value-ansatz am Wendepunkt” Springer-Verlag, 2015.
- Sasserath-Alberti, N., Hartig, H., “EIOPA-Verordnung: Rechtliche Herausforderungen für die Praxis”, *Versicherungsrecht*, 2012.
- Schaub, A., “European Responses to Corporate Governance Challenges”, *Governing the corporation- Regulation and Corporate Governance in an Age of Scandal and Global Markets*, 2005.
- Schelauske, K., „D&O Versicherung, Airbag für jeden Firmenchef“, *Steuern & Finanzen*, 2008.
- Schuckmann, S., “The Impact of Solvency II on Insurance Market Competition-an Economic Assessment”, *Working Papers on Risk Management and Insurance no. 44*, University od St. Gallen, 2007.
- Schulz, M., Galster, W., “Stellung in Unternehmen”, *Der Compliance Officer*, 2015.
- Seidman, D., *Ethical Leadership: An Operating Manual*, Business Week, 2010,
<https://www.bloomberg.com/news/articles/2010-12-17/ethical-leadership-an-operating-manual>.
- Sidak, J. G., „The Failure of Good Intentions: The WorldCom Fraud and the Collapse of American Telecommunications After Deregulation“, *Yale Journal on Regulation*, 2003.

- Siri, M., „Corporate Governance of Insurance Firms after Solvency II“, *Insurance Regulation in The European Union*, Palgrave Macmillan, 2017.
- Sjostrom, W. K., „The AIG Bailout“, *Washington and Lee Law Review*, 2009.
- Smerdon, E., „Directors’ Liability and Indemnification: A Global Guide“, *Globe Business Publishing*, 2007.
- Soltes, E., “The Professionalization of Compliance”, *The Cambridge Handbook of Compliance*, 2021.
- Spedding, L. S., *Due Diligence Handbook: Corporate Governance, Risk Management and Business Planning*, Elsevier, 2009.
- Staikouras, P., Triantopoulos, C., „Financial Supervision after the Crisis: The Structures, the Lessons, and the Way Forward“, *Europa Business Law Review*, 2016.
- Steffen, T., “Solvency II and the Work of CEIOPS”, *The Geneva Papers on Risk and Insurance-Issues and Practice*, 2008.
- Stein, N., “The World’s Most Admired Companies. How do you Make the Most Admired List? Innovate, Innovate, Innovate!”, *Fortune magazine*, 2000.
- Swamy, S., McMaster, M., *Governance, Compliance and Supervision in The Capital markets*, Wiley, 2018.
- Tabuena, J. A., Walker, R., “Professional Liability Insurance for the Ethics and Compliance Professional”, *The Health Care Compliance Professional’s Manual*,
https://assets.corporatecompliance.org/Portals/1/PDF/Resources/past_handouts/CEI/2008/601-4.pdf.
- Valkanov, N., Stavrov, E., „Preventing Bank Frauds by Ensuring Effective Compliance Function“, *Cuadernos de Sofia*, 2019.
- Van den Berghe, L., Louche, C., “The Link Between Corporate Governance and Corporate Social Responsibility in Insurance”, *The Geneva Papers on Risk and Insurance- Issues and Practice*, 2005.
- Vaughan, E., Vaughan, T., „Fundamentals of Risk and Insurance“, New York: John Wiley & Sons, 2003.
- Vaughan, T. M., “The Implications of Solvency II for US Insurance Regulation”, *Networks Financial Institute Policy Brief*, 2009.
- Vollbrech, J., “Insurance Regulation and Supervision”, *Policy Issues in Insurance: Insurance regulation and Supervision in the OECD Countries*, 2001.
- Walker, D. M., „Restoring Trust After Recent Accountability Failures“, *Governing the Corporation- Regulation and Corporate Governance in an Age of Scandal and Global Markets*, Wiley, 2005.

- Weber, J., Wasieleski, D. M., “Corporate Ethics and Compliance Programs: A Report, Analysis and Critique” *Journal of Business Ethics* , 2012.
- Woods, M., Dowd, K., „Financial Risk Management for Management Accountants“, The Society of Management Accountants of Canada (CMA Canada), The American Institute of Certified Public Accountants, Inc. (AICPA), The Chartered Institute of Management Accountants (CIMA), 2008.
- Wymeersch, E., „The Structure of Financial Supervision in Europe: About Single Financial Supervisors, Twin Peaks and Multiple Financial Supervisors“, *European Business Organization Law Review*, 2006.
- Yuhao, L., „Case of the Scandal of Enron“, *International Journal of Business and Economics*, 2010.
- Zekany, K. E., „Behind Closed Doors at WorldCom 2001“, *Issues in accounting education*, 2004.
- Zenke I. et al., *Corporate Governance- Riskmanagement, Organisation, Compliance fur Unternehmer*, De Gruyter, 2020.

Литература на српском језику и језицима држава бивше Југославије

- Антић, О., *Облигационо право*, приручник за полагање правосудног испита, Службени гласник, Београд 2012.
- Ануфијев, А. *et al.*, “Финансијски изазови у секору осигурања у Србији”, *Економика*, 2/2010.
- Балабан, М., “Надзор у осигурању”, Београдска банкарска академија, http://swot.ba/wordpress/wp-content/uploads/pdf_20090717105911.pdf_nadzor_u_osiguranju.pdf.
- Барбић, Ј., „Одговорност чланова управе друштва капитала за штету“, 2017, www.vtsrh.hr/uploads/Dokumenti/Savjetovanja.
- Барјактаревић, Л., *Управљање ризиком*, Универзитет Сингидунум, Београд, 2009.
- Беговић, Б. *et al.*, *Унапређење корпоративног управљања у Србији*, Београд, 2003.
- Беке-Тривунац, Ј. *et al.*, „Интерна ревизија, управљање, ризици, контрола“, Институт за економику и финансије, Београд, 2012.
- Бергант, А., „Комплајнс, правни послови и ресурси“, *Банкарство*, 2/2020.
- Бешлић, Д., Бешлић, И., „Стечај привредног друштва као последица манипулативног финансијског извештавања“, *Школа бизниса*, 3-4/2013.
- Бисић, В., „Комплајнс, којим путем даље?“, *Банкарство*, 4/2018.
- Благојевић, Б., Круљ, В., *Коментар Закона о облигационим односима*, Савремена администрација, Београд, 1980.
- Богићевић, М., „Интерна ревизија у осигуравајућим компанијама-могућност за додавање вредности“, *Ревизија за право осигурања*, 4/2010.
- Borselli, A., “Надзор система управе у осигуравајућим групама према Солвентности II”, *Модерно право осигурања- текућа питања и трендови*, Палић, 2014.
- Cerić, S., „Ulaganja društva za osiguranje u Republici Hrvatskoj“, *Економски факултет Загреб*, 2015.
- Цвијановић, Д., *et al.*, *Пословна етика и комуницирање*, Институт за економику пољопривреде, Београд, 2012.
- Ћирић, А., Цветковић, П., „Принцип пропорционалности у праву Светске трговинске организације“, *Правна ријеч – часопис за правну теорију и праксу*, 14/ 2015.

- Čurković, M., „Osiguranje od izvanugovorne i ugovorne(profesionalne) odgovornosti“, Inženjerski biro, Zagreb, 2015.
- Чолак Михајлик, М., „Корпорационо управљање и модели корпорационог управљања“, *Банкарство*, 9-10/2006.
- Чоловић, В., *Осигуравајућа друштва*, Београд, 2010.
- Чоловић, В., „Контрола ризика и осигурање“, *Годишњак факултета правних наука*, Бања Лука, 2012.
- Чоловић, В., „Утицај примене пројекта Солвентност II на осигуравајућа друштва у Србији“, *Хармонизација законодавства Републике Србије са правом Европске уније (II)*, Београд: Институт за међународну политику и привреду, 2012а.
- Чоловић, В., „Мере Народне банке Србије против осигуравајућег друштва у случају непоступања по правилима о управљању ризиком“ *Право - теорија и пракса*, 10-12/2012б.
- Чоловић, В., „Обавеза обавештавања уговарача осигурања и осигураника као вид заштите потрошача“ *Право и привреда*, 4-6/2014.
- Чоловић, В., „Непоштене одредбе у уговору о осигурању“, *Правна ријеч*, 40/2014а.
- Чоловић, В., „Управљање ризиком у привредним друштвима“, *Часопис за економију и тржишне комуникације*, Бања Лука, 2/2015.
- Чоловић, В., „Временско ограничење обавезе осигураваача- примена *claim's made* клаузуле код осигурања од одговорности“, *Право и привреда*, 7-9/2018
- Чоловић, В., „Општи и посебни услови осигурања као саставни део уговора о осигурању“, *Правни живот: лист за правна питања и праксу*, 11/2018а.
- Чоловић, В., „Правна природа осигурања од одговорности“, *Годишњак факултета правних наука*, Бања Лука, 2020.
- Чоркало, М., „Потрошач у праву осигурања“, *Анали Правног факултета у Београду*, 1/2016.
- Даниловић, Д., „Корпоративно управљање и осигурање од одговорности директора и чланова управе“, *Српска правна мисао*, 52/2019.
- Дедеић, П., Гасми, Г., „Надзор у осигурању и релевантни модели у Еу“, *Право и привреда*, 2/2014.
- Димитријевић, Н., *Пословна етика, друштвена одговорност и конкурентска предност предузећа*, докторска дисертација, Алфа БК Универзитет – Београд-Факултет за финансије, банкарство и ревизију, Београд, 2016.
- Догањић, Ј., „Надзор тржишта осигурања у Србији“, НБС, Врњачка бања, 2013.

- Дукић Мијатовић, М., „Корпоративно управљање и компанијско право Републике Србије“, *Право- теорија и пракса*, 1-3/2011.
- Душанић, Ј., *Пословно банкарство*, Српско Сарајево: Консеко институт, 2003.
- Ђорђевић, С., “Значај и улога механизма корпоративног управљања у подизању нивоа ефикасности менаџмента”, *Школа бизниса*, 1/2012.
- Ђурић, З., Јовановић З., „Изазови у примени Директиве о Солвентности II у Србији“, *Европска ревија за право осигурања*, 4/2015.
- Галић Димитријевић, Р., „Улога НБС у заштити потрошача“, *Ревиија за право осигурања*, 1-2/2006.
- Grgić, M., “Harmonizacija propisa iz područja osiguranja i reosiguranja putem pravnog okvira Solvency II”, *Zagrebačka pravna revija*, 2/2013.
- Grgić, M., „Zahtjevi europskog zakonodavca glede uspostave ključnih funkcija u sektoru osiguranja s posebnim osvrtom na „funkciju praćenja usklađenosti“, *Zagrebačka pravna revija*, 1/2014.
- Харашић, Ж., „Законитост као правно начело и правни аргумент“, *Зборник радова Правног факултета у Сплиту*, 3/2010.
- Hauser, P., “Растући значај функције законитости пословања на примеру аустријске економије осигурања”, *Европска ревија за право осигурања*, 2/2014.
- Хацић, М., *Банкарство*, Универзитет Сингидунум, Београд, 2009.
- Илић, М. М., „Утицај примене Директиве Европске Уније „Солвентност II“ на сектор осигурања у Србији“, докторска дисертација, Универзитет у Нишу, Економски факултет, 2015.
- Јауковић, L., Каšćeljan, V., „Nova regulativa solventnosti osiguravajućih kompanija u Eu- Projekat Solvency II“, *Montenegrin Journal of Economics*, 2007.
- Јовић, А., Ђосић, Ђ., „Управљање оперативним ризиком“, *Зборник радова факултета техничких наука*, Нови Сад, 2019.
- Јурић, Д., „Сустав управљања у друштвима за осигурање према Закону о осигурању из 2015. године у Републици Хрватској“, *Европска ревија за право осигурања*, 2/2015.
- Jurilj, M., Stipić, M., Ćesić, Z., “Regulativa Solvency II kao preduvjet poslovanja osiguratelja u Europskoj uniji–primjer Republike Hrvatske”, *Mostariensia: časopis za humanističke znanosti*, 2015.
- Јузник Ротар, Л., Козар, М., “Истраживање механизма за примену процеса управљања ризиком-општи приступ и практични пример”, *Менаџмент- часопис за теорију и праксу менаџмента*, 64/2012.

- Кецојевић, Д., “Контрола пословања осигуравајућих друштава и одузимање дозволе за рад након ступања на снагу Закона о осигурању”, *Ревија за право осигурања*, 1-2/2005.
- Кеглевић, А., „Обвеза обавјештавања као instrument заштите потроšaча s посебним освртом на потроšaчки уговор о осигурању“, *Актуалности грађанског и трговачког законодавства и правне праксе*, Mostar: Правни факултет Свеучилишта у Mostару, Split: Правни факултет Свеучилишта у Splitу, 2012.
- Khomenko, O., “Директива о Солвентности II и њен утицај на ликвидацију портфеља неживотног осигурања”, *Европска ревија за право осигурања* 2/2016.
- Кнежевић, В., Ивковић, Д., „Корпоративно управљање и конкурентност Србије у контексту приближавања европској Унији“, *Мегатренд ревија*, 3/2016.
- Kourmatzis, D., „Осигурање професионалне одговорности у државама *common law* система и континенталног система права“, *Ревија за право осигурања*, 3-4/2009.
- Ковачевић, Т. Р., „Правило пословне одлуке“, *Страни правни живот*, 2/2020.
- Kühnhausen, F., „Директива о солвентности II – status quo и кораци напред“, *Ревија за право осигурања*, 3/2016.
- Кулина, Д., „Модел извјештавања и комуникације у интерној ревизији-модерни приступ“, *Financing*, 2012.
- Куриакі, N., „Политика ЕУ у области права осигурања и реосигурања и могућност хармонизације: стварност или фикција“, *Ревија за право осигурања*, 3/2010.
- Лабудовић Станковић, Ј., „Осигурање од одговорности директора и чланова управног одбора у појединим развијеним државама, са освртом на Републику Србију“, *Сразмерност и правна извесност у праву осигурања- XVIII Саветовање*, Палић, 2017.
- Лабудовић, Ј., „Клаузуле у уговорима о осигурању живота које штите осигуранике“, „Европски пут“ *права осигурања Србије посебно уговора о осигурању*, Београд: Удружење за право осигурања Србије, 2008.
- Lange, M., “Третман издвајања (oustourcing-a) у праву надзора према немачком Закону о надзору осигурања и Директиви о Солвентности II”, *Европска ревија за право осигурања*, 1/2014.
- Лековић, В., „Систем управљања у друштву за осигурање према Директиви Солвентност II“, *Страни правни живот*, 1/2018.
- Лепетић, Ј., *Компанијскоправни режим сукоба интереса*, Правни факултет у Београду, докторска дисертација, 2014.
- Лепетић, Ј., „Компанијскоправни режим сукоба интереса- дужност лојалности“, Правни факултет у Београду, Београд 2015.

- Mališ, S., Tušek, B., Žager, L., „Revizija – načela, standardi, postupci“. *Hrvatska zajednica računovođa i finansijskih djelatnika*, Zagreb, 2012.
- Марано, П., „Нова надзорна парадигма: култура ношења ризика и етички кодекс“, *Зборник радова Право осигурања, управа и транспарентност- основе правне сигурности*, Палић 2015.
- Марано, П., „Систем интерних контрола по режиму Солвентност II: кратак преглед“, *Модерно право осигурања: текућа питања и трендови*, 2014.
- Марковић, В., „Законски и статутарни заступници привредних субјеката“, *Право-теорија и пракса*, Нови Сад, 7-9/2012.
- Маровић, Б., Лемић Самарџић, М., „Осигурање као детерминта одрживог развоја Србије“, *Економика предузећа*, 1-2/2011.
- Маровић, Б., Његомир, В., „Осигуравајућа друштва у улози институционалних инвеститора“, *26. Сусрет осигураваача и реосигураваача Сарајево(SOPC)*, 2015.
- Матић, В., „Ризик ликвидности“, *Еколекс- Банкарство* 5-6/2008, https://www.ubs-asb.com/Portals/0/Casopis/2008/5_6/B05-06-2008-Ekoleks.pdf.
- Михајловић, Б., „Посебне дужности у периоду ризика од стечаја“, *Анали Правног факултета у Београду*, 3/2019.
- Мијић, Д., *Правна енциклопедија*, Београд, 1985.
- Момчиловић, А., „Друштва за осигурање на финансијском тржишту“, Универзитет Сингидунум, Београд, 2014.
- Момировић, Д., „Нова архитектура регулаторног и надзорног дизајна Европске Уније- макро и микро пруденцијални приступ“, *Банкарство*, 1/2012.
- Ненадић, Б., „Овлашћења државних органа у поступку оснивања друштва за осигурање у упоредном праву, с посебним освртом на овлашћења Народне банке Србије“, *Зборник радова- Саветовање Осигурање у сусрет процесу придруживања Србије и Црне Горе Европској Унији*, Палић 2006.
- Остојић, С., „Неопходност реструктурирања осигуравајућих друштава у Србији“, *Привредна изградња*, 1-2/2004.
- Пак, Ј., „Правна заштита корисника услуга осигурања“, *Привреда и право осигурања у транзицији*, Београд: Удружење за право осигурања Србије и Црне Горе, 2004.
- Реер, Н., „Замена парадигми у бурним временима (пројекат ЕУ Солвентност II)“, *Европска ревија за право осигурања*, 2/2010.
- Перић, М., *Управљање променама у финансијама корпорације у функцији унапређења корпоративног управљања*, докторска дисертација, Универзитет Унион, Београдска Банкарска академија, Београд, 2018, 91.

- Петровић Томић, Н., „Осигурање од одговорности директора и чланова управе компанија“, *Анали Правног факултета у Београду*, 2/2008.
- Петровић Томић, Н., „Утицај осигурања од одговорности директора на први агенцијски проблем“, *Европске (ЕУ) реформе у праву осигурања Србије*, Удружење за право осигурања Србије, Београд 2010.
- Петровић Томић, Н., *Осигурање од одговорности директора и чланова управног одбора акционарског друштва*, допуњена докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2011.
- Петровић Томић, Н., „Утицај осигурања одговорности директора на трећи агенцијски проблем“, *Промене у праву осигурања Србије у оквиру европског (ЕУ) развоја права осигурања*, (УПОС), Београд, 2011а.
- Петровић Томић, Н., „Неправичне клаузуле и Принципи европског уговорног права осигурања“, *Европска ревија за право осигурања*, 2/2014.
- Петровић Томић, Н., *Заштита потрошача услуга осигурања анализа и предлог унапређења регулаторног оквира*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2015.
- Петровић Томић, Н., „Заштита потрошача услуга осигурања и информациона парадигма – одлука народне банке србије о заштити права и интереса корисника услуга осигурања“, *Право и привреда*, 7-9/2016.
- Петровић Томић, Н., „О одговорности директора акционарског друштва за осигурање - неке специфичности секторског приступа“, *Право и привреда*, 7-9/2017.
- Петровић Томић, Н., „Одговорност директора за штету по Закону о привредним друштвима“, *Право и привреда*, 4-6/2017а.
- Петровић Томић, Н., „Начело поступања дистрибутера осигурања у најбољем интересу потрошача услуга осигурања- фидуцијарна дужност дистрибутера осигурања“, *Право и привреда*, 7-9/2019.
- Петровић Томић, Н., „Начело законитости пословања у сектору осигурања- тезице о одговорности чланова управе друштва за осигурање у светлу compliance функције“, *Усклађивање пословног права Србије са правом ЕУ*, 2021.
- Petrović, N., “Uloga internog nadzora u otkrivanju nepravilnosti i njegov doprinos poreznom nadzoru”, *Porezni vjesnik*, 4/2015.
- Радовановић, М., *Гарантни фонд накнада штете и регрес*, докторка дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду, 2021.
- Радовић, В., „Пут ка независном управном одбору“, *Правни живот*, 12/2008
- Радовић, В., Накнада члановима управе акционарског друштва, Правни факултет Универзитета у Београду, 2011.
- Радовић, В., „Три разлога неефикасности независних директора“,

Правни живот, Београд, 11/2011а.

- Радовић, В., „Развој културе одступања од „примени или објасни“ правила корпоративног управљања“, *Анали Правног факултета у Београду*, 2/2015.
- Радовић, В., „О приближавању Кодекса корпоративног управљања законској регулативи“, *Теме*, 3/2016.
- Радовић, З., „Осигурање директора и чланова надзорног одбора од одговорности у ЕУ“, *Зборник радова удружења за право осигурање Србије*, 2008.
- Ранђеловић, Д. С., *Рачуноводствена регулатива као претпоставка квалитета финансијских извештаја*, докторска дисертација, Универзитет у Нишу, Економски факултет, 2018.
- Rohrbach, W., „Солвентност II- последице по осигураваче и кориснике услуга осигурања“, *Ревизија за право осигурања*, 4/2007.
- Rokas, I., „Директива ЕУ 2009/138 о оснивању и вођењу послова осигурања и реосигурања – општи увод у правни оквир Солвентност II?“, *Европска ревија за право осигурања*, 1/2017.
- Rokas, I., „Принципи европског уговорног права осигурања као напредан и уравнотежен систем заштите уговарача осигурања“, *Европска ревија за право осигурања*, 1/2013.
- Савацки, Ш., „Улога Европске агенције за надзор осигурања у ЕУ“, *Право осигурања, управа и транспарентност – основе правне сигурности*, Палић 2015.
- Сасерат-Алберти, Н., „Нове тенденције у заштити потрошача у Европи и Немачкој“, *Право осигурања Србије у транзицији ка европском (ЕУ) праву осигурања*, Београд: Удружење за право осигурања Србије, 2013.
- Sebeledi, F., „Нови правци у надзору осигурања – надзор заснован на пословном моделу и управљање производима“, *Право осигурања, управа и транспарентност- основе правне сигурности, XVI Савтовање*, Палић, 2015.
- Серјевић, В., „Контрола законитости пословања привредног друштва и лична одговорност директора (управе) друштва“, *Право и привреда*, бр. 4-6/2010.
- Симеуновић, Н., Кнежевић, Г., „Интерна контрола као мјера превенције превара у финансијском извештавању“, *Ризици у савременим условима пословања, Finiz*, 2016.
- Славнић, Ј., „Недостаци у начину организовања Гарантног фонда и прописаним мерама надзора у новом Закону о обавезном осигурању у саобраћају“, *Ревизија за право осигурања*, 3/2010.
- Славнић, Ј., „Осигурање од професионалне одговорности данас“, *Ревизија за право осигурања*, 3/2006.
- Сокић, М., „Унапређење система управљања ризицима у осигуравајућој

компанији“, Токови осигурања, 4/2016.

- Сокић, М., Дрљача, Д., Којчин, З., „Управљање ризицима у осигуравајућим компанијама и Солвентност II“, *Мегатренд ревија*, 1/2016.
- Станковић, О., Водинелић, В., *Увод у грађанско право*, Номос, Београд 1996.
- Стојановић, Д., „Анализа ефикасности информационих система у функцији процене ризика у финансијским институцијама“, докторска дисертација, Факултет за економију и инжењерски менаџмент у Новом Саду, 2017.
- Стојановић, Д., Крстић, М., Јанић Бадули, Љ., „Управљање ризиком и осигурање“, Висока пословна школа струковних студија, Лесковац 2016.
- Стојковић, Љ., „Правни аспекти управљања ризиком и систем интерних контрола као интегрални део корпоративног управљања у друштву за осигурање“, *Европска ревија за право осигурања*, 3/2013.
- Стојковић, Љ., „Ризик неусклађености са регулативом у друштву за осигурање и улога надзора“, *Право осигурања, управа и транспарентност – основе правне сигурности*, XVI Саветовање, Палић, 2015.
- Стојковић, Љ., „Правни аспекти контроле и управљања ризицима у акционарском друштву за осигурање“, докторска дисертација, Универзитет у Београду-Правни факултет, 2016.
- Стојковић, Љ., „Нови надзорни оквир корпоративног управљања у делатности осигурања према праву Републике Србије“, *Ревиија за право осигурања*, 1/2017.
- Стојковић, Љ., „Правни аспекти система управљања у друштву за осигурање и принцип сразмерности према Директиви о Солвентности II“, *Сразмерност и правна извесност у праву осигурања*, Удружење за право осигурања Србије, Палић, 2017а.
- Стојковић, Љ., „О неким питањима одговорности за незаконитост пословања у друштву за осигурање“, *Право и пракса осигурања- текућа питања и будући изазови*, Удружење за право осигурања Србије, Удружење осигуравача Србије, Палић, 2019.
- Шулејић, П. „Уговор о осигурању у Преднацрту Грађанског законика Србије од 2010. године“, *Европске (ЕУ) реформе у праву осигурања Србије*, зборник радова, Удружење за право осигурања Србије, 2010.
- Шупут, Ј., Јањић, В., „Функција интерне ревизије и усклађености пословања у друштвима за осигурање/реосигурање“, *Накнада штете и осигурање- савремени изазови*, Београд, 2016.
- Шверко, И., „Ризична вриједност (Value at risk) као метода управљања ризицима у финансијским институцијама“, *Економски преглед*, 2002.
- Тадић, А., „Ризик Ликвидности“, *Одитор- часопис за менаџмент*,

финансије и право, 1/2018.

- Тањевић, М., „Комплајнс функција-статус и перспектива“, *Банкарство*, 1/2018.
- Тодоровић, С., „Неопходност регулисања инвестиционих полиса и пакета малопродајних инвестиционих производа –са акцентом на тренутна решења и дискусије у Европској унији“, *Промене у праву осигурања Србије у оквиру европског (ЕУ развоја права осигурања)*, Београд: Удружење за право осигурања Србије, 2011.
- Тодоровић, С., „Именовани уговори у неживотном осигурању –посебан осврт на решења у грчком уговорном праву осигурања“, *Модерно право осигурања: текућа питања и трендови*, Београд: Удружење за право осигурања Србије, 2014.
- Томић, З., *Управно право*, Систем, Службени лист СРЈ, Београд, 2002.
- Томић, З., Петровић Томић, Н., “Издавање и одузимање дозвола за рад осигуравајућим друштвима”, *Право и привреда*, 5-8/2009.
- Томић, З., Петровић Томић, Н. П., „О лиценцирању кандидата за чланове органа друштава осигурања* – Осврт на одлуке Уставног суда Србије“, *Право и привреда*, 4-6/2011.
- Томић, З., *Коментар закона о управним споровима*, Службени гласник, Београд, 2012.
- Томић, З., Петровић Томић, Н., „Овлашћења Народне Банке Србије у спровођењу надзора над делатношћу осигурања- право осигурања у загрљају управног права“, *Актуелна питања савременог законодавства*, Будва 2016.
- Томић, З., *Коментар Закона о општем управном поступку*, Службени гласник, Београд, 2019.
- Тошић, И., „Утицај Директиве Солвентност II на сектор осигурања у Европи“, *Годишњак факултета правних наука*, Бања Лука 2017.
- Тошић, И., „Одређени аспекти корпоративног управљања у осигуравајућим друштвима“, *Право и привреда*, 7-9/2019.
- Tušek, V., Fudurić, Ž., „Interne kontrole nad finansijskim izvještavanjem“, *Računovodstvo i porezi*, 12/2017.
- Узелац, О., *Регулаторно-правни оквир заштитепотрошача из односа осигурања*, докторска дисертација, 2016, Нови Сад.
- Узелац, О., Одређивање појмова „потрошач” и „корисник услуге осигурања” и разлози за законску заштиту интереса корисника услуга осигурања“, *Култураполиса*, 2016а.
- Васиљевић, М., “Corporate governance акционарског друштва - модели и трендови у упоредном праву и пракси.” *Право и привреда*, 9-12/2003.
- Васиљевић, М., *Корпоративно управљање: правни аспекти*, Правни

факултет Универзитета у Београду, Београд, 2007.

- Васиљевић, М., “Корпоративно управљање - од проблема до решења”, *Право и привреда*, 5-8/2008.
- Васиљевић, М., “Корпоративно управљање и агенцијски проблеми”, *Анали Правног факултета у Београду*, 1/2009
- Васиљевић, М., “Корпоративно управљање и агенцијски проблеми - II део”, *Анали Правног факултета у Београду*, 2/2009а.
- Васиљевић, М., *Корпоративно управљање- изабране теме*, Београд, 2013.
- Васиљевић, М., Петровић Томић, Н., „Одговорност управе акционарског друштва за осигурање за спречавање незаконитог пословања“, *Право и привреда*, 1/2020.
- Vaughan, T., *Основе осигурања – управљање ризицима*, Загреб: Мате, 2000.
- Видаковић, С. В. *et al.*, „Допринос интерне ревизије у решавању проблема ризика измирења краткорочних обавеза“, *Пословна економија*, 1/2014.
- Vojković, H., “Osiguranje od odgovornosti članova uprava, nadzornih odbora i prokurista trgovačkih društava”, *Zbornik pravnog fakulteta u Zagrebu*, 4/2008.
- Von Huele, K., „Solventnost II bi mogao da postane svetski model“, *Revija za pravo osiguranja*, 2/2011.
- Вучковић, В., Вучковић, С., „Развој корпоративног управљања у транзиционим земљама Европе“, *Мегатренд ревија*, 2/2016.
- Вујовић, Р., *Управљање ризицима и осигурање*, Универзитет Сингидунум, Београд, 2009.
- Вуковић, Д., „Базел III- ненамераване последице“, *Банкарство*, 2/2012.
- Wagner, G., „Put ka novom Zakonu o nadzoru osiguranja“, *Revija za pravo osiguranja*, 4/2010.
- Зеленика, Р., “Корпоративни имиџ-основни чимбеник опстанка и развитака осигуравајућег друштва на глобалноме тржишту”, *Економски преглед*, 7-8/2005.
- Живковић, А., „Квалитет управљања оперативним ризицима у финансијским институцијама“, *Акционарство-часопис за менаџмент*, 1/2019.
- Žigman, A., “Društva za osiguranje i rizik likvidnosti“, *Hrvatski časopis za osiguranje*, 3/2020.

СПИСАК КОРИШЋЕНИХ ИЗВОРА

Закони и подзаконски акти

Домаћи

- Закон о заштити потрошача, *Службени гласник РС*, бр. 62/2014, 6/2016 - др. закон и 44/2018 - др. закон.
- Закон о Народној банци Србије, *Службени гласник РС*, бр. 72/2003, 55/2004, 85/2005 - др. закон, 44/2010, 76/2012, 106/2012, 14/2015, 40/2015 - одлука УС и 44/2018.
- Закон о обавезном осигурању у саобраћају, *Службени гласник РС*, бр. 51/2009, 78/2011, 101/2011, 93/2012 и 7/2013 - одлука УС.
- Закон о облигационим односима, *Службени Лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93 и *Службени лист СЦГ*, бр. 1/2003 - уставна повеља.
- Закон о осигурању имовине и лица, *Службени лист СРЈ*, бр. 30/96, 57/98, 53/99, 55/99.
- Закон о осигурању, *Службени гласник РС*, бр. 139/14.
- Закон о осигурању, *Службени гласник РС*, бр. 55/2004, 70/2004 - испр., 61/2005, 61/2005 - др. закон, 85/2005 - др. закон, 101/2007, 63/2009 - одлука УС, 107/2009, 99/2011, 119/2012 и 116/2013.
- Закон о привредним друштвима, *Службени гласник РС*, бр. 36/2011, 99/2011, 83/2014 - др. Закон, 5/2015, 44/2018, 95/2018 и 91/2019.
- Кодекс пословне етике Привредне коморе Србије, *Службени гласник РС*, бр. 1/2006.
- Кодекс корпоративног управљања Привредне коморе Србије, *Службени гласник РС*, бр. 99/2012.
- Одлука о поступку по приговору корисника услуге осигурања, *Службени гласник РС*, бр. 87/2021.
- Одлука о систему интерих контрола и управљању ризицима у пословању друштава за осигурање, *Службени гласник РС* бр. 12/2007.
- Одлука о систему управљања у друштву за осигурање/реосигурање, *Службени гласник РС* 51/2015 и 29/2018.
- Одлука о спровођењу одредаба закона о осигурању које се односе на издавање дозволе за обављање послова осигурања/реосигурања и појединих сагласности Народне банке Србије, *Службени гласник РС*, бр. 55/2015, /исправка 69/2015/, 36/2017 и 29/2018.

- Одлука о условима и начину вршења надзора над пословањем друштва за осигурање/реосигурање и других субјеката надзора у делатности осигурања, *Службени гласник РС* бр. 51/2015.

- Статут Народне банке Србије, *Службени гласник РС*, бр. 12/2013, 18/2015, 72/2015 и 50/2018.

Страни

- Federal act on the operation and supervision of contractual insurance 2016 (VAG 2016; Bundesgesetz über den Betrieb und die Beaufsichtigung der Vertragsversicherung – Versicherungsaufsichtsgesetz 2016), Federal Law Gazette I no. 34/2015, 44/2015; 68/2015; 112/2015; 159/2015; 43/2016; 118/2016; 107/2017; 149/2017; 16/2018; 17/2018; 37/2018; 51/2018; 76/2018; 112/2018; 25/2019; 46/2019; 62/2019; 38/2020; 16/2021; 36/2022; 74/2022

- Закон о осигурању Републике Хрватске, *Народне новине Р. Хрватске*, бр. 30/2015.

- Public Company Accounting Reform and Investor Protection Act 2002.,

<https://www.congress.gov/bill/107th-congress/senate-bill/2673/text>.

ЕУ

- Charter of Fundamental rights of the European Union (2010/C 83/02), Official Journal of the EU C 83/389

- Commission Delegated Regulation (EU) 2015/35 of 10 October 2014 supplementing Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II), *Official Journal of the European Union*.

- Consolidated version of the treaty on the functioning of the European Union, Official Journal of the European Union, *Official Journal of the European Union* C 326/47 od 26. 10. 2012.

- Council Directive 90/619/EEC of 8 November 1990 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct life assurance, laying down provisions to facilitate the effective exercise of freedom to provide services and amending Directive 79/267/EEC.

- Council Directive 92/49/EEC of 18 June 1992 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct insurance other than life assurance and amending Directives 73/239/EEC and 88/357/EEC (third non-life insurance

Directive)

- Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II), *Official Journal of the European Union*, 200
- First Council Directive 73/239/EEC of 24 July 1973 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to the taking-up and pursuit of the business of direct insurance other than life assurance;
- First Council Directive 79/267/EEC of 5 March 1979 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to the taking up and pursuit of the business of direct life assurance
- Regulation (EU) No 1092/2010 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 on European Union macro-prudential oversight of the financial system and establishing a European Systemic Risk Board.
- Regulation (EU) No 1094/2010 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 establishing a European Supervisory Authority (European Insurance and Occupational Pensions Authority), amending Decision No 716/2009/EC and repealing Commission Decision 2009/79/EC
- Second Council Directive 88/357/EEC of 22 June 1988 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct insurance other than life assurance and laying down provisions to facilitate the effective exercise of freedom to provide services and amending Directive 73/239/EEC

Документи издати у Србији

- Народна банка Србије- сектор за надзор над обављањем делатности осигурања- Нови Закон о осигурању “квалитативни искорак”, 2015.

- Народна банка Србије, Смерница бр. 2 о корпоративном управљању у друштвима за осигурање,

https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/propisi/propisi-osig/smernica_2_korp_upravljanje.pdf

- Народна банка Србије, Стратегија за имплементацију Солвентности II у Србији, мај. 2021. Године.

- Народна банка Србије, Сектор за надзор над обављањем делатности осигурања, Извештај за треће тромесечје 2021. године.

- Народна банка Србије, Сектор осигурања у Републици Србији – Извештај за друго тромесечје 2021. године.

Документи издати у иностранству

- CEIOPS; Advice to the European Commission on the Principle of Proportionality in the Solvency II Framework Directive Proposal, 2008.
- CEIOS “Draft proposal for level 3 guidance on the system of governance”.
- EIOPA, Guidelines on Complaints-Handling by Insurance Undertakings.
- EIOPA, Guidelines on Corporate governance, 2014.
- EIOPA, Guidelines on supervisory review process, 2015.
- EIOPA, Guidelines on system of governance, 2014.
- EIOPA, Results of the Peer Review on Property of Administrative, Management or Supervisory Body Members and Qualifying Shareholders.
- EU Parliament, Review of the Solvency II implementing measures.
- Final report of a ceps task force, „The future of insurance regulation and supervision in the EU new developments, new challenges“, 2006.
- Deloitte, The changing role of compliance,
<https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Financial-Services/gx-financial-changing-role-compliance.pdf>,
- *Financial reporting function of corporate governance*, zbornik radova, Univerzitet Singidunum, 2014.
- Fundamentals of GRC: The Connected Roles of Internal Audit and Compliance”, Thomson Reuters ACCELUS, 2011,
https://www.iaa.nl/SiteFiles/Downloads/Fundamentals_of%20GRC_Internal_Audit_and_Compliance_US.pdf.
- “Framework for Chief Compliance Officer Liability in the Financial Sector”, New York city bar association compliance committee,
https://s3.amazonaws.com/documents.nycbar.org/files/NYC_Bar_CCO_Framework.pdf,
- International association of Insurance supervisors, „Insurance Core Principles and Common Framework for the Supervision of Internationally Active Insurance Groups“, 2019.
- G20, OECD Principles of Corporate Governance, 2015.
- Guidelines for compliance function, IIA Norge, 2015, <https://iaa.no/wp-content/uploads/2019/09/2017-Guidance-for-the-Compliance-function-FINAL.pdf>.

- KPMG, *Compliance – Management – Systeme*, Wien: KPMG Austria, 2011.
- OECD Principles of Corporate Governance (1999).
- OECD Principles of Corporate Governance (2004).
- OECD, “The Institutional Structure of Insurance Regulation and Supervision”.
- OECD, 2014 Review of the OECD Principles of Corporate Governance, <http://www.oecd.org/daf/ca/2014-review-oecd-corporate-governance-principles.htm>.
- OECD, Guidelines on Insurer Governance, 2017.
- Sifma white paper, “The evolving role of compliance”, March 2013. <https://www.sifma.org/wp-content/uploads/2017/05/the-evolving-role-of-compliance.pdf>.
- „The Best Practice for Operating the Compliance Function (Code of Best Practice)“, Magyar Bankszovetseg- Compliance working group, Budapest, 2017.

Судска пракса

- Одлука Уставног суда бр. ИУз-1243/2010.
- Одлука Уставног суда, ИУ бр. 258/2005 од 28. септембра 2006. године, објављена у Сл. гласнику РС, бр. 106/2006 од 24. новембра 2006. године.
- Одлука Уставног суда, ИУ број 41/2005 од 2. јула 2009. године, објављена у Сл. гласнику РС, бр. 65/2009 од 14. августа 2009. године.

Интернет извори

- <http://www.nbs.rs/internet/latinica/scripts/showContent.html?id=13&konverzija>.
- <http://www.nbs.rs/internet/latinica/scripts/showContent.html?id=178&konverzija=yes>.
- https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc812649/m2/1/high_res_d/RS21253_2002Aug29.pdf.
- https://ec.europa.eu/info/about-european-commission/what-european-commission-does/law_en.
- https://www.nbs.rs/internet/cirilica/55/55_6/index.html.
- https://www.nbs.rs/internet/cirilica/55/55_6/index.html.
- https://www.nbs.rs/internet/cirilica/55/55_6/index.html.
- <https://www.oecd.org/daf/ca/corporategovernanceandthefinancialcrisis.htm>,
- https://www.nbs.rs/sr_RS/scripts/showcontent/index.html?id=7779&konverzija=no
- Становиште института интерних ревизора,
<https://uirs.rs/standardi-i-smernice/stanovista/stanovista-ia/>
- Control Environment Toolkit: Compliance
https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/0cb0fd3f-8442-4960-a37f-7e232ca275f1/Compliance_Department_Charter_Model_Document.pdf?MOD=AJPERES&CVID=my-A5b.
- „Compliance Excellence in the Insurance Industry“, Accenture,
https://www.accenture.com/t00010101t000000_w_/it-it/acnmedia/pdf-43/accenture-compliance-excellence-insurance-industry.pdf

БИОГРАФИЈА

Ива Тошић је рођена 15. децембра 1991. године у Београду, где је 2010. године матурирала у V београдској гимназији. Правни факултет Универзитета у Београду уписала је 2010/2011 године и завршила га јуна 2015. године са просеком 8,67. Током студија била је стипендиста Министарства просвете, науке и технолошког развоја, као и Правног факултета Универзитета у Београду.

У школској 2015/2016 кандидаткиња са просечном оценом (9,50) завршила је мастер студије Пословно правни модул- права привредних друштава на Правном факултету Универзитета у Београду, са мастер радом „Директива Солвентност II“ (ментор проф. др Наташа Петровић Томић).

Након завршених мастер студија, у фебруару 2017. године, засновала је радни однос у Институту за упоредно право у Београду и добила звање истраживача приправника. Одлуком Научног већа Института за упоредно право у новембру 2019. године, изабрана је у звање истраживач сарадник.

Докторске студије на Правном Факултету Универзитета у Београду – Пословно правна ужа научна област уписује 2016. године. На првој години докторских студија полаже следеће испите:

1. Методологија научноистраживачког рада и вештине, са оценом 10 пред комисијом у саставу проф. др Наташа Петровић Томић и проф. др Саша Бован.

2. Први усмени докторски испит пред комисијом проф. др Мирко Васиљевић, проф. др Душан Поповић и проф. др Мирјана Радовић из предмета: Компанијско право (оцена 9), Право интелектуалне својине (оцена 8), Трговинско право (оцена 9).

На другој години Докторских студија у мају 2019. године полаже Други усмени докторски испит пред комисијом проф. др Вук Радовић и проф. др Наташа Петровић Томић из предмета: Стечајно право (оцена 9) и Право осигурања (оцена 10).

У јуну 2019. године успешно брани семинарски рад под називом „Осигурање депозита - разлози увођења, морални хазард и развој у ЕУ и Србији“.

У новембру 2020. године брани пројекат докторске дисертације пред трочланом комисијом проф. др Мирко Васиљевић, проф. др Владимир Чоловић, проф. др Наташа Петровић Томић.

За потребе израде докторске дисертације, спровела је научно-истраживачки боравак на *Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Privatrecht* у Хамбургу први пут у марту 2020. године, а други пут у марту 2022. године.

Говори енглески језик („Preliminary English Test“, Cambridge ESOL exams- 2005; школа језика на Малти „Sprachcaffe“- 2011) и шпански језик (школа језика „Instituto Cervantes“- 2 године; школа језика у Валенсији „Enforex“- 2012), а служи се француским и немачким језиком. Кандидаткиња уређује сајт Института за упоредно право, секретар је часописа „Страни правни живот“ који издаје Институт за упоредно право и била је технички уредник неколико зборника. Ауторка је или коауторка преко

двадесет радова из области права осигурања и права Европске уније. Учествовала је на бројним домаћим и међународним конференцијама на којима је представљала своје реферате. Током студија била је члан Студентског удружења за упоредно право.

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора: Ива Тошић

Број индекса: ДС 14/2016

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

„Усклађеност и контрола усклађености пословања у акционарским друштвима за осигурање у српском праву и по концепту Солвентност II“

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да дисертација у целини ни у деловима није била предложена за стицање друге дипломе према студијским програмима других високошколских установа;
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

Потпис аутора

У Београду, _____

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора: Ива Тошић

Број индекса: ДС 14/2016

Студијски програм: Пословноправна ужа научна област

Наслов рада: „Усклађеност и контрола усклађености пословања у акционарским друштвима за осигурање у српском праву и по концепту Солвентност II“

Ментор: Проф. др Наташа Петровић Томић

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла ради похрањивања у **Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског назива доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис аутора

У Београду, _____

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

„Усклађеност и контрола усклађености пословања у акционарским друштвима за осигурање у српском праву и по концепту Солвентност II“

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду и доступну у отвореном приступу могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство (CC BY)
2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)
3. Ауторство – некомерцијално – без прерада (CC BY-NC-ND)
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)
5. Ауторство – без прерада (CC BY-ND)
6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци. Кратак опис лиценци је саставни део ове изјаве).

Потпис аутора

У Београду, _____

1. **Ауторство.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце, чак и у комерцијалне сврхе. Ово је најслободнија од свих лиценци.
2. **Ауторство – некомерцијално.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела.
3. **Ауторство – некомерцијално – без прерада.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела. У односу на све остале лиценце, овом лиценцом се ограничава највећи обим права коришћења дела.
4. **Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада.
5. **Ауторство – без прерада.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела.
6. **Ауторство – делити под истим условима.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада. Слична је софтверским лиценцама, односно лиценцама отвореног кода.